

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE
FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
KATEDRA APLIKOVANÉ GEOINFORMATIKY A ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ

DISERTAČNÍ PRÁCE

SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITY A JEJICH REVITALIZACE

Případová studie: Ústecký kraj

Ing. Věra Thea Zoubková

Školitel:

prof. Ing. Arch. Karel Maier, CSc.

2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma Sociálně vyloučené lokality a jejich revitalizace; Případová studie: Ústecký kraj vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací a doporučení školitele. Souhlasím se zveřejněním disertační práce dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách v platném znění, a to bez ohledu na výsledek její obhajoby.

V Praze dne 22. června 2015.

Abstrakt

Disertační práce se zabývá problematikou výskytu a revitalizace sociálně vyloučených lokalit ve vymezeném studijním území. Cílem je pomocí identifikace a vizualizace situace v Ústeckém kraji nalézt obecná pravidla výskytu sociálně vyloučených lokalit a politiky jejich revitalizace v České republice.

Výzkum probíhal od září 2010 do června 2015. Propojil kvalitativní a kvantitativní metody, šetření in-situ a od stolu. Výsledky analýz primárních a sekundárních dat odhalily 130 deprivovaných lokalit ve 42 městech a obcích z celkem 354 v regionu. Naprostá většina lokalit (87 %) se nachází ve městech. Dvě třetiny lokalit jsou malá území do 100 obyvatel. Tři pětiny lokalit nejsou prostorově vyloučeny. K nejrozsáhlejším a nejlidnatějším deprivovaným územím patří sídliště. Každý druhý obyvatel sociálně vyloučených lokalit žije v panelovém domě. Bytové domy v cihle jsou nejrozšířenějším typem obydlí pro sociálně slabé. Najdeme je v každé druhé deprivované lokalitě. Naprostá většina budov byla postavena před rokem 1989. Individuální rodinné bydlení je zasaženo deprivací pouze marginálně, patří však k nejchátralejší a také nejhůře vybavené části bytového fondu sociálně vyloučených území.

Dvě třetiny lokalit se vyvinuly samovolně, třetina řízeným sestěhováním sociálně vyloučených obyvatel. Naprostá většina vyloučených lokalit se vyskytuje již déle než pět let. V deprivovaných lokalitách převládá soukromé vlastnictví nemovitostí.

Revitalizací prochází polovina deprivovaných lokalit. Hlavními cíli jsou zlepšení životního prostředí, rozvoj lidských zdrojů a zajištění bezpečnosti. Používány jsou především nástroje intervence v území, zaměřené na udržení obyvatel v lokalitě a zlepšení kvality veřejných prostranství a služeb. Participace obyvatel na přípravě projektů revitalizace je nicméně slabá, rezidenti vnímají svou účast jako neefektivní.

Proces obnovy je závislý na dotacích, silně se projevuje ekonomická europeizace. V oblasti obnovy fyzického prostředí jsou operační programy zaměřeny na velké lokality. Malá deprivovaná území do 100 obyvatel, kterých je většina, nedosáhnou na evropské zdroje.

Výsledky revitalizace se různí. Ambice plánů se nedaří naplňovat hlavně v oblasti bydlení a zaměstnanosti. Nejlepšími vlastníky co do objemu revitalizovaných nemovitostí jsou společenství vlastníků jednotek, obce a bytová družstva. Ani v jednom případě však podíl opravených bytů nepřesahuje 50 % z celkového majetku, vlastněného v deprivovaných lokalitách. V každém případě tržní ceny místních nemovitostí zůstávají nižší oproti cenám bytů srovnatelné velikosti a vybavení, nabízených k prodeji v jiných částech města.

Klíčová slova:

deprivace; regenerace; urbánní revitalizace; udržitelný rozvoj; sociální vyloučení

Abstract

The dissertation deals with the incidence and revitalization of socially excluded localities in a defined study area. The aim of this contribution is to identify and visualize the situation of the Ústecký Region in order to find common patterns of urban deprivation occurrence and to establish the guiding principles of revitalization policies in the Czech Republic.

The research took place from September 2010 to June 2015. It combined qualitative and quantitative methods, in-situ and desk research. An analysis of primary and secondary data revealed 130 excluded localities in 42 towns and cities out of 354 in the region.

The majority of deprived localities (87 %) can be found in highly urbanized areas. Two thirds of localities are small areas with up to 100 inhabitants. Socially excluded areas emerge in the centre, residential districts as well as on the outskirts of towns; however, three fifths of localities are not spatially segregated. Prefabricated housing estates are the largest and most populated deprived areas. Every other inhabitant of socially excluded localities in the Region lives in a prefabricated house. Brick houses are the most proliferated type of housing facility used as accommodation for socially excluded people. They can be found in every other deprived area. Vast majority of them was built before 1989. Family houses are deprived very scarcely; however, they belong to the most dilapidated part of socially excluded housing estate. Two thirds of localities have developed naturally, while the other third has been created by a regulated relocation of socially excluded people. Vast majority of deprived areas have existed for more than 5 years. Private property prevails.

Half of the localities have entered the process of revitalization to improve the urban environment, human resources and security. Applied policies aim to keep the inhabitants in place and improve the quality of public space and service. However, involvement of residents in local regeneration policymaking is weak and ineffective.

The renewal process depends on grants and subsidies. Europeanization is strong, especially in big cities; nevertheless, most localities are small and therefore don't qualify for the sources of the built environment programs which prefer large areas of intervention.

Results of revitalization process differ from one locality to another. Areas of housing and employment fall behind in particular. As far as property regeneration is concerned, the best owners are municipalities, house unit owners associations and housing associations. In no instance, however, does the share of regenerated housing units reach 50 % of deprived properties. In any case, the market prices of local flats stay low compared with those of correspondingly equipped properties elsewhere in town.

Key words:

deprivation; regeneration; urban revitalization; sustainable development; social exclusion

Obsah

Abstrakt.....	2
Klíčová slova:.....	2
Abstract.....	3
Key words:.....	3
1. Úvod.....	8
2. Cíle práce.....	8
3. Rozbor problematiky.....	10
3.1. Sociálně vyloučené lokality.....	10
3.2. Vznik sociálně vyloučených lokalit.....	10
3.3. Sociální vyloučení ve společnosti a v území.....	12
3.4. Studium prostorové deprivace.....	13
3.5. Definování deprivovaného území určeného k revitalizaci.....	15
3.6. Revitalizace.....	16
3.6.1. Cíle revitalizace.....	17
3.6.2. Politiky revitalizace.....	17
3.6.3. Vývoj revitalizačních politik.....	20
3.6.4. Proces rozhodování - Participace.....	22
3.6.5. Financování revitalizace.....	23
4. Metodika.....	26
4.1. Výběr studijního území.....	26
4.2. Charakteristika studijního území – Ústecký kraj.....	26
4.3. Výběr tématu.....	28
4.4. Shrnutí použitých výzkumných metod, technik sběru a zpracování dat.....	28
4.5. Definování sociálně vyloučených lokalit.....	32
4.6. Identifikace sociálně vyloučených lokalit v území.....	35
4.7. Definování revitalizace a lokalit, určených k revitalizaci.....	38
4.8. Nastavení agendy a formulace politiky.....	38
4.9. Realizované politiky.....	39
4.10. Dobrá praxe.....	40
4.11. Proces rozhodování - participace veřejnosti.....	41
4.12. Vliv vlastnictví bytového fondu na realizaci revitalizace.....	44
4.13. Europeizace procesu revitalizace.....	45
4.14. Naplňování původních cílů.....	46

4.15.	Dopady revitalizace na vývoj v lokalitě	47
4.16.	Udržitelnost výsledků revitalizace – vnější vlivy	47
4.17.	Studie vybraných lokalit	48
5.	Výsledky	49
5.1.	Identifikace a charakter deprivovaných lokalit v Ústeckém kraji.....	49
5.1.1.	Zasaženost území a obyvatel	49
5.1.2.	Poloha lokalit v obcích a míra prostorového vyloučení	52
5.1.3.	Charakter deprivace zasažených lokalit.....	53
5.1.4.	Typy objektů a vybavenost	54
5.1.4.1.	Panelová sídliště.....	54
5.1.4.2.	Bytové domy nepanelové	54
5.1.4.3.	Průmyslové a jiné technické objekty	55
5.1.4.4.	Rodinné domy	55
5.1.4.5.	Ubytovny	56
5.1.4.6.	Azylové domy a noclehárny.....	56
5.1.5.	Vznik, trvání a zánik lokalit	57
5.1.6.	Vlastnická struktura v lokalitách.....	58
5.2.	Proces revitalizace a zapojení deprivovaných lokalit.....	60
5.3.	Nastavení agendy a formulace politiky.....	64
5.3.1.	Aktéři revitalizace	65
5.3.2.	Cíle, nástroje a financování revitalizace.....	70
5.3.2.1.	Zlepšení životního prostředí	73
5.3.2.2.	Zajištění dostupného bydlení	75
5.3.2.3.	Bezpečnost občanů a majetku v lokalitě.....	76
5.3.2.4.	Rozvoj lidských zdrojů, sociálních služeb a zvyšování zaměstnanosti	77
5.4.	Realizované politiky.....	80
5.4.1.	Environmentální zásahy	82
5.4.2.	Zajištění dostupného bydlení	84
5.4.3.	Bezpečnost občanů a majetku v lokalitě	85
5.4.3.1.	Legislativní činnost	85
5.4.3.2.	Prevence kriminality.....	88
5.4.4.	Sociální a ekonomické programy.....	90
5.4.4.1.	Sociální služby.....	90
5.4.4.2.	Zvyšování zaměstnanosti.....	91

5.5.	Dobrá praxe.....	91
5.5.1.	Sítě dobré praxe	94
5.5.1.1.	Agentura pro sociální začleňování	94
5.5.1.2.	Národní síť Zdravých měst.....	95
5.5.1.3.	Sociální města 2020.....	95
5.5.1.4.	URBACT a další sítě evropské spolupráce	95
5.6.	Participace veřejnosti – výsledky dotazníkového šetření	96
5.7.	Vliv vlastnictví bytového fondu na realizaci revitalizace.....	98
5.8.	Europeizace procesu revitalizace	99
5.8.1.	Institucionální europeizace.....	99
5.8.2.	Ekonomická europeizace	100
5.9.	Naplňování původních cílů	104
5.10.	Dopady revitalizace na vývoj v lokalitě	105
5.10.1.	Dobré jméno.....	105
5.10.2.	Ceny nemovitostí.....	107
5.11.	Udržitelnost výsledků revitalizace – vnější vlivy	109
5.12.	Studie vybraných lokalit	111
5.12.1.	Litvínov - Janov	111
5.12.1.1.	Studijní území	111
5.12.1.2.	Příprava revitalizace	113
5.12.1.3.	Fáze realizace	117
5.12.1.3.1.	Dlouhodobá aktivní podpora města	120
5.12.1.3.2.	Spolupráce aktérů, PPP projekty	121
5.12.1.3.3.	Tlak veřejnosti	122
5.12.1.3.4.	Změna majitelů nemovitostí, ochota majitelů zapojit se do revitalizace	123
5.12.1.3.5.	Dosažení na dotace.....	124
5.12.1.4.	Hodnocení procesu revitalizace po šesti letech.....	126
5.12.2.	Most – Chanov	128
5.12.2.1.	Studijní území	128
5.12.2.2.	Příprava a realizace revitalizace.....	130
5.12.2.2.1.	Období 2000 – 2008	130
5.12.2.2.2.	Období 2009 – 2015	133
5.12.2.3.	Hodnocení procesu revitalizace po 15 letech	138
5.12.3.	Obrnice – Nová výstavba	141

5.12.3.1.	Studijní území	141
5.12.3.2.	Příprava a realizace revitalizace.....	143
5.12.3.3.	Hodnocení procesu revitalizace po sedmi letech	150
5.12.4.	Srovnání výsledků revitalizace lokalit Janov, Chanov a Nová výstavba	153
6.	Diskuze	155
7.	Závěr.....	158
8.	Seznam literatury a použitých zdrojů	161
9.	Přílohy	168
9.1.	Seznam autorské literatury	168
9.2.	Dotazník – realizované politiky.....	170
9.3.	Vysvětlivky	171
9.4.	Seznam zkratk	172
9.5.	Seznam obrázků	173
9.6.	Seznam tabulek	175

1. Úvod

V současné době mnoho měst čelí snižování kvality života v obytných čtvrtích [Van Marissing et al. 2006], které trpí sociálním a/nebo prostorovým vyloučením, špatnými bytovými a hygienickými podmínkami, znečištěným veřejným prostranstvím, výskytem sociálně patologických jevů a dopady hospodářské krize. Zanedbanost a zchátralost těchto lokalit snižuje atraktivitu obcí a jejich konkurenceschopnost na trhu nemovitostí, ohrožuje také sociální integritu a bezpečnost občanů. Deprivace má negativní dopad na udržitelný růst městského prostředí, potažmo regionů [Franke et al. 2007]. Řešením pro tyto lokality může být revitalizace, která by napravila nejen fyzické prostředí, ale i místní sociální a ekonomické poměry [Lux et al. 2005] a pomohla tak k funkční, prostorové a sociální integraci vyloučených oblastí do struktury města [Maier 2008].

2. Cíle práce

Disertační práce analyzuje situaci sociálně vyloučených lokalit v Ústeckém kraji a politiky jejich revitalizace. Cílem je nejprve identifikovat a popsat lokality, které místní samosprávy vnímají jako sociálně vyloučené. Výstupem je mapa zasaženosti měst a obcí. Výzkum vychází z hypotéz, že (1) rezidenční segregace se vyskytuje a šíří ve všech částech města a typech obydlí, (2) hospodářsky problematické městské prostředí je více zasaženo než venkov, (3) obyvatelé deprivovaných lokalit mají horší přístup ke službám, jakými jsou základní škola, prodejna potravin, ordinace lékaře pro dospělé a hřiště.

V této fázi jsou explicitně hledány odpovědi na otázky: Kde se lokality vytvářejí a jak jsou rozmístěny v rámci okresů, obcí a typů objektů k bydlení? Existují rozdíly v zasažení města a venkova? Jak jsou lokality velké a kde dochází k největší koncentraci sociálně vyloučených obyvatel? Jak a proč lokality vznikají? Kdo je vlastníkem zasažených objektů?

Dalším úkolem je v rámci nalezených lokalit pracovat s těmi z nich, ve kterých byl v minulosti uskutečněn nebo v současnosti prokazatelně probíhá proces revitalizace, s cílem prozkoumat aplikované politiky regenerace. Nejprve je proto vysvětlen koncept revitalizace a představeny teoretické přístupy, vývojové trendy a praktické postupy při vedení procesu obnovy deprivovaného obytného území. Na základě těchto znalostí jsou analyzovány a hodnoceny agendy místních samospráv ve smyslu přístupu municipalit k procesu regenerace zasažených lokalit a identifikovány sociálně vyloučené lokality, určené k revitalizaci. Dále jsou hledány odpovědi na otázky: Jaké cíle si samosprávy kladou a jaké volí postupy a nástroje při řešení problémů v lokalitách? Jaký je územní rozsah a sociální dopad revitalizace?

Kdo jsou hlavní aktéři, jaké jsou mezi nimi vztahy a jaký zauímají postoj k plánování a realizaci procesu obnovy území? V této souvislosti je důležitá také otázka participace veřejnosti a forem zapojení, kterých je užíváno. A dále také, zda má typ vlastnictví bytového fondu vliv na realizaci regenerace sociálně vyloučené lokality? V neposlední řadě je zkoumána europeizace procesu revitalizace sociálně vyloučených lokalit a zjišťováno, které zvolené politiky revitalizace a zkušenosti s nimi lze považovat za přenositelnou dobrou praxi. Výzkum vychází z hypotéz, že (1) revitalizace je souborem mnoha aktivit, financovaných z více zdrojů, (2) na přípravě a realizaci projektů participuje veřejnost, (3) revitalizace zlepšuje kvalitu životního prostředí, sociální a ekonomickou situaci lokality a pomáhá k integraci území do struktury města, (4) revitalizace fyzického prostředí zvyšuje hodnotu nemovitostí.

Posledním úkolem je zhodnotit výsledky revitalizace a zjistit, nakolik jsou ohroženy dalším možným rozvojem deprivace a šířením sociálně vyloučených lokalit. Ve vybraných studijních územích je prozkoumáno naplnění původních cílů revitalizace a zjištěn dopad procesu regenerace na lokální ceny nemovitostí a mediální image. Dále jsou na základě zvolených indikátorů prostorové deprivace zhodnoceny předpoklady výskytu sociálně vyloučených lokalit v okresech Ústeckého kraje a výsledky jsou následně porovnány se zjištěným stavem v terénu. Hledána je odpověď na otázku: Které okresy Ústeckého kraje mají na základě hodnot ukazatelů prostorové deprivace největší předpoklady pro výskyt a šíření sociálně vyloučených lokalit a vykazují tyto okresy zvýšený výskyt deprivovaných lokalit? Konfrontovány jsou statistické výsledky indikátorů deprivace s kvalifikovanými odhady místních samospráv. U vybraných lokalit okresu, který vykazuje nejvyšší stupeň deprivace, je zpracována hloubková studie situace, případné revitalizace a jejích výsledků.

Práce je v rámci České republiky ojedinelá tím, že spojuje výzkum sociálně vyloučených lokalit a jejich revitalizace v regionálním měřítku. Práce mapuje aktuální výskyt sociálně vyloučených lokalit v Ústeckém kraji, poskytuje srovnání situace jednotlivých okresů a přispívá obecně k hlubšímu poznání deprivovaných území, vlastnické struktury a charakteru objektů, užívaných k bydlení sociálně vyloučených osob. Zároveň jsou analyzovány přístupy místních samospráv k revitalizaci deprivovaných lokalit a prezentovány v poslední době rozvíjené postupy a praxe v oblasti řešení problémů obytného území. Práce přináší ucelený vhled do problematiky narušování, poškozování a obnovy životního prostředí ve městech a obcích, umožňuje činit obecné závěry v oblasti deprivace a revitalizace, a tak může také přispět k lepší prevenci šíření sociálního vyloučení v území, informovanosti samospráv o dobré praxi a k adresnějším nastavení státních a evropských dotačních titulů, cílených na integraci vyloučených území a obyvatel do struktury měst a obcí.

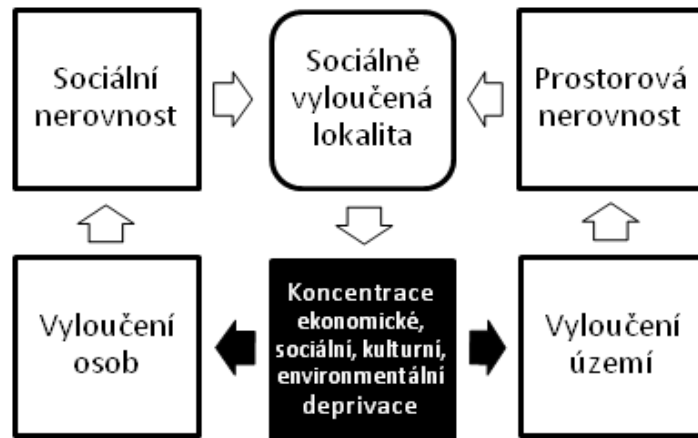
3. Rozbor problematiky

3.1. Sociálně vyloučené lokality

Obytné části sídel, ve kterých dochází ke snižování kvality života, odborná literatura označuje za sociálně vyloučené lokality [Andersen 2001, 2004; Gabal 2006; Tosics 2009], deprivované lokality [Burjanek 1997; Corcoran 2006; Franke et al. 2007], krizové oblasti [Andersen 2004; Dekker 2006], enklávy [Mareš, Horáková, Rákoczyová 2008; Pelíšková 2003] nebo v užším smyslu a (podle samotných autorů) nepřesně kapsy chudoby [Andersen 2004; Hurd, St Jane 2011] či ghetta [Gabal 2006]. Jde o urbanizovaná území a jejich obyvatelé, které provází prostorová, sociální a ekonomická izolace, kulturní odlišnost nebo symbolické vyloučení [Radostný 2005]. Obvykle se sociálně vyloučené lokality vyznačují upadajícím nebo chátrajícím bytovým fondem, relativně levným ubytováním, které přitahuje nízko příjmové a sociálně slabé domácnosti, problémy se zajištěním bezpečnosti, kriminalitou, znečištěným životním prostředím, disfunkčním veřejným prostorem a stigmatizací v médiích [Van Kempen, Wassenberg, Van Meer 2007]. V sociálně vyloučených lokalitách se koncentrují jednotlivci a rodiny se specifickými společnými znaky, jakými jsou nízká vzdělanostní úroveň, vysoká míra nezaměstnanosti, minimální vertikální i horizontální mobilita, rezignace na změnu, příklon k alternativním ekonomickým modelům (šedá ekonomika, kolotoč půjček a splátek, solidární sítě, kriminalita), asistencialismus (návyk na pasivní přijímání intervencí veřejných institucí spojený s nedůvěrou vůči nim) a reprodukce těchto symptomů na další generace. Průvodním jevem života v sociálně vyloučených lokalitách jsou kriminogenní a další sociálně patogenní formy chování, jehož jsou místní obyvatelé jak pachatelé, tak oběti [Podlaha 2012]. Velikost takto postižených území se různí. Mohou zabírat jeden či dva domy v ulici, ale i celé čtvrtě s několika tisíci byty [Gabal 2006].

3.2. Vznik sociálně vyloučených lokalit

Sociálně vyloučené lokality jsou obecně produktem kumulace nerovností, existujících ve společnosti, respektive v území (Obr. 1). Koncentrace ekonomické, sociální, kulturní anebo environmentální deprivace na jednom místě vede postupně k exkluzi zde žijících osob a celého zasaženého území ze života společnosti a města, v dalším kroku pak dochází k odklonu, odchýlení a segregaci prostoru od vývoje v ostatních částech obce do té míry, že se vytváří specifická vyloučená lokalita [Andersen 2001, 2002].

Obr. 1: Sociálně vyloučená lokalita – začarovaný kruh deprivace a sociálního vyloučení
 Zdroj: vlastní zpracování dle Anderson [2001, 2002].

Sociálně vyloučené lokality vznikají z různých důvodů, které se mohou měnit a vyvíjet i v průběhu času. Problémy lokalit byly dlouho přičítány jejich špatnému fyzickému stavu a nevhodné skladbě obyvatelstva [Tosics, López Redondo 2010], zapříčiněných industrializací, bytovou a stavební politikou [ENTRUST 2004; Musil 1992], účelovou státní politikou segregace [Temelová 2009] nebo post-konfliktním vývojem v území [Ellis, Murtagh 2003; Gray, McAnulty, Keenan 2009]. V posledních letech začal být vznik deprivovaných lokalit dáván do souvislosti také s rostoucí sociální diferenciací obyvatel, rozšiřováním nabídky bydlení [Temelová, Sýkora 2005], přirozeným chátráním bytového fondu [Van Marissing, Bolt, Van Kempen 2006] a změnami ekonomického prostředí v regionech [Šilhánková 2000]. Specificky v českém prostředí napomohly růstu počtu rizikových lokalit po roce 1989 mimo jiné malé zkušenosti municipalit s problematikou územního rozvoje v podmínkách tržního hospodářství [Maier, Čtyroký 2000]. Vyloučené obytné zóny tak někde vznikaly i jako nezamýšlené důsledky politického rozhodování lokálních samospráv [Šilhánková 2000]. Konečně Jacquier [2008] jako jeden z prvních kauzálně propojil zhoršování životních podmínek v některých městských lokalitách s dopady krize lokálních institucí a jejich schopností regulovat vztahy mezi třemi složkami udržitelného rozvoje, životním prostředím, lidmi a ekonomickými subjekty. Vytváření vyloučených lokalit však mohou nahrávat také relativně nízké pořizovací ceny bytů, vstřícná bytová politika majitelů nájemních nemovitostí (přidělování bytů sociálně slabým osobám v určitých lokalitách) a všeobecně malý výběr jiných možností ubytování pro sociálně slabé [Bolt, Van Kempen 2003].

3.3. Sociální vyloučení ve společnosti a v území

Sociální vyloučení úzce souvisí s výskytem deprivace ve společnosti a v území. Termín deprivace vystihuje situaci, kdy se nedaří uspokojovat základní materiální (zboží, služby, zdroje, fyzické prostředí) nebo sociální potřeby jedince (role, vztahy, funkce, zvyky, práva) a dochází tak k jeho znevýhodnění ve vztahu k většinové populaci [Townsend 1987]. Krátkodobá deprivace v jednom nebo ve více ohledech (násobná deprivace) [srov. Pacione 1990], která se čas od času objevuje v každé společenské vrstvě i části města, je „přijímána jako nevyhnutelná, ne-li žádoucí“ [Robinson 1990: 126]. Naopak dlouhodobá až trvalá násobná deprivace charakterizuje sociální vyloučení [Bossert, D'Ambrosio, Peragine 2007], stav, ale i proces aktivního nebo pasivního omezování [Sen 2000] některých osob a lokalit z plné účasti na společenském, ekonomickém, kulturním a politickém životě [Radostný 2005]. Ve svých důsledcích zvyšuje sociální napětí ve společnosti, negativně ovlivňuje tvář měst a ohrožuje jejich další rozvoj a konkurenceschopnost na trhu nemovitostí [Zoubková 2012]. Sociálnímu vyloučení podléhá jak obytné území, ve kterém dochází k narušování všech tří pilířů udržitelného rozvoje, tak ekonomicky a/nebo sociálně slabí jedinci, nejčastěji příslušníci etnických, národnostních, náboženských, případně jiných menšin, cizinci, ekonomičtí a političtí migranti, osoby s nízkým vzděláním, dlouhodobě nezaměstnaní, osoby po výkonu trestu, bezdomovci, mladiství, nízko-příjmové rodiny a jednotlivci, senioři a tělesně nebo duševně handicapovaní [Kotýnková 2000]. Míra vyloučení a skladba vyloučených skupin obyvatel závisí obecně na politickém systému, právním řádu, kultuře a zvycích většinové společnosti daného státu, lokálně má pak značný vliv poloha v rámci města, vlastnická struktura a bytová politika majitelů nemovitostí [Zoubková 2012].

Termín sociální vyloučení začal být v odborné literatuře používán v 70. letech 20. století ve snaze nahradit pojem chudoba, který již nedostačoval pro vysvětlení výskytu nových sociálních fenoménů [Lenoir 1974]. Definování, upřesňování a rozšiřování pojmu sociální vyloučení se od té doby věnovali badatelé [Saith 2007; Sen 2000], mezinárodní organizace [Dierckx 2009; Mathieson et al. 2008] a orgány Evropské unie [CEC 2003, 2004]. Boj se sociální exkluzí v EU byl poprvé zahrnut mezi úkoly Společenství v Amsterdamské smlouvě z roku 1997 [EU 1997: Art. 117, 118-2].¹ Společné evropské statistické indikátory chudoby a sociálního vyloučení byly stanoveny v roce 2001 [Marlier et al. 2007]. V roce 2007 následovala první celoevropská studie, mapující výskyt sociálně vyloučených lokalit ve všech

¹ Předtím byl boj se sociální exkluzí zahrnut mezi cíle Dohody o sociální politice, uzavřené mezi členskými státy Evropského společenství s výjimkou Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, připojené k Maastrichtské smlouvě z roku 1993 [viz EC-C 1992].

členských státech EU. Nejčastěji byla deprivovaná území identifikována v historických centrech, v bývalých dělnických čtvrtích vnitřního města a v sídlištích, stavěných na okrajích měst v druhé polovině 20. století [Franke et al. 2007].

Rozsah a průběh sociálního vyloučení v české společnosti od 90. let 20. století popsala Kotýnková [2000], která označila za nejohroženější skupiny obyvatelstva národnostní menšiny, cizince – migranty, zdravotně postižené a osoby sociálně slabé, které nedovedou nebo nemohou převzít odpovědnost za svůj život. Vašečka [2003] konstatoval nezastupitelnou roli státní správy a samosprávy při identifikaci a řešení problému sociální exkluze. Na propojení sociálního vyloučení s prostorovou segregací a nutnost společného řešení těchto dvou fenoménů lokální samosprávou upozornil Mareš [2008]. Pro označení v českém prostředí nově vznikajících problémových obytných zón byl převzat termín deprivovaná lokalita [Burjanek 1997], na přelomu století se ujalo také sousloví sociálně vyloučená lokalita [Moravec 2006]. První celostátní analýza sociálně vyloučených lokalit, která proběhla v roce 2006, se zaměřila na identifikaci a výzkum romských lokalit, vyskytujících se na území České republiky [Gabal 2006].² V návaznosti na zhoršující se životní podmínky v některých lokalitách začaly z iniciativy samotných postižených obcí, krajů, a především vládní Agentury pro sociální začleňování³ vznikat také individuální územní studie a analýzy sociální, finanční nebo bytové situace.⁴ Zatím poslední celostátní analýza sociálně vyloučených lokalit z let 2014–2015 prokázala nárůst počtu lokalit oproti minulému sčítání téměř o 100 % a zvýšení počtu sociálně vyloučených osob téměř o polovinu [Čada 2015].⁵

3.4. Studium prostorové deprivace

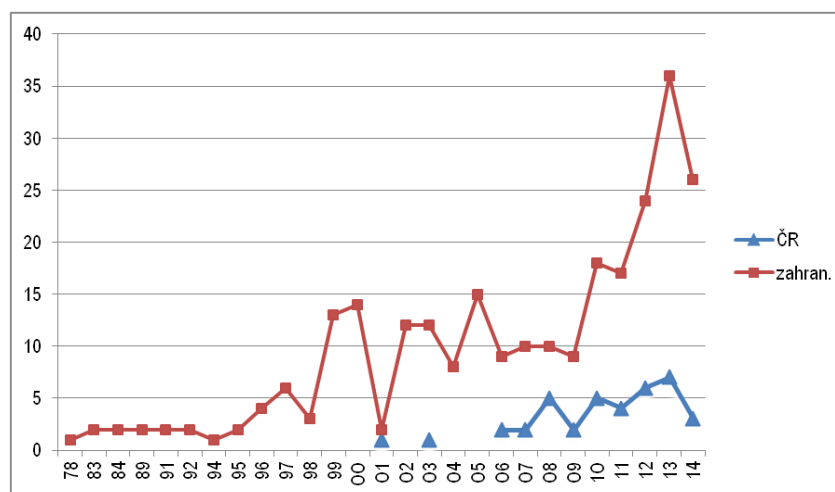
Ačkoli je možné vystopovat existenci sociálně vyloučených lokalit daleko do minulosti [Temelová 2009], předmětem cíleného vědeckého výzkumu se staly teprve v poměrně nedávné době. Zahraniční odborná literatura se tématu věnuje intenzivněji od poloviny 90. let 20. století [Langlois, Kitchen 2001]. V České republice lze zvýšený zájem o problematiku zaznamenat zhruba v posledních deseti letech (viz Obr. 2).

² V Ústeckém kraji zachytila 63 lokalit, ve kterých žilo v té době dle kvalifikovaných odhadů 22 tisíc Romů.

³ Agentura pro sociální začleňování pracuje od roku 2008 jako jeden z odborů Sekce pro lidská práva při Úřadu vlády České republiky. Je zastřešujícím a koordinačním orgánem v oblasti výměny zkušeností a sdílení příkladů dobré praxe v oblasti sociálního začleňování. Spolupracuje s municipalitami na základě výběrového řízení.

⁴ Viz „Databáze klíčových dokumentů k problematice sociálního vyloučení“ *Evropský sociální fond v ČR* [online] [cit. 5. 6. 2015]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/file/9090/>.

⁵ V roce 2006 bylo identifikováno 310 sociálně vyloučených lokalit, v roce 2015 již 606. V roce 2006 žilo v lokalitách 60 000 až 80 000 obyvatel, v roce 2014 se počet obyvatel vyloučených lokalit pohyboval již mezi 95 000 až 115 000 [srov. Čada 2015: 11].

Obr. 2: Časová analýza publikací zahraničních a českých autorů o problematice sociálně vyloučených lokalit v databázi SCOPUS.

Zdroj dat: SCOPUS.

Při studiu deprivovaných lokalit jsou užívány metody geografického výzkumu města [Ouředníček et al. 2009]. U lokalit, náležejících do dvou různých částí obce, se uplatňují autokorelační metody [Murgante, Las Casas, Danese 2008]. Ekologický přístup se nabízí pro analýzu území v měřítku individuí [Fieldhouse, Tye 1996]. Důraz je kladen na kombinování kvantitativních a kvalitativních metod, využití případových studií a hodnocení problémů a témat v různých měřítkových úrovních sledování. K hlavním výzkumným metodám patří statistické analýzy, kartografické a GIS analýzy a vizualizace, dotazníkové, terénní šetření, rozhovory s klíčovými aktéry, mentální mapy a metody Delphi [Ouředníček et al. 2009].

Deprivace se projevuje v mnoha dimenzích. Jestliže v 90. letech 20. století byly v souvislosti s lokálním výskytem sociálního vyloučení sledovány a zkoumány oblasti bydlení, dostupnosti služeb, vzdělání a zaměstnanosti obyvatel [Sloggett, Joshi 1998], v posledních deseti letech roste uvědomění odborné veřejnosti a místních samospráv o nutnosti řešit také oblast kriminality, zdraví obyvatel a životního prostředí v deprivovaných lokalitách [Goodman, Gatward 2008; Miller 2005]. Současně s tím se zvyšuje zájem o vytváření a aplikování indexů vícenásobné deprivace [Schuurman et al. 2007]. V dosud uskutečněných studiích se přitom lze setkat s řadou metodologických rozdílů, především při určování dimenzí deprivace, výběru optimálních položek a jejich způsobu vážení [Šlachtová et al. 2007]. Shoda nepanuje ani v otázce řádovostní úrovně, na které mají být indikátory konstruovány. V rámci desk research se prosazuje užívání stabilně vymezených statistických jednotek, které se však svou velikostí stát od státu liší (Super Output Areas ve Velké Británii, obce v Kanadě, sčítací jednotky v USA). V České republice převažuje především s ohledem na dostupnost dat výzkum na úrovni okresu, popřípadě obce. Přesto se v analýzách některých

dimenzí deprivace již objevují také indikátory, konstruované na základě dat za základní sídelní jednotky [Netrdová et al. 2013]. Rozdíly v metodologii však obecně způsobují, že výsledky výzkumů deprivace jsou vzájemně obtížně porovnatelné a obdobně indexy deprivace lze jen obtížně používat v jiných zemích, než ve kterých vznikly [Šlachťová et al. 2007].

3.5. Definování deprivovaného území určeného k revitalizaci

Vymezení sociálně vyloučených lokalit pro účely následné revitalizace je v kompetenci veřejné správy, respektive místní samosprávy [MMR 2011]. Kritéria výběru deprivovaných území může stanovit zákon [Lévy-Vroelant 2007], podzákonné normy, programové dokumenty [MMR 2011] nebo vnitřní institucionální předpisy [Gabal 2006]. Vnitrostátní systémy ovlivňují také evropské nadnárodní normy [Franke et al. 2007; Franke et al. 2012; čl. 7 odst. 2 písm. a) nařízení (ES) č. 1080/2006]. Česká republika patří k zemím, které nemají jednotnou metodiku výběru lokalit stanovenou obecným předpisem. Znaky, definující sociálně vyloučené lokality, určují jednotlivé státní instituce, ne vždy však ve vzájemné shodě. V praxi se uplatňuje jak úzké, tak široké vymezení charakteru území. Deprivovaná lokalita je delimitována buď jako prostor obývaný etnicky danou, sociálně vyloučenou skupinou osob nebo jako území, splňující několik nebo řadu socio-ekonomických a environmentálních kritérií v podstatě nezávislých na etnicitě. Pro potřeby MPSV je sociálně vyloučená romská lokalita definována jako „prostor obývaný skupinou, jejíž členové se sami považují za Romy a/nebo jsou za Romy označováni svým okolím, a jsou sociálně vyloučeni“ [Gabal 2006: 10], nově [Čada 2015] také jako prostor, ve kterém se koncentrují příjemci sociálních dávek a okolí ho vnímá jako horší zanedbanou část města, kde žijí chudí lidé v počtu více než 20 osob. Na druhé straně podle MMR [2011: 151] má deprivovaná obytná zóna vykazovat „alespoň tři z kritérií a) – j), z nichž dvě musí být kritéria uvedená pod písm. a) – h): (a) vysoká míra chudoby a vyloučení, (b) vysoká míra dlouhodobé nezaměstnanosti, (c) neuspokojivý demografický vývoj, (d) nízká úroveň vzdělání, významné nedostatky v oblasti dovedností a velký počet studentů, kteří předčasně opouštějí školu, (e) vysoký stupeň kriminality a delikvence, (f) obzvláště znečištěné životní prostředí, (g) nízká míra hospodářské aktivity, (h) velký počet přistěhovalců, etnických skupin a příslušníků menšin nebo uprchlíků, (i) poměrně nízká úroveň hodnoty nemovitostí, (j) vysoká energetická náročnost budov.“ Výběr a vymezení lokalit podle daných kritérií je však již plně v pravomoci místních samospráv.

3.6. Revitalizace

Revitalizace je příležitostí k ozdravení životního prostředí deprivovaných městských čtvrtí. Obvykle jde o dlouhodobý proces zaměřený na zlepšování sociální, urbanistické a ekonomické situace lokalit a technického stavu bytových domů [Čermák, Kostecký 2005]. Protože spektrum problémů sociálně vyloučených lokalit je široké a regenerační zásahy musejí zároveň respektovat platný územní plán, odpovědnost za vedení procesu revitalizace na sebe berou města a obce [Tosics 2009]. Do procesu obnovy však svými postoji a činy promlouvají i další aktéři z veřejného a soukromého sektoru. Průběh revitalizace je ovlivňován také změnou nároků na funkce území, migračními toky a ekonomickým vývojem v regionu.

Životní cyklus procesu obnovy území tvoří tři fáze: (1) plánování, (2) realizace a (3) monitoring [Šilhánková 2000]. Důkladná příprava by měla zahrnovat podrobné analýzy ekonomických, sociálních a environmentálních charakteristik [Tosics, López Redondo 2010] včetně zjištění preferencí a zájmů samotných obyvatel řešeného území [Maier 2003]. Ve fázi realizace musejí být přijaty strategie a politiky, odpovídající zvoleným cílům revitalizace. Po dokončení ozdravných opatření by mělo následovat vyhodnocení naplňování původních záměrů obnovy území a dlouhodobý monitoring udržování výsledků provedené revitalizace [Šilhánková 2000].

Úspěchem revitalizace deprivovaných lokalit je trvalost, respektive udržitelnost jejich opatření. Jak uvádějí Sunega a Lux [2004: 5], *„technická řešení v oblasti obnovy bytového fondu jsou z dlouhodobého hlediska neudržitelná, pokud nejsou doprovázena opatřeními v oblasti sociální a pokud na nich nejsou alespoň částečně zainteresováni jejich uživatelé, tj. zejména nájemníci.“* García a Tapada [2005] navíc dokazují, že úspěch celého procesu závisí na dalších subjektivních proměnných, jakými jsou individuální vnímání obytného prostředí, vazba k místu, předchozí zkušenost s projekty revitalizace, důvěra vůči ostatním aktérům a image lokality v očích širší veřejnosti. Otázkou je, jak úspěch revitalizace kvantifikovat. Lux [2005] měří úspěch revitalizace podle toho, jak efektivně jsou alokovány zdroje. Andersen [2004: 25] za úspěch považuje „snížení toku lidí, kteří opouštějí čtvrt“, tedy snižování rizika prázdných obydlí a zamezování sociální nestability. Z minimalistického hlediska může být úspěchem samotné uskutečnění revitalizace. Podle Raciti a Saiji [2009] je úspěchem revitalizace i každý malý pokus o ni.

Výzkum procesu revitalizace sociálně vyloučených lokalit je v České republice na počátku. Přesto v oblasti problematiky revitalizace historického jádra, lokalit vnitřního města

a panelových sídlišť, kde se výskyt deprivovaných území předpokládá [Franke et al. 2007], existují již mnohé odborné výstupy. Předpoklady revitalizace středních částí měst, plánování a řízení procesu v českých podmínkách se snažila formulovat Šilhánková [2000]. Podobně se zaměřila Temelová [2009], která upozornila na specifčnost procesu revitalizace center a vnitřních částí měst v postkomunistických zemích ve srovnání se Západní Evropou. Analýzou panelových sídlišť a jejím významem pro stanovení strategie jejich revitalizace se zabýval Maier [2003]. Metody a postupy k dosažení udržitelné regenerace hromadného bydlení zkoumal Maier [2004], Sunega a Lux [2004]. Na efektivnost a efektivitu realizace a možnosti financování regenerace sídlišť se zaměřil Lux [2005]. Analýze regeneračních politik problémových čtvrtí v Praze se věnoval Kostecký [2009]. Výzkum procesu revitalizace a hodnocení jeho dopadu na vývoj v území se v České republice dosud omezoval pouze na případové studie jednotlivých lokalit [Zoubková 2014].

3.6.1. Cíle revitalizace

Hlavním cílem revitalizace je zlepšení urbánního prostředí, tedy v podstatě zkvalitnění života jeho obyvatel [García, Tapada 2005] prostřednictvím funkční, prostorové a sociální integrace vyloučených oblastí do struktury města [Maier 2008]. Konkrétněji lze uvažovat například o pozitivních dopadech revitalizace na zdravotní stav obyvatel [MacGregor 2010], vytvoření sociálního mixu [Van Beckhoven, Van Kempen 2003] nebo posílení ekonomické pozice lokalit v rámci města i regionu [Jacquier 2006].

IMAGE Project [2008] shrnuje různorodé cíle do tří priorit, na které by se měla každá revitalizace sociálně vyloučených lokalit zaměřovat, a to (1) zlepšení fyzického stavu budov a dostupnosti území prostřednictvím intervence do infrastruktury, (2) rozvoj lidských zdrojů pomocí sociálních, vzdělávacích a ekonomických programů a (3) budování image a systému rozhodování (governance), založeného na participaci a inovativním přístupu, odpovídajícím specifické kultuře, životnímu stylu a prostředí lokality.

3.6.2. Politiky revitalizace

Politiky revitalizace jsou přizpůsobovány stanoveným prioritám a cílům, kterých má být celým procesem dosaženo. Zásadní vliv na zvolenou taktiku boje se sociální exkluzí má také nastavení správního systému, pravomoci samospráv, postoj ostatních lokálních aktérů a dostupné zdroje. Deprivované lokality vyžadují celkovou nápravu environmentálních,

ekonomických a sociálních podmínek života v duchu trvale udržitelného rozvoje. To přináší vysoké nároky na volbu strategie řešení problémů těchto obytných území.

Tosics [2009] rozlišuje tři přístupy k revitalizaci: (1) tvrdý (buldozerový) [srov. Carmon 1999: 145], (2) měkký (soft) a (3) integrovaný. *Tvrký postup* preferuje fyzické zásahy v lokalitě v podobě regenerace, selektivní demolice nebo radikální asanace bytového fondu a dobudování dopravní a technické infrastruktury. Hygienicky nevyhovující bytové domy jsou přestavěny nebo nahrazeny novou výstavbou, zaměřenou na klientelu s vyšším příjmem. Cílem této politiky je změna v sociální skladbě obyvatel, lepší mezikulturní interakce a využití území [Van Beckhoven, Van Kempen 2003]. Dosažení sociálního mixu a zlepšení životního prostředí je spojeno s přesouváním sociálně vyloučených obyvatel do jiných deprivovaných lokalit nebo vytvářením úplně nových [Visser, Bolt, Van Kempen 2013]. Problém prostorové segregace a sociálního vyloučení tak obvykle není úspěšně řešen [Bolt, Van Kempen, Van Weesep 2009].

Měkký postup si na druhé straně klade za cíl udržet obyvatele nadále v lokalitě a zlepšovat jejich kvalitu života prostřednictvím projektů, využívajících tzv. soft nástrojů, mezi které je počítán sport [Coalter, Allison, Taylor 2000], kultura a umění [Binns 2005; Hall, Robertson 2001], náboženství [Furbey, Macey 2005], cestovní ruch [Huning, Novy 2006], kolektivní zahrádkářská činnost [Castell, 2009; Milbourne, 2012], informační technologie [Kenyon, Lyons, Rafferty 2002; Meredyth, Ewing, Thomas 2004] a jiné. Významnou soft politikou je podpora zaměstnanosti v lokalitě prostřednictvím startovacích podnikatelských půjček [Lyon et al. 2002; Mellor, Affleck 2006], poskytování pracovních příležitostí v sociálních firmách [Amin 2005; Ryšavý 2009] nebo ve veřejných zakázkách [Ryšavý 2011; Zeman 2012]. Soft nástroji, namířenými proti odchodu současných, popřípadě k přilákání nových obyvatel, disponuje také bytová politika [Bolt 2009; Dhalmann, Vilkama 2009; Kleinhans 2004; Pelíšková 2003; Van Kempen et al. 2009]. Patří mezi ně například oproti jiným lokalitám snížené nájemné nebo vstřícné podmínky pro přidělování volných bytů určených k opravě [Zoubková 2014].

Také měkký přístup má svá úskalí. Nejenže obvykle zásadně neřeší fyzický stav lokality, ale dopady soft projektů jsou navíc často nejednoznačné. Vedle pozitivních výsledků se objevují také negativní externality. Například zaměření na turismus může být přínosem pro lokální ekonomiku, může však zároveň vyvolat protesty u místních obyvatel. Nové sportovní objekty, orientující se na platicí klientelu, mohou dále oslabovat sociální kohezi a prohlubovat nerovnoměrný rozvoj města. Programy podpory lokální zaměstnanosti, díky kterým jsou poskytovány pracovní příležitosti dlouhodobě nezaměstnaným občanům, nezaručují

pokračování projektů a udržení pracovních míst i po skončení období financování. Podmínky veřejných zakázek na zaměstnávání určitého procenta dlouhodobě nezaměstnaných mohou také odradit potenciální investory a prodražovat projekty regenerace.

Slabiny obou předchozích přístupů se snaží překonat komplexní *integrováný postup*, zahrnující obsahově a časově provázané akce, které ve vymezeném území kombinují fyzické, ekonomické a sociální zásahy [Aalbers, Van Beckhoven 2010]. Obvykle se jedná o modernizaci bytového fondu, oživení nabídky služeb, obnovu funkcí veřejného prostranství, zajištění sociální stability a zvýšení udržitelnosti bydlení a zaměstnání. Yarnit [2006] v tomto ohledu považuje za nejdůležitější zajištění kvalitního bydlení a zaměstnanosti. Podobně i Holt-Jensen [2005] uvádí jako zásadní kombinovat fyzické a sociální zásahy. Jak dovozuje Andersen [2001: 3], „izolované snahy bojovat se sociální exkluzí a deprivací pouze prostřednictvím programů zvyšování zaměstnanosti obyvatel mají pouze limitovaný vliv na obecné problémy lokality a jsou nákladné.“ V členských státech Evropské unie mají programy integrované obnovy deprivovaných lokalit dlouholetou podporu, vytvářeny jsou buď na celostátní, regionální nebo lokální úrovni (viz Tab. 1).

Tab. 1: Integrované programy revitalizace deprivovaných lokalit v Evropě.

<i>Integrované programy na celostátní úrovni</i>		<i>Aplikace od roku</i>	<i>Regionální programy</i>	<i>Lokální programy</i>
Francie	Développement Social des Quartiers	1982	Litva Portugalsko Rakousko Španělsko	Bulharsko ČR Estonsko Kypr Lotyšsko Lucembursko Maďarsko Malta Polsko Rumunsko Řecko Slovensko Slovinsko
	Développement Social Urbain	1988		
	Politique de la Ville / Policy for the City	1990		
Nizozemí	Probleemcumulatiegebiedenbeleid	1985		
	Grotestedenbeleid	1994		
Velká Británie	New Life for Urban Scotland	1988		
	City Challenge Programme	1991		
	Single Regeneration Budget	1993		
Švédsko	Utsatta Bostadsomraden	1995		
Dánsko	Kvarterløft	1997		
Itálie	Programmi di Recupero Urbano (PRU)	1993		
	Contratti di Quartieri	1997		
Německo	Die Soziale Stadt	1999		
Belgie	Grootstedenbeleid/Politique des Grandes Villes	2000		
Irsko	Revitalising Areas by Planning, Investment and Development	2001		
Finsko	Lähiöohjelma	2008		

Zdroj: Vlastní zpracování dle Jacquier [2005] a Franke [2012].

Ať už se jedná o kterýkoliv z přístupů k vedení revitalizace, hlavním hybatelem a investorem procesu bývá obvykle lokální samospráva. Mnohé projekty však probíhají ve vzájemné spolupráci se soukromým sektorem (Public Private Partnership). Šilhánková [2000] ale varuje municipality před úplným ponecháním veškerých aktivit na jednom silném soukromém investorovi nebo jednotlivých malých investorech.

Podle postupu státní správy a samosprávy lze rozlišovat (1) revitalizaci sektorovou, při které jednotlivé politiky jednájí nezávisle na sobě a ozdravná opatření vedou samostatně (typicky školství, doprava, životní prostředí), a (2) revitalizaci integrovanou, propojující několik různých politik dohromady (průřezová integrace). Revitalizace může probíhat nekoordinovaně nebo podle předem vytvořeného cíleného, promyšleného plánu [Stone 2006]. Aktéři veřejného sektoru přitom jednájí samostatně nebo ve vzájemné spolupráci (Public Public Partnership), ať už na horizontální úrovni, kdy dochází ke kooperaci sousedních městských částí a měst, nebo na vertikální úrovni, kdy se do procesu zapojují různé sekce hierarchie státní správy a samosprávy [Tosics, López Redondo 2010].

Hloubka regeneračních opatření se různí podle míry sociálního vyloučení. Podobně se liší také územní rozsah a sociální dopad revitalizace. Obvykle je zacilováno na lokality nejvíce zasažené sociálním vyloučením, některé programy se však mohou vztahovat také na okolí, navazující městské části, popřípadě celé město nebo region [Andersen 2001]. Pracovat lze jak s celou komunitou bez rozlišení míry a druhu vyloučenosti (v ČR např. v rámci OP RLZ 2.2.1, JPD 3 2.2.1, EQUAL 2004-2006, OP VK 1.1.2 2007-2013),⁶ tak pouze s určitým vybraným okruhem sociálně vyloučených osob (Romové v České republice, např. OP LZZ 3.3.2 2007-2013).⁷ Opatření mohou být časově omezená, krátkodobá, dlouhodobá nebo trvalá, pokud se stávají stálou součástí politiky územního rozvoje.

3.6.3. Vývoj revitalizačních politik

Od poloviny 70. let 20. století, kdy byl poprvé identifikován problém výskytu sociální exkluze v urbánním prostředí [Lenoir 1974], lze sledovat také vývoj ve veřejných politikách v oblasti revitalizace sociálně vyloučených lokalit [Tosics 2009]. Zpočátku se přístupy k intervenci v problémových čtvrtích měst v západní a střední Evropě podobaly. Byla preferována tzv. tvrdá buldozerová revitalizace, při které se zbourala stará, hygienicky nevyhovující část domovního fondu obce a nahradila se novou moderní, obvykle panelovou výstavbou [Carmon 1999]. V dalším období začal vývoj ve střední Evropě zaostávat, ale i přes určité zpoždování dále kopíroval trendy, nastavené v západní Evropě. V 80. letech (u nás

⁶ OP RLZ 2.2.1 – Operační program Rozvoj lidských zdrojů, Prioritní osa 2: Sociální integrace a rovnost příležitostí, Opatření 2.1: Integrace specifických skupin obyvatelstva ohrožených sociální exkluzí; JPD 3 2.2.1 – Jednotný programový dokument pro cíl 3, Prioritní osa 2: Sociální integrace a rovné příležitosti, Opatření 2.1: Integrace specifických skupin obyvatelstva ohrožených sociální exkluzí; OP VK 1.1.2 – Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost, Prioritní osa 1: Počáteční vzdělávání, Oblast podpory 1.2: Rovné příležitosti dětí a žáků včetně dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

⁷ OP LZZ 3.3.2 – Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost, Prioritní osa 3: Sociální integrace a rovné příležitosti, Oblast podpory 3.2: Podpora sociální integrace příslušníků romských lokalit.

v 90. letech) se přístup k provádění revitalizací městských čtvrtí změnil. Důvodem bylo zjištění, že údržba a obnova stávajícího bytového fondu je levnější než stavba nových obydlí [Lux et al. 2005]. Začala se uplatňovat politika tzv. měkké revitalizace, jejíž prioritou bylo zlepšit fyzický stav deprivovaného území průběžnými opravami a nastavit vhodně nástroje bytové politiky tak, aby obyvatelé měli i nadále zájem žít v těchto lokalitách a neodcházeli bydlet jinam [Tosics 2009]. Samotná regenerace bytového fondu však často nevedla k výraznému zlepšení životních podmínek obyvatel. Deprivované oblasti se totiž potýkaly kromě fyzické degradace prostředí se sociální deprivací nebo hospodářskou stagnací. Proto se jednotlivé veřejné politiky snažily vytvářet podpůrné programy v oblasti bydlení, školství, zaměstnanosti a životního prostředí a na řadě míst se přistoupilo k privatizaci bytového fondu a zařízení občanské vybavenosti. Centrem pozornosti se stala celková náprava environmentálních, ekonomických a sociálních podmínek života ve vyloučených lokalitách v duchu v té době nového konceptu udržitelného rozvoje [Carmon 1999]. To přineslo požadavky na vzájemnou součinnost a koordinaci původně samostatně vedených sektorových politik [Ramsden 2009]. Přístupy k revitalizaci deprivovaných městských čtvrtí v západní Evropě se proto od poloviny 90. let 20. století začaly měnit a zavádějí se tzv. integrované programy rozvoje [Tosics 2009]. Zahrnují v sobě vzájemně obsahově a časově provázané akce, které jsou realizované ve vymezeném území a směřují k dosažení trvale udržitelného rozvoje [Vilímová 2008]. V důsledku privatizace a postupné decentralizace správy promlouvá do projektů revitalizace také větší množství aktérů než dříve, objevují se nová partnerství a zájmová lobby. Zvláštní místo v rozhodovacím procesu zastávají stále častěji samotní obyvatelé lokalit [Van Kempen, Wassenberg, Van Meer 2007].

V České republice se veřejná politika vůči sociálně vyloučeným lokalitám a jejich regeneraci začala pomalu přizpůsobovat tomuto trendu na přelomu tisíciletí. Do té doby proklamované spoléhání se na neviditelnou ruku trhu vystřídal aktivnější přístup české vlády a samospráv v podobě programů a projektů zlepšujících fyzickou kvalitu staveb nebo prostranství (např. Program na podporu oprav bytových domů, Program na podporu regenerace panelových sídlišť) [Lux et al. 2005]. Decentralizace z konce 90. let vedla k přesunu mnoha pravomocí v oblasti rozvoje území na municipality. Po vstupu České republiky do Evropské unie v roce 2004 se díky podpoře a podmínkám čerpání finančních prostředků z operačních programů postupně prosazuje také integrovaný přístup k procesu revitalizace [Franke et al. 2012]. S aktivním zapojováním veřejnosti mají lokální samosprávy zatím málo zkušeností [Klicnarová 2009].

3.6.4. Proces rozhodování - Participace

Jedním ze základních předpokladů úspěšné a trvale udržitelné revitalizace je zjištění preferencí obyvatel [Andersen 2001, 2004] a pochopení, jak oni samotní vnímají prostředí, ve kterém žijí [García, Tapada 2005]. Problémy soužití v lokalitách mohou totiž vyvolat i specifické nároky různých skupin obyvatelstva na využívání veřejného prostoru [Aramburu Otazu 2008]. Zapojení občanské společnosti do rozhodovacího procesu je proto vnímáno jako důležitý zdroj a podmínka udržitelného rozvoje deprivovaných lokalit [ENTRUST 2004]. Účast občanů je možná jak ve fázi realizace, tak při přípravě a tvorbě politik revitalizace [Lawson, Kearns 2006]. Vedle plánování veřejných prostranství [Marek 2005] lze uvažovat také o participaci na komunitním plánování [Vasková, Žezula 2002]. Přínosné jsou především znalosti místních poměrů, sdílení dlouhodobých zkušeností, sociální nebo finanční kapitál, inovativní přístup a kreativita při řešení problémů [Lux et al. 2005].

Rozsah a účinnost participace se liší podle [ENTRUST 2004; Sunega, Lux 2004]:

- formy (informování, konzultace, společné rozhodování, partnerství, zmocnění);
- zvolených nástrojů (volený nebo jmenovaný výbor, veřejné projednání, osobní setkání, anketa, on-line fórum, workshop, leták);
- aktérů (veřejný sektor, podnikatelé, vlastníci, nájemníci, neziskové organizace, školy, vědečtí pracovníci);
- intenzity (periodicita akcí, osobní hledisko - skupiny, jednotlivci);
- úrovně rozhodování (makro, mezo a mikro úroveň); a
- velikosti území (lokalita, město, region).

Důležitou součástí procesu participace je identifikace aktérů, stanovení cílů, volba způsobu vedení a nástrojů pro dosažení kýžených výsledků [Sunega, Lux 2004]. Holt-Jensen [2005] doporučuje, aby při přípravě a realizaci revitalizace spolupracovaly samosprávy a odborníci v oblasti územního plánování. Šilhánková [2000: 4] uvádí, že „je nemyslitelné, aby vlastní proces revitalizace řídili přímo členové politické reprezentace města,“ proto „faktické provádění revitalizace musí být vedeno odborníky.“

Informování obyvatel zvyšuje pravděpodobnost kladného přijetí procesu revitalizace a jejich spolupráce na něm. *Konzultace* projektu s občany v přípravné fázi navíc přináší plánovacím orgánům potřebnou zpětnou vazbu, koriguje potenciální chyby a přináší nové nápady a pohledy na řešení situace [Lux et al. 2005]. Sunega a Lux [2004] považují za důležité zapojit do procesu revitalizace nejen vlastníky, ale také nájemníky nemovitostí. Jejich

spokojenost totiž přispívá k lepšímu ekonomickému zhodnocení bytového fondu (nízký podíl prázdných bytů, menší objem nedoplatků na nájemném, omezení projevů vandalismu) a k vytváření pozitivní image lokality. Možnost *společného rozhodování* může dále vést k vytváření sociálních sítí a vztahů důvěry mezi nájemníky, majiteli a správcovskými firmami [Lux et al. 2005]. Participace může být i prostředkem sociální inkluze vyloučených osob, které však, jak uvádí Horáková a Rákoczyová [2008: 49], musejí „samy prokázat ochotu a snahu svoji situaci řešit.“ Na druhé straně Raciti a Saija [2009] upozorňují na to, že neochota vyloučených osob zapojit se do procesu revitalizace může pramenit z jejich předchozí dlouhodobé negativní zkušenosti se systémem.

Efektivita zapojování obyvatel závisí na mnoha proměnných, jakými jsou vedení participace, propagace projektů a zájem občanů, vedený pocitem sounáležitosti s lokalitou [Klicnarová 2009]. Navrátilová [2009: 13] varuje před „uspěchanou, jednosměrnou nebo nárazovou komunikací s veřejností, protože může být vnímána jako pouhá propagace již uskutečněného záměru a nenahradí dlouhodobou a otevřenou komunikací s občany.“ Beer [2006: 143] na druhé straně nepřeceňuje roli veřejnosti v procesu revitalizace, protože „komplikovaná aplikační řízení a administrativní překážky ztěžují občanům aktivně uplatnit své názory a nápady.“ Jak konečně shrnuje Corcoran [2006: 399], „konkrétní zkušenosti a výsledky spolupráce jsou do značné míry determinovány faktory, jakými jsou institucionální struktura, politická kultura a relativní moc potenciálně si konkurujících aktérů revitalizace.“

3.6.5. Financování revitalizace

Finanční náročnost revitalizace deprivovaných území je výzvou pro místní samosprávy, protože veřejné zdroje jsou omezené. To vytváří potřebu zapojit do procesu soukromé investory [Ramsden 2009]. Hlavním důvodem pro jejich vstup do procesu revitalizace je stejně jako v případě jiných podnikatelských projektů maximalizace zisku. Investice do sociálně vyloučených lokalit z vnějších zdrojů jsou však obecně považovány za rizikové. Úkolem veřejné správy a samospráv je proto najít mechanismy podpory projektů a snižování rizik podnikání [Adair et al. 2000]. Soukromé investice jsou přitom vítané v nejrůznějších oblastech, od velkých multifunkčních, kulturních nebo sportovních center až po sociální firmy [Froessler 2009]. Naopak často z mimoekonomických důvodů se do regenerace obytného prostředí zapojují vlastníci nájemních domů. Vedle navýšení celkového zisku, pronájmů nebo prodejní ceny nemovitostí mají také zájem o prodloužení životnosti a zatraktivnění vzhledu budov nebo se prostřednictvím revitalizace snaží uspokojit požadavky nájemníků,

samosprávy nebo stále náročnějších právních předpisů [Andersen 1998]. Zvláštní význam při restrukturalizaci urbánního prostředí má spolupráce s developery [Gruis, Kazemi, De Zeeuw 2009].

Široké spektrum řešených problémů klade velké nároky na samosprávu, potenciální investory, vlastníky i nájemníky nemovitostí. Financování revitalizace ovlivňuje řada vnitřních i vnějších faktorů, především legislativní prostředí, dostupnost zdrojů a celkové ekonomické klima. Stále důležitější roli hrají prostředky z evropských strukturálních fondů a iniciativ [Zoubková 2014]. Integrovaný přístup k revitalizaci městských čtvrtí podporuje Evropská unie již od roku 1994 prostřednictvím tematických sítí v rámci iniciativ URBAN a URBACT.⁸ Projekty na obnovu deprivovaných lokalit v České republice mohou čerpat evropské prostředky od vstupu země do EU v roce 2004 (Tab. 2). Podporováno je hlavně zlepšování fyzického stavu obytného prostředí a postavení sociálně vyloučených osob na trhu práce.

Tab. 2: Evropská podpora revitalizace sociálně vyloučených lokalit v České republice v letech 2004 – 2013.

Programové období	Operační program	Prioritní osa	Opatření
2004-2006	Společný regionální (SROP)	2 Regionální rozvoj infrastruktury	2.3 Regenerace a revitalizace vybraných měst
		3 Rozvoj lidských zdrojů v regionech	3.2 Podpora sociální integrace v regionech
	Rozvoj Lidských zdrojů (OP RLZ)	1 Aktivní politika zaměstnanosti	1.1 Posílení aktivní politiky zaměstnanosti při zaměstnávání uchazečů a zájemců o zaměstnání
			1.2 Modernizace veřejných služeb zaměstnanosti
		2 Sociální integrace a rovnost příležitostí	2.1 Integrace specifických skupin obyvatelstva ohrožených sociální exkluzí 2.3 Posílení kapacity poskytovatelů sociálních služeb
	3 Rozvoj celoživotního učení	3.1 Zkvalitňování vzdělávání ve školách a školských zařízeních a rozvoj podpůrných systémů ve vzdělávání	
	Jednotný programový dokument pro Cíl 3	1 Aktivní politika zaměstnanosti	1.1 Rozšíření a zvýšení adresnosti aktivní politiky zaměstnanosti
		2 Sociální integrace a rovné příležitosti	2.1 Integrace specifických skupin obyvatelstva ohrožených sociální exkluzí 2.3 Posílení kapacity poskytovatelů sociálních služeb
		3 Celoživotní učení	3.1 Rozvoj počátečního vzdělávání jako základu celoživotního učení a z hlediska potřeb trhu práce a ekonomiky znalostí
	CIP EQUAL	1 Zlepšování zaměstnanosti	1.1 Zlepšování přístupu a návratu na trh práce pro osoby obtížně integrovatelné
			1.2 Překonávání rasismu a xenofobie ve vztahu k trhu práce

⁸ URBAN I 1994-1999, URBAN II 2000-2006, URBACT I 2003-2006, URBACT II 2007-2013, URBACT III 2014-2020.

		2 Rozvoj podnikání	2.2 Posilování sociální ekonomiky, zejména komunitních služeb se zaměřením na zvyšování kvality práce	
		3 Rozvoj adaptability	3.1 Podpora celoživotního učení a postupů směřujících k zaměstnávání osob ohrožených diskriminací a nerovnostmi ve vztahu k trhu práce	
2007-2013	Lidské zdroje a zaměstnanost	1 Adaptabilita	1.1 Zvýšení adaptability zaměstnanců a konkurenceschopnosti podniků 1.2 Zvýšení adaptability zaměstnanců restrukturalizovaných podniků	
		2 Aktivní politiky zaměstnanosti	2.1 Posílení aktivních politiky zaměstnanosti	
		3 Sociální integrace a rovné příležitosti	3.1 Podpora sociální integrace a sociálních služeb 3.2 Podpora sociální integrace příslušníků romských lokalit 3.3 Integrace sociálně vyloučených skupin na trh práce	
	Vzdělávání pro konkurenceschopnost	1 Počáteční vzdělávání	1.2 Rovné příležitosti dětí a žáků včetně dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami	
			1.4 Zlepšení podmínek pro vzdělávání na základních školách	
	Praha – adaptabilita	2 Podpora vstupu na trh práce	2.1 Začleňování znevýhodněných osob 2.2 Rozvoj organizací podporujících začleňování znevýhodněných osob	
		3 Modernizace počátečního vzdělávání	3.2 Další vzdělávání pedagogických a akademických pracovníků 3.4 Podpora žáků a studentů se specifickými vzdělávacími potřebami	
			6 Zlepšování přírody a krajiny	6.5 Podpora regenerace urbanizované krajiny
	Integrovaný OP	3 Zvýšení kvality a dostupnosti veřejných služeb	3.1 Služby v oblasti sociální integrace 3.3 Služby v oblasti zaměstnanosti	
		5 Národní podpora územního rozvoje	5.2 Zlepšení prostředí v problémových sídlištích	
	ROP			

Zdroj: Ministerstvo pro místní rozvoj, Strukturální fondy EU.

Na druhé straně mezi nejdůležitější bariéry financování obnovy území patří (1) nízká návratnost a ziskovost investic, (2) dosavadní zadlužení vlastníků objektů a s tím související problémy se získáváním půjček, (3) regulace nájmu, vyšší legislativní ochrana práv nájemníků a (4) orientace, respektive ohled na současnou nízko-příjmovou klientelu, která by v případě zvelebení bytových jednotek nebyla schopna platit zvýšené náklady na bydlení [Andersen 1998]. V posledních letech je to však hlavně doznívající hospodářská krize [Parkinson et al. 2009], která má významný dopad jak na samotné investory, tak na rozvoj spolupráce veřejného a soukromého sektoru [Reviglio 2010].

4. Metodika

4.1. Výběr studijního území

Práce si klade za cíl zmapovat aktuální výskyt a politiky revitalizace sociálně vyloučených lokalit v Ústeckém kraji a přispět tak k hlubšímu poznání deprivovaných obytných území a nástrojů, užívaných k obnově jejich funkcí a reintegraci v rámci města. Ústecký kraj je k výzkumu deprivace v obytném prostředí velmi vhodným studijním územím vzhledem k tomu, že v posledním celostátním sčítání vykázal ve srovnání s ostatními kraji nejvyšší počet sociálně vyloučených lokalit [MPSV 2006]. V celorepublikovém srovnání je také regionem nejvíce pobízeným k revitalizaci svých deprivovaných lokalit. Třetina z celkového počtu českých a moravských měst, dosud podpořených Agenturou pro sociální začleňování, pochází z Ústeckého kraje.⁹ Existuje zde proto potenciál výzkumu a relevantních výsledků. Velikost a situace studijního území byla zvolena tak, aby bylo možné získat reprezentativní poznatky, potřebné pro tvorbu obecných závěrů z výzkumu.

4.2. Charakteristika studijního území – Ústecký kraj

Ústecký kraj je jedním ze čtrnácti vyšších územně samosprávných celků České republiky. Region o rozloze 5 335 km² (7. největší) se nachází na severozápadě Čech při hranicích s Německou spolkovou republikou. Z hlediska lidnatosti (823 972 obyvatel) je pátým největším krajem.¹⁰ Hustota zalidnění (154 obyv./km²) se pohybuje nad celorepublikovým průměrem (133 obyv./km²), rozmístění obyvatel je však značně nerovnoměrné. V regionu se nachází celkem 354 obcí, z nich 59 má status města. Krajským a zároveň největším městem je Ústí nad Labem (92 484 obyvatel).¹¹ Více než 20 000 obyvatel má celkem osm měst. Území kraje je členěno do sedmi okresů (Děčín, Chomutov, Litoměřice, Louny, Most, Teplice a Ústí nad Labem). V jejich rámci působí celkem šestnáct správních obvodů obcí s rozšířenou působností a 30 pověřených obecních úřadů. Nej hustěji osídleny jsou okresy Most, Teplice a Ústí nad Labem, nejméně okresy Louny a Litoměřice, ve kterých se vyskytují především menší venkovské obce.

⁹ Viz Lokality – Agentura pro sociální začleňování (web), http://www.socialni-zaclenovani.cz/index.php?option=com_k2&id=16&view=item&Itemid=2.

¹⁰ Údaje Českého statistického úřadu (ČSÚ) k 31.12.2014. Srovnej <http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?childsel0=2&cislotab=DEM1030CU&kapitola_id=368&voa=tabulka&go_zobraz=1&aktualizuj=Aktualizovat&childsel0=2&pro_7_35=CZ042>.

¹¹ Údaj platný k 1. 1. 2015. Zdroj: Ministerstvo vnitra České republiky.

Povrch Ústeckého kraje je velmi různorodý. Na severozápadě území ohraničují Krušné hory a Děčínská vrchovina, na kterou na severu navazuje Šluknovská pahorkatina. Na západě region uzavírá okraj Doupovských hor, přiléhající k Mostecké pánvi v Podkrušnohoří. Centrální část Ústeckého kraje vyplňuje České středohoří. Jižní okraj území náleží k Brdské oblasti. Jihovýchod kraje zasahuje úrodná rovinnatá Dolnooharská tabule.

Většina Ústecka leží v teplé podnebné oblasti ve srážkovém stínu Krušných a Doupovských hor. Území kraje odvodňuje především řeka Labe a její přítoky Ohře a Ploučnice. Nejvýznamnějšími chráněnými územími jsou Národní park České Švýcarsko v okrese Děčín a chráněná krajinná oblast České středohoří, zasahující části okresů Louny, Most, Teplice, Ústí nad Labem, Děčín a Litoměřice.

Tab. 3: Vybrané statistické ukazatele podle okresů Ústeckého kraje (pětiléte průměrné hodnoty 2010-2014).

(údaje vždy k 31. 12.)	Ústecký kraj	v tom okresy						
		Děčín	Chomutov	Litoměřice	Louny	Most	Teplice	Ústí nad Labem
Rozloha celkem (km ²)	5 335	909	935	1 032	1 118	467	469	405
Počet obyvatel (k 31. 12.)	823 995	131 699	124 644	118 966	86 463	113 857	128 851	119 492
Hustota zalidnění (osoby/km ²)	154	145	133	115	77	244	275	295
Podíl zemědělské půdy (%)	51,6	40,1	41,5	71,1	70,9	28,9	34,2	44,9
Podíl měst. obyvatelstva (%)	80,1	85,6	85,0	61,0	62,7	90,5	83,3	86,8
Počet ORP	16	3	2	3	3	2	2	1
Počet POÚ	30	6	5	6	4	2	4	3
Počet obcí celkem	354	52	44	105	70	26	34	23
Žáci příprav. roč. na 1000 obyv.	1,3	1,1	0,9	1	0,8	1,8	1,2	2
Lékaři na 1000 obyv.	3,5	2,7	3	3,5	2,8	3,4	3,1	6,1
Potravy (‰)	4,6	5,1	5,1	3,3	4,7	4,4	4,8	4,8
Kojenecká úmrtnost (‰)	4,0	4,5	2,4	2,5	2,4	5,4	3,9	6,5
Podíl nezaměstnaných osob (%)	10,67	10,33	11,04	9,17	9,88	12,79	8,95	12,52
Podíl uchazečů o zaměstnání se základním vzděláním (%)	40,4	37,5	42,5	29,2	39,1	43,9	47,2	43,4
Průměrný měsíční důchod (Kč)	10 326	10 033	10 414	10 326	10 081	10 693	10 209	10 559
Starobní	10 687	10 359	10 705	10 649	10 461	10 996	10 741	10 891
Zjištěné trestné činy celkem na 1 000 obyvatel	27 427	4 102	4 413	3 519	2 397	4 261	4 159	4 576
Měrné emise REZZO 1-SO ₂ (t/km ²)	11,6	1,0	20,2	3,0	6,6	41,6	20,8	6,7
Měrné emise REZZO 2-NO _x (t/km ²)	8,8	0,3	18,2	2,8	11,4	15,9	11,2	3,9
Měrné emise REZZO 3-CO (t/km ²)	2,6	1,7	2,5	3,5	2,5	4,2	1,7	1,9

Zdroj dat: Český statistický úřad a Kancelář Rady vlády pro záležitosti romské menšiny.

Hospodářství Ústeckého kraje výrazně ovlivňují přírodní podmínky. V nížinách na Lounsku a Litoměřicku se daří zemědělství. Žatecko ve výrazném srážkovém stínu Krušných hor je charakteristické pěstováním chmele a pivovarnictvím. V podkrušnohorské pánevní oblasti Chomutovska, Mostecka a Teplicka se díky vydatným ložiskům hnědého uhlí rozvinul zpracovatelský průmysl chemický (Záluží u Litvínova) a energetický (elektrárny Pruněrov, Tušimice, Ledvice a Počerady). Svahy Krušných hor, Českého středohoří a Doupovských hor poskytují zázemí pro letní a zimní sporty, vinařství a sadařství.

V minulých dvaceti letech došlo v regionu k významnému snížení pracovních příležitostí v důsledku útlumu těžby uhlí a restrukturalizace výroby. Důležitým zaměstnavatelem¹² v kraji zůstává průmysl chemický (Lovosice, Záluží), sklářský (Dubí, Teplice), potravinářský (Roudnice nad Labem) a papírenský (Štětí), průmysl stavební (Litoměřice, Ústí nad Labem) a stavebních hmot (cementárna Čížkovice), zpracování oceli (Chomutov) a barevných kovů (Povrly), průmysl textilní (Varnsdorf) a keramický (Dubí).

V posledních deseti letech dochází k rozvoji lehkého průmyslu v nově budovaných příměstských průmyslových zónách (Lovosice, Teplice, Ústí nad Labem, Žatec). Přes velký počet pracovních příležitostí ve výše zmíněných oblastech hospodářství patří Ústecký kraj a zvláště okresy Most, Chomutov a Ústí nad Labem k regionům s nejvyšším počtem nezaměstnaných v České republice.

4.3. Výběr tématu

Zvolené téma šetření volně navazuje na výzkum, kterému se na území Ústeckého kraje již dlouhodobě věnují odborná pracoviště Fakulty životního prostředí, včetně domovské Katedry aplikované geoinformatiky a územního plánování. Téma bylo vybráno tak, aby reflektovalo aktuální sociálně-ekonomické a environmentální problémy v území, přispělo k jejich řešení a zároveň odpovídalo na poptávku po tematickém rozšíření výzkumné práce katedry v oblasti územního plánování a rozvoje urbánního prostředí.

4.4. Shrnutí použitých výzkumných metod, technik sběru a zpracování dat

Pro vedení a úspěšné završení výzkumu měly největší význam tyto postupy:

- *Rešerše literatury.*
- Na začátku výzkumného procesu byla provedena rozsáhlá rešerše a analýza literatury, zabývající se koncepty sociálního vyloučení, deprivace v území a revitalizace. Kriticky byly zkoumány metody hodnocení a indikátory, vytvořené k měření jejich povahy. Shromažďování a třídění literatury pokračovalo tak, jak se objevovala nová témata, metody hodnocení, způsoby měření a souvislosti, dokud nebylo dosaženo teoretického zvládnutí tématu. Poté došlo k propojení se souběžně probíhající rešerší a analýzou literatury, věnující se vztahu revitalizace deprivovaných lokalit, participace a politik Evropské unie, České republiky,

¹² Zaměstnavatel s více než 100 zaměstnanci.

municipalit a vlastníků. Během této fáze výzkumu byla identifikována typologie znaků problémových lokalit a hlavní přístupy a modely revitalizace. Následně byl vytvořen provizorní rámec teoretického výzkumu.

- *Dotazníkové šetření.*

V průběhu výzkumu byly vytvořeny a použity ke sběru dalších dat tři na sobě nezávislé dotazníky. Prvním z nich byly obeslány všechny obce a města v Ústeckém kraji se záměrem identifikovat deprivované lokality na jejich území. Na základě výsledků z tohoto dotazníku bylo v postižených lokalitách provedeno terénní šetření a uskutečněny hloubkové rozhovory s odpovědnými zástupci místních samospráv. Cílem druhého dotazníku, určeného zasaženým municipalitám, bylo odhalit lokální politiky, užívané v procesu revitalizace a identifikovat případy dobré praxe. Třetí dotazník, distribuovaný mezi obyvateli lokality Janov, byl sestaven s cílem zkoumat a zhodnotit proces a výsledky participace veřejnosti na rozhodování o postupu revitalizace.

- *Základní a hloubkové rozhovory.*

Po uskutečnění prvního dotazníkového šetření v místních samosprávách byla provedena série rozhovorů se zástupci municipalit, neziskových organizací, občanských sdružení a největších vlastníků nemovitostí v deprivovaných lokalitách. Jejich cílem bylo zjistit, jak a v jakém rozsahu si hlavní aktéři revitalizace uvědomují a řeší problémy, identifikované v literatuře. Rozhovory dále přispěly ke sběru informací a kultivaci teoretického rámce výzkumu.

- *GIS analýza.*

Identifikované lokality byly podrobeny důkladné GIS analýze. Na základě výsledků hloubkových rozhovorů byly v mapě vymezeny problémové nemovitosti a informace o nich byly ověřeny prostřednictvím terénního šetření, a také v databázích Českého statistického úřadu a v českém katastru nemovitostí. Data, sebraná v průběhu výzkumu, byla zaznamenána v GIS a konečné výsledky byly vizualizovány v mapovém formátu.

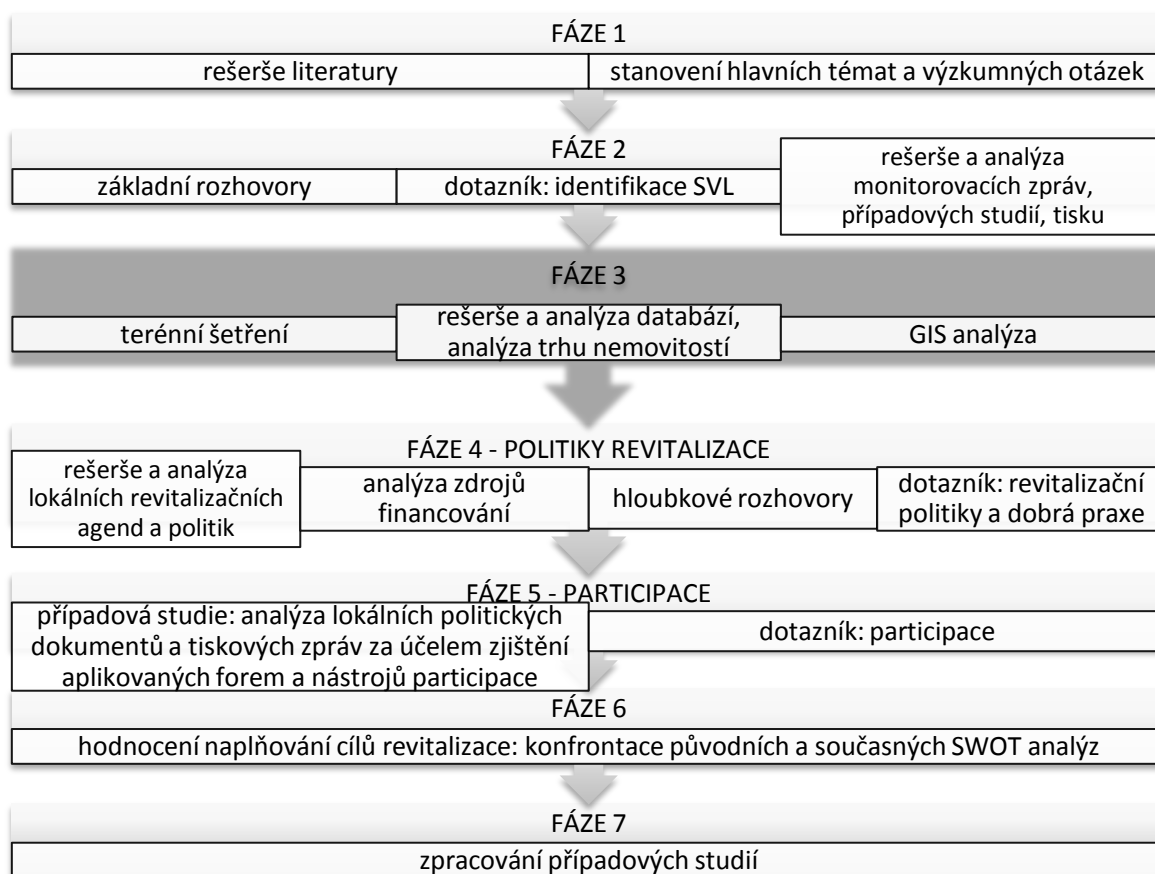
- *Terénní šetření.*

Šetření bylo uskutečněno v lokalitách, označených po prvním dotazníkovém šetření za sociálně vyloučené. Na základě analýzy literatury a rozhovorů se zástupci samospráv, neziskových organizací, občanských sdružení a vlastníků bylo vytvořeno schéma sběru dat, s jehož pomocí terénní šetření ověřilo výsledky interview a získalo informace o stavu lokalit a nemovitostí, míře sociálního vyloučení a realizovaných politikách revitalizace.

- *Statistické metody.*

Významnou část výzkumu tvořilo získávání statistických dat území a obyvatel a zpracování dat, získaných v průběhu dotazníkového a terénního šetření statistickými metodami. Hledána byla obvykle relativní a absolutní četnost jevů, testována byla také korelace mezi veličinami a její síla. Podle typu a výsledku odpovědí byly navrženy kontingenční tabulky, t-testy anebo analýzy rozptylu. Ke zpracování velkého množství dat z dotazníkového šetření participace bylo využito kódování a faktorové analýzy.

Plánování výzkumných kroků, jednotlivých úkolů, jejich délky, návaznosti a časové posloupnosti si vyžádalo užití metody kritické cesty (CPM).

Obr. 3: Metody a fáze výzkumu.

Zdroj: vlastní zpracování.

Původní idea zaměřit se pouze na výzkum revitalizace musela být přehodnocena záhy poté, co bylo šetření ukotveno v území a zjištěno, že poslední sčítání sociálně vyloučených lokalit v Ústeckém kraji proběhlo již v roce 2006 a bylo úzce etnicky vymezeno. Z rešerše odborné literatury o deprivaci obytného území však bylo brzy zřejmé, že sociální vyloučení zasahuje nejslabší články urbánního prostředí s obyvatelstvem málokdy tak homogenním, aby mohly být lokality označeny za etnické. Z důvodu stáří a úzkého zaměření posledního sčítání lokalit bylo proto rozhodnuto o připojení výzkumu výskytu a charakteristik sociálně vyloučených lokalit k původnímu záměru šetření. Tím vyvstal problém, jak definovat sociálně vyloučenou lokalitu, pokud v českém prostředí neexistuje oficiální nebo všeobecně uznávaný jednotný výklad pojmu, respektive jsou používány různě široké definice. Na základě rešerše a analýzy odborné literatury byla hledána definice, která by co možná nejvěrněji obsáhla celé rozpětí tématu a zároveň také reflektovala zaměření pracoviště, kde výzkum probíhal. Nejblíže tomu se ukázala být definice sociálně vyloučené lokality, založená na potřebě udržitelnosti vývoje městského prostředí a zachování rovnováhy mezi pilíři udržitelného rozvoje (viz výše).

Dalším problémem, který vyvstal, byla volba vhodných indikátorů územní deprivace a s tím související nutnost řešit problém řádovostní úrovně, na které jsou data k dispozici nebo je obce jsou ochotné poskytnout. Použité ukazatele byly vybrány na základě rešerše a analýzy obvykle používaných indikátorů deprivace a výsledků dosavadních výzkumů na toto téma [Burjanek 1997, Kostelecký et al. 2009, Maier 2003, Miller 2005]. Problém řádovostní úrovně dat byl v první fázi výzkumu eliminován tím, že výběr území, které svým charakterem odpovídalo popsaným indikátorům deprivace, zajišťovaly samy obce, aniž by byly nuceny k odevzdání konkrétních informací.

Zapojení obcí, a následně také vlastníků a neziskových organizací do výzkumu bylo nezbytné a mělo zásadní význam pro dosažení výsledků. Vyžadovalo však časově náročné úkony, jakými byly vytvoření databáze adres a kontaktů na zástupce samospráv a dalších aktérů, vyhledávání a shromažďování lokálních politických a strategických dokumentů, dohodnutí a vedení značného množství rozhovorů, analýza a třídění informací.

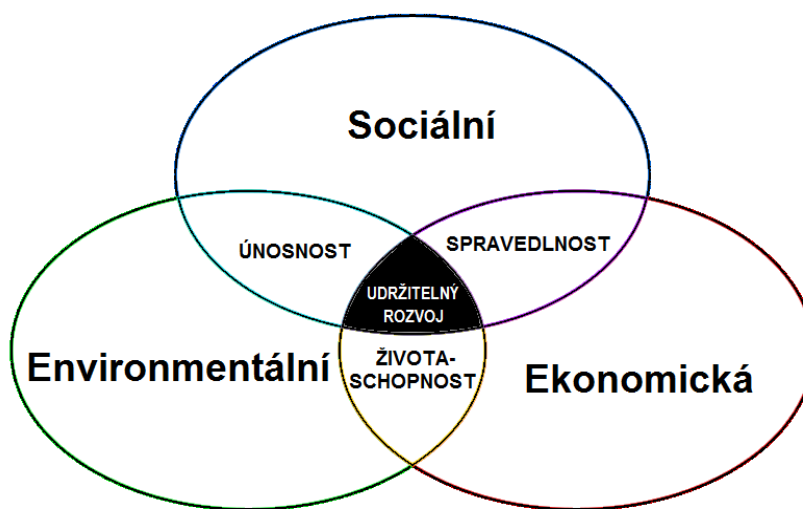
Problémy, které se vyskytovaly v průběhu šetření, se týkaly občas se vyskytující neochoty přímo oslovených úředníků městských a obecních úřadů k poskytování veřejných informací. Naopak poměrně vstřícní byli k rozhovorům a jednání političtí zástupci samospráv, přes které bylo možné mnoho „nedostupných“ informací dohledat. Schůzky však byly poměrně časově náročné, průměrná délka jedné návštěvy byla 2,5 hodiny. Přestože měli respondenti oblast

revitalizace, rozvoje území nebo sociálních věcí ve své gesci a zastávali tuto funkci i více než jedno volební období, častým problémem bylo zapomínání minulých aktivit radnice, přerušování rozhovorů kvůli hledání tiskových materiálů k věci a komunikaci s asistentkami.

Komplikace se objevily také při vyhledávání spolků a organizací, aktivních v sociálně vyloučených lokalitách. V případě malých lokalit v řádu jednotlivých domů se většinou nedařilo prokázat zaměření některé obecně pracující organizace i v tomto konkrétním území. Komplikace se však objevily i při identifikaci NNO ve velkých lokalitách nad 1000 obyvatel. Avizovaná činnost některých spolků se v dalším šetření často ukázala jako efemérní jednorázová akce, která dále nepokračovala. Zaznamenána byla velká fluktuace organizací, které působily v lokalitách pouze krátkodobě po dobu čerpání dotací na vlastní činnost v území.

4.5. Definování sociálně vyloučených lokalit

Termín sociálně vyloučená lokalita není v odborné literatuře, ani státní správou nebo legislativou jednoznačně definován, jeho interpretace se může lišit v rámci různých národních kontextů. Na základě předchozího výzkumu [Andersen 2001, Gabal 2006, Madanipour et al. 2003, Van Kempen et al. 2005] a pokynu Ministerstva pro místní rozvoj [2011] lze však sociálně vyloučenou lokalitu jistě chápat jako obytnou část katastru, ve které dochází k menšímu nebo většímu narušení všech tří pilířů udržitelného rozvoje území. V rámci disertační práce proto o existenci deprivované lokality rozhoduje prokázání výskytu alespoň jednoho problémového jevu v každém pilíři ve stejném místě a čase.

Obr. 4: Schéma udržitelného rozvoje – tři množiny opatření (pilíře), podporujících spravedlnost, únosnost a životaschopnost, jejichž průnik vede k udržitelnému rozvoji.

Zdroj: zpracováno na základě Serageldin [1993].

1. Sociální pilíř může být narušován jevy, jakými jsou:

- prostorová koncentrace ekonomicky a/nebo sociálně slabých, vyloučených obyvatel;
- vysoký výskyt sociálně patologických jevů, jakými jsou vandalismus, gamblerství, alkoholismus, drogová scéna, lichva a bezdomovectví, které zhoršují pocit bezpečí v lokalitě;
- migrace lidí s možnými negativními dopady také na kvalitu bydlení, ať už rychlý úbytek obyvatel a s tím související nedostatečné využití a chátrání bytového fondu, nebo naopak soustavný příliv sociálně slabých obyvatel, následně způsobující přelidnění bytů a hygienické problémy.

Tab. 4: Znamky narušování sociálního pilíře.

Sociální pilíř				
Znak	Obecný ukazatel	Parametr	Konkrétní ukazatel	Zdroj dat
Prostorová koncentrace ekonomicky slabých obyvatel	Příjem nedosahuje 60 % mediánu národního ekvivalizovaného disponibilního příjmu na spotřební jednotku	Nezaměstnaný; Příjemce sociálních dávek		Úřad práce; Sociální pracovníci;
Prostorová koncentrace sociálně slabých, vyloučených obyvatel	Původ, vzhled, fyzická přitažlivost, pohlaví, věk, zdravot. stav, sociální návyky, chování, hodnotová orientace, životní styl, vzdělání a zaměstnání.	Příslušník národnostní/etnické menšiny; Cizinec; Nejvyšší dosažené vzdělání – základní	%	Místní samospráva; ČSÚ
Sociální patologie	Vandalismus Drogová scéna Lichva Bezdomovectví	Kriminalita; Přestupková řízení	%; počet	PČR; MP; NNO
Migrace	Přistěhovalí a vystěhovalí	Migrační saldo vyšší než u ostatních částí města	Rozdíl mezi počtem přistěhovalých a vystěhovalých	Odbor evidence obyvatel místních samospráv; ČSÚ
Kvalita bydlení	Vybavenost objektu	Standardní vybavení zahrnuje přívod pitné vody, kanalizaci, vytápění, výplně oken, dveří.	Výborná	RSO ČSÚ; RÚIAN; Terénní šetření; Majitelé nemovitostí.
		Vybavení je částečně poškozené nebo některé chybí.	Dobrá	
		Chybí naprostá většina nebo jakékoli vybavení.	Špatná	

Zdroj: vlastní zpracování.

2. V environmentální oblasti jsou charakteristickými jevy:

- znečištěné životní prostředí;
- špatný technický stav bytových domů;
- nízká vybavenost veřejných prostranství uličním mobiliářem;
- absence nebo devastace rekreačních ploch a zeleně.

Tab. 5: Znak narušování environmentálního pilíře

Environmentální pilíř				
Znak	Obecný ukazatel	Parametr	Konkrétní ukazatel	Zdroj dat
Znečištěné životní prostředí	Černé skládky; Disfunkční odpadové hospodářství; Vandalismus; Bezdomovectví	Vybavenost odpadovými nádobami; Frekvence svozových dnů; Přestupky proti soužití	Počet (nádob / přestupků) na počet obyvatel	Odpadový hospodář; MP
Špatný stavebně-technický stav budov	Kondice obvodových zdí, střešní konstrukce, statika, míra opotřebení.	Zchátralost nebo narušení statiky se vyskytují u většiny budov v lokalitě.	Výborný stav	Terénní šetření; Majitelé nemovitostí.
			Dobrý stav	
			Špatný stav	
Zeleň	Vandalismus; Zdravotní stav; Stáří; Nulový výskyt	Travnatá plocha; Živý plot; Strom; Okrasný záhon	Přestupky v %; Výborný/dobrý/špatný; %	Samospráva; MP; Technické služby
Relaxační prvky	Vandalismus; Přirozené chátrání; Technická zastaralost; Nulový výskyt	Hřiště, sportoviště; Dětský koutek; Lavičky; Psi loučka	Přestupky v %; Výborný/dobrý/špatný; Počet na počet obyvatel	Samospráva; Terénní šetření

Zdroj: vlastní zpracování.

3. V ekonomickém sektoru je obvyklá:

- malá nabídka služeb, případně jejich špatná dopravní dostupnost;
- slabá podnikatelská činnost v lokalitě a jejím okolí;
- ceny nemovitostí reflektující kvalitu života v území, tedy několikanásobně nižší, než je v obci jinak obvyklé.

Tab. 6: Znak narušování ekonomického pilíře

Ekonomický pilíř				
Znak	Obecný ukazatel	Parametr	Konkrétní ukazatel	Zdroj dat
Dostupnost služeb	Nejkratší docházková vzdálenost k souboru služeb, které představují základní škola, prodejna potravin, ordinace lékaře pro dospělé a hřiště.	Základní občanská vybavenost je v okruhu 500 m. OV je v dosahu 1000 m. OV je vzdálena více než 1000 m.	Výborná	Místní samospráva; Terénní šetření.
			Dobrá	
			Špatná	
Podnikatelská činnost	Fyzické a právnické osoby vykonávající ekonomickou činnost v území.	Aktivita podnikatelských subjektů je nižší ve srovnání s okolím.	Počet podnikatelských subjektů na jednotku obyvatel.	ČSÚ
Cenová atraktivita	Byt stejné velikosti a vybavení nabízený k prodeji na trhu nemovitostí.	U obchodovaných bytů stejných parametrů je cenová hladina v lokalitě nižší než v ostatních částech města.	Cena stejné nemovitosti nacházející se v lokalitě a v jiné části města.	Realitní společnosti

Zdroj: vlastní zpracování.

4.6. Identifikace sociálně vyloučených lokalit v území

Pro řešení hlavního úkolu disertační práce, tedy šetření politik revitalizace sociálně vyloučených lokalit, bylo nejprve nutné zjistit, v jakém území lze proces obnovy očekávat. Dosud jediná celostátní analýza lokalit proběhla již v roce 2006 a byla zaměřena pouze na sčítání romských vyloučených lokalit [Gabal 2006]. Z důvodu stárí a etnického vymezení studie bylo rozhodnuto zpracovat pro potřeby disertační práce novou analýzu území vlastními prostředky. Výzkum, který probíhal od září 2013 do června 2014, si kladl za cíl identifikovat sociálně vyloučené lokality a vizualizovat jejich situaci v Ústeckém kraji. Za použití kvalitativních a kvantitativních metod byla hledána odpověď na otázky:

- (i) kde, proč a jak lokality vznikají v rámci okresů, obcí a typů objektů,
- (ii) kolik lidí a v jakých podmínkách žije v deprivovaných lokalitách a
- (iii) jaká je vlastnická struktura zasažených území.

Informace byly čerpány z dotazníkového šetření, polostrukturovaných rozhovorů se zástupci obcí, vlastníků nemovitostí a neziskových organizací, analýzy primárních a sekundárních dat, terénního výzkumu a desk research v měřítku obcí, lokalit a zasažených objektů. Základem šetření se stala identifikace měst a obcí, které mají na svém území sociálně vyloučenou lokalitu. Prostřednictvím e-mailu bylo osloveno 354 municipalit v Ústeckém kraji s cílem získat základní informace o výskytu deprivovaných lokalit. Kontaktování byli zástupci vedení a odborů samospráv, zodpovědných za oblast sociálních věcí, bydlení, menšin a školství. Adresáti byli seznámeni se záměry výzkumu a požádáni o spolupráci při vyplnění strukturovaného interaktivního dotazníku. Obce, které nereagovaly na elektronické obeslání, byly kontaktovány telefonicky. Dotazníkové šetření doprovázela rešerše a analýza monitorovacích zpráv Rady vlády pro záležitosti romské menšiny, situačních analýz a případových studií, zpracovaných pro Agenturu pro sociální začleňování, obecních a krajských publikací o stavu menšin, rizikových lokalit a sociálních služeb, periodik, zaměřujících se na sociální oblast, problematiku chudoby a menšin, a také lokálního a regionálního denního tisku.

Na základě zjištěných skutečností bylo vybráno 43 obcí k hlubšímu šetření. Se zástupci dotčených samospráv na úrovni starosty, místostarosty, vedoucího sociálního odboru a městské/obecní policie byl proveden řízený rozhovor se záměrem identifikovat zasažené objekty a upřesnit informace o poloze, počtu, rozsahu, době a příčině vzniku

sociálně vyloučených lokalit. Kvalifikované odhady počtu obyvatel lokalit poskytli sociální a terénní pracovníci místních samospráv.

Následně byl vytvořen adresný seznam rizikových nemovitostí a provedena jejich mapová vizualizace. Prostřednictvím GIS analýzy byly lokality vymezeny jako území, ve kterém se nacházejí označené objekty a jejich obalové zóny.

Druh, stáří a vybavenost objektů byly verifikovány v Registru sčítacích obvodů a budov Českého statistického úřadu. Informace o vlastnických vztazích k objektům poskytla veřejná databáze katastru nemovitostí. Na základě těchto údajů byli identifikováni a písemně nebo telefonicky kontaktováni největší vlastníci bytového fondu, respektive jejich zástupci.¹³ Většina oslovených souhlasila s face-to-face rozhovorem o bytové politice a podmínkách ubytování.

Na základě rešerše a analýzy místních kronik, lokálního tisku, Seznamu poskytovatelů sociální služeb Ústeckého kraje, katalogů neziskových organizací, vydaných obcemi a mikroregiony, byly vyhledány a kontaktovány neziskové organizace a občanská sdružení, aktivně se snažící o integraci území a jeho obyvatel na kulturní a politickou mapu města nebo obce.¹⁴

V označených územích proběhlo v období od března do června 2014 terénní šetření s cílem zjistit situaci přímo v lokalitách, především pak technický stav budov a ověřit míru prostorového vyloučení. Po provedení terénního šetření byla z výzkumu vyřazena obec Vrbice z důvodu vybydlenosti a opuštění původně avizované lokality Mastířovice.

Tab. 7: Použitá typologie a charakteristika zkoumaných znaků

Použitá typologie			
Znak	Ukazatel	Parametr	Zdroj dat
Deprivace	Vyloučená lokalita	Zasažený objekt	Místní samospráva.
Poloha v obci	Centrum	Centrální (historická) část města, soustředující instituce a jiná občanská zařízení celoměstského významu.	Místní samospráva. Terénní šetření.
	Běžná zástavba	Zástavba městského typu s vysokou mírou využití území ve vnitřním městě.	
	Periferie	Okrajová část města s nižší hustotou zástavby než v centru.	

¹³ Největší vlastníci v sociálně vyloučených lokalitách mají ve svém majetku minimálně 100 bytů. Vesměs jde o obce, bytová družstva (SBD Krušnohor) a realitní společnosti (CPI byty a.s.).

¹⁴ Organizace se v dotčených lokalitách nejčastěji zabývají zajišťováním mimoškolních aktivit, programů celoživotního vzdělávání a pořádáním kulturních a sportovních společenských akcí.

Míra prostorového vyloučení	Žádná	Sociálně nevyloučení bydlí v bezprostředním okolí. Základní občanská vybavenost ¹⁵ je v okruhu 500 m.	Místní samospráva. Terénní šetření
	Částečná	Sociálně nevyloučení jsou částečně odděleni. OV je v dosahu 1000 m.	
	Jasná	Sociálně vyloučení žijí zcela mimo nevyloučenou zástavbu. OV je vzdálena více než 1000 m.	
Typ objektu k bydlení	Bytový dům panelový	Dům postavený panelovou technologií k trvalému bydlení.	RSO ČSÚ. Místní samospráva. Majitelé nemovitostí.
	Bytový dům nepanelový	Dům postavený nepanelovou technologií (cihla, kámen a smíšená technologie) určený k bydlení.	
	Rodinný dům	Bytový dům trvale obývaný členy jedné rodiny.	
	Ubytovna	Stavba určená k přechodnému ubytování.	
	Azylový dům, noclehárna	Objekt určený k bydlení v nouzi.	
	Průmyslový objekt	Nebytový objekt výrobní.	
Stáří objektu	Postavený do r. 1989.		
	Postavený v letech 1990 – 2010.		
	Postavený po roce 2010.		
Stavebně-technický stav	Výborný	Kondice obvodových zdí, střešní konstrukce, statika, míra opotřebení.	Terénní šetření. Majitelé nemovitostí.
	Dobrý		
	Špatný		
Vybavenost objektu	Výborná	Standardní vybavení zahrnuje přívod pitné vody, kanalizaci, vytápění, výplně oken, dveří.	RSO ČSÚ, RÚIAN. Terénní šetření. Majitelé nemovitostí.
	Dobrá/solidní	Vybavení je částečně poškozené nebo některé chybí.	
	Špatná	Chybí naprostá většina nebo jakékoli vybavení.	
Stáří lokalit	Krátkodobé	< 5 let	
	Střednědobé	5-10 let	
	Dlouhodobé	> 10 let	
Vznik lokalit	Samovolný	Přirozená lokální kumulace vyloučených obyvatel mající své vnitřní a/nebo vnější příčiny (ceny bytů, nájmu, nezaměstnanost).	Místní samospráva. Místní kroniky. Lokální tisk.
	Řízený	Umělé a záměrné navyšování počtu sociálně vyloučených obyvatel majiteli domů nebo realitními kanceláři.	
Zánik lokalit	Samovolný	Opuštění. Revitalizace a začlenění.	
	Řízený	Přesunutí. Vystěhování.	
Vlastnictví nemovitostí	Obecní	%	Katastr nemovitostí.
	Soukromé – FO, PO realitní, SVJ, družstvo, ostatní		

Zdroj: vlastní zpracování.

¹⁵ Základní občanskou vybaveností je míněn soubor služeb, které představují základní škola, prodejna potravin, ordinace lékaře pro dospělé a hřiště.

4.7. Definování revitalizace a lokalit, určených k revitalizaci

Z nalezených sociálně vyloučených lokalit byly na základě rešerše a analýzy politických a strategických dokumentů místních samospráv, situačních analýz deprivovaných území, lokálního tisku a obecních kronik vybrány k další fázi výzkumu pouze ty lokality, které jsou určeny k revitalizaci. Jde o lokality, ve kterých byla v posledních pěti letech uskutečněna nebo v současné době prokazatelně probíhá revitalizace.

Revitalizace sociálně vyloučených lokalit je pro potřeby disertační práce definována jako soubor opatření, vedoucích k odstranění sociálního vyloučení v obytném území. Konkrétněji je revitalizace sociálně vyloučených lokalit procesem, při kterém jsou v určitém časovém období záměrně voleny politiky a alokovány finanční prostředky v míře větší než obvyklé s cílem zlepšit kvalitu života ve vymezeném obytném území, které se potýká s problémy, vyplývajícími z proliferace sociálního vyloučení.

Za účelem identifikace lokalit, určených k revitalizaci, je začátkem revitalizace chápán okamžik, kdy dochází k zahájení realizace prvního projektu z plánované sekvence regeneračních opatření, nebo kdy je s nadřízeným orgánem dojednána dohoda o financování revitalizace.

4.8. Nastavení agendy a formulace politiky

Tato část výzkumu se snažila zjistit, z jakého právně-politického rámce vycházejí politiky revitalizace sociálně vyloučených lokalit v České republice, konkrétně jaké právní a finanční nástroje mohou municipality využít. Na místní úrovni bylo pak sledováno, kdo je považován za aktéra procesu regenerace, jaké cíle si revitalizace deprivovaných lokalit klade, zda jsou environmentální cíle součástí plánů na obnovu území a jaký význam mají ve srovnání s ostatními. Informace, potřebné pro zodpovězení těchto otázek, byly čerpány z celostátních, regionálních a lokálních zdrojů. Vyhledány a analyzovány byly relevantní vládní a resortní koncepce, zásady a strategie,¹⁶ a také zákony a prováděcí předpisy, věnované

¹⁶ Zásady úrbánní politiky, Koncepce bydlení ČR, Programy podpory bydlení Ministerstva pro místní rozvoj, Strategie regionálního rozvoje a Politika územního rozvoje České republiky, Strategický rámec udržitelného rozvoje, Strategie sociálního začleňování, Strategie vzdělávací politiky, Strategie pro práci Policie ČR ve vztahu k menšinám, Strategie prevence kriminality, Dlouhodobý program zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva ČR, Koncepce romské integrace, Strategie boje proti sociálnímu vyloučení, Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR, Národní strategie protidrogové politiky.

rozpočtovému určení daní, obecnímu zřízení, sociálním službám a rozvoji území.¹⁷ Na krajské úrovni byly zkoumány zásady územního rozvoje a další koncepční a strategické dokumenty,¹⁸ na místní úrovni pak územní a strategické plány zasažených obcí, koncepce bytové politiky a analýzy lokální sociální situace a služeb. V dokumentech byla hledána explicitní nebo implicitní vyjádření ke klíčovým slovům revitalizace, inkluze, aktéři, participace, atp., zjišťováno bylo také tematické zaměření. Sledované cíle byly rozčleněny do environmentální, sociální nebo ekonomické kategorie a ty posléze komparovány. Váha jedné kategorie vycházela z počtu položek, které obsahovala. Důležitost environmentálních cílů byla sledována v rámci jedné lokality i v celkovém srovnání revitalizačních snah napříč Ústeckým krajem.

4.9. Realizované politiky

Hlavním cílem práce bylo zjištění, které politiky, nástroje a opatření z těch, které umožňuje použít celkový právně-politický rámec, obce opravdu aplikují při řešení problémů sociálně vyloučených lokalit. Výzkum probíhal v lokalitách určených k revitalizaci ve dvou fázích. Nejprve došlo k rešerši a analýze lokálních strategických plánů, projektů revitalizace, veřejně dostupných rozhodnutí zastupitelstev, radničních novin, webových stránek vzdělávacích agentur a poskytovatelů sociálních služeb. Hledána byla konkrétní vyjádření k postupu, politice samospráv, územnímu a sociálnímu rozsahu revitalizačních snah. Pro účely dalšího zpracování byl vytvořen vzorový revitalizační štítek. Na základě získaných informací byl vyplněn revitalizační štítek každé sociálně vyloučené lokality a sestaven dotazník, určený samosprávám.

¹⁷ Z. č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, z. č. 128/2000 Sb., o obcích, z. č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosu některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům, z. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, z. č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, z. č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, z. č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, z. č. 500/2004 Sb., správní řád, z. č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, z. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, z. č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, z. č. 582/1991 Sb., o provádění a organizaci sociálního zabezpečení, z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ Mezi strategické dokumenty Ústeckého kraje patří Strategie udržitelného rozvoje Ústeckého kraje 2006-2020, Strategie rozvoje Ústeckého kraje, Regionální inovační strategie Ústeckého kraje, Strategie cestovního ruchu v Ústeckém kraji, Strategie rozvoje kultury a památkové péče v Ústeckém kraji, Strategie rozvoje venkovských oblastí, Koncepce zdravotnictví Ústeckého kraje, Strategie prevence kriminality na území Ústeckého kraje, Koncepce rozvoje sociálních služeb Ústeckého kraje (2003), Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Ústeckého kraje (2008-2017).

Tab. 8: Vzor revitalizačního štítku sociálně vyloučené lokality

Vzor revitalizačního štítku sociálně vyloučené lokality			
<i>Postup</i>			
Tvrdý	Měkký	Integrovaný komplexní	
<i>Politika samospráv</i>			
Sektorová		Integrovaná průřezová	
Nekoordinovaná		Plánovaná	
Samostatná		Kooperativní	
		Vertikální	Horizontální
		Public-Public	Public-Private Private-Private
<i>Územní rozsah revitalizace</i>			
SVL	Městská část	Město	Region
<i>Sociální rozsah revitalizace</i>			
Vybraná skupina vyloučených osob	Sociálně vyloučené osoby		Celá komunita

Zdroj: vlastní zpracování.

V další fázi byli zástupci vedení a odborů samospráv, zodpovědní za oblast sociálních věcí, bydlení, územního rozvoje, menšin a školství, požádáni emailem, telefonicky nebo osobním kontaktem o vyplnění dotazníku zjišťujícího, které nástroje a opatření jejich samosprávy využily při snaze o zlepšení prostředí sociálně vyloučených lokalit, které z těchto nástrojů a opatření považují za dobrou praxi, a zda, popřípadě jak byla v průběhu revitalizace zapojena veřejnost do plánovací a rozhodovací činnosti. Oddíl dotazníku, týkající se realizovaných politik, byl koncipován jako seznam,¹⁹ ze kterého respondenti vybírali a označovali ty položky, reprezentující opatření, aplikovaná v jejich obci. Seznam mohli respondenti sami doplnit o další lokálně užívané specifické nástroje. Volný odstavec byl ponechán k popsání problémů, pokud se vyskytly v průběhu procesu revitalizace. Dotazník mohl být vyplněn on-line přes formuláře Google.com nebo byl dohodnut jiný způsob vypracování (osobní jednání, telefonický rozhovor).

4.10. Dobrá praxe

Jedním z cílů práce bylo také zjištění, které zvolené politiky revitalizace a zkušenosti s nimi lze považovat za přenositelnou dobrou praxi. Ta je definována jako shodně uplatňovaná politika, která se objevila ve více než jednom případě revitalizace sociálně vyloučené lokality a byla dotčenými samosprávami hodnocena kladně, protože má pozitivní dopad na vývoj v území a prostředky na její realizaci jsou považovány za dobře vynaložené a odpovídající výsledkům. Dalším úkolem bylo identifikovat možné sítě dobré praxe,

¹⁹ Vzor dotazníku viz Přílohy.

institucionální systémy sdílení dobrých zkušeností a na jakém principu pracují (národní nebo mezinárodní kontext, volné nebo výběrové členství, top-down nebo bottom-up iniciativa).

Při hledání lokální dobré praxe byla provedena rešerše a analýza obecních kronik, webových stránek municipalit a radničních periodik, ve kterých vedení samospráv obvykle v pravidelných intervalech prezentuje výsledky své činnosti v oblasti revitalizace sociálně vyloučených lokalit, nacházejících se v katastru města nebo obce. Na otázku dobré praxe bylo pamatováno také v dotazníku o realizovaných politikách (viz výše) a při rozhovorech s odpovědnými zástupci místních samospráv, které byly uskutečněny v průběhu šetření sociálně vyloučených lokalit v první polovině roku 2014 (viz výše).

Pro zjištění, zda a jak funguje výměna zkušeností mezi obcemi v oblasti revitalizace sociálně vyloučených lokalit, byly prostřednictvím zadávání klíčových slov „dobrá praxe“, „sdílení zkušeností“, apod. prohledávány internetové databáze, webové stránky českých a mezinárodních sdružení obcí, měst a regionů, českých vládních a evropských institucí pro oblast územního rozvoje a sociální inkluze, zejména Agentury pro sociální začleňování, Ministerstva pro místní rozvoj, evropské Komise, DG Regio, jejich iniciativ a sítí spolupráce pro udržitelný rozvoj měst.

4.11. Proces rozhodování - participace veřejnosti

Cílem bylo zjistit, zda dochází k zapojování občanů do rozhodování o revitalizaci sociálně vyloučených lokalit, a pokud ano, jaké nástroje a formy participace veřejnosti jsou v procesu revitalizace využívány, kdo se zapojuje, jakých témat se zapojování týká a v jakém územním rozsahu participace probíhá. Dalším úkolem bylo zhodnotit průběh a výsledky účasti veřejnosti ve vybraném studijním území.

Odpovědi na otázky uskutečňování participace, forem, nástrojů, témat a územního rozsahu participace byly získány na základě analýzy čtyř zdrojů: (1) oficiálních webových stránek obcí a (2) lokálního tisku, ve kterých lze předpokládat uveřejňování výzev k účasti obyvatel na plánovací činnosti města, (3) místních kronik, shrnujících dění v obci včetně formálních a neformálních akcí za účasti veřejnosti, a také (4) odpovědí zástupců samospráv v dotazníkovém šetření o politikách revitalizace (viz výše). Oddíl dotazníku, který se věnoval otevřenosti radnice vůči zapojování obyvatel do procesu plánování a rozhodování v oblasti revitalizace deprivovaných lokalit na území obce, obsahoval soubor uzavřených otázek.

Spektrum odpovědí, ze kterých respondenti vybírali, vycházelo z výsledků studií ENTRUST [2004], Sunegy a Luxe [2004]. První otázka ověřovala, zda vůbec v průběhu revitalizace došlo k zapojení obyvatel. K dispozici byla odpověď ano/ne. Další otázky byly seřazeny za sebou do interaktivních mřížek, ve kterých osu x tvořil vždy seznam forem participace a osu y reprezentovaly varianty odpovědí. V otázkách, zjišťujících formy, nástroje a aktéry participace, mohli respondenti zvolit více odpovědí najednou. U otázek, týkajících se intenzity a územního rozsahu, bylo možné vybrat vždy pouze jednu z nabízených variant odpovědí.

Rozhodující pro výběr studijního území, vhodného pro zhodnocení účasti veřejnosti, byla dostatečná velikost území, délka procesu revitalizace, a co možná nejkompexnější množina nástrojů a forem participace, kterých bylo využito. Pro splnění těchto požadavků se proto jako nejvhodnější jevílo zvolit konkrétní lokalitu ze skupiny „nejstarších“ pilotních lokalit Ústeckého kraje, vybraných Agenturou pro sociální začleňování k intervenci a finanční podpoře z evropských strukturálních fondů v letech 2008 až 2009,²⁰ ve kterých dosud probíhá revitalizace. Následovala rešerše a analýza lokálních politických dokumentů, petic, kronik, studií o situaci ve vyloučených lokalitách a tiskových zpráv o realizovaných projektech obnovy a podpory rozvoje území. Hledána byla explicitní a implicitní vyjádření a informace o zapojování veřejnosti do plánování nebo uskutečňování revitalizace. Na základě získaných údajů a s ohledem na velikost území (největší v dané skupině) byla nakonec k průzkumu v rámci zadaného úkolu vybrána lokalita sídliště Janova (2 035 bytů/4 200 obyvatel) ve městě Litvínově. Proces revitalizace v Janově probíhá již od roku 2009, hodnocení participace bylo proto retrospektivní a shrnující. Z důvodu zajištění jeho co možná největší kompletnosti se šetření zaměřilo jak na proces, tak na výsledky participace. Hodnocení bylo založeno na pohledu obyvatel a samosprávy na zapojování veřejnosti a její efektivitu.

Za účelem zjištění názorů lokálních obyvatel byl vytvořen dotazník, který se skládal ze čtyř částí. První sada otázek zjišťovala zapojení samotného respondenta do procesu participace včetně dotazu na to, jak dlouho žije respondent v lokalitě, v jakém je právním vztahu k obývané bytové jednotce, jak se dozvěděl o revitalizaci a formách zapojení, jak dobře je seznámen se záměry radnice v lokalitě a plánem revitalizace, do jaké části procesu se zapojil a jaký nástroj k tomu využil. Na základě předchozí analýzy lokálního tisku, kroniky, zápisů ze zasedání Rady a zastupitelstva města Litvínova byl pro dotazník sestaven seznam

²⁰ Litvínov, Most, Roudnice nad Labem (†2011), Šluknovsko, Ústí nad Labem.

formálních akcí a neformálních aktivit, do kterých se respondent mohl v průběhu přípravy a realizace revitalizace zapojit. Pro každou potenciální činnost byla k dispozici odpověď „ano/ne“. Pro účely měření zapojení obyvatel lokality do revitalizace byl podle vzoru Meadena et al. [2012] vytvořen index participace. Na základě odpovědí respondenta byl spočítán podle rovnice:

$$P = \frac{N_F + N_I}{N_{VF} + N_{VI}}$$

P – index participace

N_F – počet zapojení do formálních akcí

N_I – počet zapojení do neformálních aktivit

N_{VF} – celkový počet formálních akcí, do kterých bylo možné se zapojit

N_{VI} – celkový počet neformálních aktivit, do kterých bylo možné se zapojit

Čím vyšší byla hodnota indexu, tím větší bylo zapojení občanů do procesu.

Druhá část dotazníku byla zaměřena na zhodnocení procesu participace a jeho výsledků. Obsahovala jednak soubor operacionalizovaných tvrzení, ke kterým se respondenti měli vyjádřit v pětistupňové stupnici v rozsahu výroků od „silně nesouhlasím“ až po „naprosto souhlasím“. V další sekci pak byly představeny a vysvětleny formy možné participace (informování, konzultace, společné rozhodování, partnerství, zmocnění) a respondenti byli požádáni, aby na základě své zkušenosti označili tu formu participace, o které se domnívali, že byla použita při revitalizaci jejich lokality, a také aby uvedli, jakou formu participace by preferovali oni sami. Cílem bylo zjistit, zda mezi respondenty existoval rozdíl mezi preferovanou a opravdu realizovanou úrovní rozhodování.

Ve třetí části dotazníku měli respondenti vyjádřit na pětistupňové škále, jak jsou spokojeni s výsledky revitalizace lokality (silně nespokojen-velmi spokojen), jak oni sami vnímají svůj vliv na ně (žádný-naprosto zásadní), vliv jiných aktérů revitalizace (žádný-naprosto zásadní) a zda by se chtěli zapojit do dalších podobných aktivit v budoucnu (vůbec ne-určitě ano). Na konci této části dotazníku měli respondenti k dispozici volný odstavec, ve kterém mohli vyjádřit svá doporučení a poznámky k zapojování veřejnosti do plánování a realizace revitalizace v lokalitě.

Poslední část dotazníku zjišťovala základní demografické charakteristiky respondentů.

Při získávání odpovědí bylo využito kombinace několika sběrných metod: rozdávání dotazníků do poštovních schránek, ve vybraných lokálních institucích a tazatelské činnosti.

Dotazníky spolu s průvodním dopisem byly distribuovány do poštovních schránek v ulicích Luční, Kopistská a Hamerská v průběhu září 2014. Celkem bylo takto rozdáno 600 exemplářů. Respondenti byli seznámeni s předmětem výzkumu a požádáni o vyplnění formuláře a jeho odevzdání do 30. listopadu 2014 na jednom ze dvou sběrných míst, které laskavě poskytli provozovatelé obchodů smíšeným zbožím přímo na sídlišti. Po dohodě se Základní a mateřskou školou v Janově a volnočasovým centrem Jaklík byli koncem září osloveni rodiče žáků a požádáni o vyplnění dotazníku. Obě instituce zajistily také zpětný sběr. V druhé polovině října probíhalo opakovaně v různých denních dobách také dotazování občanů v ulicích Gluckova a Přátelství. Na vytipovaných místech, která pokrývala hlavní spádová místa v území (restaurace, večerka, zastávka MHD), bylo prostřednictvím tazatelské činnosti sebráno přímo na místě celkem 67 kusů formulářů. O vyplnění třetí části dotazníku byli ve stejném období požádáni také představitelé města na úrovni starosty, místostarosty, vedoucího IPRM, odboru sociálních věcí a školství.

Z dotazníku, který vyplňovali obyvatelé sídliště, byla zjišťována absolutní a relativní četnost odpovědí celkově i podle osobních znaků respondentů, testován byl také vztah a síla korelace mezi:

- 1) zapojením a vnímáním jeho efektivnosti,
- 2) vnímaným vlivem a vlivem ostatních účastníků,
- 3) vnímaným vlivem a efektivností zapojování,
- 4) vnímanou efektivností a ochotou participovat na budoucích akcích.

S pomocí výsledků třetí části dotazníku, vyplňované politiky a úředníky z radnice, byly testovány rozdíly v odpovědích zástupců samosprávy a obyvatel sídliště.

4.12. Vliv vlastnictví bytového fondu na realizaci revitalizace

Výzkum vycházel z premisy, že majitel se chová jako dobrý hospodář a vlastnictví zavazuje. Soukromí vlastníci mají zájem na realizaci revitalizace, protože sami jsou uživateli bytového fondu, chtějí žít v kvalitním obytném prostředí a případně zhodnotit své byty na trhu nemovitostí. Pokud jsou pronajímateli bytů, vítají proces revitalizace, protože je příslibem budoucího ekonomického zisku na nájemném, které bude odrážet dobrou kvalitu života v lokalitě. Obce jako vlastníci bytového fondu se aktivně účastní revitalizace z důvodu prevence budoucích větších veřejných výdajů na zkvalitnění životního prostředí, zajištění většího pocitu bezpečí v lokalitě a lepšího postavení v konkurenci s ostatními obcemi při lákání nových investorů.

K šetření byly vybrány lokality, které formálně procházejí revitalizací již dlouhodobě, a to po dobu pěti a více let. Tento časový úsek totiž poskytuje dostatečnou lhůtu pro zapojení se majitelů nemovitostí do procesu a zároveň je eliminováno možné zkreslení výsledku šetření z důvodu změn ve vlastnictví v průběhu fáze realizace revitalizace. Zkoumaná vlastnická struktura vzešla z šetření sociálně vyloučených lokalit, prováděného v první polovině roku 2014 (viz výše). K oprávněným vlastníkům byly přitom počítány samosprávy, fyzické osoby, realitní společnosti, společenství vlastníků, bytová družstva, stát a neziskové organizace. Odpovědi na otázky, kteří z těchto vlastníků bytů vkládají finanční prostředky do revitalizace svého majetku a následně, který druh vlastnictví svým konáním anebo nekonáním ovlivňuje realizaci revitalizace nejvíce, byly získány jednak na základě rešerše a analýzy rozpočtů místních samospráv, zápisů ze zasedání zastupitelstev a lokálních periodik. Dalšími důležitými zdroji informací byly zároveň Seznam příjemců podpory z fondů Evropské unie, spravovaný Ministerstvem pro místní rozvoj, terénní šetření, uskutečněné v roce 2014 přímo v lokalitách, spočívající ve vizuálním ověření stavu budov a v neposlední řadě také face-to-face rozhovory s největšími vlastníky bytového fondu v lokalitách, jejichž postoj má na realizaci revitalizace zásadní dopad.

4.13. Europeizace procesu revitalizace

Jedním z cílů práce bylo zjištění, do jaké míry ovlivňuje evropská integrace oblast revitalizace sociálně vyloučených lokalit. Zkoumány byly změny v chování potenciálních příjemců evropské podpory v institucionální a ekonomické rovině, rozšíření využívání evropských dotací mezi samosprávami, a také míra europeizace sociální, environmentální a ekonomické oblasti. Šetření pro potřeby disertační práce bylo omezeno na programové období 2007-2013 a evropské operační programy (OP), které v této době měly svým zaměřením bezprostřední dopad na vývoj v sociálně vyloučených lokalitách (viz Tab. 2). Zdroji informací pro šetření byly programové dokumenty operačních programů, Seznam příjemců podpory z fondů Evropské unie, spravovaný Ministerstvem pro místní rozvoj, strategické a programové dokumenty místních samospráv a rozhovory se zástupci měst a obcí, odpovědných za problematiku územního rozvoje a sociální oblast. Analyzovány byly nejprve programové dokumenty vybraných operačních programů a jejich požadavky na samosprávy a institucionální kroky, které musejí být splněny pro zajištění způsobilosti k čerpání finančních prostředků na projekty. Ty byly konfrontovány s výsledky šetření deprivovaných lokalit v Ústeckém kraji (viz výše). Zjišťováno bylo, které lokality svými parametry odpovídaly

požadavkům, nastaveným v programových dokumentech operačních programů, a mohly tedy čerpat, a jak velký podíl tvoří na celkovém počtu sociálně vyloučených lokalit v regionu. V Seznamu příjemců podpory z fondů Evropské unie byly poté identifikovány obce se sociálně vyloučenou lokalitou v procesu revitalizace, které opravdu použily dotace z evropských operačních programů. Pro účely dalšího zpracování dat byly projekty rozříděny podle toho, z jakého OP čerpaly, a obce - příjemci dotací byly rozděleny do skupin podle počtu obyvatel. Zjištěna byla absolutní a relativní četnost zapojení obcí v rámci a podle velikostních kategorií. Analyzováno bylo také zaměření projektů, kterým byly finanční částky proplaceny. V rámci jednotlivých OP byl zjištěn počet podpořených projektů a celkový objem vydaných finančních prostředků, získaná data byla následně komparována a zhodnocena byla také odvětvová europeizace (sociální, environmentální a ekonomické projekty). Na základě analýzy strategických a programových dokumentů místních samospráv a strukturovaných rozhovorů se zástupci měst a obcí, odpovědných za problematiku územního rozvoje a sociální oblast, byly specifikovány změny, ke kterým došlo v institucionální sféře v důsledku zájmu municipalit o řešení problémů sociálně vyloučených lokalit pomocí projektů, čerpajících finanční prostředky z evropských fondů.

4.14. Naplňování původních cílů

Naplňování cílů revitalizace je obrazem jejího úspěchu. Nejlépe jej vyjadřují pozitivní změny v hodnotách ukazatelů prostorové deprivace, které byly stanoveny před zahájením procesu obnovy území prostřednictvím SWOT analýzy. K výzkumu naplňování původních cílů byly proto jako nejvhodnější vybrány sociálně vyloučené lokality určené k revitalizaci, pro které místní samosprávy nechaly v přípravné fázi procesu zpracovat SWOT analýzu. Protože revitalizace je obvykle dlouhodobý proces, v zájmu průkazného výsledku byly k dalšímu studiu zvoleny pouze ty lokality, které oficiálně/formálně procházejí revitalizací již po dobu pěti a více let. Údaje, získané z původních SWOT analýz, byly konfrontovány s poznatky terénního šetření, provedeného v lokalitách v první polovině roku 2014 (viz výše) a rozhovorů se zástupci samospráv, odpovědnými za oblast územního rozvoje, bezpečnosti, životního prostředí, sociálních věcí a školství. Cíle byly rozděleny do tří skupin: environmentální, sociální a ekonomické. Výsledek kriteriální analýzy mohl nabývat stavové hodnoty 0-bez změn, 1-slabé, 2-částečné anebo 3-výrazné zlepšení, případné zhoršení stavu sledovaného kritéria vyjadřovaly záporné hodnoty -1, -2, -3 (výrazné zhoršení).

4.15. Dopady revitalizace na vývoj v lokalitě

Hlavním smyslem revitalizace je pozitivní ovlivnění dalšího vývoje v území. Jedním z úkolů výzkumu bylo proto potvrdit nebo vyvrátit hypotézu, že revitalizace veřejných prostranství a bytového fondu přispívá k dobrému jménu lokality a zvyšuje atraktivitu území, která se promítá do cen místních nemovitostí. Šetření bylo prováděno v sociálně vyloučených lokalitách, které procházejí revitalizací po dobu pěti a více let.

Průzkum vlivu revitalizace na dobré jméno lokality zahrnoval rešerši a analýzu lokálních, regionálních a celostátních periodik, deníků a občasníků, a zpravodajských pořadů České televize, v nichž byly hledány explicitní a implicitní vyjádření o kvalitě života a pozitivním nebo negativním vývoji v dotčených lokalitách.

Pro zjišťování vlivu revitalizace na ceny nemovitostí byly z daného okruhu lokalit (viz výše) vybrány ty, ve kterých se nacházejí obchodovatelné byty v soukromém vlastnictví. Vyhledány, analyzovány a porovnávány byly ceny bytů srovnatelné velikosti a vybavení v dotčené lokalitě a ostatních částech obce v období před zahájením revitalizace s cenami bytů, prodávaných ve stejných lokalitách v druhé polovině roku 2014. Informace o cenách a parametrech bytů byly čerpány z dostupných údajů lokálně působících realitních kanceláří.

4.16. Udržitelnost výsledků revitalizace – vnější vlivy

Tab. 9: Zkoumané dimenze a ukazatele prostorové deprivace

Dimenze prostorové deprivace	Ukazatel	Hodnoty extrémů (1;7)	
		Nejnižší (počet, podíl)	Nejvyšší (počet, podíl)
1 Bydlení	Dokončené byty na 1000 obyvatel	7	1
2 Dostupnost	Lékaři na 1000 obyvatel	7	1
	Ambulantní lékaři na 1000 obyvatel	7	1
3 Ekonomika a zaměstnanost	Investice do stavebnictví na 1000 obyvatel	7	1
	Podnikatelé na 1000 obyvatel	7	1
	Podíl nezaměstnaných osob (%)	1	7
	Podíl uchazečů o zaměstnání se základním vzděláním (%)	1	7
4 Kriminalita	Zjištěné trestné činy na 1000 obyvatel	1	7
5 Příjem	Průměrný měsíční důchod (Kč)	7	1
	Průměrný měsíční důchod starobní (Kč)	7	1
6 Vzdělání	Počet studentů SŠ na 1000 obyvatel	7	1
	Žáci přípravných ročníků na 1000 obyv.	1	7
7 Zdraví	Potravy na 1000 obyvatel (‰)	1	7
	Kojenecká úmrtnost (‰)	1	7
	Průměrná pracovní neschopnost (%)	1	7
8 Životní prostředí	Měrné emise REZZO 1-3 (t/km ²)	1	7

Zdroj: vlastní zpracování na základě ukazatelů poskytovaných ČSÚ.

K analýze předpokladů výskytu sociálně vyloučených lokalit v jednotlivých okresech byly vybrány dostupné relevantní ukazatele v rámci dimenze bydlení, dostupnosti služeb,

ekonomiky a zaměstnanosti, kriminality, příjmu, vzdělání, zdraví a životního prostředí. Hodnoty ukazatelů vycházejí z údajů Českého statistického úřadu a odpovídají pětiletému průměru v okresech Ústeckého kraje v období 2010 – 2014. Pro potřeby provedení komparace okresů a další práci s ukazateli byla použita sedmistupňová srovnávací škála odpovídající počtu okresů v kraji. Konkrétní data v rámci každého posuzovaného ukazatele byla porovnána a následně jim bylo přiřazeno pořadí, známka na stupnici od 1 (nejlepší) do 7 (nejhorší). Pokud určitou dimenzi prostorové deprivace vyjadřovalo dohromady více ukazatelů, byla vypočítána jejich společná průměrná hodnota pořadí. Každý ukazatel v rámci jedné dimenze a všechny dimenze navzájem měly stanovenou stejnou váhu $N = 1$.

$$D = N \frac{k_1 + k_2 + \dots + k_n}{n}$$

Součet známek jednotlivých dimenzí poskytl celkové skóre ($S = ND_1 + ND_2 + \dots + ND_8$), respektive průměrnou známku okresu $\bar{x} = N \frac{D_1 + D_2 + \dots + D_8}{8}$. Výše skóre (hodnota známky) a srovnání s výsledky ostatních okresů byly rozhodující pro určení předpokladů okresu k výskytu sociální exkluze a s ní spojeným rizikem rozvoje vyloučených lokalit na jeho území. Výsledky byly ověřeny analýzou časových řad hodnot jednotlivých ukazatelů.

4.17. Studie vybraných lokalit

U vybraných lokalit okresu, který vykazuje nejvyšší stupeň deprivace, byly zpracovány hloubkové studie území, procesu revitalizace a zhodnoceny dosažené výsledky. Cílem bylo prezentovat samostatně několik individuálních případů deprivovaného obytného území a výsledky jejich snažení v oblasti obnovy území a rozvoje lidských zdrojů.

Lokality byly vybrány tak, aby reprezentovaly různé velikostní kategorie obcí a deprivovaných lokalit, polohy v rámci měst, různou míru sociálního vyloučení a byla zohledněna také pestrost vlastnické struktury. Zároveň musely procházet procesem revitalizace. V těchto lokalitách bylo provedeno šetření, které zahrnovalo rešerši a analýzu politických a strategických dokumentů dotčených obcí, místních kronik, lokálního tisku, obecních rozpočtových výdajů a dotačních titulů, ze kterých bylo čerpáno. Dohodnuty a uskutečněny byly rozhovory jednak se zástupci samospráv, odpovědnými za oblast územního rozvoje, bezpečnosti, sociálních věcí a školství, a také s terénními pracovníky municipalit nebo lokálně aktivních neziskových organizací a s největšími vlastníky bytového fondu v lokalitách. Při zpracování studie byly použity také informace z dotazníkového a terénního šetření, která proběhla stejně jako v ostatních lokalitách Ústeckého kraje v roce 2014.

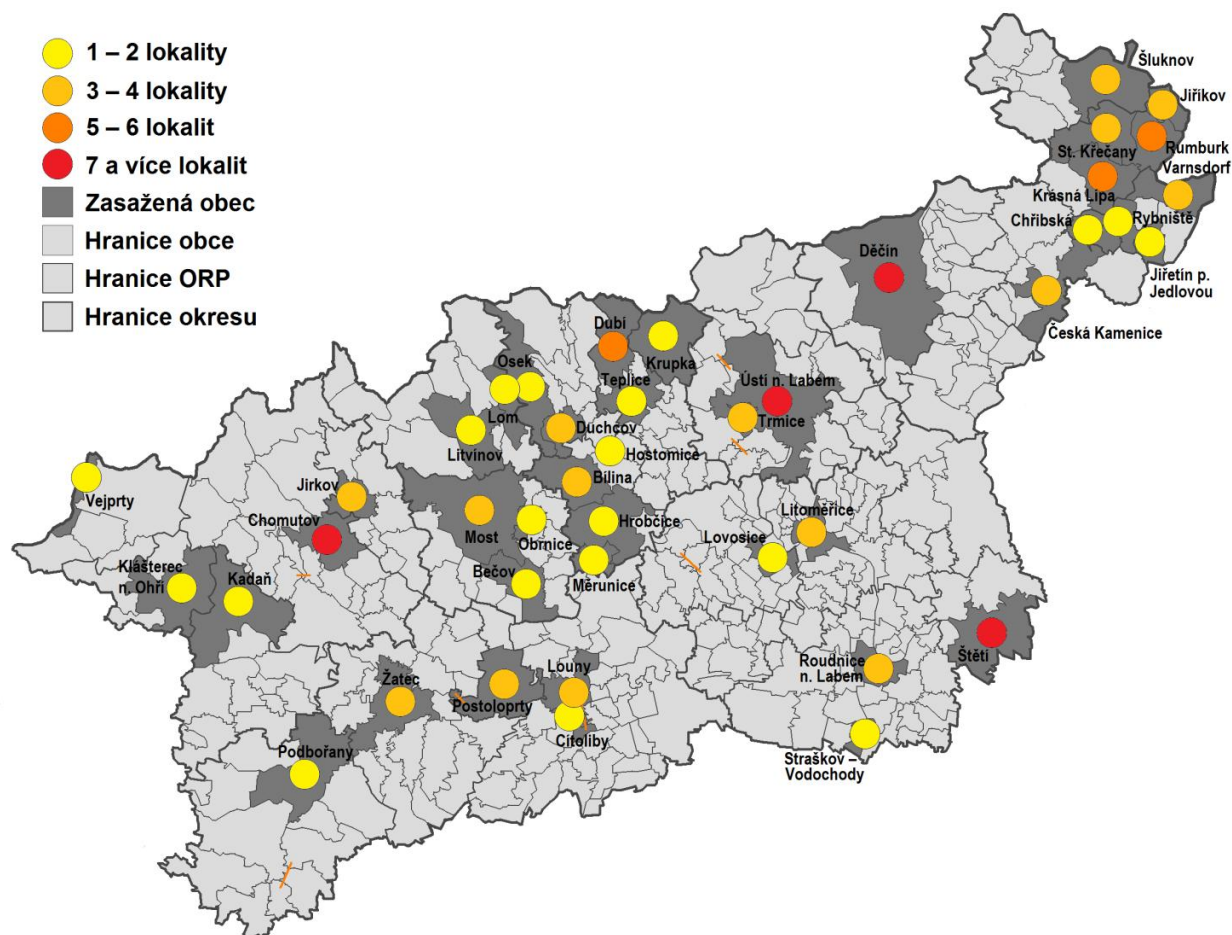
5. Výsledky

5.1. Identifikace a charakter deprivovaných lokalit v Ústeckém kraji

5.1.1. Zasaženost území a obyvatel

V Ústeckém kraji čelí výskytu sociálně vyloučených lokalit ve svém katastru 42 místních samospráv (12 % všech obcí v kraji). Největší zasaženost území vykazuje Teplicko (26,5 %), kde je sociální exkluzí v prostoru postížena každá čtvrtá obec. Vážně ohroženo je také mnoho obcí v okresech Děčín (21 %) a Most (19 %). Naopak nejmenší podíl municipalit se sociálně vyloučenými lokalitami lze zaznamenat na Lounsku (7 %) a Litoměřicku (5 %).

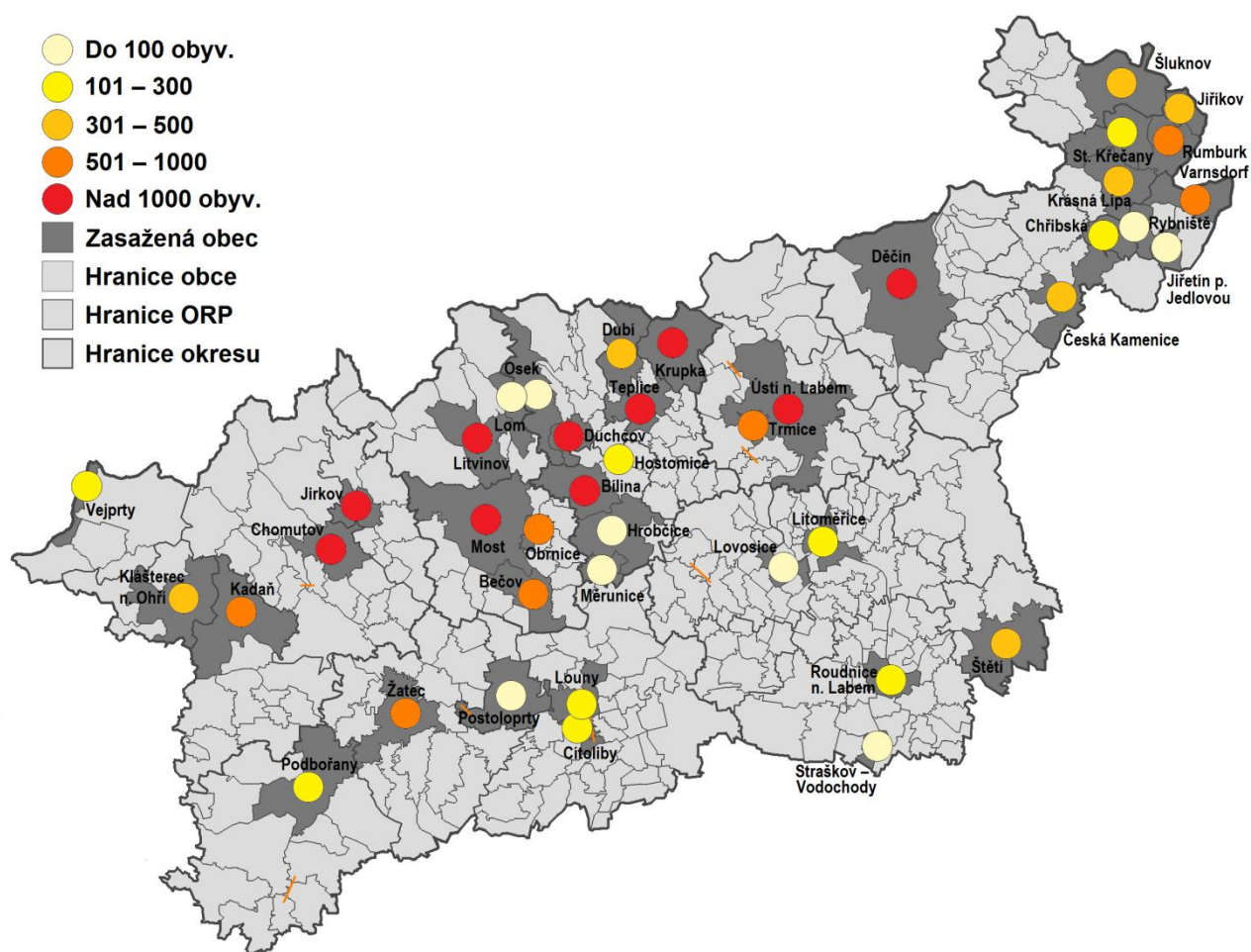
Celkově lze na území kraje identifikovat 130 rizikových lokalit. Téměř jedna třetina z nich se nachází na Děčínsku (40). Dvouciferné hodnoty vykazují také okresy Teplice (20), Chomutov (19), Litoměřice (16), Louny (14) a Ústí nad Labem (12). Nejméně lokalit je v okrese Most (9). Na obecní úrovni lze nejvíce ohrožených lokalit zaznamenat ve městech Děčín (9), Chomutov (9), Ústí nad Labem (8) a Štětí (7).

Obr. 5: Zasaženost území: obce a sociálně vyloučené lokality.

Zdroj dat: obce, terénní šetření. © Zoubková 2015.

Sociálně vyloučené lokality se vyskytují v obcích všech velikostí, míra zasažení města a venkova se však výrazně liší. Naprostá většina lokalit (87 %) se nachází ve městech, významnější podíl venkovských lokalit²¹ v rámci okresů lze zaznamenat pouze ve Šluknovském výběžku na Děčínsku (15 %) a na Teplicku (15 %). Deprivované lokality se s výjimkou Jílového nacházejí ve všech obcích nad 5 000 obyvatel včetně krajského města Ústí nad Labem. Ve velikostní kategorii 3-5 000 obyvatel je zasaženo šest z deseti obcí. V malých obcích do 3 000 obyvatel, kterých je v regionu 319, se sociálně vyloučené lokality objevují jen ve 4 % případů. Nejmenší postiženou obcí jsou Měrunice na Teplicku s 321 obyvateli.²²

Obr. 6: Počet obyvatel sociálně vyloučených lokalit v obcích Ústeckého kraje.

Zdroj dat: obce. © Zoubková 2015.

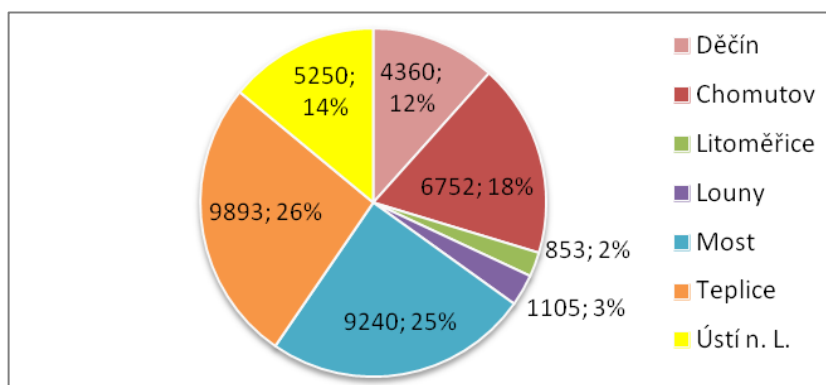
²¹ Za venkovskou je považována obec do 3 000 obyvatel. Viz Perlín, Kučera, Kučerová (2010).

²² Údaj platný k 1. 1. 2014. Zdroj ČSÚ.

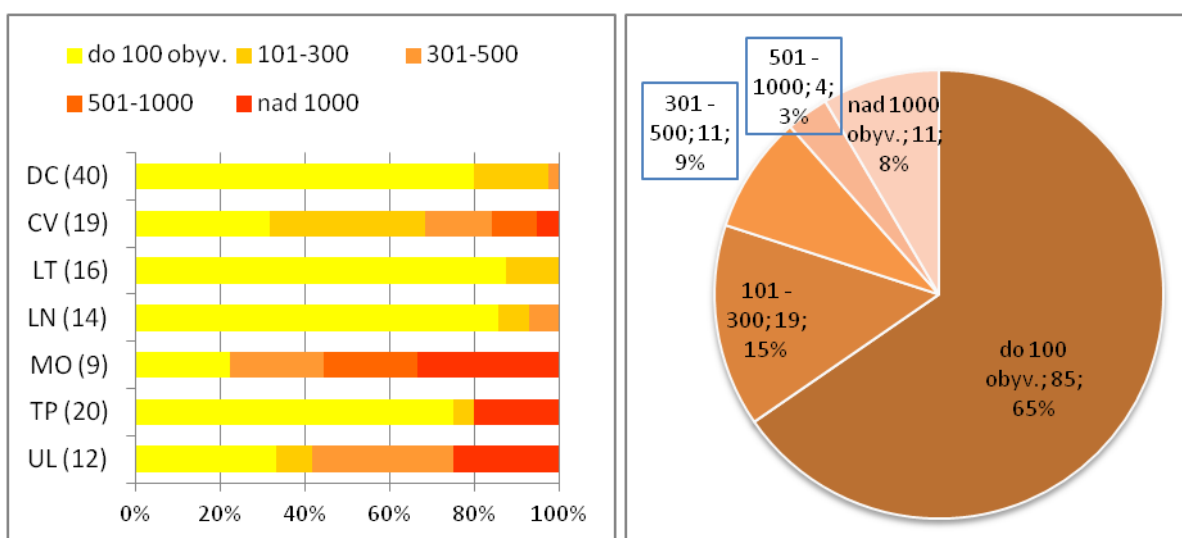
Téměř dvě třetiny lokalit (65 %) jsou malá území do 100 obyvatel. Typicky jde o dva až tři domy v ulici, ubytovnu nebo objekt určený pro neplatiče. Středně velké lokality (101-500 obyvatel) se vyskytují ve 24 % případů. Velké lokality nad 500 obyvatel (11 %) tvoří hlavně panelová sídliště a staré dělnické čtvrti.

Rozmístění sociálně vyloučených obyvatel v regionu je značně nerovnoměrné. Celá polovina lidí, žijících v Ústeckém kraji v rizikových lokalitách, bydlí v okresech Most a Teplice. Na druhé straně na Litoměřicku a Lounsku dohromady obývá deprivovaná území pouze 5 procent sledované populace.

V zasažených obcích tvoří obyvatelé sociálně vyloučených lokalit průměrně 5,61 % všech obyvatel. V absolutních číslech vedou obce Bečov (53,7 %) a Obrnice (33,7 %) na Mostecku, Trmice (26,4 %) na Ústecku a Krupka (22,2 %) na Teplicku. Naopak nejméně zasaženo je obyvatelstvo obcí na Litoměřicku (1,56 %) a Lounsku (2,22 %).

Obr. 7: Počet obyvatel lokalit v okresech Ústeckého kraje.
Zdroj dat: obce.

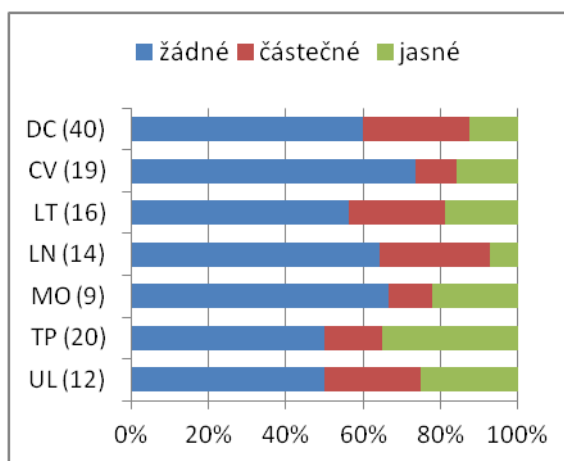
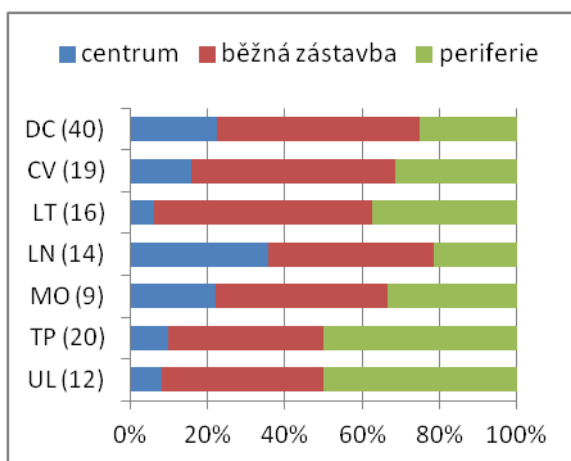

Obr. 8: Velikost lokalit podle počtu obyvatel (v okresech a celkem).
Zdroj dat: obce.

5.1.2. Poloha lokalit v obcích a míra prostorového vyloučení²³

Sociálně vyloučené lokality mohou vznikat kdekoli na území měst a obcí. Objevují se jak v centru, tak v běžné zástavbě nebo na periferii. V případě Ústeckého kraje jsou historická jádra měst zasažena jen v menší míře. V nejstarších částech zástavby se vyskytuje dvacet procent všech zkoumaných lokalit, pravidelně v obcích na Děčínsku, Šluknovsku a Lounsku. Téměř polovina (47 %) sociálně vyloučených lokalit v regionu se nachází v rezidenčních čtvrtích v souvislé uliční frontě nebo panelových sídlištích. Na okraji městské zástavby nebo již za její hranicí najdeme třetinu deprivovaných lokalit Ústeckého kraje. V rámci okresů lze největší podíl lokalit na periferii měst a obcí zaznamenat na Teplicku a Ústecku (50 %).

Tři pětiny lokalit v Ústeckém kraji nejsou prostorově vyloučeny, sociálně nevyloučení občané bydlí v bezprostředním okolí, základní služby se nacházejí v maximální docházkové vzdálenosti 500 metrů. Částečnému prostorovému vyloučení čelí 22 % deprivovaných lokalit. Od běžné rezidenční zástavby jsou odděleny přírodními nebo umělými překážkami (potok, hlavní silnice), základní občanská vybavenost se nachází v okruhu 1000 metrů. Jasně prostorově vyloučeno je 18 procent lokalit. Zasažené objekty stojí zcela osamoceně mimo obytnou zástavbu, služby občanské vybavenosti jsou ve vzdálenosti větší než 1 km.

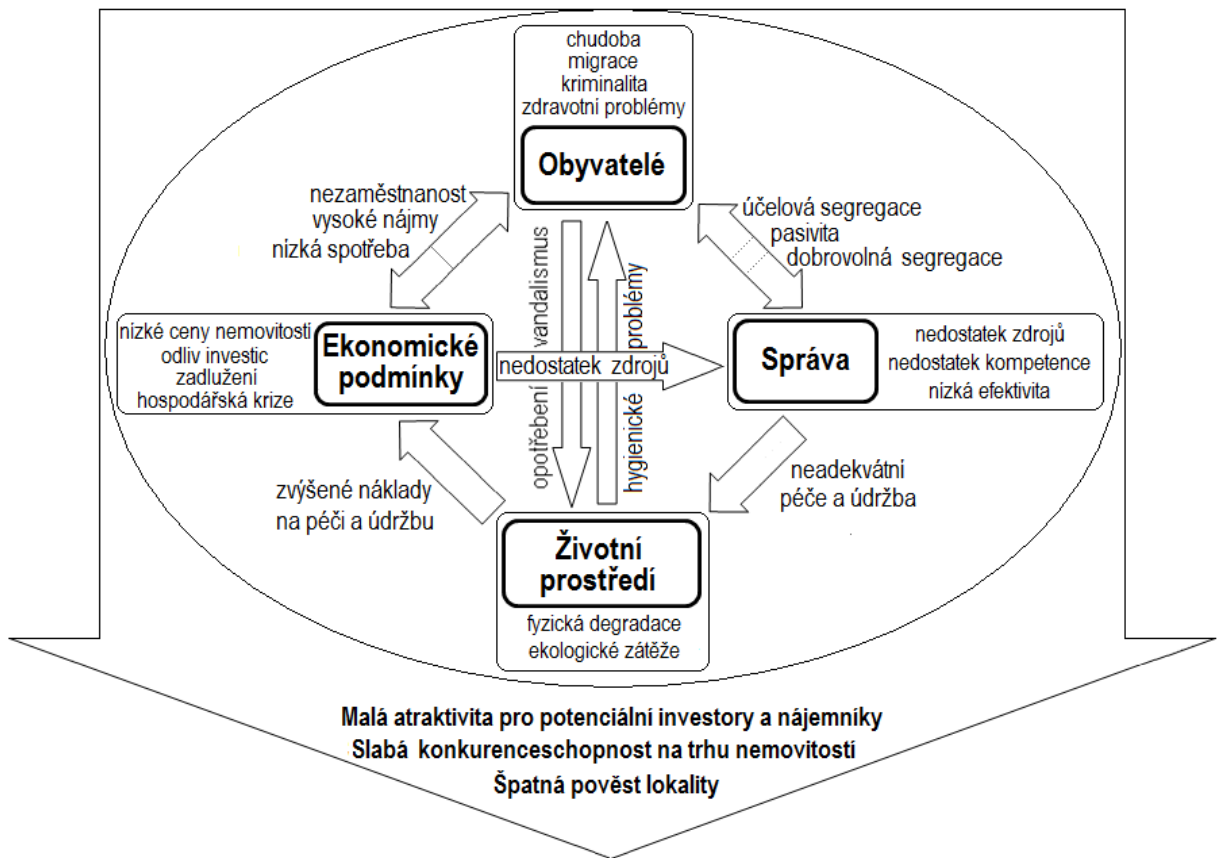

Obr. 9: Poloha lokalit v obcích podle okresů.
Zdroj dat: obce, terénní šetření.

Obr. 10: Míra prostorového vyloučení dle okresů.
Zdroj dat: obce, terénní šetření.

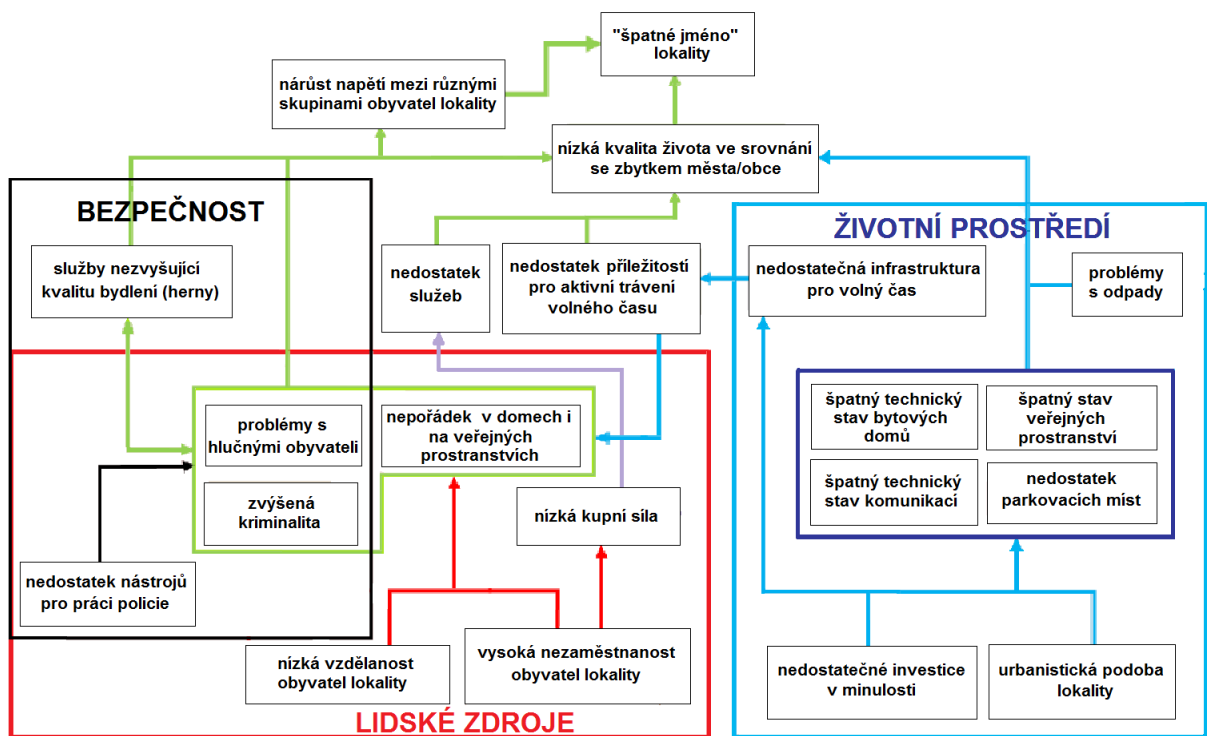
²³ Míra prostorového vyloučení vyjadřuje vzdálenost sociálně vyloučeného obydlí od základní občanské vybavenosti a objektů, ve kterých žijí nevyloučení občané. Nepřímo souvisí s polohou lokality v obci. Základní občanskou vybaveností je míněn soubor služeb, které představují základní škola, prodejna potravin, ordinace lékaře pro dospělé a hřiště.

5.1.3. Charakter deprivace zasažených lokalit

Obr. 11: Schéma procesu deprivace v lokalitě.

Zdroj: vlastní zpracování.

Obr. 12: Strom problémů deprivované lokality.

Zdroj: vlastní zpracování na základě šetření v lokalitách.

5.1.4. Typy objektů a vybavenost

5.1.4.1. Panelová sídliště

Celkem sedmnáct měst a obcí Ústeckého kraje má ve svém katastru sociálně vyloučené lokality, zahrnující částečně nebo úplně celá panelová sídliště.²⁴ V naprosté většině jde o obytné soubory ze 70. a 80. let minulého století, stavěné v asanačních prolukách a na periferiích měst. Ačkoli je panelový bytový fond součástí pouze pětiny všech sociálně vyloučených lokalit v kraji, díky charakteru hromadného bydlení patří sídliště k nejrozsáhlejším a nejlidnatějším deprivovaným územím. Každý druhý obyvatel sociálně vyloučených lokalit v regionu žije v panelovém domě. Nejmenší zasaženou obcí je Bečov na Mostecku s 1 641 obyvateli,²⁵ ohrožená sídliště lze však identifikovat i v největším krajském městě Ústí nad Labem. Deprivace v panelové výstavbě se nejčastěji vyskytuje v podkrušnohorské pánevní oblasti. Rozlohou i počtem obyvatel největší lokality se nacházejí v Litvínově a Mostě, kde v obou případech je atakována hranice 3 000 postižených občanů.

Na rozdíl od ostatních typů vyloučeného bydlení je technický stav a vybavení panelových domů na poměrně vysoké úrovni (centrální vytápění, vodovod, kanalizace, výtah). Navíc naprostá většina sociálně vyloučených sídlišť je koncipována jako obytný okrsek. Základní občanská vybavenost se tedy nachází přímo v místě. V minulých letech prošla mnohá sídliště revitalizací domů a veřejných prostranství. Města nad 20 000 obyvatel s lokalitami o minimálně 500 bytech mohla v rámci programového období 2007 – 2013 čerpat finanční prostředky z Integrovaného operačního programu Evropské unie. Stanoveným podmínkám vyhovělo sedm ze sedmnácti postižených municipalit.²⁶

5.1.4.2. Bytové domy nepanelové

Bytové domy postavené z cihel, popřípadě jinou nepanelovou technologií, jsou nejrozšířenějším typem obydlí pro sociálně slabé. Najdeme je v každé druhé deprivované lokalitě Ústeckého kraje. Vyskytují se v centru, běžné zástavbě, i na periferii nebo v odloučených osadách, s tím částečně souvisí i různá míra prostorového vyloučení těchto objektů v rámci měst. Naprostá většina budov byla postavena před rokem 1989, novější domy

²⁴ V současnosti čelí sociálnímu vyloučení v panelových domech obce Bečov, Bílina, Děčín, Chomutov, Jirkov, Kadaň, Klášterec nad Ohří, Krupka, Litvínov, Most, Obrnice, Rumburk, Šluknov, Teplice, Ústí nad Labem, Varnsdorf a Žatec.

²⁵ Údaj platný k 1. 1. 2015. Zdroj: Ministerstvo vnitra České republiky.

²⁶ Srovnej Ministerstvo pro místní rozvoj [2011].

jsou výjimkou (Chomutov). Převládají stavby z cihel, případně smíšeného zdiva. Kámen se objevuje u historických budov nebo tam, kde byl dostatek tohoto stavebního materiálu. Dřevěné stavby jsou v sociálně vyloučených lokalitách výjimečně (Chomutov), pravidelnější výskyt lze zaznamenat pouze na Šluknovsku, kde deprivaci často podléhají tradiční podstávkové domy. Technický stav objektů se značně různí. V jedné lokalitě lze nalézt jak domy v dobré kondici, tak zchátralé budovy za hranicí obyvatelnosti. Také vybavenost objektů se velmi liší. Nejčastějším prohřeškem proti standardu je existence pouze společného sociálního zařízení a přístupu k pitné vodě z veřejných prostor. V mnoha případech chybí v domech kanalizace, vytápění, okna, ale i střešní krytina. Dobrý technický stav a vybavenost přitom nelze spojovat s určitým typem vlastnictví.

5.1.4.3. Průmyslové a jiné technické objekty

Zvláštní skupinu objektů k bydlení sociálně vyloučených občanů tvoří původně nebytové prostory přestavěné na obecní sociální byty nebo byty pro dlužníky a neplatiče nájemného. Nové využití nacházejí především budovy zaniklé občanské vybavenosti (škola, železniční nádraží) a podniků zemědělské a průmyslové výroby (kravín, cukrovar). Díky nutné konverzi jsou tyto objekty obvykle v dobrém stavebně technickém stavu a poskytují standardní vybavení. V Ústeckém kraji tvoří 4 % sociálně vyloučených lokalit, nejvyšší podíl mají na Litoměřicku, kde jsou součástí pětiny všech lokalit v okrese.

5.1.4.4. Rodinné domy

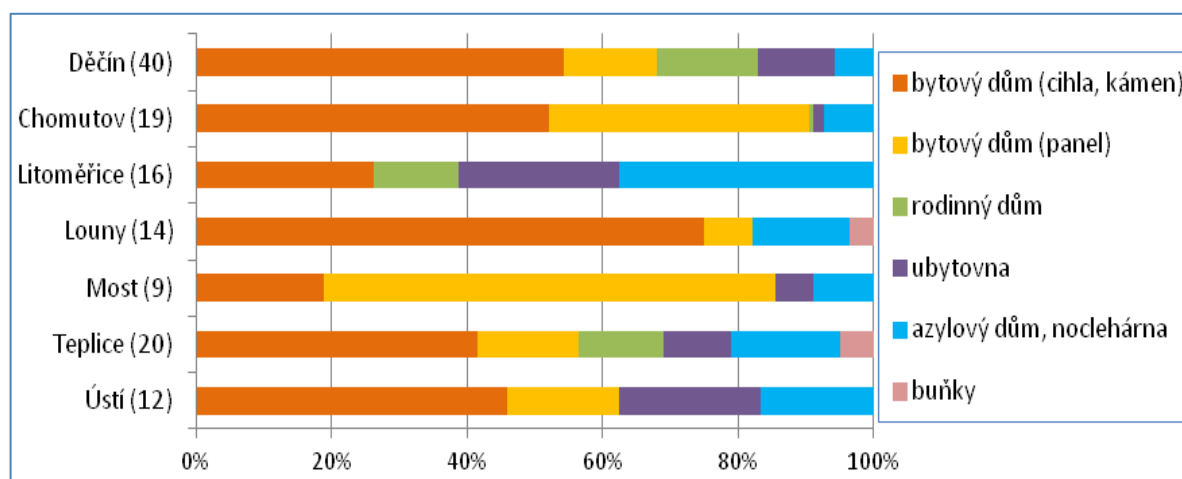
Individuální rodinné bydlení v Ústeckém kraji je zasaženo deprivací pouze marginálně. Rodinné domy se vyskytují jen v každé desáté sociálně vyloučené lokalitě. V okresech Chomutov, Most, Ústí nad Labem a Louny jsou součástí méně než jednoho procenta deprivovaných území. Významnější podíl těchto objektů v lokalitách lze zaznamenat pouze na Šluknovsku (15 %), Litoměřicku (12 %) a Teplicku (12 %). Rodinné domy jsou ale nejzchátralější a také nejhůře vybavenou částí bytového fondu sociálně vyloučených území. Nejčastěji chybí připojení k vodovodu a kanalizaci. Převládá vytápění na tuhá paliva, méně obvyklá je plynofikace.

5.1.4.5. Ubytovny

Ubytovny pro sociálně slabé lze identifikovat v jedenácti městech a obcích Ústeckého kraje. Většina využívaných objektů je v dobrém stavebně technickém stavu. Jedná se převážně o bývalé zaměstnanecké ubytovny, v některých případech také o budovy v průmyslových areálech (Štětí), kasárna (Litvínov), bývalé veřejné domy (Dubí) nebo zaniklý tábor pro uprchlíky (Měrunice/Hrobčice). Převládá panelová technologie výstavby. Vybavení zahrnuje topení, vlastní nebo společné sociální zařízení a kuchyně. Špatné hygienické podmínky se objevují spíše výjimečně (Dubí). Ve většině případů nedochází k prostorovému vyloučení, ubytovny se vyskytují v běžné městské zástavbě, základní občanská vybavenost je v docházkové vzdálenosti a v blízkosti žijí také nevyloučení občané. Třetinu ubytoven provozují samotná města a obce, třetinu fyzické osoby a zbytek realitní společnosti.

5.1.4.6. Azylové domy a noclehárny

Síť ubytování pro lidi bez přístřeší je v Ústeckém kraji poměrně rozvinutá. Azylové domy a noclehárny se nacházejí ve 14 ze šestnácti obcí s rozšířenou působností a v dalších šesti městech. Cílové skupiny (ženy, muži, rodiny s dětmi) užívají ubytovací službu většinou od sebe odděleně v samostatných objektech v různých částech města, jinak však bez známek prostorového vyloučení od ostatních obyvatel. Budovy, obvykle v majetku obcí, se vyznačují dobrým technickým stavem i vybaveností. Nouzové bydlení města často provozují ve spolupráci s neziskovými organizacemi.

Obr. 13: Skladba lokalit v okresech dle typu bydlení.

Zdroj dat: RSO ČSÚ.

5.1.5. Vznik, trvání a zánik lokalit

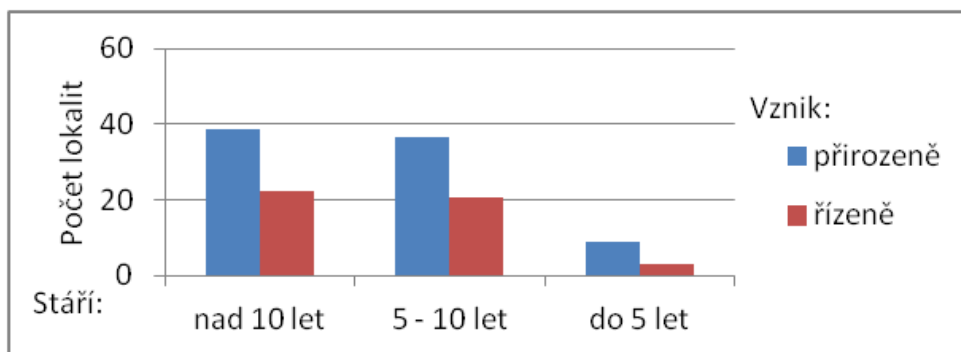
Sociálně vyloučené části vznikají v důsledku deprivace území a lokální kumulace sociálně a ekonomicky slabých obyvatel. Zástupci samospráv v dotaznících přisuzují přibývání lokalit zejména rozvoji trhu nemovitostí, sociální diferenciaci a změnám ekonomického prostředí v regionech v posledních dvaceti letech. Mnohé obce přiznávají také malé zkušenosti s problematikou územního rozvoje, vyloučené lokality tak vznikají i jako nezamýšlené důsledky rozhodování místních samospráv. Vytváření vyloučených lokalit nahrávají podle některých respondentů také relativně nízké pořizovací ceny bytů, vstřícná bytová politika majitelů nájemních nemovitostí (přidělování bytů sociálně slabým osobám v určité lokalitě) a všeobecně malý výběr jiných možností ubytování pro sociálně slabé.

Z šetření vyplývá, že dvě třetiny lokalit v Ústeckém kraji se vyvinuly samovolně, třetina řízeným sestěhováním sociálně vyloučených obyvatel z jiných částí města v důsledku neplatičství, privatizace, restituce nebo rekonstrukce jejich dosavadního bydlení.

91 procent sociálně vyloučených lokalit se v Ústeckém kraji vyskytuje již déle než pět let. Téměř polovina lokalit (47 %) vznikla před více než deseti lety. K nejdéle existujícím sociálně vyloučeným lokalitám v Ústeckém kraji patří panelová sídliště, postavená v 60. – 80. letech 20. století pro zaměstnance průmyslových podniků, které v důsledku hospodářských změn po roce 1989 zanikly nebo restrukturalizovaly výrobu, zbavovaly se svého bytového majetku a zároveň propouštěly zaměstnance – nájemníky podnikových bytů. Specificky na severozápadě Čech v okresech Chomutov, Most a Teplice patří k nejstarším lokalitám také sídliště, která vznikla z potřeby přesunout obyvatele z vesnic zanikajících v důsledku povrchové těžby uhlí. Nejvíce dlouhodobě existujících lokalit se nachází na Děčínsku (18) a Teplicku (15), nejnověji vznikají lokality hlavně na Šluknovsku a Chomutovsku.

K zániku lokalit dochází pouze v ojedinělých případech. V posledních pěti letech se dají vysledovat případy vybydlení a dobrovolného opuštění deprivovaného území (Vrbice-Mastířovice), ale také vlastníkem řízeného vystěhování a přesunutí obyvatel do jiné, již existující vyloučené lokality (Litvínov). Odeznění projevů deprivace v důsledku revitalizace území a sociálního začlenění obyvatel nebylo zaznamenáno, na druhé straně lze identifikovat případy zmenšení deprivace území a snížení koncentrace sociálně vyloučených obyvatel v důsledku aplikace tvrdých revitalizačních zásahů. Děje se tak buď zásadní regenerací a/nebo dostavbou lokalit, při kterých dochází k rekonstrukci bytových domů, obnově veřejných prostranství, doplnění občanské vybavenosti a částečné výměně nebo doplnění obyvatel, při

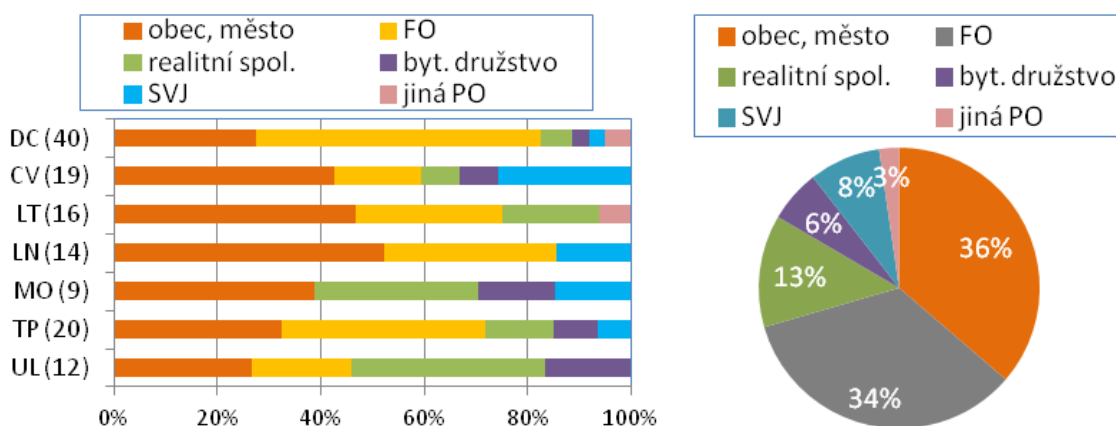
kterém v lokalitě vzniká větší sociální mix (Most – Stovky/Požatecká). Dalším způsobem snižování deprivace v území, který města a obce užívají, je radikální demolice nemovitostí a záměrné snižování počtu sociálně vyloučených obyvatel v lokalitě (Bečov, Most-Chanov, Obrnice).

Obr. 14: Vznik a trvání sociálně vyloučených lokalit.
Zdroj dat: obce.

5.1.6. Vlastnická struktura v lokalitách

V deprivovaných lokalitách převládá soukromé vlastnictví nemovitostí. Objekty k bydlení²⁷ jsou v majetku fyzických osob (34 %), realitních společností (13 %), společenství vlastníků (8 %), bytových družstev (6 %) a jiných právnických osob (3 %). Při detailnějším pohledu se ukazuje, že fyzickým osobám patří dvě pětiny všech bytů, v segmentu rodinných domů až 90 % bytových jednotek, a také celá třetina ubytoven v kraji. Realitní společnosti vlastní v sociálně vyloučených lokalitách 12 % bytů a dvě pětiny ubytoven. K minoritním vlastníkům bytů patří ještě společenství vlastníků (11 %), bytová družstva (8 %) a stát (1 %).

Obr. 15: Skladba vlastníků v lokalitách dle okresů a vlastnická struktura lokalit celkem.
Zdroj dat: katastr nemovitostí (ČÚZK).

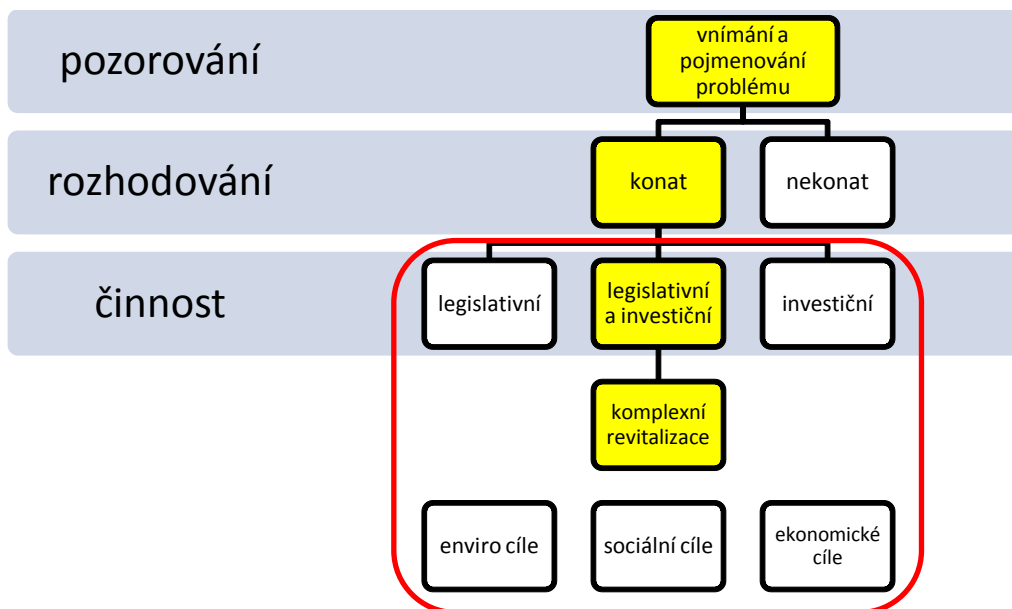
²⁷ Objekty k bydlení jsou míněny bytové domy, rodinné domy, ubytovny, nolehárny a azylové domy.

Města a obce v Ústeckém kraji vlastní dohromady 36 % všech nemovitostí, konkrétně 28 % bytového fondu, 27 % ubytoven a téměř výhradně jsou majitelem objektů, využívaných jako noclehárny a azylové domy. Pouze ve dvou případech z osmnácti vlastní tato zařízení jiné právnické osoby, církevní společnost (Jiřetín pod Jedlovou) a nezisková organizace (Rumburk). Ve vlastnictví samospráv se nachází také naprostá většina veřejných prostranství sociálně vyloučených lokalit. Nejvíce majetku v lokalitách si ponechávají samosprávy v okresech Louny (52 %) a Litoměřice (47 %), na druhé straně nejméně deprivovaných nemovitostí vlastní obce v okresech Ústí nad Labem (27 %) a Děčín (27,5 %). Lokalit, jejichž výhradním majitelem je místní samospráva, existuje 38, v naprosté většině se jedná o malé lokality (max. 50 obyvatel), jedinou územně rozsáhlejší je panelové sídliště Chanov v Mostě (1 200 obyvatel). Jde většinou o dlouhodobě existující lokality, jejichž bytový fond obce nejsou schopny anebo nechtějí prodat, protože slouží jako sociální bydlení.

Většina obecních bytů, nacházejících se v deprivovaných lokalitách, byla v minulých letech zprivatizována, v poslední době se města svého majetku v lokalitách zbavují jen ojediněle (Bílina, Hostomice). Poměrně neobvyklý je případ obce Obrnice, která naopak vykupuje zadlužené byty zpět do svého vlastnictví s argumentem, že chce sama ovlivňovat skladbu obyvatelstva na svém území.

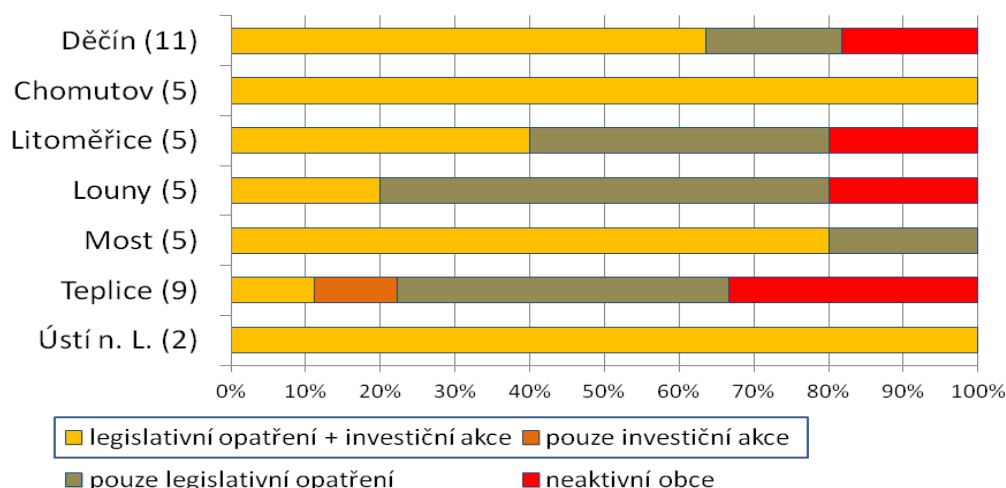
5.2. Proces revitalizace a zapojení deprivovaných lokalit

Postup lokálních aktérů, vedoucí k revitalizaci deprivovaného, prochází několika fázemi. Nejprve dochází k pozorování v lokalitě, vnímání a pojmenování problémů. Dalším krokem je rozhodování, zda konat nebo nekonat ve prospěch pozitivní změny v deprivované lokalitě. Pokud je zvolen aktivní přístup k řešení problémů, v další fázi jsou v návaznosti na finanční možnosti a dostupnost dalších zdrojů nastaveny cíle, kterých má být dosaženo, vybrány vhodné nástroje a určen územní a sociální rozsah působení projektů (viz Obr. 16).

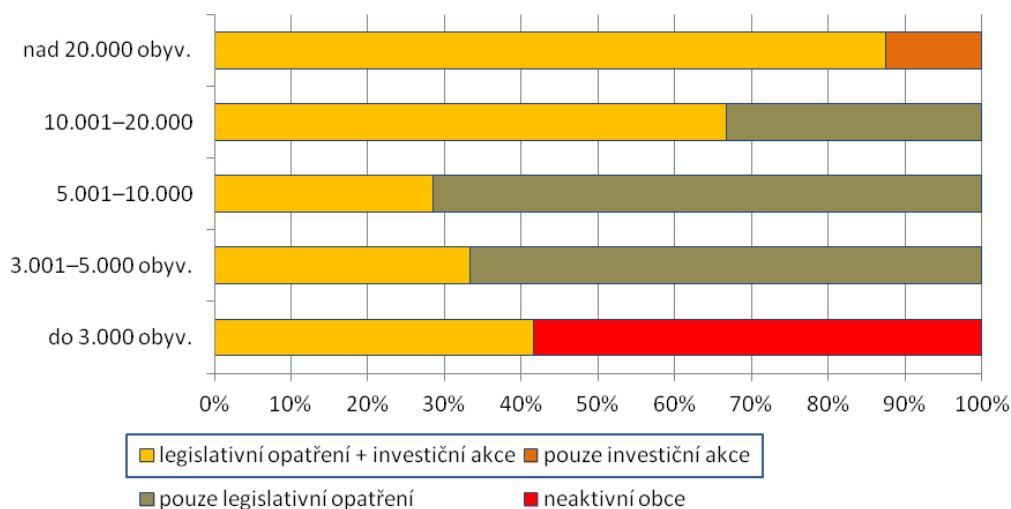
Obr. 16: Revitalizace deprivovaných lokalit - rozhodování aktérů a činnost v území.
Zdroj: vlastní zpracování na základě šetření v lokalitách.

K revitalizaci deprivovaných lokalit dochází ve 23 obcích Ústeckého kraje. Do revitalizace jsou zapojeny všechny obce v okresech Chomutov a Ústí nad Labem, čtyři z pěti zasažených obcí na Mostecku a dvě třetiny obcí na Děčínsku. Mezi méně aktivní patří lokální aktéři v okresech Litoměřice, Louny a Teplice (viz Obr. 17).

Obr. 17: Zapojení do revitalizace podle okresů.
Zdroj: vlastní zpracování na základě šetření v obcích.

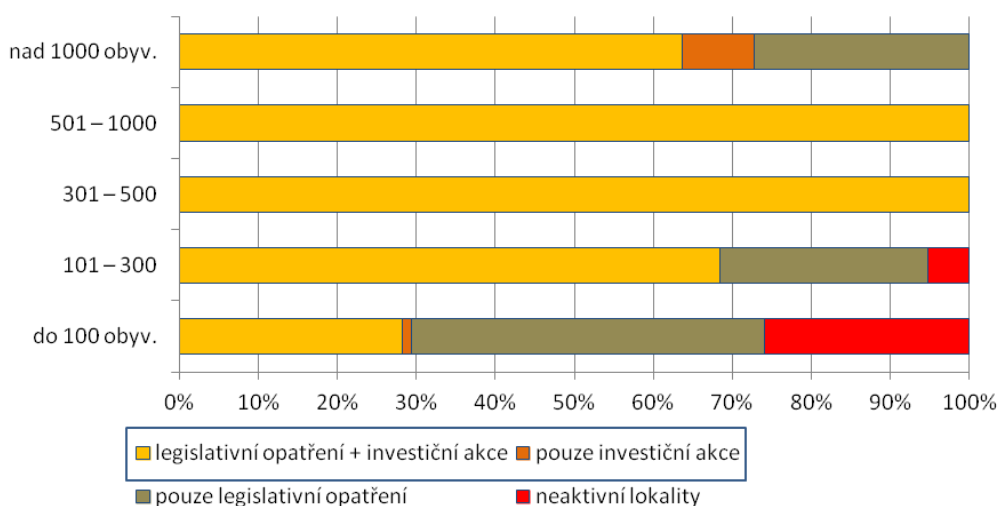
Projekty revitalizace deprivovaných lokalit jsou realizovány ve všech městech ve velikostní kategorii nad 20 000 obyvatel a celkově pak v 84 % měst nad 10 000 obyvatel. Ve městech s nižším počtem obyvatel dochází k revitalizaci ve výrazně menší míře. Investiční akce probíhají u méně než třetiny měst s 5-10 000 obyvateli a jsou suplovány vyhláškovou činností. Nejslabší činnost vykazuje velikostní kategorie do 3 000 obyvatel, v 58 % případů zasažených malých obcí nejsou vydávána žádná legislativní opatření, ani finanční prostředky na regeneraci území (viz Obr. 18).

Obr. 18: Zapojení do revitalizace podle velikosti obce.

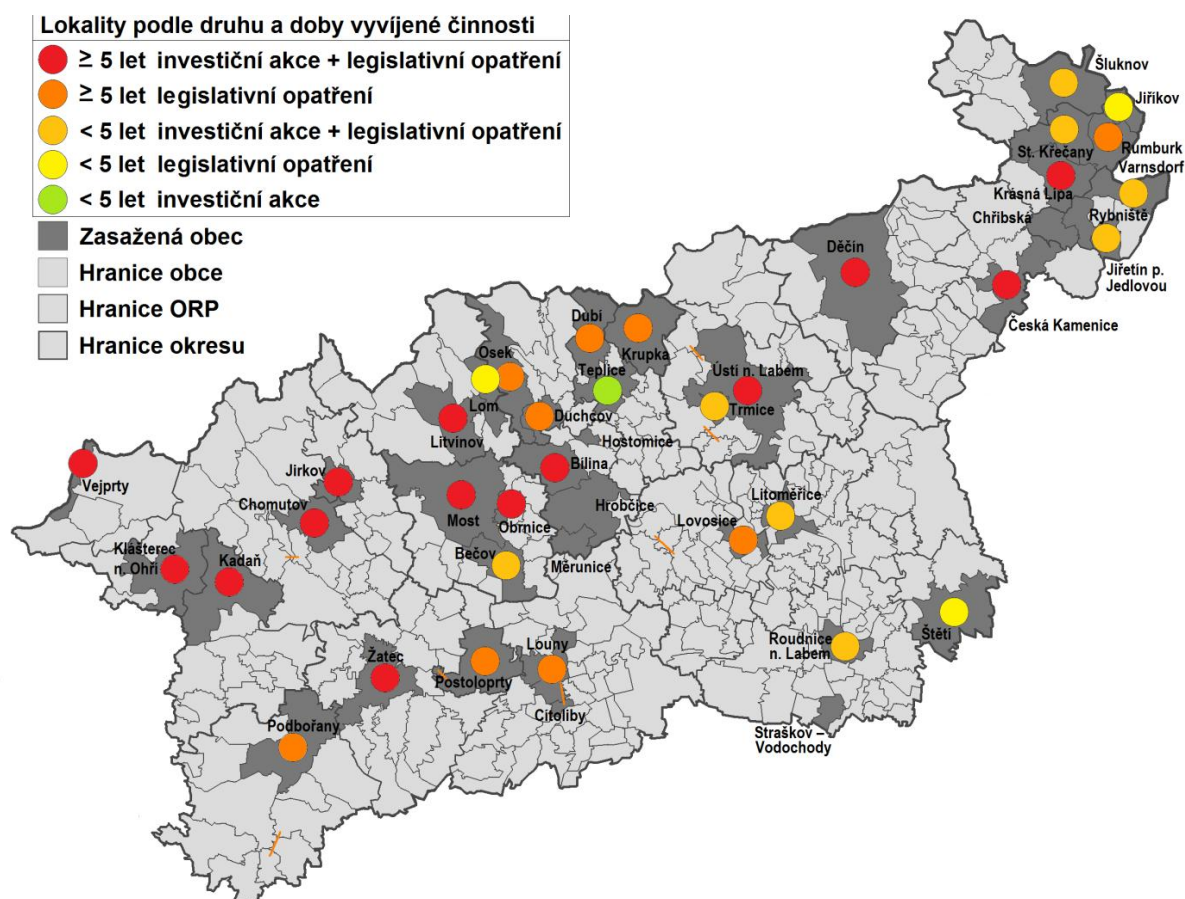
Zdroj: vlastní zpracování na základě šetření v obcích.

Revitalizovány jsou především středně velké (301-1000) a velké lokality nad 1000 obyvatel, v těchto kategoriích dohromady je aktivních 91 % obcí. Významně se zapojují také aktéři v lokalitách se 101-300 obyvateli (68 %). Naopak výrazně nízkou účast na projektech obnovy území (29 %) lze identifikovat u malých lokalit do 100 obyvatel (viz Obr. 19).

Obr. 19: Zapojení do revitalizace podle velikosti lokality.

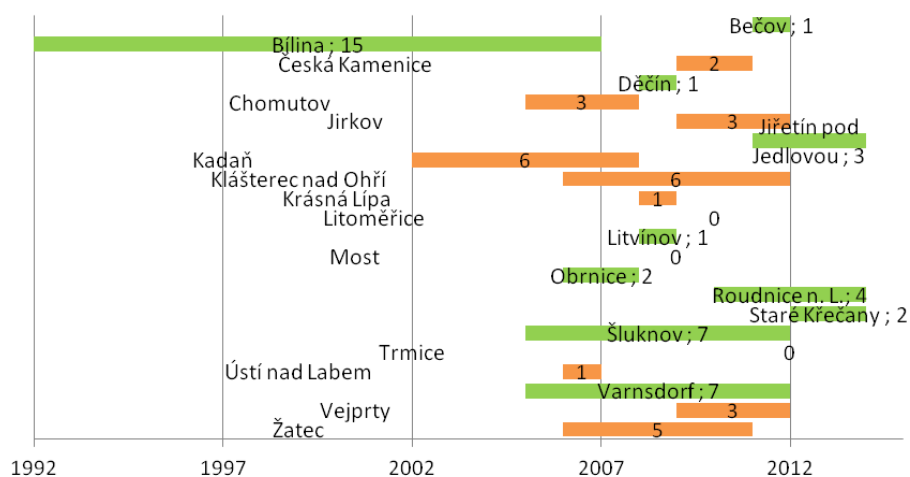
Zdroj: vlastní zpracování na základě šetření v obcích.

Obr. 20: Lokality podle druhu a doby vyvíjené činnosti.

Zdroj: vlastní zpracování dle šetření v obcích.

Proces revitalizace, při kterém jsou investiční akce doplněny legislativní činností obce, probíhá ve 22 lokalitách, ve 14 z nich již dlouhodobě po dobu 5 a více let. Pouze u osmi lokalit však lze hovořit o integrovaném přístupu k revitalizaci, kdy prodleva mezi zahájením investičních akcí a přijetím prvních legislativních opatření (OZV) činí 0 – 1 rok (viz Obr. 21).

Obr. 21: Časová prodleva mezi zahájením činnosti investiční a legislativní (vyjádřeno v letech).

Interval: Investice–OZV (oranžová), OZV–investice (zelená)

Zdroj dat: obce, vlastníci nemovitostí.

Tab. 10: Lokality procházející revitalizací – charakter deprivace.

Město	Okres	počet SVL	počet obyvj SVL (k 30. 9. 2014)	počet obyvj obce (k 1. 1. 2015)	podíl obyvj SVL na celk. počtu obyvj	Poloha v rámci města (počet SVL)					Míra prostor. vyloučení (počet SVL)							Typ objektů (incidence v lokalitách)							Vlastník nemovitostí (incidence v lokalitách)							
						centrum	běžná zástavba	periferie	žádné	částečné	jasné	panel. byt. dům	cíhlový byt dům/domy	rodin. dům/domy	ubytovna	azyl	buňky	obec	FO	SVJ	Realit. PO	družstvo	Jiná PO									
Bečov	MO	1	900	1674	53,7	1				1		1						1														
Bílina	TP	3	2000	15463	12,9		1	2	1		2	1	0,5			0,5	1	2					1									
Česká Kamenice	DC	3	440	5290	8,3	1		2	1	2			2	1				3														
Děčín	DC	9	1090	49767	2,2	2	3	4	3	2	4	2,5	5,7		0,5	0,3		2	6	0,5			0,5									
Chomutov	CV	9	2832	47631	8,4	3	5	1	8	1		4,3	4,4	0,1		0,2		0,1	2,2	4,4	1,4	0,9										
Jirkov	CV	4	2900	20030	14,5		2	2	2	1	1	1	2,5		0,3	0,2		3		0,5		0,5										
Jiřetín p.J.	DC	1	70	617	11,3	1			1							1														1		
Kadaň	CV	2	600	17495	3,4		1	1	1		1	1	1				1	1														
Kláštevec nad Ohří	CV	2	300	15040	2		1	1	1		1	1				1		2														
Krásná Lípa	DC	5	460	3591	12,8	1	2	2	2	2	1		4	1			2	3														
Litoměřice	LT	3	120	23628	0,5		2	1	1	1	1					3		3														
Litvínov	MO	2	3500	24960	14			2	1		1	1			0,5	0,5		1		0,33	0,33	0,34										
Most	MO	3	4000	66668	6		2	1	2		1	2	0,7			0,3		1		1			1							1		
Obrnice	MO	2	800	2369	33,7		2		2			2					0,5					1,5										
Roudnice n. Labem	LT	3	232	12538	1,9		2	1	2		1		2			1		2	1													
Staré Křečany	DC	3	120	1259	9,5		3		3				3				1	1				1										
Šluknov	DC	4	400	5448	7,3		4		3	1		1	2	1			2	1				1										
Teplice	TP	2	3000	49100	6,1		1	1	1		1	1	1					1												1		
Trmice	UL	4	800	3032	26,4	1	1	2	2	1	1		2		2		1,2	1,3				1,5										
Ústí nad Labem	UL	8	4450	92495	4,8		4	4	4	2	2	2	3,5		0,5	2		2	1			3		2								
Varnsdorf	DC	4	600	15494	3,8		3	1	2	2		1				3		2	1	0,5			0,5						0,5			
Vejprty	CV	2	120	2894	4,1		1	1	2				2				2															
Žatec	LN	4	680	19222	3,5	1	2	1	2	1	1	1	1,5			1	0,5	2	2													

Zdroj: vlastní zpracování dle šetření v lokalitách.

5.3. Nastavení agendy a formulace politiky

Odpovědnost za vedení revitalizace je primárně kladena na města a obce. Zákon č. 128/2000 Sb. obcím výslovně ukládá v § 2 odst. 2 povinnost starat se o všestranný rozvoj svého území a potřeby svých občanů. Komplementárně zákon č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) upravuje povinnost obcí zajišťovat ochranu a rozvoj hodnot území obce [§ 5 odst. 3]. Děje se tak prostřednictvím správy komunálního majetku, legislativních opatření, investiční činnosti a nástrojů územního a strategického plánování.

Obce mohou obecně závaznou vyhláškou ukládat povinnosti:

- k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku, zejména stanovit, které činnosti, jež by mohly narušit veřejný pořádek v obci nebo být v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdraví a majetku, lze vykonávat pouze na místech a v čase obecně závaznou vyhláškou určených, nebo stanovit, že na některých veřejných prostranstvích v obci jsou takové činnosti zakázány;
- k zajištění udržování čistoty ulic a jiných veřejných prostranství, k ochraně životního prostředí, zeleně v zástavbě a ostatní veřejné zeleně a k užívání zařízení obce sloužících potřebám veřejnosti [§ 10 písm. a), c) z. č. 128/2000 Sb.].

Územní plánování zajišťuje předpoklady pro udržitelný rozvoj území. Jeho cílem je dosažení souladu veřejných a soukromých zájmů [§ 18 odst. 2 z. č. 183/2006 Sb.]. Slouží k ochraně a rozvoji přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území [§ 18 odst. 4]. Orgány územního plánování koordinují změny a výstavbu v území, a ovlivňují tak jeho rozvoj.

Strategické plánování pomáhá hodnotit současnou situaci v území, identifikovat žádoucí směry dlouhodobého vývoje a zvolit optimální cesty k dosažení stanovených cílů při zachování principu efektivity využívání zdrojů.

Základním nástrojem, regulujícím přípravu revitalizace, je územní plán obce, který vychází ze Zásad územního rozvoje Ústeckého kraje, respektive z Politiky územního rozvoje ČR.²⁸ Na výběr a podobu konkrétních projektů, které budou realizovány, však mají dopad i další koncepční a rozvojové dokumenty, vytvářené na lokální úrovni. Mohou jimi být Program rozvoje obce, Integrovaný plán rozvoje deprivované zóny,²⁹ Komunitní plán,³⁰ Koncepce prevence kriminality, Strategie sociálního začleňování,³¹ a další. Obvykle navazují

²⁸ Ve znění Aktualizace č. 1.

²⁹ Obligatorní pro ROP, IOP.

³⁰ Podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (§94).

³¹ Ve spolupráci s vládní Agenturou pro sociální začleňování.

na strategické a koncepční dokumenty, zpracované na krajské a národní úrovni, i s ohledem na členství České republiky v Evropské unii (pro využití finančních zdrojů ze strukturálních fondů).

Základními průřezovými dokumenty při zvažování strategických cílů a priorit rozvoje jsou Národní strategický referenční rámec, Strategie regionálního rozvoje ČR, Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR, Zásady urbánní politiky, Koncepce bydlení ČR, Politika architektury a stavební kultury ČR, Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku, Strategie vzdělávací politiky, Strategie sociálního začleňování, Koncepce romské integrace, Strategie boje proti sociálnímu vyloučení, Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR, Strategie prevence kriminality ČR, Národní strategie protidrogové politiky.

Ústecký kraj disponuje také řadou strategických dokumentů, zaštiťujících veškerá důležitá témata, související se sociálním a ekonomickým rozvojem:

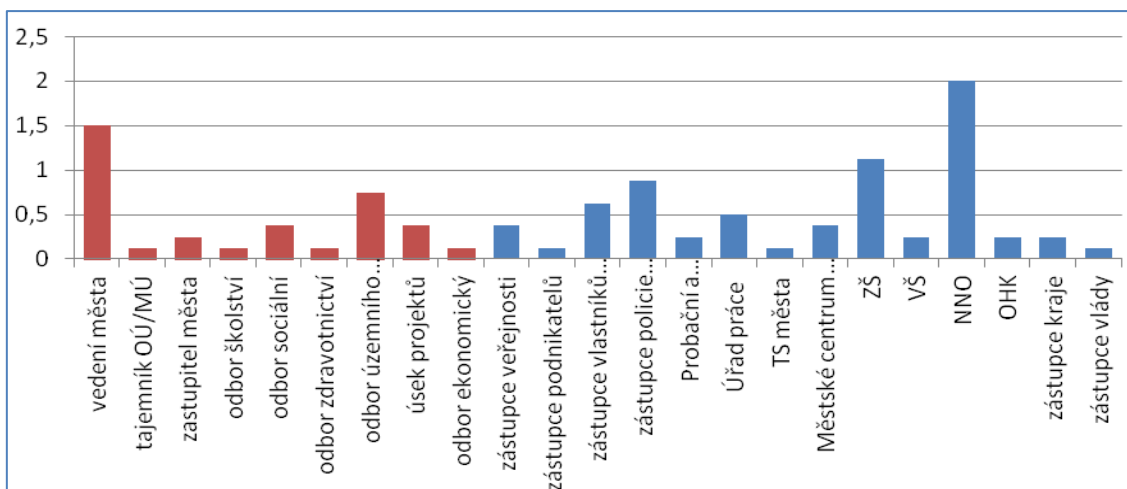
- Strategie udržitelného rozvoje Ústeckého kraje 2006 – 2020;
- Regionální inovační strategie Ústeckého kraje;
- Strategie rozvoje cestovního ruchu v Ústeckém kraji;
- Strategie rozvoje kultury a památkové péče v Ústeckém kraji;
- Strategie rozvoje venkovských oblastí Ústeckého kraje;
- Koncepce rozvoje sociálních služeb Ústeckého kraje;
- Koncepce zdravotnictví Ústeckého kraje;
- Strategie prevence kriminality na území Ústeckého kraje na období 2012 – 2016.

Dle geografického členění Evropského úřadu pro statistiku (Eurostat) je Ústecký kraj součástí Regionu soudržnosti NUTS II Severozápad, jenž řídí svůj rozvoj prostřednictvím regionálního operačního dokumentu, který specifikuje jednotlivé oblasti rozvoje, finančně podporované z evropských fondů. V souladu s ním musejí být stanovovány priority lokálního Integrovaného programu rozvoje.

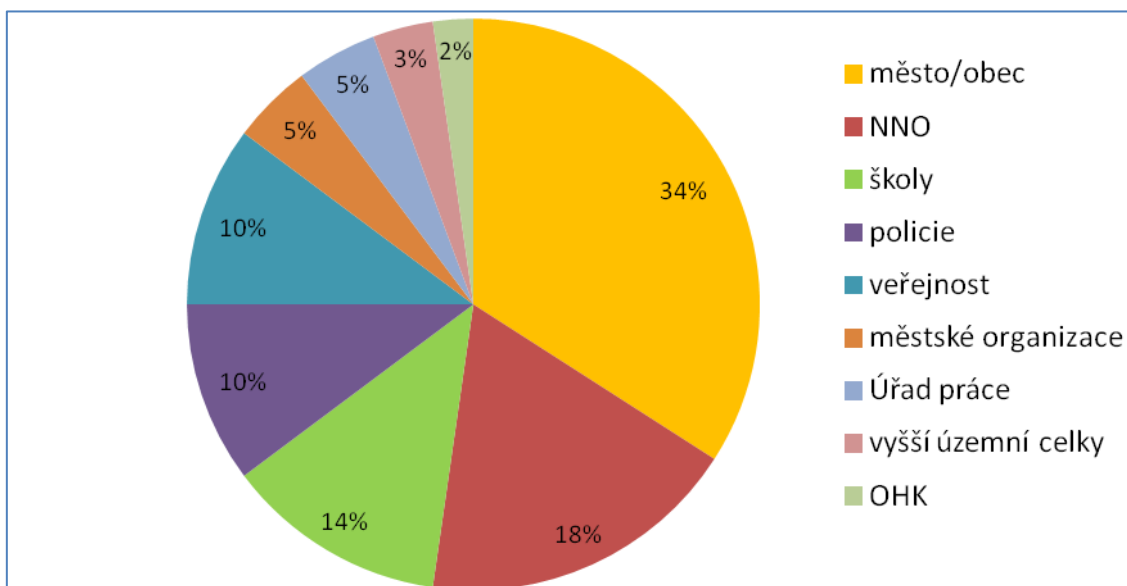
5.3.1. Aktéři revitalizace

Analýza obecních dokumentů a dotazníkového šetření ukázala, že v rozhodovacím procesu přípravy a realizace projektů revitalizace deprivovaných lokalit jsou zásadním aktérem obce. Minimálně třetinu členů v pracovních skupinách, plánujících projekty obnovy, tvoří *politici zástupci měst a obcí a odborní pracovníci radnice*. Značný podíl na plánování

akcí v území mají také lokálně působící *nestátní neziskové organizace* (poskytovatelé sociálních služeb), *spádové základní školy* (v oblasti vzdělávání) a *policejní složky* (v oblasti zajištění bezpečnosti). V menší míře se přípravy zúčastňují *vlastníci nemovitostí* v dotčeném území.³² Pouze sporadicky je součástí plánovací činnosti *zmocněný zástupce veřejnosti* (viz Obr. 22).

Obr. 22: Aktéři revitalizace – průměrná obsazenost pracovní skupiny projektu revitalizace.
Zdroj dat: obce, dotazníkové šetření, IPRM.

Obr. 23: Významnost aktérů v procesu revitalizace – podíl veřejnosti na rozhodování při přípravě a realizaci projektů revitalizace.
Zdroj dat: obce, IPRM.

Celkově je veřejnost až čtvrtým nejvýznamnějším činitelem v rozhodovacím procesu (viz Obr. 23). Správní úřady však nemají v případě revitalizace deprivovaných lokalit zákonnou povinnost využívat proaktivní techniky, které by občany vyzývaly k účasti na

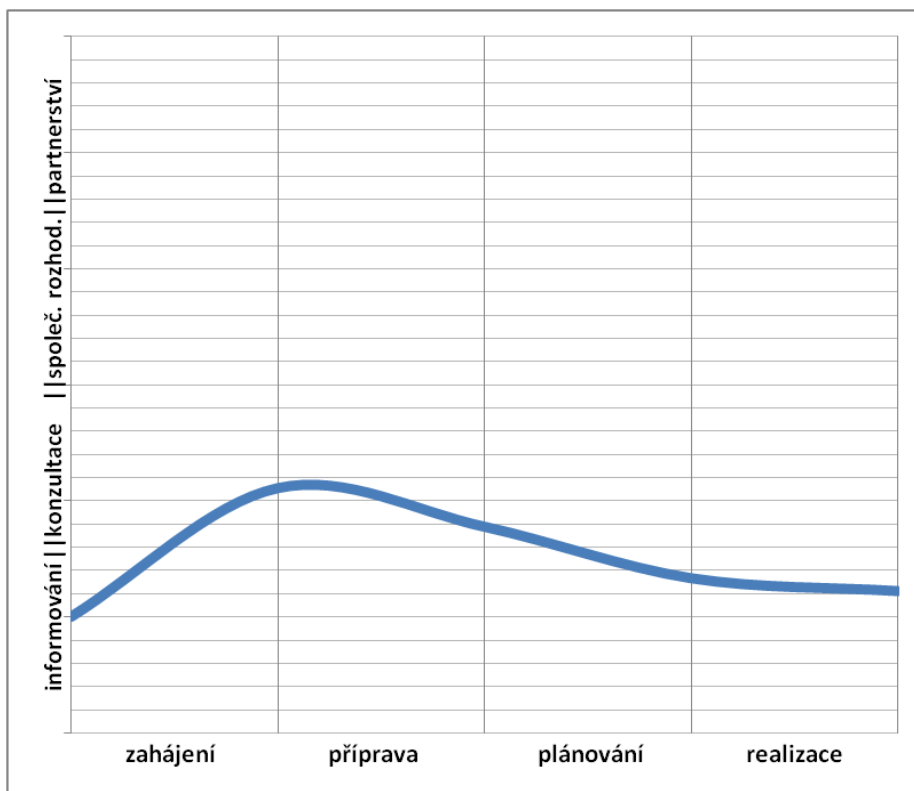
³² Pomineme-li interní rozhodování a participaci na úrovni partnerství v rámci společenství vlastníků bytových jednotek a bytových družstev, které jsou ošetřeny právními předpisy.

přípravě nebo průběhu procesu revitalizace (např. sociologické výzkumy, pracovní skupiny, tvůrčí plánování). Radnice zvou veřejnost výslovně k participaci na veřejných zasedáních, seminářích, debatách a projednání plánů revitalizace. Obecně jde o akce, na kterých jsou veřejnosti představeny plány a projekty, již připravené odborným aparátem samospráv.

*„Tématem projednávání je **seznámit** nejširší veřejnost s konceptem IPRM a **představit** dílčí projekty, které budou v rámci IPRM realizovány. Cílem veřejného projednání je **seznámit** odbornou i laickou veřejnost s přípravou zpracování tohoto významného strategického dokumentu, který umožní podpořit rozvoj města prostřednictvím strukturálních fondů EU.“³³*

Obvyklými body programu veřejného jednání, pořádaného městem nebo obcí jsou:

1. Seznámení veřejnosti s programem;
2. Rozvojové projekty města a jejich zaměření;
3. Druhy projektů v kontextu rozvoje města;
4. Představení odborných skupin přípravy projektů;
5. Různé, diskuze.

Obr. 24: Formy zapojování veřejnosti v různých fázích revitalizace deprivovaných lokalit v Ústeckém kraji.

Zdroj: vlastní zpracování na základě šetření v obcích; podklad ke grafu z Wilcox (1994).

³³ Pozvánka na veřejné projednávání připravovaného IPRM Děčín ze dne 17. 1. 2008.

Účast veřejnosti na procesu revitalizace lze znázornit pomocí Wilcoxova grafu,³⁴ kde osa *x* tvoří fáze procesu revitalizace a osa *y* tvoří formy zapojení veřejnosti (viz Obr. 24). Na základě analýz dokumentů a dotazníkového šetření v obcích je možné konstatovat, že v revitalizovaných lokalitách dochází k zapojování veřejnosti do přípravy, plánování a realizace projektů zlepšování kvality života v deprivovaných lokalitách. Nejrozšířenější formou participace je obecně informování obyvatel, konzultace se v omezeném množství případů daří ve fázi přípravy projektů.

Mezi použité nástroje účasti veřejnosti na procesu revitalizace patří (% výskytu):

a. Top-down aktivity:

1) Akce, na kterých participuje veřejnost na základě přihlášení nebo jiné formy vyjádření zájmu o aktivitu:

- Veřejné projednávání připravovaného plánu rozvoje lokality (užilo 62 % lokalit);
- Veřejné debaty a diskuse za účasti zástupců vedení obce (38 %);
- Pracovní skupiny komunitního plánování (55 %);
- Semináře pro zájemce o dotace (32 %);

2) Akce, na kterých participuje lokální veřejnost:

- Letáky, tiskové zprávy a jiné druhy informování veřejnosti (42 %);
- Dotazníky a ankety (47 %);

3) Aktivity, na kterých participují radníci vybraní jednotlivci – zástupci veřejnosti:

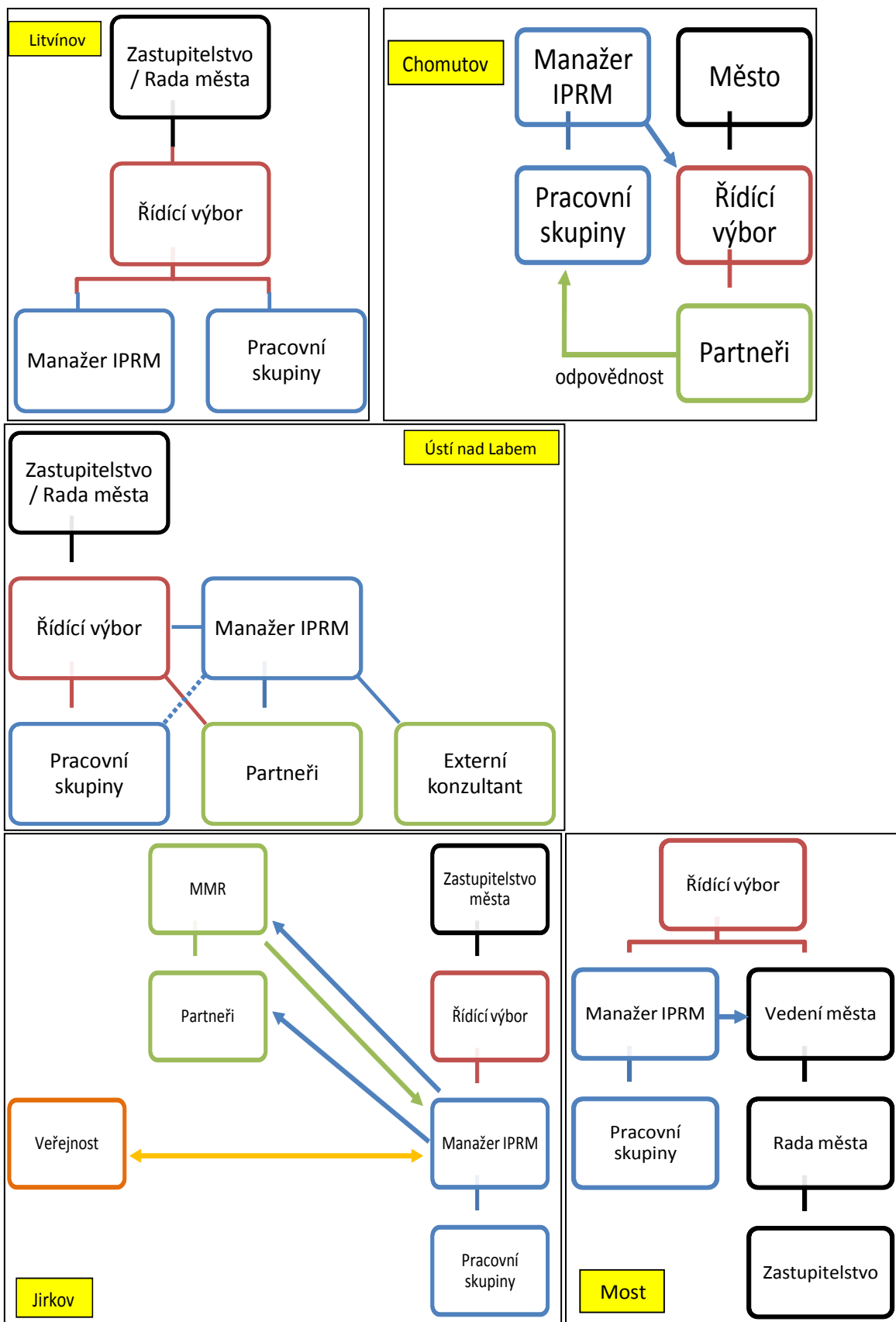
- Řídící výbor IPRM (32 %): v doložených případech se jedná o zastupitele města a úředníka odboru územního rozvoje krajského úřadu;
- Osadní výbor (9 %): členové jsou voleni a vybíráni z okruhu respektovaných nebo jinak významných obyvatel deprivované lokality (např. předsedové SVJ).

b. Bottom-up aktivity:

- Petice (44 %);
- Demonstrace (36%);
- Osobní jednání jednotlivců a skupin se zástupci radnice.

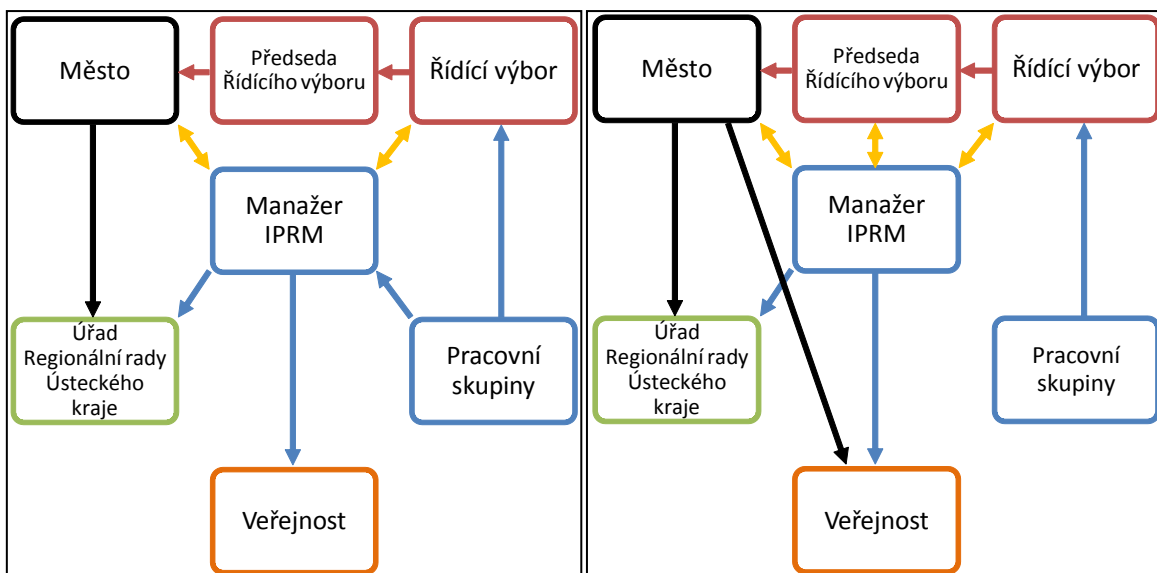
Neúčast veřejnosti je patrná zejména v práci řídicích struktur Integrovaného plánu rozvoje, které nepočítají se zapojením občanů (viz Obr. 25 a 26). Veřejnost je vnímána jako pasivní příjemce výstupů IPRM.

³⁴ Viz Wilcox (1994): 8.

Obr. 25: Struktura vedení a plánování procesu revitalizace – Chomutov, Jirkov, Litvínov, Most, Ústí nad Labem.

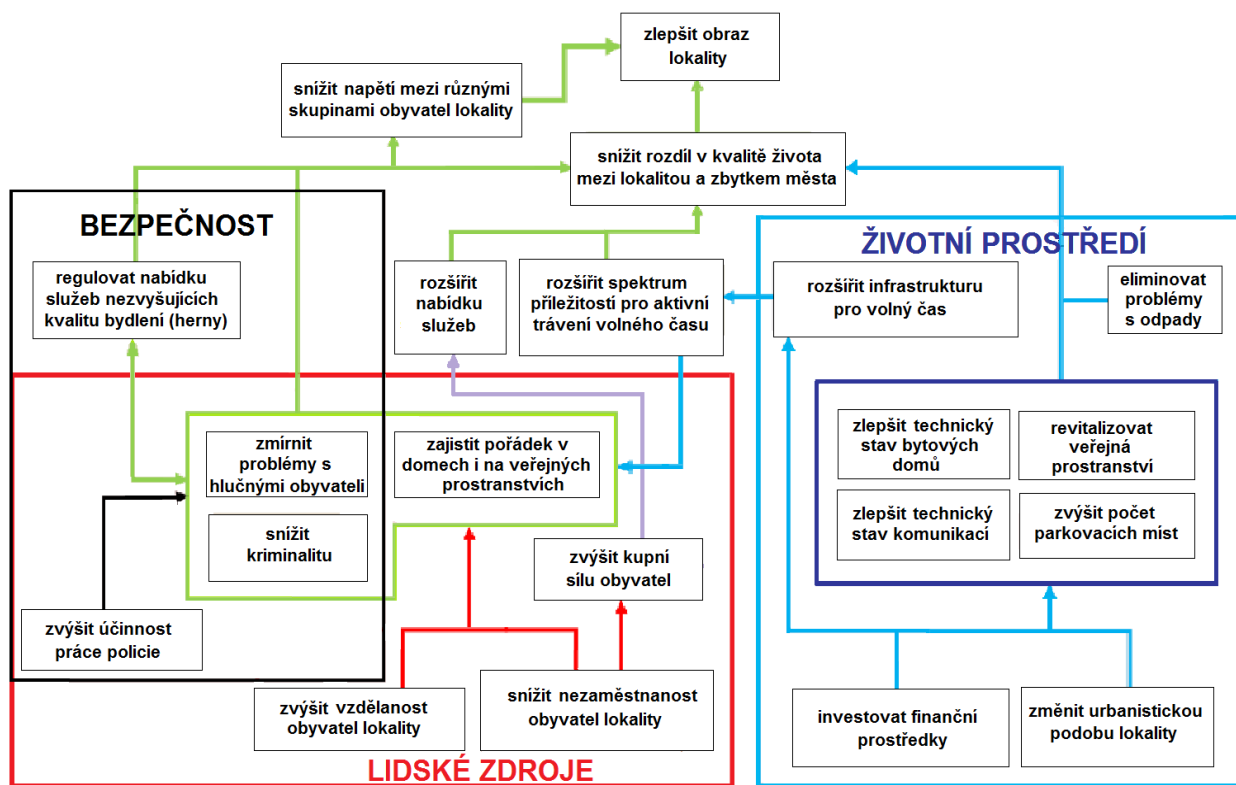
Zdroj: vlastní zpracování na základě dat IPRM.

Obr. 26: Děčín – aktéři a vztahy v přípravné a implementační fázi revitalizace.

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat IPRM.

5.3.2. Cíle, nástroje a financování revitalizace

Obr. 27: Cíle revitalizace deprivovaných lokalit.

Zdroj: vlastní zpracování na základě šetření v lokalitách.

Mezi hlavní cíle revitalizace deprivovaných lokalit patří (viz Obr. 27):

- 1) zajištění bezpečnosti v lokalitě;
- 2) rozvoj lidských zdrojů;
- 3) zlepšení životního prostředí.

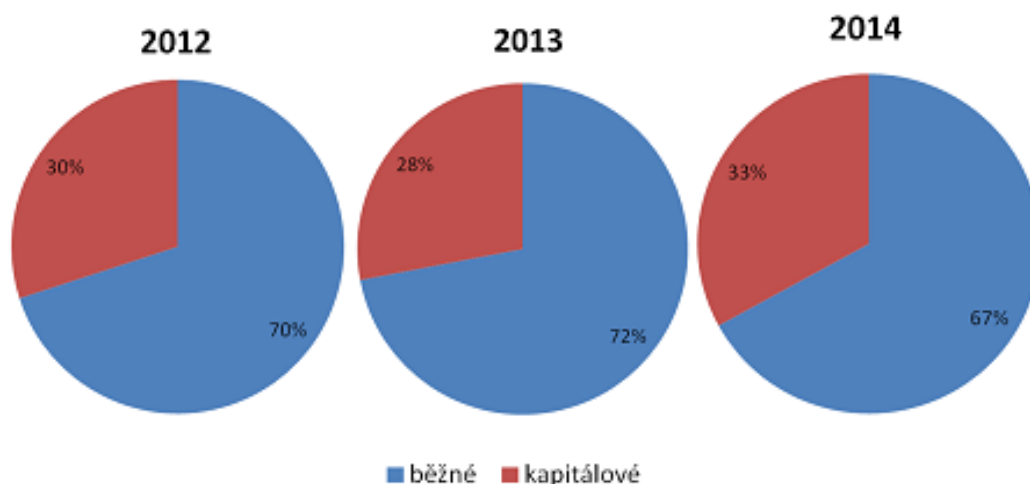
Tomu jsou podřízeny dílčí cíle tak, aby bylo dosaženo snížení rozdílu v kvalitě života mezi lokalitou a zbytkem města a zlepšení image, které by lokalitě zajistilo rovnější postavení na trhu nemovitostí a další příliv investic.

Základní financování projektů revitalizace je zajišťováno z rozpočtů obcí, respektive soukromých vlastníků nemovitostí.

Tab. 11: Druhy výdajů obcí v České republice.

Běžné výdaje	Kapitálové výdaje
Platy zaměstnancům	Investiční nákupy
Povinné pojistné za zaměstnance	Nákup akcií a majetkových podílů
Ostatní platby za provedenou práci	Investiční dotace
Nákupy (materiál, energie)	
Neinvestiční dotace	
Neinvestiční transfery	
Služby	

Zdroj: MF

Obr. 28: Struktura výdajů obcí v letech 2012 – 2014.

Zdroj dat: MF, výpočty CRIF – Czech Credit Bureau, a. s.

Finanční náročnost revitalizačního procesu a omezené rozpočtové zdroje však nutí obce, vlastníky a potenciální investory jednak spolupracovat a případně spojovat své finanční prostředky prostřednictvím PPP projektů (Public-Private Partnership), jednak hledat vhodné dotační tituly na regionální, státní a evropské úrovni.

Dotace na projekty zlepšení prostředí v deprivovaných lokalitách v současné době poskytují:

- 1) Města a obce
- 2) ORP
- 3) Kraje³⁵
- 4) Státní organizace, fondy a ministerstva
- 5) Nestátní organizace a nadace
- 6) Evropská unie
- 7) Cizí státy a mezinárodní organizace

Zejména strukturální fondy Evropské unie se v současné době stávají významným zdrojem financování regeneračních projektů. Obecnou podporu obnovy území a zvyšování kvality lidských zdrojů nabízejí v různé míře všechny tematické a regionální operační programy. Program evropské územní spolupráce navíc poskytuje možnost sdílet nabyté zkušenosti mezi partnery přeshraničních projektů.

Specificky na podporu regenerace deprivovaných lokalit a odstraňování sociálního vyloučení v České republice se v období 2007 – 2013 zaměřuje Integrovaný operační program (IOP) a Operační program lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ).

Tab. 12: Fondy EU a jimi podpořené operační programy v programovém období 2007-2013.

Fond EU	Operační program
Fond soudržnosti (CF)	OP Doprava
	OP Životní prostředí
Fond regionálního rozvoje (ERDF)	Integrovaný OP
	Regionální OP
	OP Doprava
	OP Životní prostředí
	OP Podnikání a inovace
	OP Technická pomoc
	OP Výzkum a vývoj pro inovace
	OP Praha – Konkurenceschopnost
Sociální fond (ESF)	OP Lidské zdroje a zaměstnanost
	OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
	OP Praha - Adaptabilita

Zdroj: Strukturální fondy.

³⁵ Ústecký kraj poskytuje dotace v rámci Programu obnovy venkova Ústeckého kraje, Programu na záchranu a obnovu kulturních památek, Programu pro podporu obnovy krajiny a biodiverzity na území Ústeckého kraje, Programu podpory regionální kulturní činnosti, v rámci programů Volný čas, Sport, Podpora sociálních služeb a aktivit na podporu rodiny, Prevence rizikového chování v Ústeckém kraji, a z Fondu Ústeckého kraje.

5.3.2.1. Zlepšení životního prostředí

Základními cíli v oblasti životního prostředí deprivovaných lokalit jsou:

- Zlepšení technického stavu bytových domů včetně snížení jejich energetické náročnosti;
- Revitalizace veřejných prostranství, především zlepšení stavu a množství veřejné zeleně a městského mobiliáře;
- Eliminace problémů s odpady, zamezení jejich hromadění a vytváření černých skládek, včetně odpovídajícího nastavení odpadového hospodářství;
- Zlepšení technického stavu komunikací a dopravní dostupnosti lokalit;
- Zvýšení počtu parkovacích míst;
- Rozšíření infrastruktury pro volný čas, zejména volně přístupných dětských hřišť a sportovišť.

Zdroje pro podporu financování projektů zlepšení životního prostředí poskytují:

- 1) Vlastníci bytových jednotek nebo družstevního podílu na domě prostřednictvím společného fondu oprav;
- 2) Města a obce prostřednictvím úvěru z obecního Fondu rozvoje bydlení³⁶;
- 3) Kraj, který poskytuje dotace v rámci Programu obnovy venkova Ústeckého kraje, Programu na záchranu a obnovu kulturních památek, Programu pro podporu obnovy krajiny a biodiverzity na území Ústeckého kraje, a z Fondu Ústeckého kraje;
- 4) Ministerstvo pro místní rozvoj, poskytující dotace z programu Podpora bydlení:
 - Podpora regenerace panelových sídlišť³⁷
 - i. regenerace veřejného prostranství panelového sídliště o celkovém počtu min. 150 bytů;
 - ii. není určen na opravy, zateplování a úpravy bytových domů;
 - iii. dotace do výše 70 % uznatelných nákladů, max. 4 mil. Kč;
 - Podpora výstavby podporovaných bytů
 - i. vstupní byty ve strukturálně postižených regionech stanovených v usnesení vlády z 15. 5. 2013 č. 344, v Ústeckém kraji je podpora určena pro území ORP Bílina, Děčín, Chomutov, Kadaň, Litvínov,

³⁶ Fond má zřízeno 26 % obcí se sociálně vyloučenou lokalitou na svém území.

³⁷ Viz MMR Podprogram Podpora regenerace panelových sídlišť <<http://www.mmr.cz/cs/Stavebni-rad-a-bytova-politika/Bytova-politika/Programy-Dotace/Programy-podpory-bydleni/Programy-podpory-bydleni-pro-rok-2015/Podprogram-Podpora-regenerace-panelovych-sidlist>>.

Louny, Most, Podbořany, Rumburk, Teplice, Ústí nad Labem, Varnsdorf, Žatec.

5) Státní fond rozvoje bydlení prostřednictvím úvěrových programů.³⁸

- Panel 2013+
 - i. opravy a modernizace domů bez ohledu na technologii výstavby
 - ii. určen všem vlastníkům bytových domů, bez rozdílu právní subjektivity
- Program výstavby nájemních bytů
 - i. byty do 90 m²
 - ii. výše úroku 2 % p. a. při realizaci bytů pro sociálně ohrožené skupiny
 - iii. doba splácení 30 let
- JESSICA pro revitalizaci deprivovaných zón měst s IPRM
 - i. rekonstrukce a modernizace společných prostor
 - ii. zřízení a rekonstrukce sociálního bydlení
 - iii. určen všem vlastníkům bytových domů, bez rozdílu právní subjektivity
 - iv. 90% způsobilých výdajů, max. 120 mil. Kč
 - v. doba splácení 30 let
- Program oprav a modernizace bytového fondu pro obce
 - i. úrok 3% p. a., splatnost max. 10 let

6) Operační programy Evropské unie (viz Tab. 13).

Tab. 13: EU – podpora environmentálních zásahů v deprivovaných lokalitách

	Operační program	Prioritní osa	Opatření
Programové období 2007 - 2013	IOP	3 Zvýšení kvality a dostupnosti veřejných služeb	3.1 Služby v oblasti sociální integrace
		5 Národní podpora územního rozvoje	5.2 Zlepšení prostředí v problémových sídlištích
	OP ŽP	6 Zlepšování stavu přírody a krajiny	6.5 Podpora regenerace urbanizované krajiny
	ROP Severozápad	1 Regenerace a rozvoj měst	1.1 Podpora rozvojových pólů regionu
			1.2 Podpora revitalizace a regenerace středních a malých měst
		2 Integrovaná podpora místního rozvoje	2.2 Investice pro zlepšení fyzické infrastruktury

Zdroj dat: Strukturální fondy, Seznam příjemců podpory z fondů EU.

Oblast intervence 3.1 IOP se zaměřuje na zlepšení dostupnosti sociálních služeb ve vyloučených lokalitách, podporuje především budování a renovaci nízkoprahových zařízení a

³⁸ Viz Státní fond rozvoje bydlení: Programy a podpory <<http://www.sfrb.cz/programy/>>.

komunitních center. Oblast intervence 5.2 IOP zaciluje přímo na zlepšení prostředí v problémových sídlištích, pro které má k dispozici celkem 192,5 mil. EUR z Evropského fondu pro regionální rozvoj. Podpora je určena městům nad 20 000 obyvatel (bez hl. města Prahy), která mají zpracovaný integrovaný plán rozvoje města. Lokality musí mít nejméně 500 bytů a doloženou problémovost. Dotace jsou poskytovány na (1) opravy a modernizaci bytového fondu (příjemcem dotace jsou vlastníci domů), (2) revitalizaci veřejných prostranství (příjemcem jsou obce) a (3) pilotní projekty v lokalitách vybraných Ministerstvem práce a sociálních věcí ve spolupráci s Radou vlády pro záležitosti romské menšiny (příjemci dotace jsou obce nebo vlastníci domů). Dotaci poskytuje Ministerstvo pro místní rozvoj.

Tab. 14: Srovnání nastavení podpory Oblasti intervence 5.2 IOP a aktuální situace v lokalitách.

Města a obce, v nichž je sociálně vyloučená lokalita v panelové zástavbě	Města, která mohou být podpořena v rámci IOP 5.2	Města, která získala dotace v rámci IOP 5.2	Města, která získala dotace v rámci IOP 3.1 b) na OV
Bečov	–	–	–
Bílina	–	–	Bílina
Děčín	Děčín	Děčín	–
Chomutov	Chomutov	Chomutov	Chomutov
Jirkov	Jirkov	Jirkov	–
Kadaň	–	–	Kadaň
Kláštorec nad Ohří	–	–	–
Krupka	–	–	–
–	Litoměřice	–	–
Litvínov	Litvínov	Litvínov	–
Most	Most	Most	Most
Obrnice	–	–	–
Rumburk	–	–	–
Šluknov	–	–	–
Teplice	Teplice	–	–
Ústí nad Labem	Ústí nad Labem	Ústí nad Labem	–
Varnsdorf	–	–	–
Žatec	–	–	–

Zdroj: šetření v lokalitách a Národní orgán pro koordinaci Ministerstva pro místní rozvoj.

5.3.2.2. Zajištění dostupného bydlení

Významnou roli při předcházení procesu přelévání deprivace z místa na místo má správně vedená bytová politika města. V současné době není zatím dostatečně připraveno právní prostředí a ekonomické podmínky k vytváření kapacit obecního sociálního bydlení. Alternativním finančním nástrojem pro řešení nedostatku nájemních bytů je v rámci programu

Podpora bydlení Ministerstva pro místní rozvoj podprogram Podpora výstavby podporovaných bytů (byty na půl cesty, vstupní byty), zaměřeného hlavně na hospodářsky slabé regiony (viz výše).

K pružnému řešení aktuální bytové situace obyvatel deprivovaných lokalit je určen systém dostupného bydlení. Ten zahrnuje různé kategorie bydlení a nepřímo tak podporuje i diverzifikaci sociální struktury v deprivované lokalitě. Systém obvykle tvoří tři stupně:

1. krizové bydlení – noclehárny, azylové domy;
2. bydlení na zkoušku – ubytovny, startovací byty, domy na půl cesty;
3. standardní nájemní bydlení se smlouvou na dobu určitou, resp. neurčitou.

Podmínky pro žadatele jsou zpravidla způsobilost k právním úkonům, trvalý pobyt v obci, bezdlužnost vůči obci a předchozímu pronajímateli a spolupráce s terénními pracovníky, neziskovými organizacemi a Úřadem práce České republiky. Uchazečům o 3. stupeň bydlení, kteří mají dostatečný příjem, systém umožňuje získat nájemní smlouvu na byt bez povinnosti složit kauci. Rozvoj programu dostupného bydlení je závislý na existenci a dostatečné kapacitě vhodných objektů v majetku města a v případě jejich nedostatku na dohodě a spolupráci obce s vlastníky nemovitostí.

5.3.2.3. Bezpečnost občanů a majetku v lokalitě

Jedním ze základních cílů procesu revitalizace je zvýšení bezpečnosti v lokalitě. Prevence kriminality představuje soubor aktivit, které se zaměřují na potlačení kriminogenních faktorů a kriminálně nežádoucích jevů a na pomoc obětem trestných činů.

Prevence kriminality zahrnuje:

- 1) **sociální opatření**, která se zaměřují na ohrožené jedince, skupiny obyvatel a rizikové lokality s cílem změnit nepříznivé socioekonomické prostředí:
 - sociální bydlení a zaměstnávání,
 - vzdělávání,
 - sociální a finanční poradenství;
- 2) **situační technická opatření** s cílem omezit trestnou činnost a zvýšit pravděpodobnost dopadení pachatele:
 - kamerový systém,
 - fotopasti,
 - veřejné osvětlení;

- 3) **informování občanů a jejich aktivizace** v oblasti bezpečnosti a ochrany před trestnou činností:
- radniční noviny,
 - letáky,
 - kurzy sebeobrany pro veřejnost;
- 4) **budování realizačních kapacit** s cílem posílit systém prevence kriminality obce prostřednictvím realizace preventivních strategií včetně zajištění jejich finanční podpory:
- vyhlášková činnost obce,
 - využití dotačních programů,
 - tvorba bezpečnostních analýz,
 - lokální spolupráce,
 - síť dobré praxe.

Na preventivní opatření mohou obce žádat o dotace z Programu podpory prevence kriminality Ministerstva vnitra a z krajského programu Prevence rizikového chování. Právnické a fyzické osoby, poskytující vzdělávací služby, mohou žádat o dotaci v rámci Programu primární prevence rizikového chování Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.³⁹

5.3.2.4. Rozvoj lidských zdrojů, sociálních služeb a zvyšování zaměstnanosti

Snížení sociálního vyloučení obyvatel je dalším z cílů projektů revitalizace deprivované lokality. Základními úkoly jsou:

- Zajištění sociálních služeb nejlépe prostřednictvím komunitního plánování
- Zvýšení vzdělanosti obyvatel lokality
- Snížení nezaměstnanosti

V rámci procesu komunitního plánování dochází ke zjištění stavu poskytování sociálních služeb v dané lokalitě a zároveň potřeb, které nejsou naplněny. Srovnáním těchto dvou parametrů a v souladu s objemem finančních prostředků, které obec vynakládá na sociální

³⁹ Viz č. j.: MSMT-18917/2012-27/2 Metodika Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro poskytování dotací ze státního rozpočtu na realizaci aktivit v oblasti primární prevence rizikového chování v období 2013-2018.

služby, vzniká komunitní plán. Na jeho přípravě se podílejí zástupci uživatelů, poskytovatelů a zadavatelů sociálních služeb, i zájemci z řad veřejnosti, kterým je téma sociálních služeb blízké.

Na poskytování sociálních služeb a oblast inkluzivního vzdělání mohou právnické a fyzické osoby, činné v oboru, žádat dotace. Na úrovni Ústeckého kraje jsou vyčleněny finanční prostředky v programech Volný čas, Sport, Podpora sociálních služeb a aktivit na podporu rodiny.

Tab. 15: Státní dotační programy podpory sociální oblasti v deprivovaných lokalitách.

Poskytovatel	Dotační program	Projekt
Úřad vlády ČR	Předcházení sociálnímu vyloučení a odstraňování jeho důsledků	Terénní práce
Ministerstvo vnitra	Program podpory prevence kriminality	Terénní sociální pracovník
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	Program na podporu integrace romské komunity	Určen pro děti předškolního věku z MŠ a přípravných tříd; podpora společných aktivit rodičů, dětí a učitelů
	Prevence rizikového chování	Vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti prevence a řešení šikany
	Podpora sociálně znevýhodněných romských žáků středních škol a studentů vyšších odborných škol a konzervatoří	Zajištění finanční a materiální podpory vzdělávání romských žáků a studentů ve středních školách, vyšších odborných školách a konzervatořích
Ministerstvo práce a sociálních věcí	Poskytování sociálních služeb	Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
		Sociální poradna

Zdroj: MV ČR, MŠMT, MPSV, Úřad vlády.

Na problematiku sociální integrace vyloučených osob se zaměřují také dotační tituly operačních programů EU. Například Integrovaný operační program v rámci oblasti intervence 3.1 – aktivita b) podporuje odborné sociální poradenství, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, vzdělávací aktivity, volnočasové aktivity, krizovou pomoc, kontaktní centra, azylové domy a domy na půl cesty. Vhodnost lokality pro čerpání dotace posuzuje Ministerstvo práce a sociálních věcí. Základní kritéria pro výběr jsou například prostorové vyloučení, nízká míra vzdělanosti, závislost na sociálních dávkách, špatné hygienické poměry, životní styl orientovaný na přítomnost, uzavřený ekonomický systém (lichva a tzv. rychlé půjčky) a výskyt sociálně patologických jevů. Automaticky získávají podporu lokality, ve kterých působí Agentura pro sociální začleňování. Příjemci dotace jsou obce nebo nestátní neziskové organizace. Sociální začleňování a rovné příležitosti na trhu práce přímo podporuje také Prioritní osa 3 Operačního programu lidské zdroje a zaměstnanost, která na projekty vyčleňuje celkem 398,6 mil. EUR.

Tab. 16: Fondy EU – podpora rozvoje lidských zdrojů a sociálních služeb v deprivovaných lokalitách

Programové období	Operační program	Prioritní osa		Opatření	
2007-2013	Lidské zdroje a zaměstnanost	1 Adaptabilita		1.1 Zvýšení adaptability zaměstnanců a konkurenceschopnosti podniků	
				1.2 Zvýšení adaptability zaměstnanců restrukturalizovaných podniků	
		2 Aktivní politiky zaměstnanosti		2.1 Posílení aktivních politik zaměstnanosti	
			3 Sociální integrace a rovné příležitosti		3.1 Podpora sociální integrace a sociálních služeb
				3.2 Podpora sociální integrace příslušníků romských lokalit	
	5 Mezinárodní spolupráce		5.1 Mezinárodní spolupráce		
	Vzdělávání pro konkurenceschopnost	1 Počáteční vzdělávání		1.2 Rovné příležitosti dětí a žáků včetně dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami	
				1.4 Zlepšení podmínek pro vzdělávání na základních školách	
	Integrovaný OP	3 Zvýšení kvality a dostupnosti veřejných služeb		3.1 Služby v oblasti sociální integrace	
				3.3 Služby v oblasti zaměstnanosti	
ROP Severozápad	1 Regenerace a rozvoj měst		1.3 Infrastruktura v oblasti rozvoje lidských zdrojů		
	2 Integrovaná podpora místního rozvoje		2.1 Budování kapacity pro místní rozvoj, informovanost a osvěta veřejnosti		

Zdroj dat: Strukturální fondy, Seznam příjemců podpory z fondů EU.

Přímé nástroje na snižování nezaměstnanosti poskytuje Aktivní politika zaměstnanosti podle části páté zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. Konkrétně jde o:

- rekvalifikace
- investiční pobídky
- veřejně prospěšné práce⁴⁰
- příspěvek na vytvoření společensky účelného místa
- překlenovací příspěvek pro podnikatele, kteří opouštějí evidenci Úřadu práce

Další možnosti zaměstnání nabízí systém prostupného zaměstnávání, do kterého patří:

- Sociální podnikání
- Sociálně odpovědné zadávání veřejných zakázek⁴¹,
 - Povinné zaměstnávání určitého počtu dlouhodobě nezaměstnaných na zakázce

⁴⁰ Činnosti, časově omezené na 12 měsíců, ve prospěch obce, státu nebo jiné veřejně prospěšné instituce (jde například o údržbu a úklid veřejných prostranství, veřejných budov a komunikací apod.)

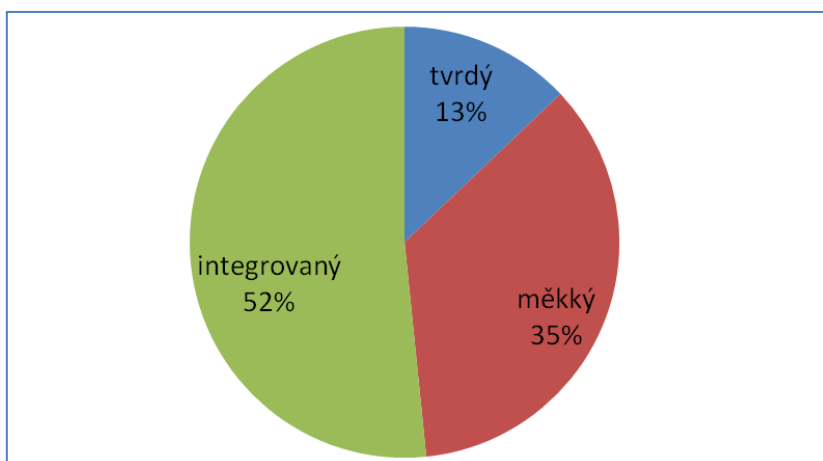
⁴¹ Řídí § 44 odst. 10 z. č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, podle kterého může zadavatel v zadávacích podmínkách uvést také požadavky, týkající se zvláštních podmínek na plnění veřejné zakázky, a to zejména v sociální oblasti, v oblasti zaměstnanosti nebo v oblasti životního prostředí.

5.4. Realizované politiky

Tab. 17: Lokality procházející revitalizací – charakter zvolených politik, plánování a financování.

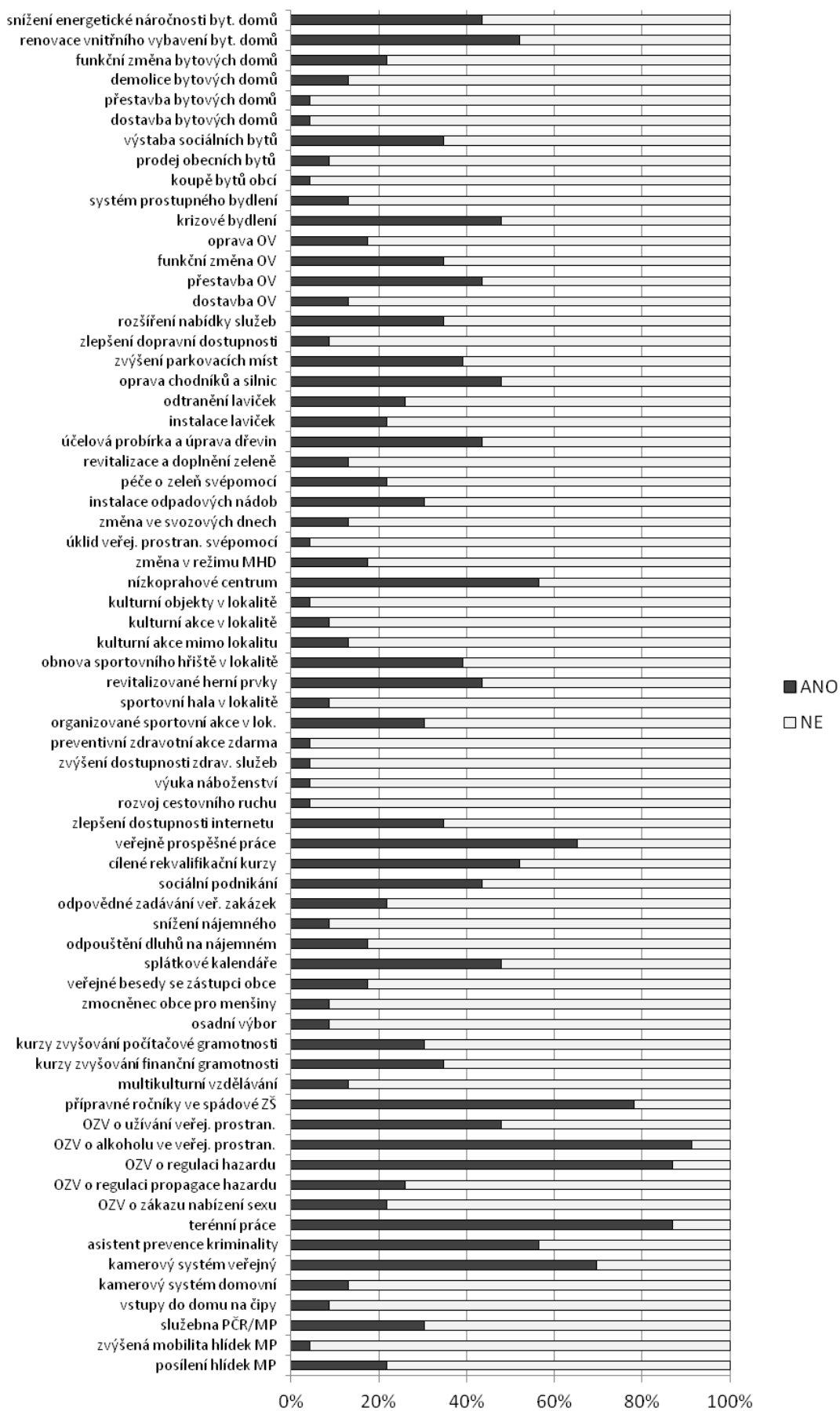
Město	rok zahájení revitalizace	revitalizace byt. fondu	revital. veřej. prostranství	prostupné bydlení	krizové bydlení	terénní programy	poradna (sociální, finanční)	nízkoprahové centrum	přípravný ročník	asistent prevence kriminality	Městská policie	kamerový systém	Prostup. zaměst.		Vyhlášková činnost						Plánovací připravenost				Fond oprav bytového fondu	MMR regenerace sídlišť	MMR podporované byty	EU fondy				
													Sociální firma	10 % podmínka	regulace nabízení sexu	regulace hluku	omez. propag. hazardu	regulace hazardu	zákaz alkoholu na veřejném prostranství	zlepšení vzhledu obce	Územní plán	Strateg. plán rozvoje	IPRM	komunitní plán					Strat. pl. soc. začleň.			
Bečov	12	*	1					1			1							1	1	1	1						1					
Bílina	07	1	1		1	1		1	1	1	1	1				1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1		1	
Č. Kamenice	09		1					1	1	1	1					1		1	1	1		1			1	1	1					1
Děčín	09	1	1		1	1	1	1	1	1	1		1	1		1		1	1	1		1	1	1	1						1	
Chomutov	05	1	1		1	1	1		1		1		1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1	1	1	
Jirkov	09	1	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1			1		1	1	1		1	1	1		1					1	
Jiřetín p.J.	14	1	1		1	1										1		1	1	1	1	1			1	1		1	1	1	1	
Kadaň	02	1	1			1	1		1	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1		1	1				1	1	1	1	1	
Kláštelec n.O	06	1	1		1	1		1	1	1	1	1				1	1	1		1	1	1		1			1	1	1	1	1	
K. Lípa	08		1			1	1	1		1		1	1			1		1	1	1	1	1			1						1	
Litoměřice	10				1	1	1	1	1	1	1	1	1				1	1	1		1			1		1					1	
Litvínov	09	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1				1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				1	
Most	00	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Obrnice	08	1	1			1	1	1		1	1	1				1		1	1	1		1	1		1	1	1	1	1	1	1	
Roudnice n.L.	14	1				1			1		1	1		1		1		1	1	1		1			1	1					1	
S. Křečany	14	1	1			1				1								1				1							1	1	1	
Šluknov	12	1	1			1	†		1	†	1	1						1	1	1	1	1							1	1		
Teplice	11	1					1		1		1	1				1						1								1	1	
Trmice	12					1	1	1	1	1	1	1				1		1	1	1		1			1						1	
Ústí n.L.	06	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1				1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Varnsdorf	12		1			1			1		1	1				1	1		1	1		1			1	1					1	
Vejprty	09		1			1	1	1	1		1	1	1			1			1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Žatec	06	1	1		1	1	1		1		1					1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	

Zdroj: vlastní zpracování dle šetření v lokalitách. 1 – potvrzen výskyt/použití; * - demolice; † 2011-14.

Obr. 29: Revitalizace podle druhu realizovaného postupu.

Zdroj: šetření v revitalizovaných deprivovaných lokalitách.

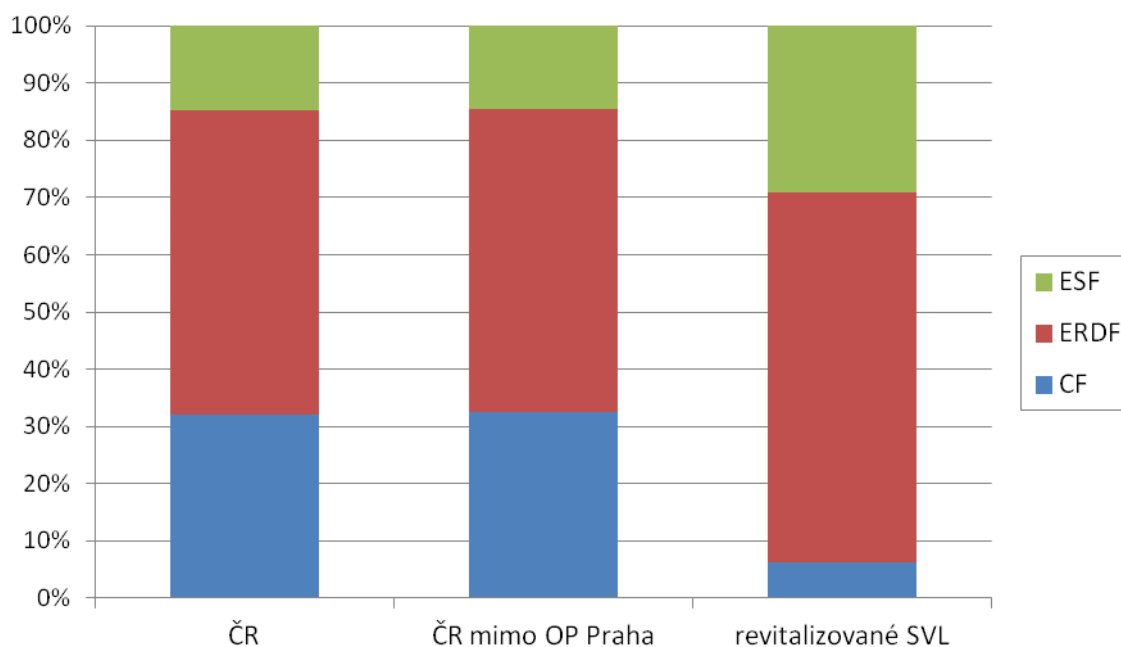

Obr. 30: Realizované politiky v revitalizovaných lokalitách.

Zdroj: obce, dotazníkové a terénní šetření.

Analýza vyplněných revitalizačních štítků sociálně vyloučených lokalit odhalila, že obce využívají k zásahům v lokalitách soft nástroje, namířené na udržení obyvatel na místě, a to samostatně nebo dohromady s environmentálními zásahy do území ve formě částečných oprav budov nebo regenerace veřejných prostranství (viz Obr. 29). Přístupy jednotlivých majitelů objektů se ale v průběhu času proměňují podle aktuální finanční situace, složení nájemníků, zhoršování stavu bytového fondu a bezpečnostní situace v lokalitě. Vliv na realizaci a pokračování již rozpracovaných projektů má také změna vlastníka nemovitosti během revitalizace (viz 5.12.1.3.4). K zásahům v území jsou užívány nástroje sektorových politik. Akce bývají předem plánovány. Municipality jednají samostatně i ve spolupráci s nadřazenými orgány a lokálními partnery ze soukromého sektoru.

Větší zaměření projektů revitalizace na oblasti regenerace zastavěného území a sociálních služeb než v jiných lokalitách se odráží i ve struktuře prostředků, vynaložených na projekty z fondů EU. Složení příjmů z evropských dotací v deprivovaných lokalitách se liší od těch, které jsou jinak vynakládány na území České republiky (viz Obr. 31).

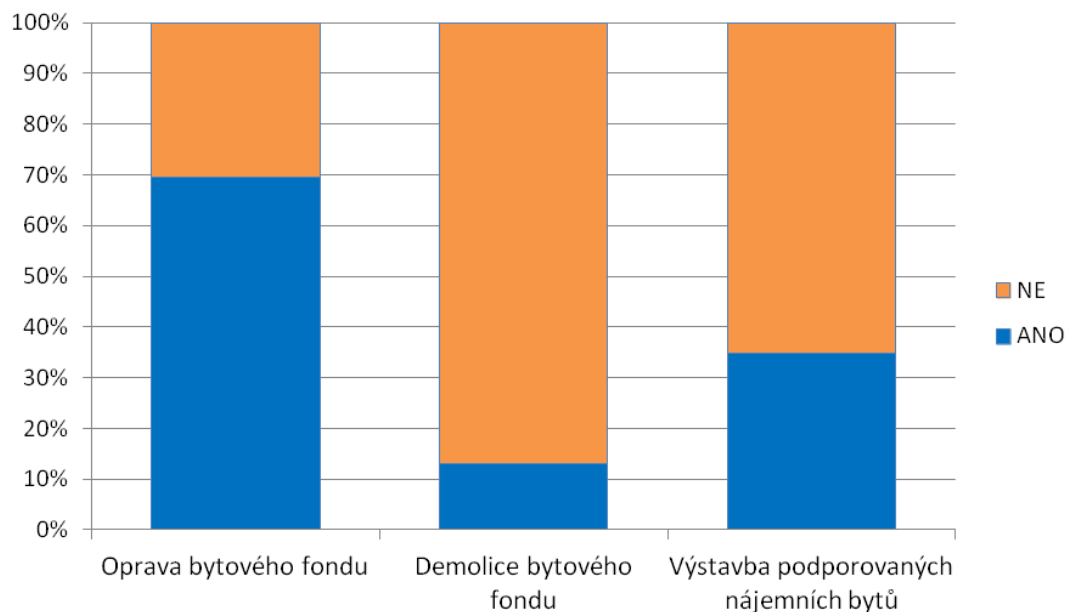
Obr. 31: Rozdíly ve struktuře využitých evropských dotací podle fondů EU.

Zdroj dat: Strukturální fondy, Seznam příjemců podpory z fondů EU.

5.4.1. Environmentální zásahy

Prioritními oblastmi fyzické intervence jsou malá území s největšími problémy. Hlavní náplní činnosti je revitalizace bytového fondu, občanské vybavenosti, dopravních komunikací a zeleně. K demolici bytových domů dochází sporadicky, v dosud realizovaných projektech byly bourány pouze objekty v obecním majetku. Přestože lze mezi vlastníky

zaznamenat zájem o odstraňování staveb, většina k tomuto kroku nepřistupuje z důvodu vysokých finančních nákladů a řeší situaci buď preventivním zapečetěním budov proti vandalům a bezdomovcům (např. Litvínov) nebo objekty nechávají svému osudu (např. Most, Chomutov). K výstavbě nových bytů dochází ve třetině revitalizovaných lokalit (viz Obr. 32).

Obr. 32: Revitalizace v lokalitách podle zvoleného nástroje nakládání s bytovým fondem.

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků šetření v lokalitách a MMR.

Obr. 33 – Demolice obytného objektu v Bečově (okres Most).

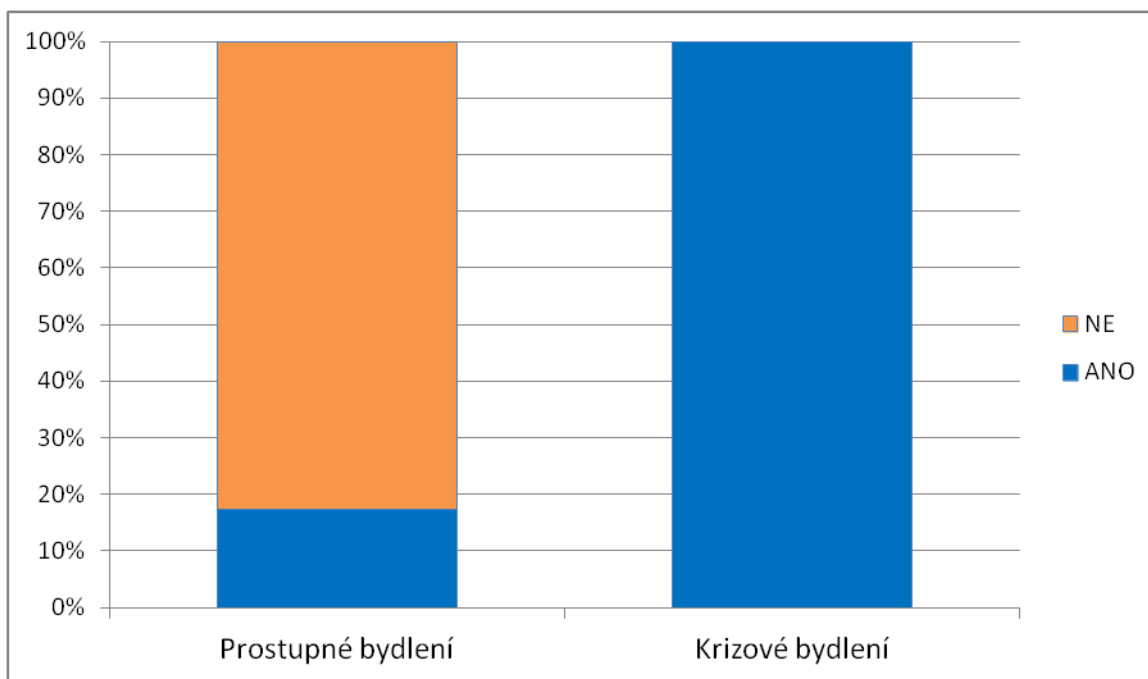
Zdroj: Oldřich Hájek, Deník.

Velké lokální rozdíly existují v přístupu k vybavování veřejného prostranství městským mobiliářem, především relaxačních prvků. Samosprávy často váhají s osazením

laviček, původní zchátralá dětská hřiště nejsou obvykle obnovována. Ve velkých lokalitách nad 1000 obyvatel je trendem budování ve dne volně přístupných, a přes noc uzamykatelných centrálních hřišť a sportovišť pod dohledem kamerového systému.

5.4.2. Zajištění dostupného bydlení

Možnost ubytování v zařízeních krizové pomoci (azylové domy, ubytovny) zajišťují všechny obce s deprivovanými lokalitami v revitalizaci. Sociální byty, které by mohly řešit životní situaci vyloučených obyvatel, však nemají obce vesměs k dispozici. Alternativní systém třístupňového prostupného bydlení je budován zatím pouze v Jirkově, Litvínově a Mostě. Od plánu zavést systém také v Obrnicích bylo ustoupeno z důvodu nezískání potřebné dotace na výstavbu podporovaných bytů.⁴²Kooperace a zapojení soukromých vlastníků bytů do prostupného bydlení se podařila jen v Litvínově. V ostatních případech funguje systém jen v rámci k tomu účelu vyčleněné části obecního bytového fondu. V případě finanční tísně klientů jsou náhradním řešením, hojně využívaným alespoň v obecních bytech, splátkové kalendáře na služby.

Obr. 34: Výskyt prostupného a krizového bydlení v obcích s revitalizovanými lokalitami.

Zdroj: vlastní zpracování dle výsledků šetření v lokalitách.

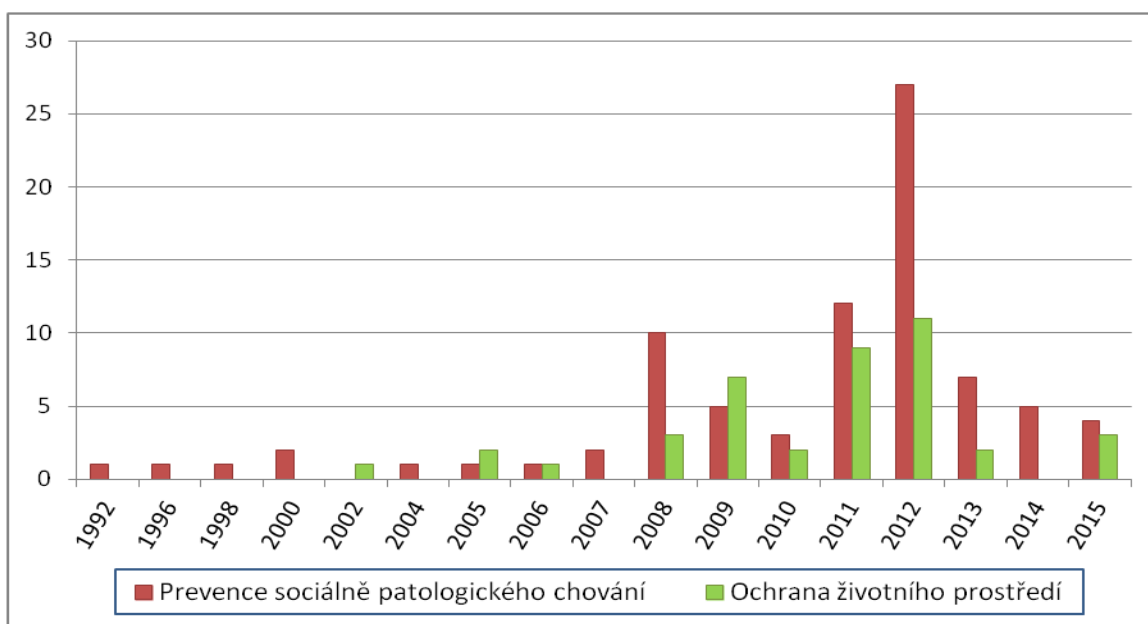
⁴² Srov. Agentura pro sociální začleňování (2013): Strategický plán sociálního začleňování, Obec Obrnice 2013 – 2015, s. 45.

5.4.3. Bezpečnost občanů a majetku v lokalitě

5.4.3.1. Legislativní činnost

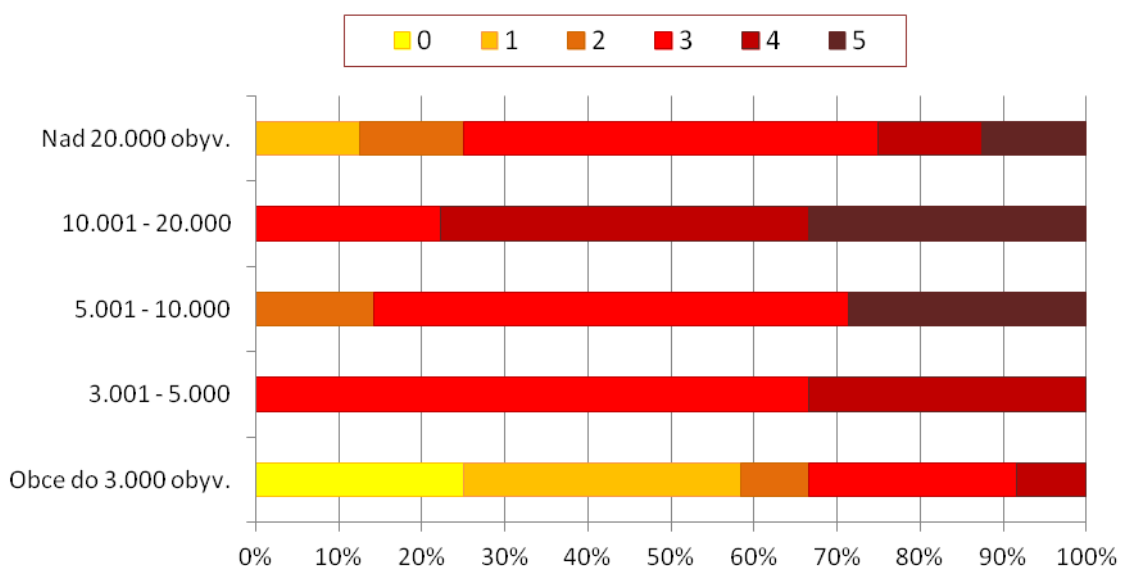
Obce ve snaze ovlivnit vývoj v deprivovaných lokalitách přijímají legislativní nástroje prevence sociální patologie a ochrany životního prostředí. Účinnost obecně závazných vyhlášek bývá celoplošná nebo lokálně omezená pouze na území sociálně vyloučených lokalit. Činnostmi, které by mohly narušit veřejný pořádek, estetický vzhled nebo být v rozporu s ochranou bezpečnosti, zdraví, majetku nebo veřejné zeleně, jsou podle místních podmínek označovány:

- a) znečišťování veřejných prostranství činnostmi nebo odpady;
- b) požívání alkoholických nápojů na veřejném prostranství;
- c) umístování a používání předmětů, sloužících k odpočinku, rekreaci (lavice, lavičky, židle, křesla, sedací soupravy, stoly a podobný nábytek) a přípravě pokrmů (grily, udírny, vařiče a podobná zařízení), na veřejných prostranstvích;
- d) stání, sezení nebo ležení na stavebních částech a zařízeních, které k takovému účelu nejsou určeny (palisády, zděné a betonové zídky a zábrany, odpadkové koše, apod.);
- e) vyvíjení hlučné činnosti (pouštění rádia, soukromé oslavy, sekačky na trávu, atd.);
- f) propagace a provozování loterijních her;
- g) prostituce.

Obr. 35: Vývoj vyhláskové činnosti podle oblasti působení obecně závazných vyhlášek.
Zdroj dat: obec.

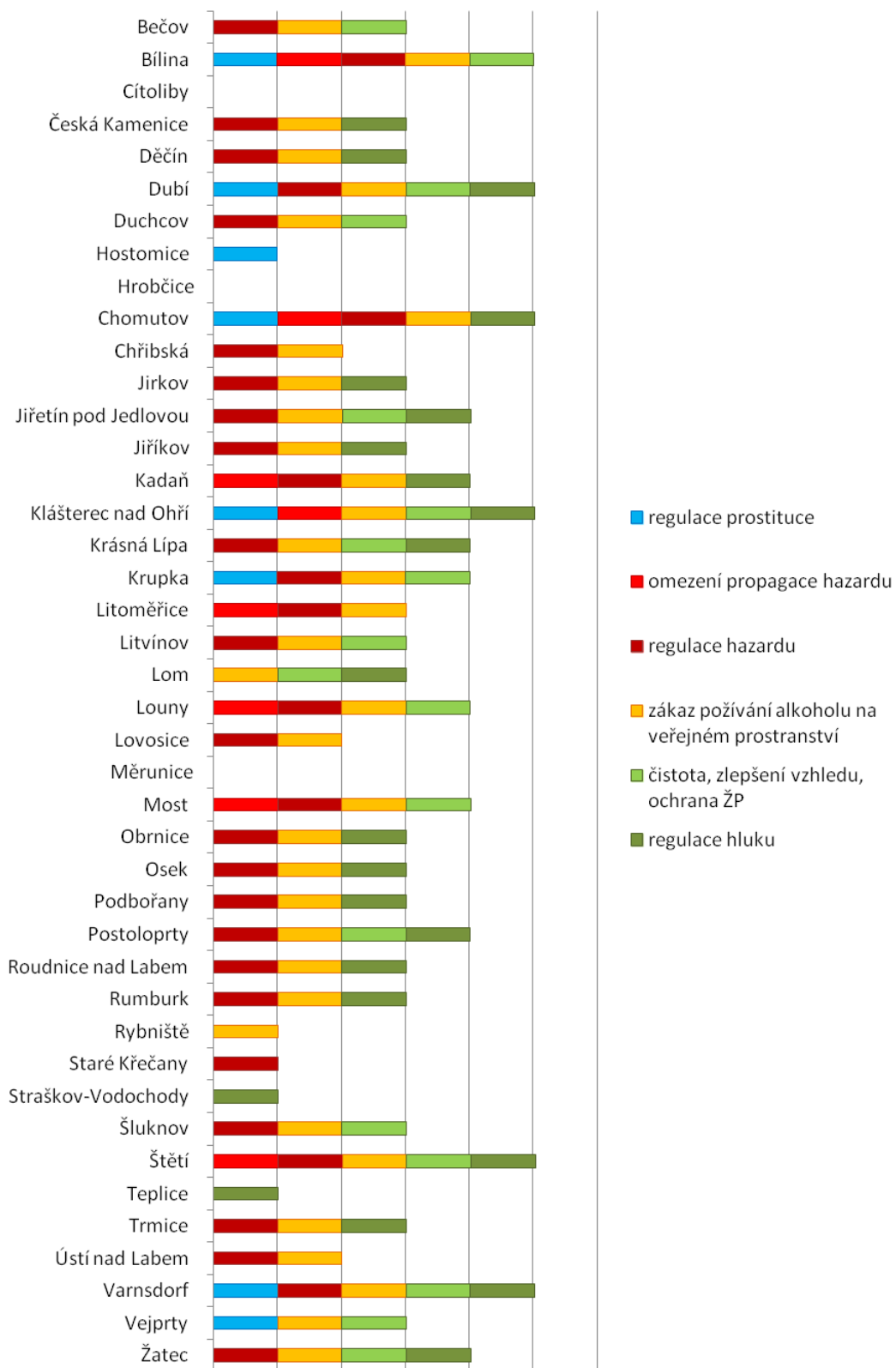
Nárůst legislativní činnosti obcí v oblasti ochrany životního prostředí a prevence sociální patologie je možné zaznamenat ve dvou vlnách (viz Obr. 35). V letech 2008 – 2009 obce reagovaly na vyhocení situace a občanské nepokoje na Mostecku, které souvisely s rychlým úpadkem a zhoršováním životního prostředí především v lokalitě sídliště Janov. Druhá vlna růstu počtu přijatých obecně závazných vyhlášek v letech 2011 – 2012 souvisela se situací na Šluknovsku, kde v té době docházelo k rychlému přílivu sociálně vyloučených obyvatel, které sem do zprivatizovaných domů stěhovaly realitní společnosti.

Obr. 36: Vyhlášková činnost podle velikosti obce a počtu přijatých vyhlášek.
Zdroj dat: obce.

K nejaktivnějším ve vyhláškové činnosti patří středně velká města od 10 000 do 20 000 obyvatel (Bílina, Klášterec nad Ohří, Varnsdorf) a města s velkými lokalitami nad 500 obyvatel. Výjimkou jsou Teplice, které prostřednictvím OZV regulují pouze hluk. Obce do 3 000 obyvatel přijímají ve srovnání ostatními velikostními kategoriemi méně „preventivních“ vyhlášek, hlavně pak obce s malými sociálně vyloučenými lokalitami, rozptýlenými v zástavbě nebo omezenými jen na jednotlivé domy (viz Obr. 36).

Všechny obce a města, jejichž deprivované lokality procházejí revitalizací, přijímají vyhlášky k prevenci vybraných druhů sociální patologie. 87 % obcí rozvíjí legislativní činnost i v oblasti ochrany životního prostředí. Mezi nejaktivnějším v tomto směru patří Klášterec nad Ohří, Krásná Lída, Varnsdorf a Žatec (viz Obr. 37).

Obr. 37: Zaměření vyhláškové činnosti v obcích se sociálně vyloučenou lokalitou.
Zdroj dat: obce.

5.4.3.2. Prevence kriminality

Tab. 18: Činnosti dotované z Programu podpory prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR.

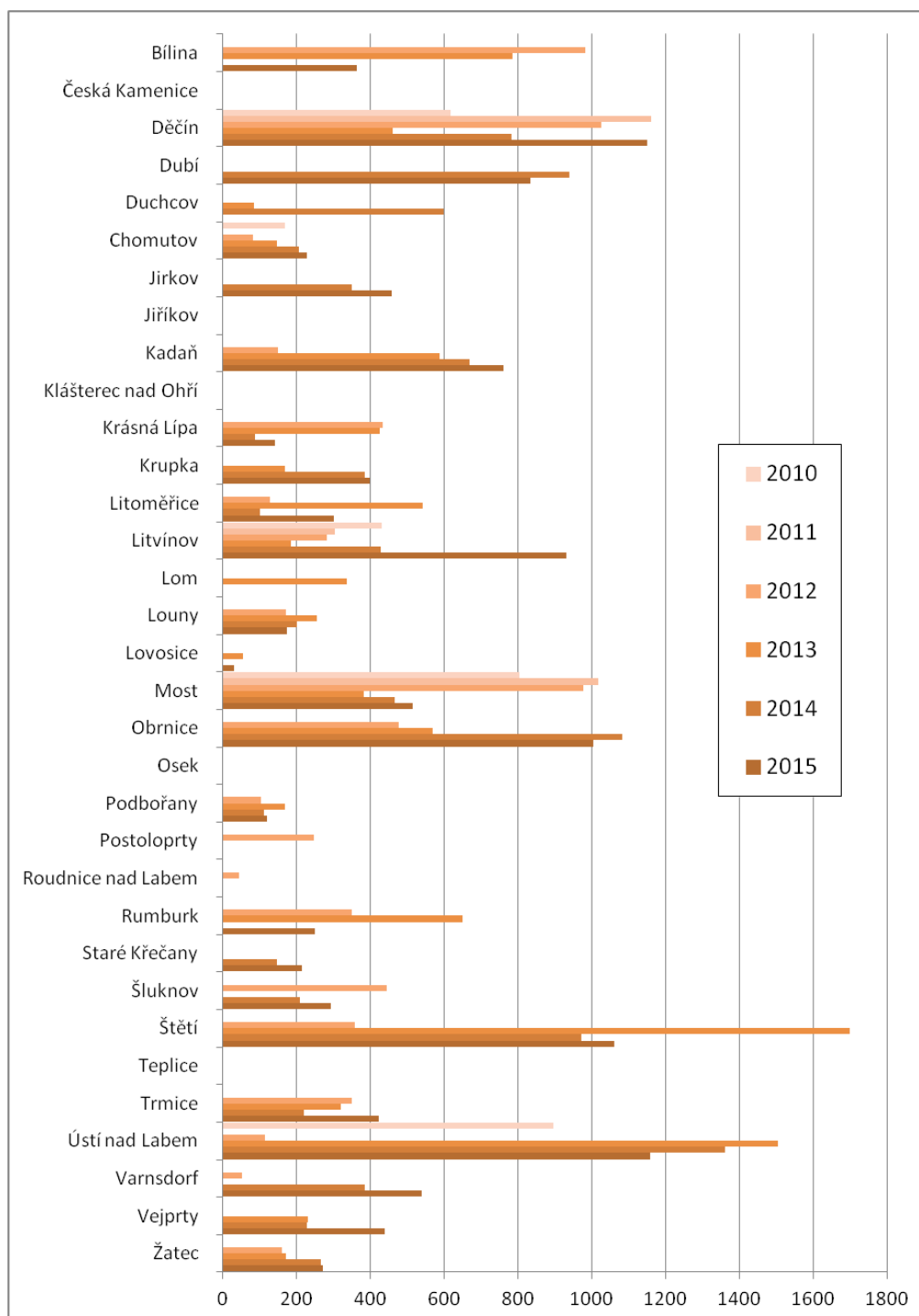
Oblast podpory	Preventivní akce podpořené v sociálně vyloučených lokalitách	
Zvýšení bezpečnosti v lokalitě	Fotopasti, rozšíření městského kamerového systému a mobilní kamerový bod	
	Vybavení řídicího centra MP	
	Asistent prevence kriminality v SVL, mentor, specialista intervence na ZŠ	
	Domovník	
	Čipy, mříže	
	Osvětlení rizikových míst	
	Kurzy sebeobrany	
Práce s dětmi a mládeží	Environmentální výchova	Pomáháme přírodě, pomáháme sobě Ekotábor
	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež a rozšíření aktivit	
	Návazná klubová činnost a podpora neformálního vzdělávání	
	Víkendové výchovně rekreační pobyty, prodloužené pobyty a příměstské tábory	
	Sport a tělovýchova	Rekonstrukce sportovního hřiště, skateparku v SVL Sportem proti nudě a rizikového chování, fotbalem proti kriminalitě
	Alternativní poradenská zařízení pro děti s výchovnými a jinými problémy	
	Práce s rodiči	Vzdělávací semináře pro rodiče
Jednorázové akce a víkendové pobyty pro rodiny s dětmi ohrožené sociální exkluzí		
Práce s dalšími skupinami osob	Senior akademie	
	Probační programy	
Práce s veřejností	Propagace prevence kriminality	
	Výzkum veřejného mínění	
	Vstup volný	
Podpora vzdělávání	Školení strážníků, sociálních pracovníků a pracovníků poradenských zařízení	
	Pracovní nářadí a náčiní	

Zdroj dat: MV ČR, Program podpory prevence kriminality.

Některý z nástrojů prevence kriminality je používán v každé ze sledovaných revitalizovaných lokalit. Na projekty předcházení výskytu rizikového chování v území mohou obce od roku 1996 žádat dotace z Programu podpory prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR. Dlouhodobě nejúspěšnější v čerpání jsou velká města. Je to dáno hlavně nastavením pravidel programu. Od svého vzniku až do roku 2004 byl program určen městům nad 10 000 obyvatel. V letech 2005 – 2007 mohly na dotace dosáhnout pouze města s nejvyšší kriminalitou (obvykle velká města) a v letech 2008 – 2011 města nad 25 000 obyvatel. V Ústeckém kraji, ve kterém bylo v té době již identifikováno 63 sociálně vyloučených lokalit,⁴³ mohlo za těchto podmínek žádat o podporu jen 5 měst, a to Děčín, Chomutov, Litvínov, Most a Ústí nad Labem. Teprve od roku 2012 je program otevřen všem městům a obcím bez ohledu na velikost. Z velkých měst s výskytem sociálně vyloučené lokality

⁴³ Viz Gabal (2006).

nežádaly dosud o dotaci na prevenci pouze Teplice. V kategorii nad 3 000 obyvatel získaly od roku 2012 podporu všechna zasažená města Ústeckého kraje kromě České Kamenice (DC), Jiříkova (DC), Klášterce nad Ohří (CV) a Oseka (TP). Malé obce do 3 000 obyvatel projevují o Program menší zájem. Ze 12 obcí v této kategorii žádaly a získaly dotaci zatím pouze obce Obrnice, Staré Křečany a Vejprty.

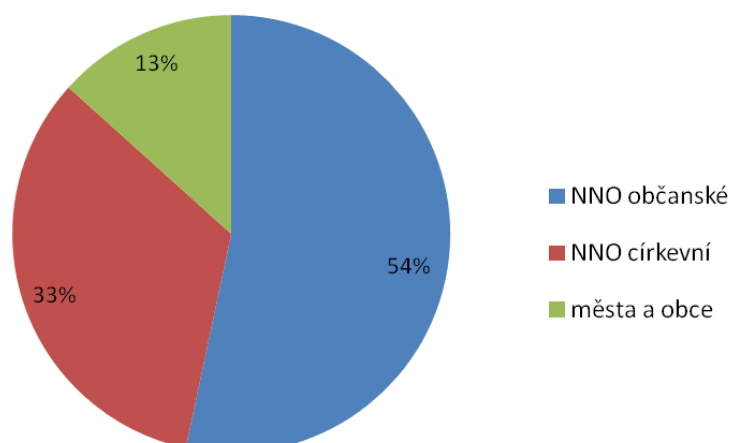

Obr. 38: Dotace z Programu podpory prevence kriminality Ministerstva vnitra v tis. Kč (obce nad 3 000 obyv. a obce-příjemci dotace do 3 000 obyv.).

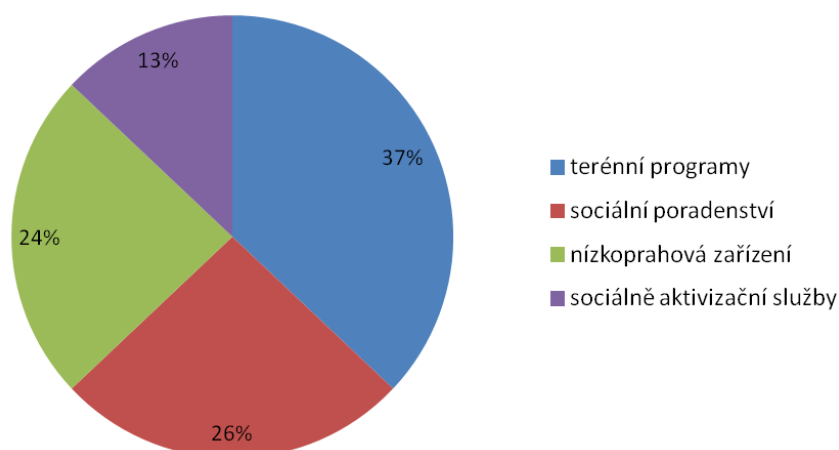
Zdroj dat: MV ČR.

5.4.4. Sociální a ekonomické programy

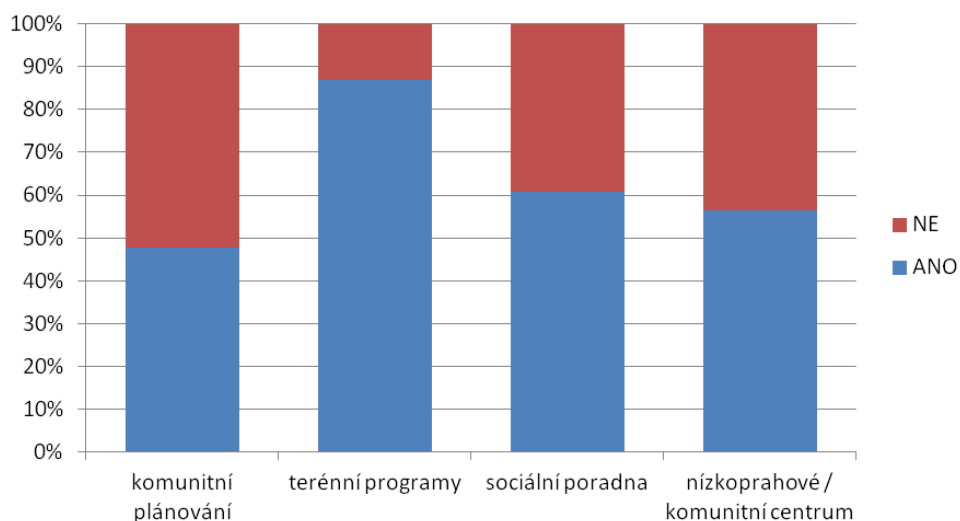
5.4.4.1. Sociální služby

Obr. 39: Poskytovatelé terénních sociálních služeb v revitalizovaných deprivovaných lokalitách.
Zdroj: šetření v obcích, Seznam poskytovatelů sociálních služeb v Ústeckém kraji.

Obr. 40: Terénní sociální služby poskytované v revitalizovaných deprivovaných lokalitách.
Zdroj: šetření v lokalitách.

Obr. 41: Podíl revitalizovaných lokalit s fungujícím komunitním plánováním a/nebo realizovanou sociální službou.
Zdroj: obce, Seznam poskytovatelů sociálních služeb.

5.4.4.2. Zvyšování zaměstnanosti

Ve městech a obcích s deprivovanými lokalitami v procesu revitalizace jsou ve větší či menší míře využívány všechny nástroje Aktivní politiky zaměstnanosti podle zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. K nejrozšířenějším patří rekvalifikační kurzy a veřejně prospěšné práce, počet účastníků se v rámci jedné lokality pohybuje v řádech desítek osob.

V malém měřítku je aplikováno také prostupné zaměstnávání. Sociální firmy fungují v 10 městech a obcích z 23 sledovaných. Přinášejí krátkodobou práci maximálně desítkám osob. Jsou činné v oblasti správy a údržby veřejných prostranství, zahradnictví, zemědělství, výroby biopaliv, pivovarnictví, poskytovány jsou také účetní služby, domácí práce, praní, žehlení, opravy oděvů, sekond-hand nebo revize elektro.

Podmínku pro dodavatele použít při plnění veřejné zakázky 10 % pracovníků z řad dlouhodobě nezaměstnaných mají ve směrnících a zadávacích dokumentacích města:

- Most – ve směrnici města, strategickém plánu i v praxi;
- Kadaň – ve strategickém plánu a v praxi;
- Litvínov – ve směrnici města;
- Roudnice nad Labem – ve směrnici města (5 %);
- Děčín – ve strategických plánech.

5.5. Dobrá praxe

Dobré zkušenosti z procesu revitalizace, které v dotazníku uvedli zástupci samospráv a neziskových organizací ve dvou a více případech, lze rozčlenit do několika oblastí intervence:

Bezpečnost:

- posílení policejních hlídek;
- rozšíření městského kamerového systému;
- zabezpečení vchodů do domů čipem;
- zabezpečení vnitřních prostor domů interním kamerovým a komunikačním systémem;
- zavedení funkce domovníka;
- aktivní spolupráce městské policie s domovníky a předsedy samospráv;
- pravidelná kontrola nočních barů a heren strážníky MP.

Regenerace domů a veřejných prostranství:

- snížení energetické náročnosti budov;
- renovace vnitřního vybavení domů;
- revitalizace zeleně, uličního mobiliáře a povrchů dopravních komunikací;
- instalace „nezničitelných“ relaxačních prvků (Obr. 42).⁴⁴

Obr. 42: Instalace betonové lavičky u Domu romské kultury na sídlišti Chanov v Mostě (2014).

Zdroj: Martin Nebesář.

Prevence bezdomovectví:

- systém prostupného bydlení: do projektu jsou zapojeny stovky osob ve 3 lokalitách;
- účelová probírka a úprava dřevin proti vytváření přístřešků a černých skládek.

Prevence sociálně patologických jevů:

- regulace hazardu vyhláškami města (v 87 % sledovaných obcí);
- nízkoprahové centrum: volně přístupné zařízení, zajišťující zázemí pro poskytování sociálních služeb, kulturních a volnočasových akcí pro široké spektrum klientů (57 %);
- působení asistenta prevence kriminality (56 %);
- terénní práce (87 %);
- častější svoz komunálního odpadu: vytváří podmínky pro prevenci hromadění odpadů;
- pravidelná údržba a čištění území technickými službami města;
- údržba veřejných prostranství nezaměstnanými obyvateli lokality v režimu VPP;
- změna režimu nástupu pasažérů v linkách MHD: brání výskytu jízd MHD na černo;
- vyhláška města o zabezpečení veřejného pořádku a zlepšení vzhledu (48 %).

⁴⁴ Prototyp betonové lavičky byl navržen a vyroben svépomocí. V roce 2008 byl na zkoušku instalován jeden kus na sídlišti Chanov. Po šesti letech provozu bez poškození byl v roce 2014 osazen další kus.

Vzdělávání dětí a dospělých:

- přípravné ročníky v místní ZŠ (78 %);
- předškolní vzdělávání zdarma pro obyvatele s trvalým pobytem: inkluze většiny;
- kurzy zvyšování finanční gramotnosti dětí a mládeže;⁴⁵
- počítačové kurzy pro rodiče s dětmi;⁴⁶
- asistenti pedagoga;
- další vzdělávání pracovníků MÚ.

Poradenství:

- poradna při finanční tísní;
- terénní sociální pracovníci.

Zaměstnanost:

- veřejně prospěšné práce s perspektivou dalšího zaměstnání;
- sociálně zodpovědné zadávání veřejných zakázek (podmínka 10 % pracovníků dodavatele veřejných zakázek z řad dlouhodobě nezaměstnaných);
- sociální podnikání: krátkodobé zaměstnávání, zvyšování pracovních návyků;
- cílené rekvalifikační kurzy, vycházející z potřeb místních podnikatelů.

Zdraví obyvatel:

- nízkoprahové sportovní zařízení: bezplatný vstup, neorientuje se na výkon.

Kultura:

- nízkoprahová knihovna: bez nutnosti hradit půjčovné;
- tvůrčí dílny zdarma: bezplatné kurzy zvyšování dovedností, zájmové kroužky;
- festivaly etnické kultury pro celou veřejnost: inkluze většiny.

Zapojení veřejnosti:

- otevřené besedy obyvatel se zástupci města;
- osadní výbor městské části (9 %).

⁴⁵ Projekt je určen pro děti ve věku od 6 do 15 let. Cílem je formou hry, diskusí a soutěží posílit schopnost správného hospodaření s penězi a prostřednictvím zkušeností dětí z projektu nepřímo motivovat jejich rodiny k finanční zodpovědnosti.

⁴⁶ Kurzy jsou společné pro obě generace. Pod dohledem lektora děti vystupují v pozici učitelů svých rodičů. Cílem je zvyšování počítačové gramotnosti dospělých a posílení rodinných vazeb účastníků.

5.5.1. Síť dobré praxe

5.5.1.1. Agentura pro sociální začleňování

Vládní Agentura pro sociální začleňování pracuje v České republice od roku 2008. V rámci své činnosti ve vybraných deprivovaných lokalitách zajišťuje výměnu zkušeností a sdílení dobrých příkladů revitalizace mezi lokálními samosprávami. S obcemi a mikroregiony spolupracuje Agentura selektivně na základě každoročně vyhlašovaných výběrových řízení.

Tab. 19: Obce a regiony spolupracující s Agenturou pro sociální začleňování

Kraj	Obce a regiony
Jihočeský	České Velenice (2014), Větřní (2011)
Jihomoravský	Brno (†2011, 2015), Břeclav , Hodonín (2011), Veselí nad Moravou (2014)
Karlovarský	Cheb , Chodov (2014), Jáchymov (2010), Kraslice (2013), Nové Sedlo (2013), Sokolov (2011), Teplá (2010), Toužim (2010), Žlutice (2013)
Královéhradecký	Broumov (†2011), Jaroměř (2013)
Liberecký	Frýdlantsko (2014), Ralsko (2013), Velké Hamry (2013)
Moravskoslezský	Bruntál (2010), Frýdek-Místek (2013), Havířov (2010), Krnov (2013), Odry (2013), Osoblaha (2013), Ostrava (2014), Slezská Ostrava (†2011), Vrbno pod Pradědem (2014)
Olomoucký	Jesenicko (†2011, 2015), Mikulovice (2013), Moravský Beroun (2013), Přerov (†2011), Šternberk (2013)
Plzeňský	Poběžovice (2013)
Středočeský	Kolín (2011), Kralupy nad Vltavou (2014), Kutná Hora (2010), Mělník (2011), Příbram (2014), Slaný (2014)
Ústecký	Bílina (2010), Děčín (2011), Dubí (2013), Duchcov (2011), Chomutov (2010), Jirkov (2010), Kadaň (2011), Klášterec nad Ohří (2015), Krupka (2011), Litvínov , Most , Obrnice (2010), Roudnice nad Labem (†2011, 2015), Rumburk (2013), Staré Křečany (2013), Šluknovsko , Štětí (2013), Trmice (2010), Ústí nad Labem , Vejprty (2011)
Zlínský	Holešov (†2011)

Tučně jsou znázorněna města, která byla zařazena do pilotního programu Agentury pro sociální začleňování v letech 2008 - 2009. Ostatní města byla zařazena na základě výběrového řízení. † – Agentura zde ukončila svou činnost v červnu 2011.

Zdroj: Agentura pro sociální začleňování.

5.5.1.2. Národní síť Zdravých měst

Národní síť Zdravých měst ČR je asociací místních samospráv, které se hlásí k principům udržitelného rozvoje, zapojování veřejnosti do rozhodovacích procesů a podpoře kvalitního, zdravého životního prostředí. V České republice pracuje od roku 1994. Původně byla určena pro spolupráci mezi velkými městy, od roku 2003 se asociace otevřela všem městům, obcím a regionům. V současné době má již 126 členů. Z Ústeckého kraje se k principům zdravého města připojilo pět obcí a měst, tři z nich mají sociálně vyloučenou lokalitu (Litoměřice, Štětí, Ústí nad Labem).

5.5.1.3. Sociální města 2020

Vznik této sítě byl podpořen z OP LZZ prioritní osy 5 Mezinárodní spolupráce. Do projektu je zapojeno 10 měst se sociálně vyloučenými lokalitami, která mají zájem o přenos zahraniční dobré praxe v oblasti sociálního podnikání a sociálně odpovědného zadávání veřejných zakázek. Spolupráce je rozvíjena s lokálními partnery z Rakouska, Polska a Nizozemí, kteří mají zkušenosti s provozováním prostupných služeb typu vyklízení objektů, doprava, stěhování, opravy elektrických spotřebičů, prodej oděvů z druhé ruky. Členy sítě Sociálních měst jsou Děčín, Kadaň, Obrnice, Rumburk, Trmice, Vejprty z Ústeckého kraje, Bruntál, Frýdek-Místek a Havířov z Moravskoslezského kraje a Kutná Hora ze Středočeského kraje. Ke sdílení dobré praxe jsou využívány společné workshopy, konference a zahraniční stáže zástupců měst.

5.5.1.4. URBACT a další síť evropské spolupráce

URBACT je program Evropské územní spolupráce, spolufinancovaný ERDF, členskými státy EU, Norskem a Švýcarskem. Cílem programu, fungujícího již více než 10 let, je zajistit výměnu zkušeností z projektů lokálních samospráv prostřednictvím vytváření sítí nadnárodní spolupráce evropských měst v prioritních oblastech Aktivní inkluze (Ústí nad Labem v síti Prevent, Karviná v síti Roma-NET), Deprivované lokality, Lidský kapitál a podnikání (Karviná v síti WEED), Inovace a kreativita, Nízkouhlíkové urbánní prostředí, Metropolitní vládnutí (Brno v síti Joining Forces, Kladno v síti NET-Topic), Přístavní města, Kvalitní udržitelné bydlení a Urbánní regenerace (Opava v síti Repair).

Tab. 20: Účast českých měst v dalších evropských sítích dobré praxe

Sít' dobré praxe	Česká účast	Ústecký kraj
Cities for Local Integration Policies for Migrants	Praha	--
Climate Alliance	Věžovatá Pláně	--
Energy Cities	Litoměřice Národní síť zdravých měst	Litoměřice
Eurocities	Brno, Ostrava, Plzeň, Praha	--
ICLEI Europe	Krnov	--
METREX the Network of European Metropolitan Regions and Areas	Praha	--

Zdroj: CLIP, CA, EC, Eurocities, ICLEI Europe, METREX.

5.6. Participace veřejnosti – výsledky dotazníkového šetření

Respondenty dotazníkového šetření, zjišťujícího rozsah a efektivnost participace, byli občané lokality sídliště Janov a tři zástupci města (3. část dotazníku). V lokalitě bylo rozdáno celkem 783 dotazníků (600 do schránky, 116 v ZŠ a volnočasovém centru, 67 tazatelská činnost v území). Zpět bylo získáno 221 vyplněných formulářů (28,2 %). Mezi účastníky šetření bylo 62,4 % žen a 37,6 % mužů. Na otázky odpovídali respondenti všech věkových skupin od 15 let věku. Věková struktura odpovídala celoměstské (64 % 15-59 let, 22 % 60 a více). Všichni dotazovaní byli rezidenty sídliště. V Janově žili po dobu 1 roku až 32 let. Průměrná doba bydlení v lokalitě byla 12,3 let. 38,1 % respondentů bylo vlastníky bytových jednotek, 30,3 % bylo vlastníky družstevního podílu na domě, 26,4 % bylo nájemníky, 5,2 % žilo v podnájmu. Na otázku, jak se dozvěděli o připravované revitalizaci, 36,4 % respondentů odpovědělo, že se o tom dočetli v novinách, 18,9 % se o záměru dovědělo díky jiným obyvatelům lokality a 15,2 % prostřednictvím členů rodiny a přátel, ostatní získali informace jiným způsobem. 74 % dotazovaných se zapojovalo ve velké míře ($P \geq 0,5$), 26 % vyvíjelo malou aktivitu ($P < 0,5$).

V druhé části dotazníku se měli respondenti vyjádřit k vnímané a preferované participaci veřejnosti. Na základě jejich zkušenosti 54 % respondentů uvedlo, že k zapojování veřejnosti docházelo ve formě informování, 25 % považovalo účast na procesu revitalizace za konzultace. Přitom 57 % dotazovaných by si přálo zapojit veřejnost ve větší míře. Společné rozhodování nebo dokonce přímé rozhodování veřejnosti jako preferovanou formu participace na druhé straně zvolilo dohromady pouze 12 % respondentů. Výsledky naznačily velké rozdíly mezi zažitou osobní zkušeností a představami o formě, ve které by mělo docházet

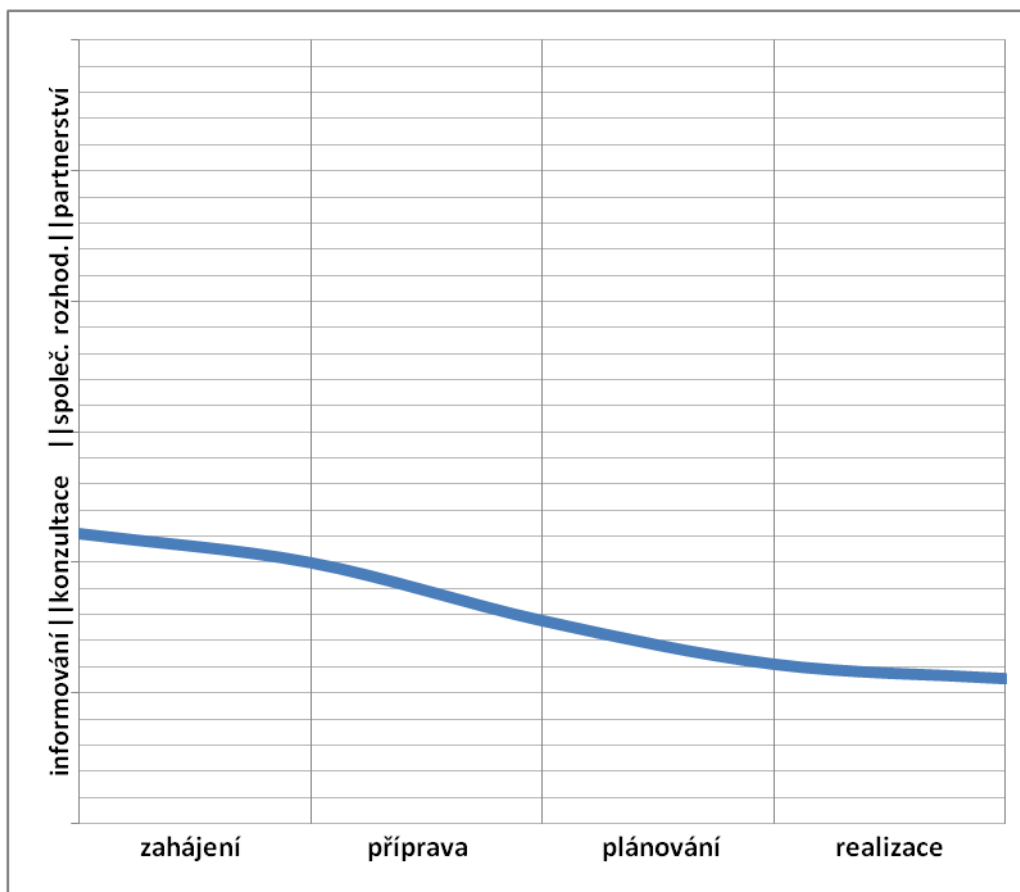
k zapojení. Pomocí t-testů bylo ověřeno, že participující veřejnost preferovala větší zapojení, než k jakému opravdu došlo.

Analyzovány byly také odpovědi ze třetí části otazníku, ve kterých respondenti vyjadřovali svou spokojenost s výsledky procesu revitalizace a hodnotili svůj vliv a vliv ostatních obyvatel lokality na průběh a výsledky revitalizace. 62 % bylo spokojeno a 12 % dokonce velmi spokojeno s dosavadními výsledky realizovaných projektů na sídlišti. Většina zúčastněných si však myslela, že neměla žádný nebo jen velmi slabý vliv na proces revitalizace ($\bar{x} = 1,45$; $s = 0,62$) ve srovnání s ostatními obyvateli lokality, jejichž vliv respondenti považovali za slabý až střední ($\bar{x} = 2,13$; $s = 0,81$). Zároveň se však většina respondentů domnívala, že efektivnost jejich participace i účasti ostatních obyvatel byla slabá. Přitom skupina málo zapojených ($P < 0,5$) vnímala efektivnost své účasti celkově lépe než aktivní respondenti ($P \geq 0,5$). Zástupci samosprávy, kteří vyplnili tuto část dotazníku, hodnotili efektivnost své účasti výše než rezidenti. Stejně tak se domnívali, že vliv obyvatel a efektivnost jejich účasti na procesu revitalizace byly vyšší, než jak udávali respondenti z lokality ($\bar{x} = 3$).

Analyzován byl také vztah mezi vnímanou efektivností participace a pravděpodobností další účasti na budoucích revitalizačních projektech. Průměrná hodnota 2,98 ($s = 1,22$) u odpovědí na otázku, zda se respondenti chtějí zapojit do budoucích revitalizačních aktivit v lokalitě, naznačila středně vysokou pravděpodobnost další účasti. Testování vztahu odhalilo pouze slabou korelaci mezi vnímanou efektivností a pravděpodobností účasti ($r = 0,18$; $p < 0,05$). Z toho vyplývá, že budoucí participace není téměř vůbec ovlivněna pocíťovanou neefektivností dosavadní účasti na procesu revitalizace.

Odpovědi, obdržené z části, ve které měli respondenti vyhrazený prostor pro vyjádření svých doporučení a poznámek, byly rozříděny do tematických oblastí. Občané se vyjadřovali k „rozsahu zapojení obyvatel“ (28) a „poskytování informací“ (20). Výsledky kvalitativní části výzkumu potvrdily již zjištěné výsledky, ale přinesly také několik nových poznatků. Někteří respondenti by v budoucnu uvítali více příležitostí k zapojení (11), řešit by se podle nich měly i jiné problémy než dosud (9), samospráva by měla více přihlížet k názorům veřejnosti (8), počet zapojených obyvatel by se měl zvýšit (5), spektrum aktérů revitalizace by se měl rozšířit (3), nebo naopak omezit pouze na ty, kterých se opatření přímo dotýkají (2). Dotazovaní také doporučovali, aby bylo veřejnosti poskytováno více zpráv o připravovaných projektech (16), podrobnější informace (11) a zlepšila se informovanost o výsledcích procesu revitalizace (7).

Celkově respondenti vyjádřili malou spokojenost s procesem participace ($\bar{x} = 2,32$; $s = 1,16$). Zapojování veřejnosti podle nich nebylo efektivní, s čímž do jisté míry souhlasili i zúčastnění zástupci samosprávy.

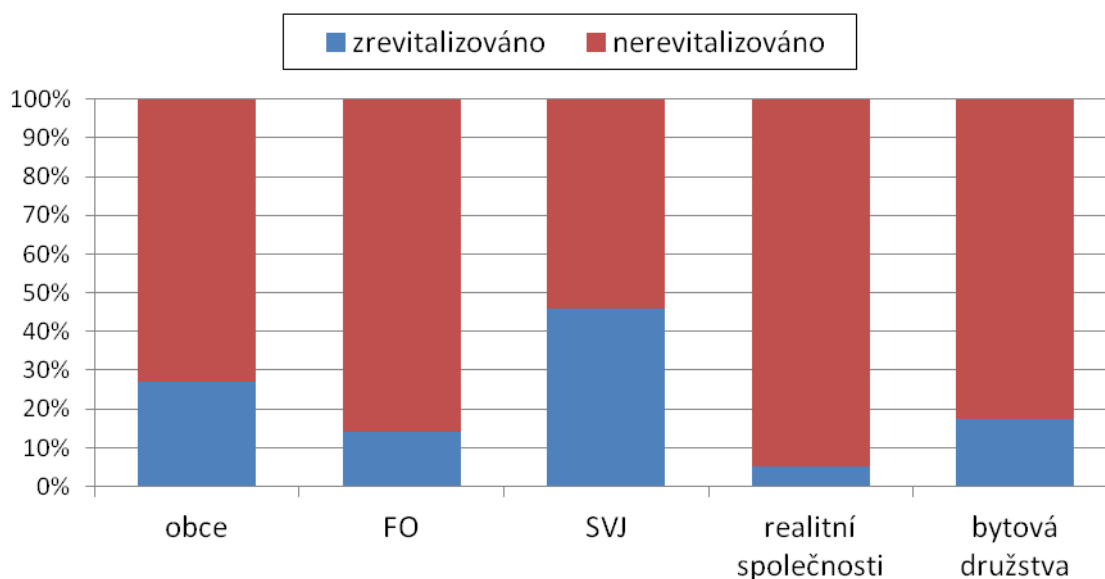
Obr. 43: Formy zapojování veřejnosti v různých fázích revitalizace sídliště Janov.
Zdroj: vlastní zpracování na základě šetření v lokalitě; podklad ke grafu z Wilcox (1994).

5.7. Vliv vlastnictví bytového fondu na realizaci revitalizace

Šetření probíhalo ve 14 lokalitách, ve kterých probíhá revitalizace pro dobu 5 a více let (viz Tab. 17). Do procesu revitalizace se zapojovaly všechny typy vlastníků. Obce se zapojily do revitalizace v 10 ze 13 lokalit, ve kterých vlastní byty. Celkem bylo opraveno 27 % obecního bytového fondu. Fyzické osoby se revitalizovaly byty ve čtyřech z šesti lokalit, opraveno bylo 14 % vlastněného bytového fondu. Největší účast na revitalizaci vykazala sdružení vlastníků jednotek, která se zapojila ve všech lokalitách, ve kterých mají byty. Zároveň opravila největší podíl, a to 46 % bytů. Naopak nejméně aktivní byly realitní společnosti, opravy podstoupilo pouze 5 % jejich bytového fondu. Bytová družstva se účastnila revitalizace v polovině lokalit, ve kterých vlastní byty, zregenerováno bylo 17,5 % jejich bytového fondu (viz Obr. 44). Opravy bytů hradili všichni vlastníci z vlastních zdrojů,

rozhodující část rozpočtu projektů však tvořily státní (MMR) a evropské dotace (IOP). Aktivní vlastníci často brali evropské dotace jako „příležitost“ ke zlepšení stavu bytových domů.

Výsledky revitalizace mohly být zřejmě ještě lepší, v případě některých projektů však nebyly žádosti o dotace podány, protože programy nebyly určeny na opravu domů (Most) nebo zájemci nesplňovali podmínky (počet bytů, vlastníci - obec). V jiných případech byly po jejich podání žádosti zastaveny v důsledku vysokého zadlužení účastníků řízení (Litvínov). Majitelé také přiznávali, že výše dotací pro ně „nebyla natolik lákavá,“ aby prošli podle jejich názoru „náročným administrativním procesem.“ Zástupci vlastníků, kteří se nezapojovali, uváděli také, že „generální opravy bytového fondu nejsou součástí jejich cenové politiky,“ „nemají dostatek peněz na kofinancování,“ nebo nechtěli „být zadluženi.“ Přístup neaktivních fyzických osob vyjádřil jeden z majitelů, „nejsou peníze, opravím si to, až na to budu mít.“

Obr. 44: Podíl revitalizovaného bytového fondu na celkovém objemu majetku vlastníka v SVL.
Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků šetření v lokalitách.

5.8. Europeizace procesu revitalizace

5.8.1. Institucionální europeizace

Z analýzy programových dokumentů a dotazníkového šetření vyplývá, že nastavení některých operačních programů má vliv na změnu v chování lokálních samospráv, které chtějí umožnit potenciálním žadatelům z deprivovaných lokalit zapojit se do dotačního řízení.

Institucionální europeizace je výrazná hlavně u velkých měst:

- města nad 50 000 obyvatel mají povinnost zpracovat IPRM, pokud chtějí čerpat finanční prostředky na podporu regenerace deprivovaných lokalit z Regionálních operačních programů (ROP);
- města nad 20 000 obyvatel musejí zpracovat IPRM, pokud chtějí čerpat z oblasti intervence 5.2. Integrovaného operačního programu na projekty revitalizace problémových sídlišť;
- města do 50 000 tisíc obyvatel mohou čerpat prostřednictvím IPRM prostředky z dalších tematických operačních programů (OP), pokud to pravidla těchto OP umožňují.

Institucionální struktura lokálních samospráv je pro účely zpracování a realizace IPRM doplněna o Řídící výbor, pracovní skupinu/y a Manažera IPRM. Do procesu přípravy a aplikace IPRM má být zapojena veřejnost, v obcích se tak děje především prostřednictvím anket a v rámci veřejného projednávání IPRM. Znění IPRM schvaluje zastupitelstvo města.

Tab. 21: Bilance IPRM v dotačním řízení IOP a ROP Severozápad.

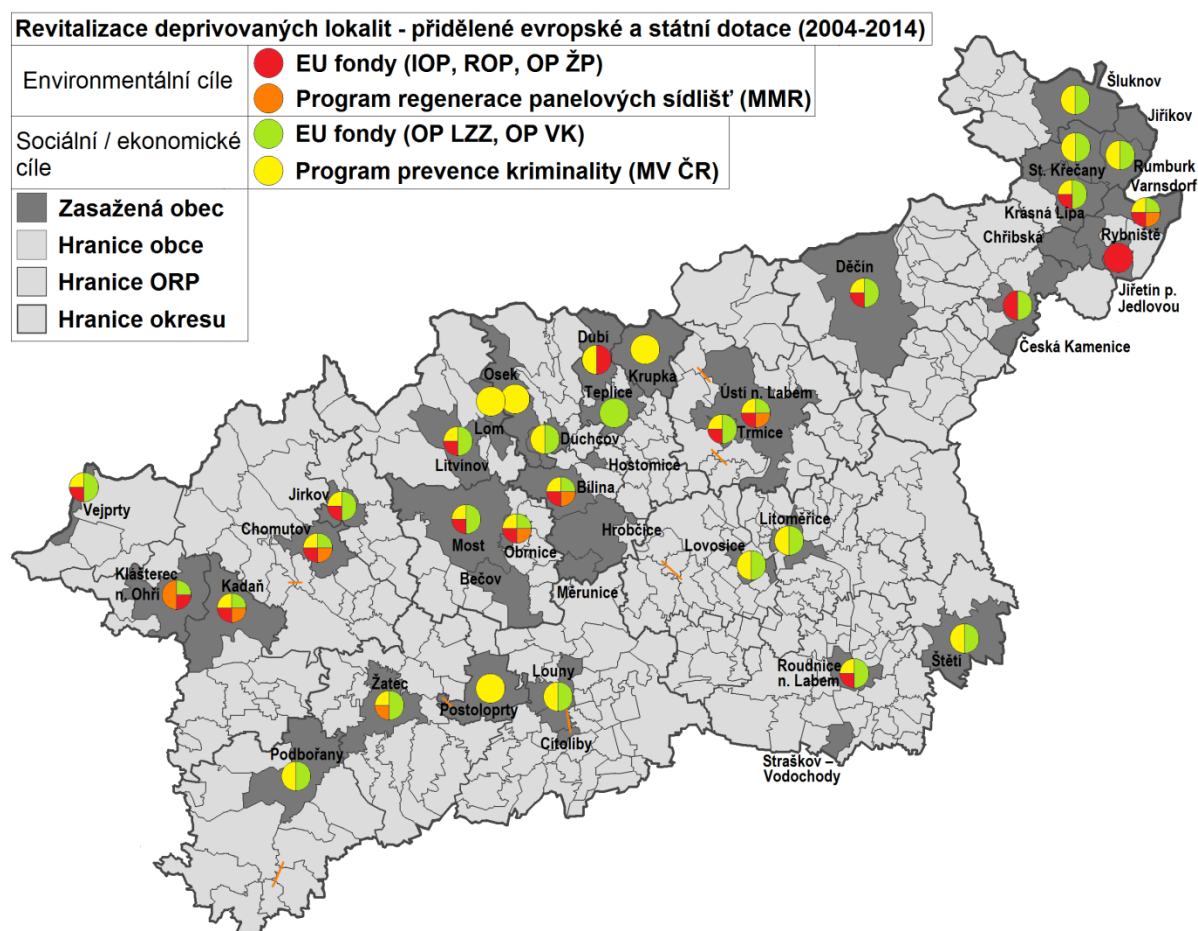
<i>Počet měst a obcí, v nichž je sociálně vyloučená lokalita v panelové zástavbě</i>	<i>Počet měst nad 20 000 obyvatel, která mohou být podpořena v rámci IOP 5.2</i>	<i>Počet měst nad 20 000 obyvatel, která zpracovala IPRM</i>	<i>Počet měst, která čerpala dotace v rámci IOP 5.2</i>
17	8	7	6
<i>Počet měst nad 50 000 obyvatel, ve kterých je sociálně vyloučená lokalita</i>	<i>Počet měst nad 50 000 obyvatel, která mohou být podpořena ROP (urban)</i>	<i>Počet měst nad 50 000 se zpracovaným IPRM</i>	<i>Počet měst, která čerpala dotaci ROP (urban)</i>
2	2	2	2

Zdroj: šetření v obcích, Seznam příjemců podpory z fondů EU.

5.8.2. Ekonomická europeizace

Dotace z evropských fondů dosud obdrželo 96 % obcí, ve kterých dochází k revitalizaci deprivovaných lokalit. Alokované finanční prostředky pocházely ze všech Oblastí intervence, které zacilují na boj se sociálním vyloučením v území. Celkově bylo podpořeno 166 projektů. Míra zapojení obcí daná počtem projektů, na které bylo žádáno o dotaci, byla velmi různá. Bečov nezískal dotace na žádný projekt, naopak největší množství projektů měl Litvínov (34). Více než 5 projektů mělo financováno celkem 10 měst. V této skupině bylo 7 měst nad 20 000 obyvatel, 2 obce do 3 000 obyvatel a jedno město v kategorii 3 000 – 5 000 obyvatel (viz Obr. 46).

Do revitalizace deprivovaných lokalit bylo z operačních programů celkem investováno 896,8 milionů korun. Největší podíl tvořily dotace z IOP (35 %), ROP Severozápad (29 %) a OP LZZ (26 %). Výrazně méně bylo čerpáno z OP ŽP (6 %) a OP VK (4 %). V jednotlivých případech se podíl jednotlivých operačních programů na čerpaných dotacích značně lišil. Na druhé straně třináct z 23 revitalizujících obcí použilo více než polovinu objemu prostředků, které získaly pro řešení problémů deprivace, na zlepšování životního prostředí (viz Obr. 49). Průměrná výše dotace na lokalitu byla 40,7 mil. Kč. Průměr středního pásma⁴⁷ činil 26,7 mil. Kč. V žebříčku měst, které obdržely nejvíce finančních prostředků z EU, figurovaly na prvních šesti místech města nad 20 000 obyvatel (viz Obr. 47). Na druhé straně v přepočtu výše finančních prostředků na hlavu neexistovala jedna velikostní kategorie měst, která by profitovala více než jiné. Průměrná výše dotace na 1 obyvatele sociálně vyloučené lokality byla 55 117 Kč. Průměr středního pásma⁴⁸ činil 34 496 Kč (viz Obr. 48).

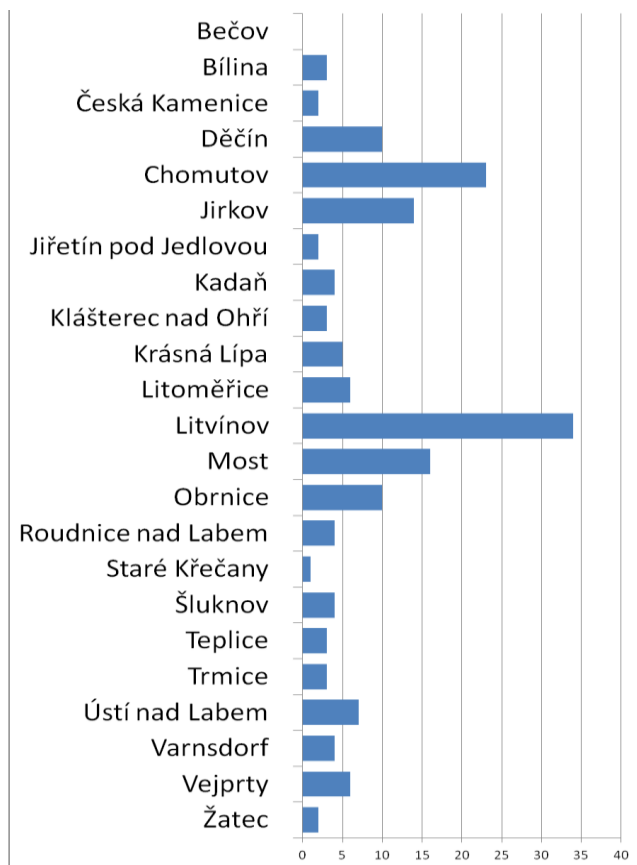

Obr. 45: Evropské a státní dotace přidělené v letech 2004 – 2014 obcím, které vyvíjejí investiční nebo neinvestiční činnost v oblasti boje se sociálním vyloučením.

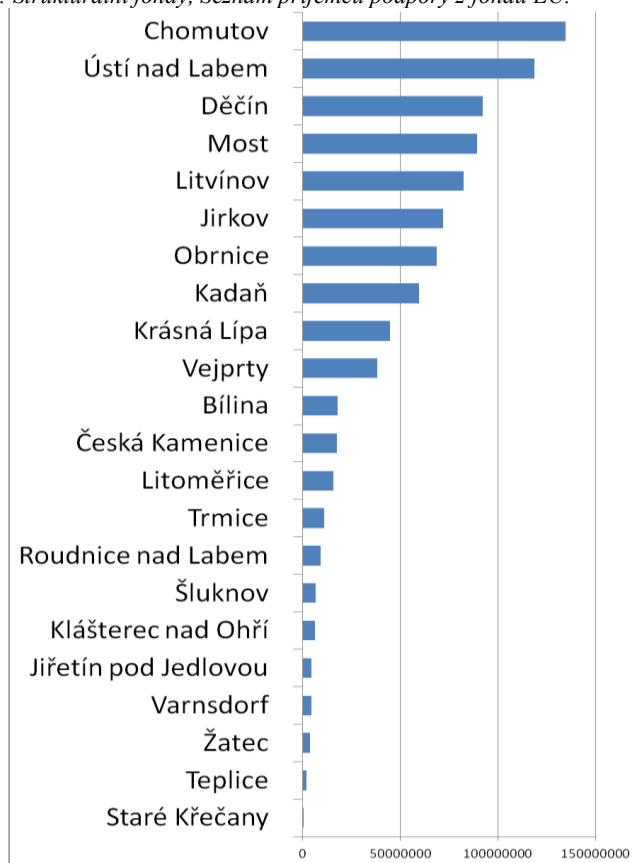
Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů MMR, MV ČR, Strukturálních fondů.

⁴⁷ 6. – 16. místo.

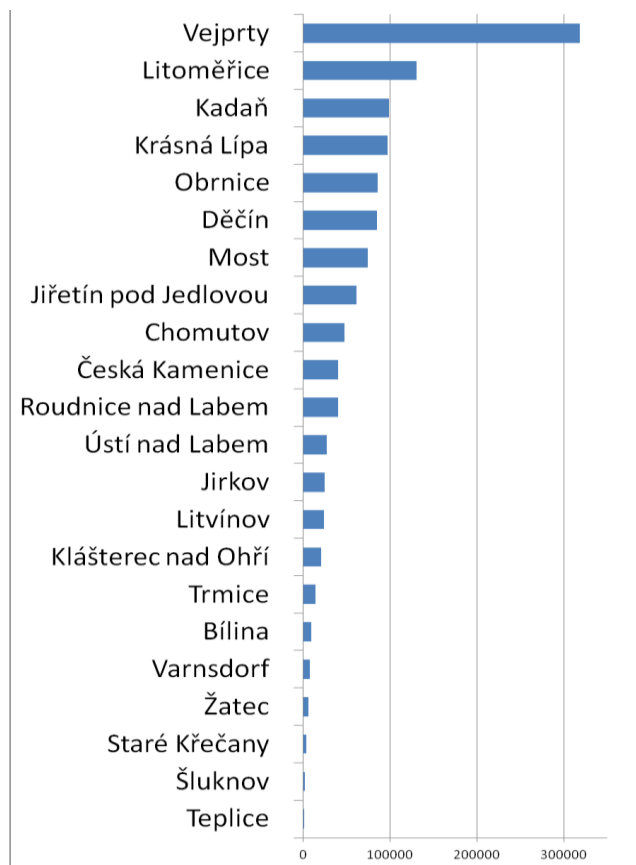
⁴⁸ 6. – 16. místo.

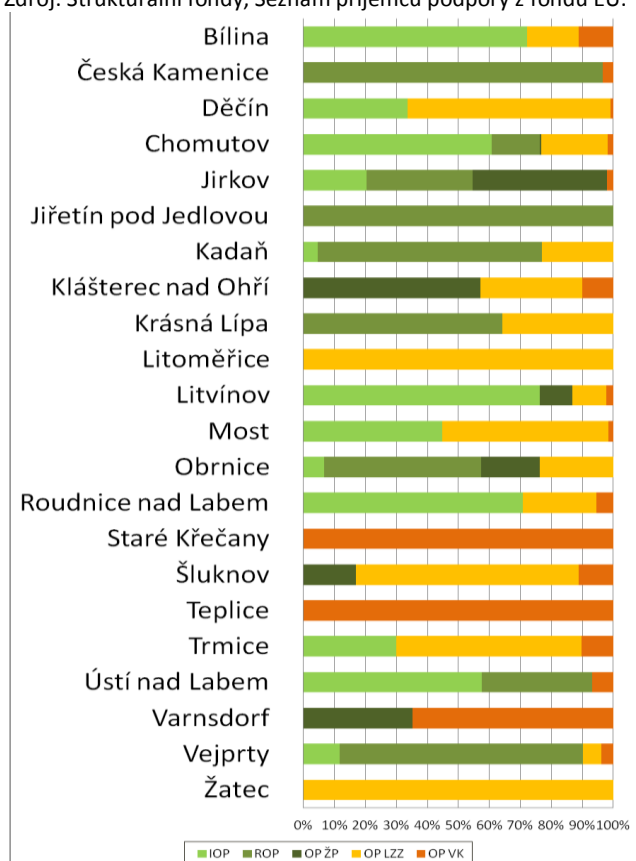
Obr. 46: Fondy EU – počet podpořených projektů v deprivovaných lokalitách.
 Zdroj dat: Strukturální fondy, Seznam příjemců podpory z fondů EU.

Obr. 47: Celková výše evropských dotací, vyplacených na revitalizaci deprivovaných lokalit v programovém období 2007-2013 (stav k 30. 6. 2015).
 Zdroj dat: Strukturální fondy, Seznam příjemců podpory z fondů EU.

Obr. 48: Výše dotace na 1 obyvatele sociálně vyloučené lokality (Kč).
Zdroj: Strukturální fondy, Seznam příjemců podpory z fondů EU.

Obr. 49: Podíl čerpaných dotací podle operačních programů EU.
Zdroj dat: Strukturální fondy, Seznam příjemců podpory z fondů EU.

5.9. Naplňování původních cílů

Hodnoceno bylo naplňování původních cílů revitalizace, které vyplynuly ze SWOT analýz lokalit, zpracovaných v obcích před zahájením realizace projektů obnovy. K průzkumu byly vybrány lokality, ve kterých probíhá proces revitalizace po dobu 5 a více let.⁴⁹ Analýza situace ve čtrnácti lokalitách odhalila, že existují rozdíly jak v naplňování cílů jednotlivých oblastí intervence, tak v celkové úspěšnosti lokalit. Ke zhoršení stavu v lokalitě nedošlo v žádném sledovaném případě. Nejlepší lokalita dosáhla 66 % naplnění cílů (Chanov), průměrná úspěšnost byla 52 %.

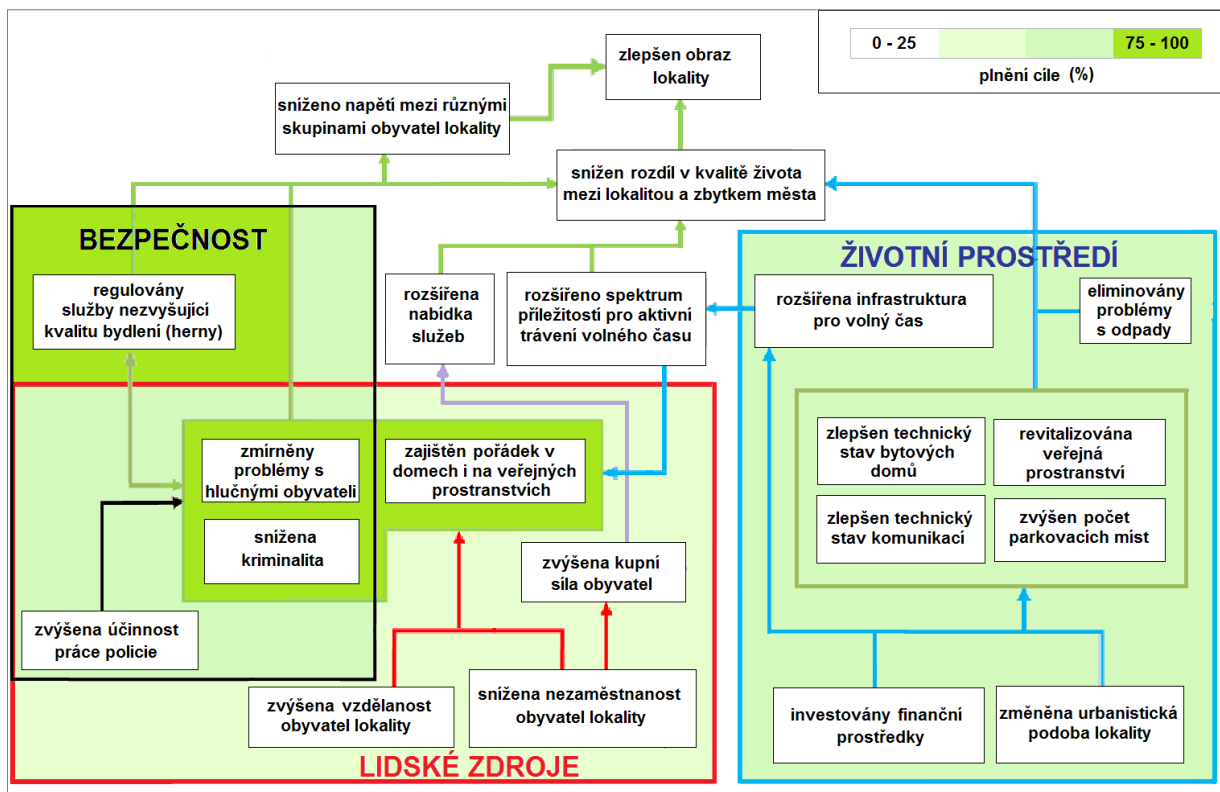
Nejvíce se dařilo naplňovat cíle v oblasti zvyšování bezpečnosti. Všechny lokality dosáhly zlepšení hodnot ukazatelů o minimálně 75 %. Růst kriminality byl zastaven, ve většině lokalit došlo k jejímu snížení. Zásadní vliv na výsledky hodnot ukazatelů v oblasti bezpečnosti mělo podle zástupců samospráv instalování kamerového systému, regulace hazardu prostřednictvím OZV a preventivní činnost (asistenti prevence, terénní pracovníci, domovníci, mentoři).

Na druhém místě v úspěšnosti plnění cílů skončila oblast zlepšování životního prostředí. Nejlepších dílčích výsledků dosahovala revitalizace veřejných prostranství, která probíhala ve všech sledovaných lokalitách, naplňována byla na 71 %. Naopak nejmenší úspěšnost panovala v oblasti regenerace bytových domů. Přestože docházelo k intervencím do bytového fondu v 86 % lokalit, opravit se podařilo celkově 36 % z plánovaného počtu objektů.

Nejméně úspěšná v naplňování cílů byla oblast rozvoje lidských zdrojů. Činnosti, vyvíjené na podporu zaměstnanosti obyvatel, dosahovaly i v největších lokalitách pouze na desítky jednotlivců. Dopad projektů prostupného zaměstnávání byl celkově marginální. V polovině lokalit se však alespoň podařilo vybudovat nové zázemí pro mimoškolní aktivity, rekvalifikační kurzy a učební obory, a vytvořit tak základy pro další rozvoj aktivit na podporu zvyšování vzdělanosti a zaměstnanosti obyvatel v budoucnu.

Výsledky hodnocení ukazují, že v důsledku nedostatečného naplňování cílů jednotlivých oblastí intervence nedochází k významnějšímu snížení rozdílu v kvalitě života mezi lokalitou a ostatními částmi měst a obcí, a není proto ani pozitivním směrem změněno vnímání lokalit jejich okolím (viz Obr. 50).

⁴⁹ 14 lokalit; průměrná délka revitalizace u této skupiny lokalit činí 8,4 let.

Obr. 50: Naplňování cílů revitalizace deprivovaných lokalit.

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat obcí, vlastníků nemovitostí, SWOT analýz, terénního a dotazníkového šetření.

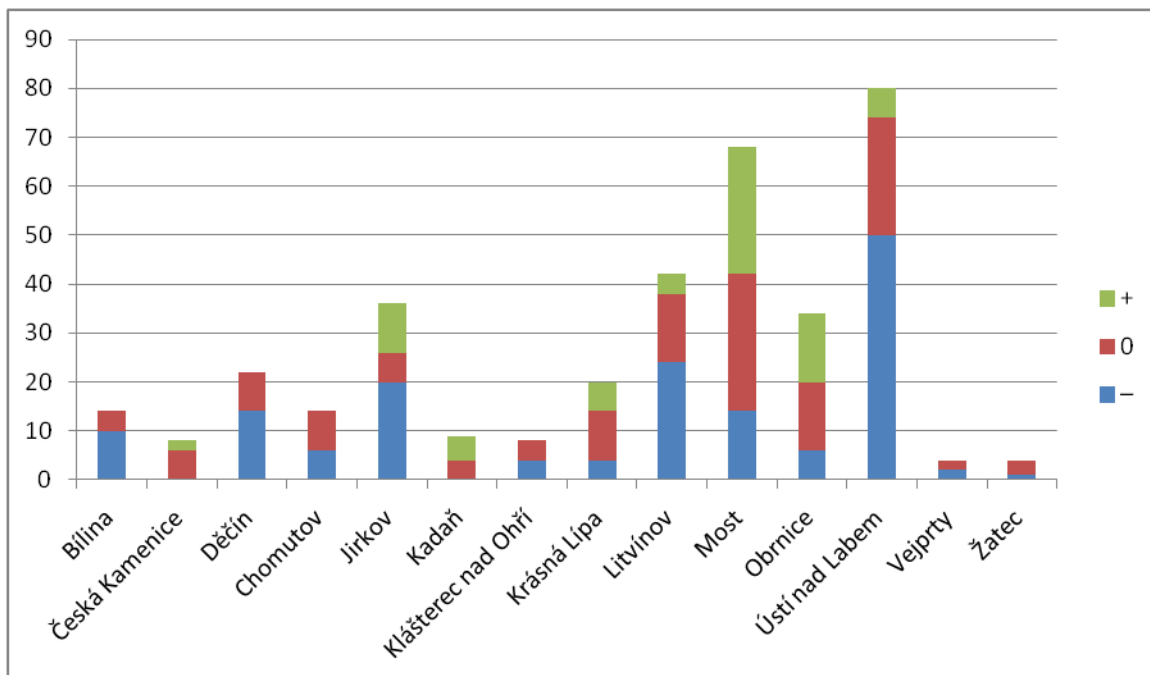
5.10. Dopady revitalizace na vývoj v lokalitě

5.10.1. Dobré jméno

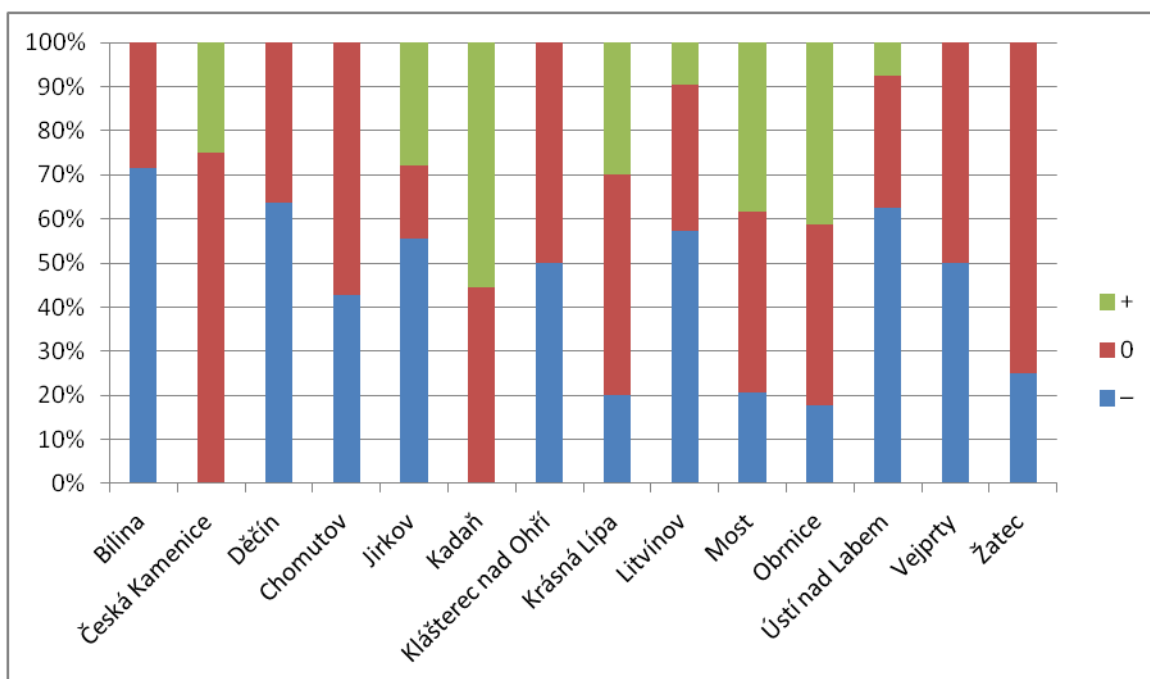
Výzkum mediálního obrazu probíhal ve 14 lokalitách, procházejících komplexní revitalizací již dlouhodobě po dobu pěti a více let. Rešerše lokálního, regionálního, celostátního tisku a zpravodajství ČT byla omezena na roky 2014 a 2015. Zprávy byly děleny podle titulku a abstraktu na (1) pozitivní (úspěšné výsledky projektů), (2) negativní (znečištění životního prostředí, kriminalita, problémy soužití) a (3) neutrální (plány v území).

Analýza médií ukázala, že počet zpráv o jednotlivých lokalitách se významně liší, neexistuje přímá úměra mezi velikostí lokality a jejím mediálním pokrytím. Není ani pravidlem, že by lokální tisk referoval o lokalitách ve větší míře než regionální. Mezi mediálně nejvytíženější (>30 zpráv) patří Jirkov, Litvínov, Most, Obrnice a Ústí nad Labem (viz Obr. 51). Pozitivní zprávy o vývoji v lokalitách je možné zaznamenat v šesti případech. Negativní zprávy se však objevují u 12 ze 14 sledovaných lokalit. Převažují pak u článků, prezentujících dění v lokalitách Bílina, Děčín, Jirkov, Litvínov a Ústí nad Labem. Neutrální

zprávy se vyskytují u všech sledovaných lokalit, v největší míře v případě České Kamenice, Žatce a Chomutova (viz Obr. 52).

Obr. 51: Počet a druh zpráv o dění v lokalitách v českých médiích v letech 2014 – 2015.
Zdroj: vlastní zpracování na základě dat českého tisku (seznam viz kap. 8) a ČT.

Obr. 52: Druhový podíl zpráv o dění v lokalitách v českých médiích v letech 2014 – 2015.
Zdroj: vlastní zpracování na základě dat českého tisku (seznam viz kap. 8) a ČT.

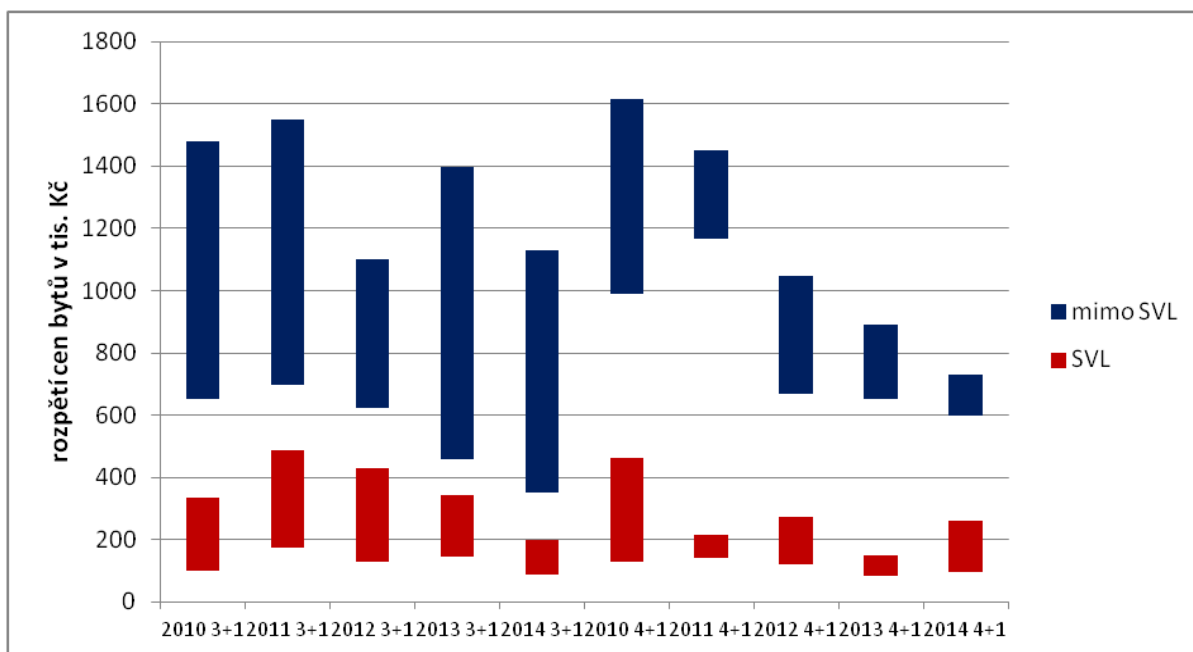
Při kontrolním srovnání podílu negativních zpráv, které jsou publikovány o sociálně vyloučené lokalitě a o městě jako celku (bez SVL), vykazuje zpravodajství o městě ve všech

sledovaných případech nižší podíl negativních zpráv než je tomu u označených lokalit, a to v průměru o 17,4 %.

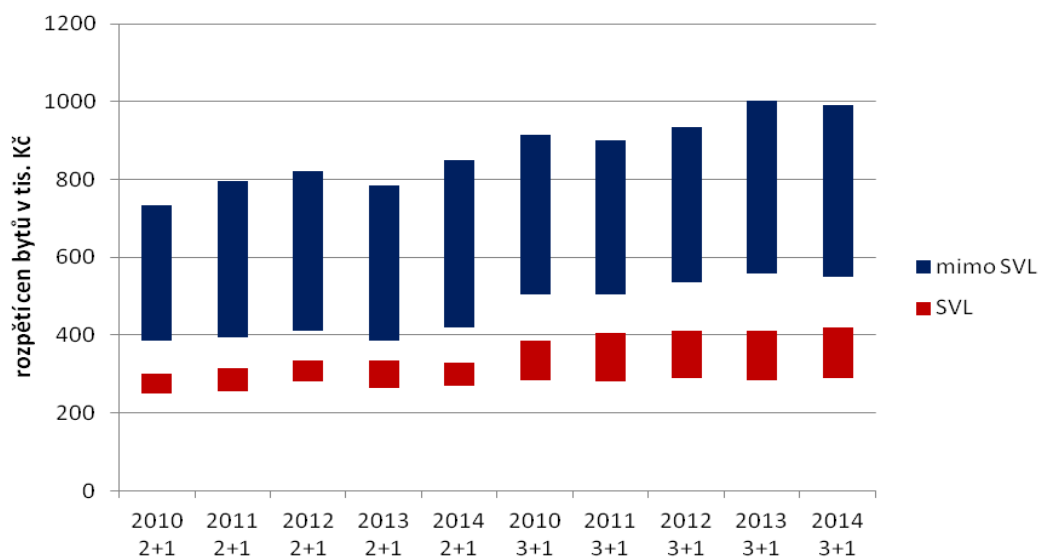
Na základě všech zjištěných výsledků nelze jednoznačně přisoudit dobré jméno žádné z lokalit, přestože procházejí procesem revitalizace již dlouhodobě po mnoho let.

5.10.2. Ceny nemovitostí

Výzkum probíhal v sociálně vyloučených lokalitách s obchodovatelnými byty v soukromém vlastnictví, které procházejí revitalizací (včetně oprav bytového fondu) po dobu pěti a více let. Do šetření byly zahrnuty byty srovnatelné velikosti a vybavení v 11 lokalitách, které odpovídají zadané charakteristice, a v ostatních částech zasažených měst a obcí. Analýza trhu nemovitostí v místě a čase ukázala, že ceny bytů v deprivovaných lokalitách jsou i po revitalizaci domů a jejich okolí nižší nebo maximálně stejně vysoké jako ceny nejlevněji nabízených bytů obdobných parametrů v ostatních částech města. Vedle toho celkové rozpětí cen bytů v sociálně vyloučených lokalitách je výrazně nižší než rozpětí cen bytů, určených k prodeji v jiných lokalitách obce (viz Obr. 53–56). V menších obcích jsou rozdíly v cenách nižší. V rámci deprivovaných lokalit jsou byty v opravených domech nabízeny k prodeji za řádově vyšší cenu než byty v domech, které dosud neprošly revitalizací. V opravených domech platí, že byty větších rozměrů jsou prodávány dražší než menší byty. Naopak u neopravených domů je obvyklé, že velikost bytu a poskytované vybavení nemají na cenu buď žádný vliv, nebo cena s větší plochou bytu klesá.

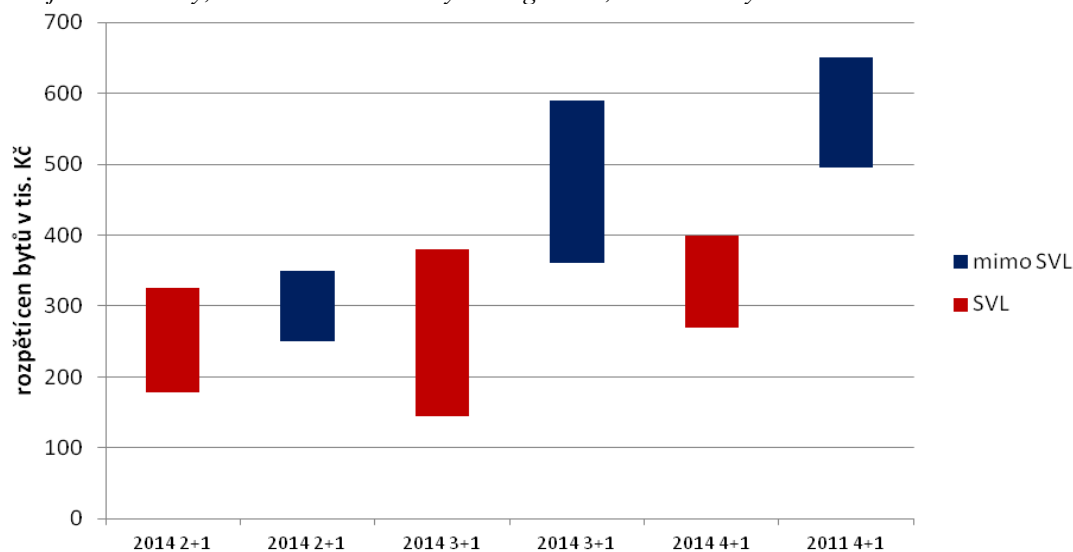

Obr. 53: Litvínov – vývoj cen bytů 3+1 a 4+1 v průběhu procesu revitalizace (rok +1 až +5).
Zdroj dat: S-reality, Mostecká realitní a bytová agentura, Profi-byty, Molík reality.

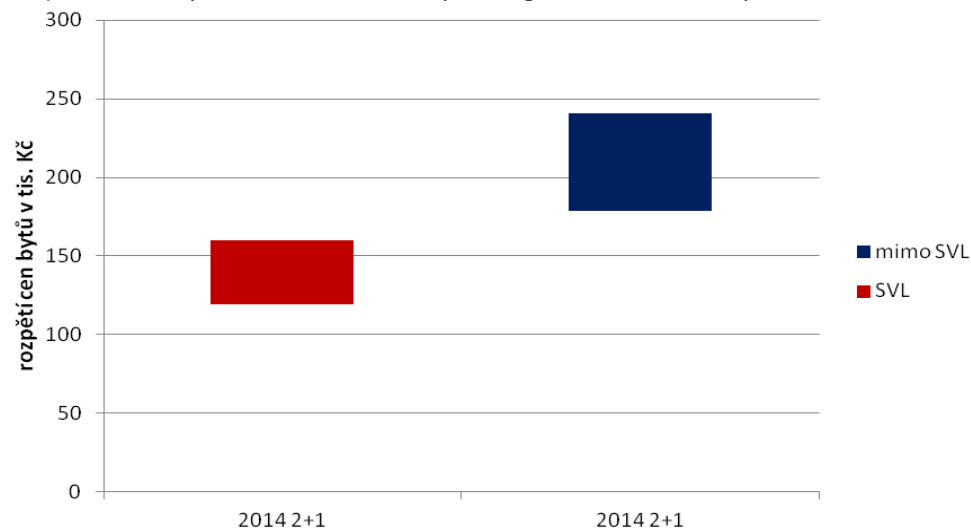
Obr. 54: Děčín – vývoj cen bytů 2+1 a 3+1 v průběhu procesu revitalizace (rok +1 až +5).

Zdroj dat: S-reality, Mostecká realitní a bytová agentura, Molik reality.

Obr. 55: Bílina – ceny bytů 2+1 a 3+1 7 let po zahájení revitalizace.

Zdroj dat: S-reality, Mostecká realitní a bytová agentura, Molik reality.

Obr. 56: Obrnice – ceny bytů 2+1 6 let po zahájení revitalizace.

Zdroj dat: S-reality, Mostecká realitní a bytová agentura, Molik reality.

5.11. Udržitelnost výsledků revitalizace – vnější vlivy

Analýzy hodnot ukazatelů prostorové deprivace (viz Tab. 3 a 22) odhalují vysoké riziko šíření sociálně vyloučených lokalit v okresech Most a Teplice, které vykazují průměrnou známku 4,57 respektive 4,23. V těsném sledu za sebou je následují okresy Děčín (4,16) a Chomutov (4,14). Naopak nejlepší podmínky k životu v Ústeckém kraji poskytují okresy Louny (3,69) a Litoměřice (2,85). V celkovém srovnání dosahuje okres Most nejhorších výsledků v oblasti bydlení, ekonomiky, zaměstnanosti a životního prostředí, špatná je také bezpečnostní situace. Na druhé straně zvláště v souvislosti s hornickou činností mají obyvatelé Mostecka nejvyšší průměrné příjmy v kraji. Výsledky okresu Teplice, který obsazuje v žebříčku rizikovosti výskytu vyloučených lokalit druhé místo, ukazují na vážnou situaci v oblasti zaměstnanosti a služeb, ale především špatný zdravotní stav a nízkou vzdělanostní úroveň obyvatel. Okres Děčín na třetím místě má největší problémy v oblasti dostupnosti služeb a vykazuje také nejnižší průměrné měsíční příjmy obyvatel v rámci Ústeckého kraje. Naopak pozitivně ovlivňuje celkový obraz nízká kriminalita a kvalitní životní prostředí. V těsném závěsu za okresem Děčín se v celkovém pořadí rizikovosti území pro výskyt vyloučených lokalit nachází okres Chomutov. V žádné dimenzi prostorové deprivace nedosahuje absolutního výsledku, přesto má ve srovnání s dalšími okresy horší výsledky v oblasti služeb, zaměstnanosti, bezpečnosti a životního prostředí. Lépe je na tom již okres Ústí nad Labem. Objevuje se v něm sice vysoká kriminalita, ale zároveň jsou zde výborně dostupné služby a obyvatelé mají jedny z nejvyšších příjmů v kraji. Nejmenší známky deprivace vykazují okresy Louny a Litoměřice. K jejich výrazným atributům patří nízká kriminalita a nezaměstnanost. V nejlépe hodnoceném okrese Litoměřice se k nim přidává navíc dobrá dostupnost služeb a zdravotní stav obyvatel. Oba okresy zaostávají za krajským průměrem pouze v oblasti důchodů.

V žebříčku rizikovosti pro rozvoj sociálně vyloučených lokalit zaujímají první tři místa okresy Most, Teplice a Děčín. Z šetření *in situ* vyplývá, že nejvíce lokalit se nachází v okresech Děčín (40) a Teplice (20). Největší podíl zasažených obcí je na Teplicku (26,5 %), Děčínsku (21 %) a Mostecku (19 %). Navíc polovina lidí, žijících v Ústeckém kraji v rizikových lokalitách, bydlí v okresech Most (25 %) a Teplice (26 %).

Naopak na nejnižších stupních žebříčku rizikovosti se objevují okresy Louny a Litoměřice. Šetření v místních samosprávách odhalilo, že jak na Lounsku, tak na Litoměřicku lze zaznamenat nejmenší podíl municipalit se sociálně vyloučenými lokalitami (7, resp. 5 %) v kraji a deprivovaná území zde obývá dohromady pouze 5 procent sledované populace.

Analýza časových řad hodnot všech ukazatelů vedla k sestavení stejného pořadí okresů na žebříčku rizikovosti. Na základě uvedených skutečností lze konstatovat, že výsledky ukazatelů prostorové deprivace okresů odpovídají zjištěné situaci v oblasti výskytu sociálně vyloučených lokalit.

Tab. 22: Znamka prostorové deprivace v územním srovnání (okresy Ústeckého kraje).

Územní srovnání – známky hodnot ukazatelů podle okresů (pětileté průměrné hodnoty 2010-2014)								
Dimenze prostorové deprivace	Ukazatel	Okresy – známka (1 nejlepší – 7 nejhorší)						
		DC	CV	LT	LN	MO	TP	UL
Bydlení	Dokončené byty na 1000 obyvatel	4	3	2	4	7	1	6
Dostupnost služeb	Lékaři na 1000 obyvatel	7	5	2	6	3	4	1
	Ambulantní lékaři na 1000 obyv.	6	5	2	3	4	7	1
Ekonomika a zaměstnanost	Investice do stavebnictví na 1000 obyv.	7	1	6	3	5	4	2
	Podnikatelé na 1000 obyvatel	3	7	2	4	6	5	1
	Podíl nezaměstnaných osob	4	5	1	3	7	2	6
	Podíl uchazečů o zaměstnání se ZŠ	2	4	1	3	6	7	5
Kriminalita	Zjištěné trestné činy na 1000 obyvatel	3	5	2	1	6	4	7
Příjem	Průměrný měsíční důchod	7	3	4	6	1	5	2
	Průměrný měsíční důchod starobní	7	4	5	6	1	3	2
Vzdělání	Počet studentů SŠ na 1000 obyvatel	3	5	4	6	1	7	2
	Žáci přípravných ročníků na 1000 obyv.	4	2	3	1	6	5	7
Zdraví	Potravy na 1000 obyvatel	6	7	1	3	2	5	4
	Kojenecká úmrtnost	5	1	3	1	6	4	7
	Průměrná pracovní neschopnost	2	3	5	6	1	7	4
Životní prostředí	Měrné emise (REZZO 1)	1	5	2	3	7	6	4
	Měrné emise (REZZO 2)	1	7	2	5	6	4	3
	Měrné emise (REZZO 3)	1	4	6	4	7	1	3
Celkové skóre		33,3	33,15	22,8	29,55	36,6	33,9	32,3
Průměrná známka deprivace		4,16	4,14	2,85	3,69	4,57	4,23	4,04

Zdroj: vlastní výpočty podle dat ČSÚ.

5.12. Studie vybraných lokalit

5.12.1. Litvínov - Janov

5.12.1.1. Studijní území

Janov⁵⁰ je okrajovou částí severočeského města Litvínova.⁵¹ Na konci 70. let 20. století zde bylo postaveno panelové sídliště. Tvoří ho radiálně okružní systém dvanácti ulic, ve kterém se nachází celkem 26 vícepodlažních obytných bloků s dvěma až devíti vchody (cca 2 100 bytů). Sídlíště bylo projektováno jako obytný okrsek. Vedle bytových domů se tak jeho součástí staly i jedna základní a dvě mateřské školy, kulturní dům, dvě nákupní centra a další samostatné prodejní prostory, restaurace, lékárna, pobočka České pošty a městské knihovny. Dopravní obslužnost zajišťují autobusy městské hromadné dopravy (MHD).

Obr. 57: Letecký snímek sídliště Janov. Pohled od jihovýchodu.

Zdroj: Lenc, P., MÚ Litvínov (2008).

Od svého vzniku bylo sídliště mezi obyvateli oblíbené pro velké slunné byty, široké meziblokové prostory, možnost volného výhledu do krajiny, blízkost lesa a Krušných hor⁵² a výbornou dostupnost služeb a zaměstnání.⁵³ Zásadní změna v sociálních a ekonomických poměrech lokality nastala na počátku 90. let, kdy se Litvínovsko začalo potýkat s nedostatkem

⁵⁰ K 1. lednu 2015 bylo v městské části Janov přihlášeno k trvalému pobytu 5 308 obyvatel. Na samotném sídlišti žilo k tomuto datu 4 205 občanů.

⁵¹ K 1. lednu 2015 žilo ve městě Litvínově 24 712 obyvatel.

⁵² Nejbližší lyžařské středisko je vzdáleno cca 3 km.

⁵³ Největší zaměstnavatelé regionu – chemické závody a hnědouhelné doly – se nacházejí cca 3 km od sídliště.

pracovních příležitostí, zapříčiněným útlumem těžby uhlí a racionalizací výroby v regionu. Uvolnění trhu s byty, hledání zaměstnání mimo Litvínov a u některých také vidina vlastního individuálního rodinného bydlení vedly k migraci obyvatel ze sídliště. Trend vystěhovalectví nezměnilo ani snížení nájemného o 10 procent, ani nabízení volných bytů k opravě.

Nákladnost údržby chátrajícího bytového fondu rozhodla na konci 90. let o zahájení privatizace městských bytů na sídlišti. Mnozí noví majitelé začali své nemovitosti pronajímat nebo dále prodávat. Byty v Janově byly levnější než v jiných částech Litvínova, pořizovali si je hlavně lidé s nižšími příjmy. V poslední fázi privatizace v roce 2005 bylo 612 bytů prodáno „en bloc“ ve veřejné dražbě. Majitelem se stala firma, podnikající na realitním trhu, která začala volné byty poskytovat jako náhradní nájemní bydlení pro sociálně slabé, hlavně romské občany z lukrativních lokalit ve středních Čechách. V poměrně krátké době tvořili Romové polovinu obyvatel sídliště.⁵⁴

Privatizací prošla také většina objektů občanské vybavenosti. V majetku města zůstala pouze školská zařízení a veřejná prostranství. Ani prodej do soukromých rukou však nepřinesl očekávané oživení a zlepšení poměrů na sídlišti. Začalo ubývat nabízených služeb a změnilo se využití mnohých objektů. Pobočka městské knihovny byla zrušena. Kulturní dům přestal sloužit svému původnímu účelu, místo něj se objevilo kasino a bar. Skladba obyvatel se neustále měnila, docházelo ke značné fluktuaci a migraci lidí.⁵⁵ Nezaměstnanost se držela nad okresním průměrem,⁵⁶ v romské populaci bylo bez práce až 80 procent lidí.⁵⁷ Hojně se začaly objevovat černé skládky, zhoršené hygienické podmínky v domech i mimo ně, vandalství, výtržnictví a černé jízdy v MHD. Ojedinelé nebyly ani případy lichvy, gamblerství a záškoláctví.

Do dvou let od dokončení privatizace čelilo sídliště hluboké fyzické, sociální a ekonomické deprivaci. Lidé začali sepsovat petice proti úpadku lokality a přílivu dalších obyvatel. Odpovědí radnice bylo schválení vytvoření Osadního výboru městské části Janov⁵⁸ (červen 2007), který se stal platformou pro diskusi a komunikaci místních občanů se zástupci města. V březnu 2008 byla ve spolupráci s odborem regionálního rozvoje vytvořena pracovní

⁵⁴ Srov. MPSV (2006): http://www.esfcr.cz/mapa/int_us6_15_1.html.

⁵⁵ V letech 2001 až 2008 se z Janova odstěhovalo téměř 900 osob.

⁵⁶ Průměrná míra nezaměstnanosti v okrese Most v letech 2006-2008 činila 16 %. V Litvínově ve stejném období byla průměrná míra nezaměstnanosti 17,5 %.

⁵⁷ Srov. MPSV (2006): http://www.esfcr.cz/mapa/int_us6_15_1.html.

⁵⁸ Členy Osadního výboru je pět občanů trvale žijících v Janově. Výbor se schází jednou měsíčně a spolu se zástupci města diskutuje o aktuálních tématech v oblasti infrastruktury a soužití v Janově. Snahou výboru je předkládat samosprávě dotazy a návrhy, týkající se řešení problémů sídliště a ovlivňovat rozpočet města ve prospěch rozvoje Janova.

skupina pro přípravu Integrovaného plánu rozvoje sídliště (IPRSJ).⁵⁹ Od července 2008 začalo město plošně regulovat provozní dobu a místa výherních hracích automatů.⁶⁰ Stavu nespokojenosti s poměry na sídlišti však na podzim téhož roku využili pravicoví radikálové k opakovaným demonstracím v Litvínově. Do situace razantně zasáhla policie a posléze i vláda ČR, která rozhodla zařadit Janov do právě vznikajícího seznamu pilotních lokalit, ohrožených sociálním vyloučením. Pro Litvínov se tím otevřela možnost spolupráce s Agenturou pro sociální začleňování.⁶¹

5.12.1.2. Příprava revitalizace

Aby měl proces revitalizace šanci na úspěch, musel být důkladně naplánován. Nejprve však bylo nutné uklidnit a stabilizovat situaci na sídlišti, především pak eliminovat sociálně patologické jevy a celkově u obyvatel Janova zvýšit pocit bezpečí. Ještě v prosinci 2008 radnice vyhlásila tzv. „politiku nulové tolerance.“ Ta přinesla zintenzívnění a posílení hlídek městské policie na sídlišti a zvýšení kontrol návštěvníků místních heren. Další opatření postupně následovala. Pro zefektivnění práce a zlepšení kontaktu se samotnými obyvateli byla městské policii pořízena mobilní služebna, pojízdná kancelář v dodávkovém voze, který může operativně měnit svá stanoviště. Došlo také k rozšíření městského kamerového systému.⁶² Problémy s častým výskytem černých pasažérů na linkách MHD vyřešilo zavedení nástupu cestujících předními dveřmi autobusu.

V rámci prevence hygienických problémů, přelidňování a neoprávněného užívání bytových jednotek začali pracovníci odboru sociální péče v doprovodu městských strážníků pravidelně obcházet byty na sídlišti a kontrolovat v nich počty přihlášených a žijících osob. Dalším naléhavým úkolem bylo zajistit čistotu v ulicích. Po dohodě se svozovou firmou byl v Janově zvýšen počet odpadních nádob a svozových dnů. Vedle Technických služeb města Litvínova se na úklidu veřejných prostranství na sídlišti začali podílet také klienti veřejné služby z řad nezaměstnaných obyvatel.⁶³

⁵⁹ Do pracovní skupiny byli pozváni zástupci města Litvínova, Osadního výboru městské části Janov, majitelů nemovitostí na sídlišti a nevládních neziskových organizací, vykonávajících svou činnost v Janově.

⁶⁰ V listopadu 2011 město vyhláškou plošně zakázalo provozování výherních hracích automatů, jejichž schvalování podléhalo jeho kompetenci. V listopadu 2013 město vyhlásilo nulovou toleranci i k technickým hracím zařízením, které na území Litvínova povolilo Ministerstvo financí ČR.

⁶¹ Spolupráce mezi městem Litvínovem a Agenturou pro sociální začleňování byla dohodnuta v roce 2009 na období dvou let, poté byla prodloužena do konce roku 2012.

⁶² V současné době je městským kamerovým systémem monitorováno zhruba 75 % území sídliště Janov.

⁶³ Po zrušení veřejné služby je užíváno institutu veřejně prospěšných prací.

Výchozí situaci pro přípravu revitalizace sídliště bylo v roce 2008 možné shrnout takto:

Tab. 23: SWOT analýza lokality sídliště Janov v roce 2008.

Silné stránky (2008)	Slabé stránky (2008)
Nízké ceny bytů	Technický stav bytového fondu
Hustota dopravní sítě	Kvalita silnic a chodníků
Dobré pokrytí území městskou hromadnou dopravou	Nedostatek parkovacích ploch
Finanční podpora města	Vybavení parteru městským mobiliářem
Dostatek levné pracovní síly	Nekvalitní urbánní zeleň
Bezprostřední blízkost lesů a Krušných hor	Neexistence pěšího nebo cyklistického spojení s ostatními částmi města
Kvalitně vybavená školská zařízení a jejich dostatečná kapacita	Vzdělanostní a kvalifikační struktura obyvatelstva
Dostupnost zdravotnických služeb	Vysoká nezaměstnanost
Školní sportovní areál	Výskyt sociálně patologických jevů
Přítomnost neziskových organizací	Negativní image – špatná adresa
	Zvýšená migrace obyvatel
	Omezený přístup do školního sportovního areálu
	Nedostatek dětských hřišť
	Nedostatek kulturních zařízení – knihovna, kino
	Výskyt heren
Příležitosti (2008)	Hrozby (2008)
Přeshraniční spolupráce	Pokračující úbytek obyvatelstva
Rozvoj horské turistiky a cykloturistiky ve vazbě na Krušné hory	Změny v demografické struktuře
Čerpání evropských podpor a dotací	Další zvyšování nezaměstnanosti
	Růst extremismu ve společnosti
	Nedostatek finančních prostředků na revitalizační programy v souvislosti s ekonomickou krizí
	Růst nákladů za přepravu MHD
	Rozvoj těžby hnědého uhlí nad rámec ekologických limitů těžby

Zdroj dat: IPRSJ, Kronika města Litvínova, terénní a dotazníkové šetření.

Základním regulativem připravovaného plánu revitalizace a rozvoje sídliště se stal platný územní plán města Litvínova, v Janově zaměřený na řešení dopravy v klidu, možnost nástavby panelových domů a regeneraci objektů občanské vybavenosti.

Náklady na revitalizaci bytových domů a veřejných prostranství na sídlišti byly předběžně vyčísleny na půl miliardy korun. Bylo jasné, že vlastníci nemovitostí nezvládnou zaplatit opravy jen z vlastních zdrojů, ale budou potřebovat bankovní úvěry a podporu z operačních programů Evropské unie. Plán revitalizace sídliště byl proto spojen s přípravou Integrovaného plánu rozvoje města (IPRM), na jehož základě by bylo možné žádat o dotace

na revitalizaci bytových domů a veřejného prostranství a sociální služby ze Strukturálních fondů Evropské unie.⁶⁴

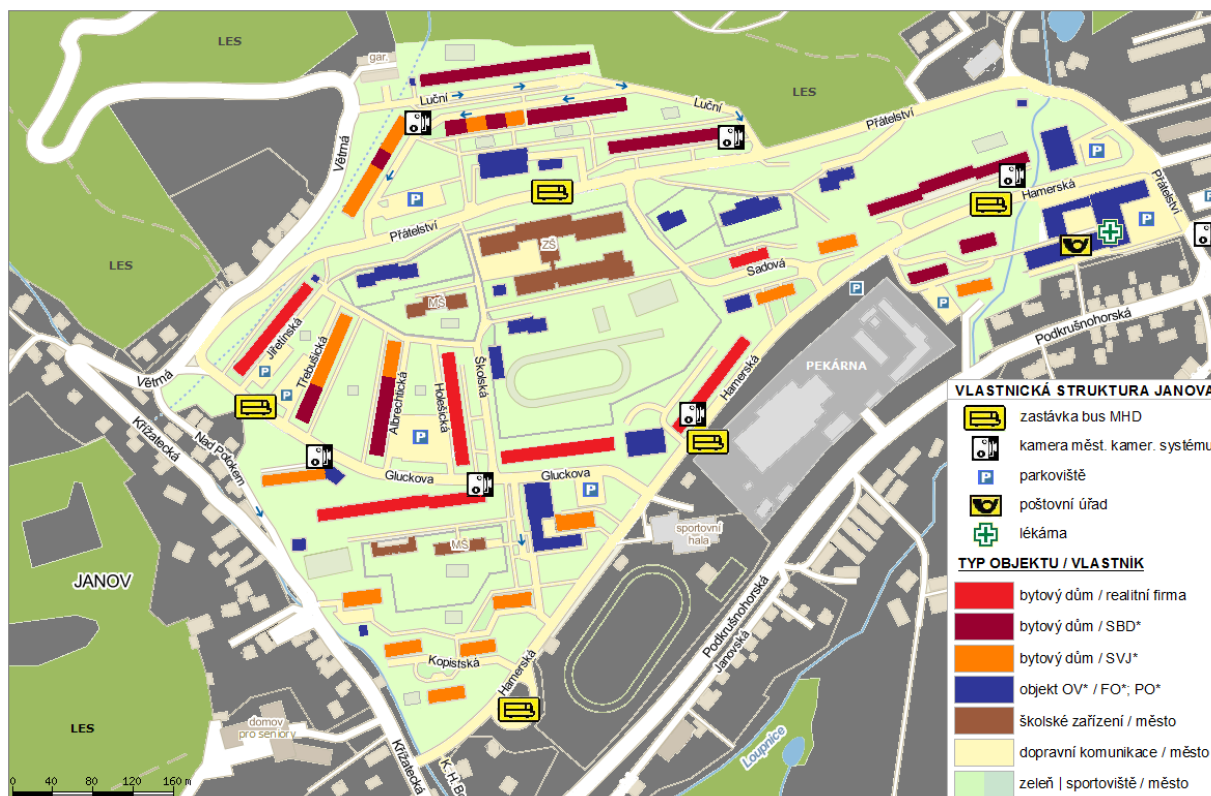
Prioritami připravovaného Integrovaného plánu rozvoje sídliště se staly zkvalitnění infrastruktury a rozvoj lidských zdrojů. Kromě původní pracovní skupiny zasáhla do tvorby plánu také Agentura pro sociální začleňování. Přes argument, že město na sídlišti nevládní žádné bytové jednotky, Agentura přiměla radnici, aby do IPRSJ zařadila agendu sociálního bydlení a pokusila se o zapojení Janova do systému dostupného bydlení.

Tab. 24: Prioritní oblasti IPRSJ.

Zlepšení infrastruktury	Revitalizace veřejných prostranství včetně dopravní infrastruktury, zeleně a mobiliáře	oprava a rekonstrukce chodníků a přechodů pro pěší
		oprava a rekonstrukce stávajících a budování nových parkovacích ploch
		výstavba cyklostezek
		odstranění zdevastovaných dětských hřišť a vybudování nových
		obnova a doplnění vhodného mobiliáře
		obnova a intenzifikace stávající zeleně, výsadba nové
	Obnova infrastruktury pro vzdělávání a volný čas	rekonstrukce a rozšíření veřejného osvětlení
		oprava, rekonstrukce a výstavba nových prostor pro vzdělávání
	Oblast bydlení	oprava, rekonstrukce a výstavba nových prostor pro využití volného času
		oprava, rekonstrukce a modernizace bytových domů, zaměřené na snížení energetické náročnosti budov
zajištění moderního sociálního bydlení v renovovaných domech		
Infrastruktura ke zvýšení bezpečnosti	osvětlení problematických území sídliště	
	obnova a rozšíření kamerového systému	
Rozvoj lidských zdrojů	Oblast sociálních služeb	aktivitty podporující získávání sociálních dovedností
	Oblast sociálního začleňování romských obyvatel	nízkoprahová denní centra
		sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi
		terénní programy
		sociální rehabilitace
		sociálně terapeutické dílny
	sociální poradenství	
	Oblast vzdělávání	zlepšení organizačních forem, výuky a vyučovacích metod s důrazem na rovný přístup ke vzdělávání
		další vzdělávání pedagogických pracovníků
		poradenství, propracování a rozšíření nabídky asistenčních, speciálně pedagogických a psychologických služeb pro rodiče a děti
		zajištění minimální garantované péče o děti se sociokulturním znevýhodněním
		multikulturní výchova a vzdělávání
		další vzdělávání příslušníků městské a státní policie
	Oblast posílení bezpečnosti na sídlišti	zaměřené na problematiku menšin
posílení spolupráce odborů městského úřadu, školy a neziskových organizací v oblasti prevence kriminality		

Zdroj: IPRSJ (2008), zkráceno a upraveno.

⁶⁴ IPRM je nástrojem pro soustředění zdrojů, koordinačním rámcem a souborem vzájemně obsahově a časově provázaných akcí, které jsou realizovány ve vymezeném území měst. Zpracování IPRM a splnění dalších podmínek (velikost lokalit nad 500 bytů, doložení problémovosti) otevírá pro města ČR nad 20 000 obyvatel cestu k čerpání prostředků z operačních programů Evropské unie v programovacím období 2007-2013.

Obr. 58: Vlastnická struktura sídliště Janov.

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů katastru nemovitostí. *SBD – stavební bytové družstvo; SVJ – společenství vlastníků jednotek; OV – občanská vybavenost; FO – fyzická osoba; PO – právnická osoba.

V úzké návaznosti na plánování procesu revitalizace sídliště Janov vznikly také další strategické dokumenty města:

- *Program rozvoje města Litvínova na období 2009 – 2013* s mnoha návrhy a doporučeními v oblasti bydlení, občanské vybavenosti, podpory podnikání, zaměstnanosti a sociálního rozvoje;
- *Koncepce prevence kriminality města Litvínova*, kladoucí důraz na zajišťování volnočasových akcí na sídlišti Janov v průběhu celého roku;
- *Komunitní plán města Litvínova* z roku 2009, vzniklý z aktivní spolupráce občanů města. Plán ve svém programu zohlednil, mimo jiné, potřeby občanů, ohrožených sociálním vyloučením a občanů v krizi a doporučil rozvíjet terénní práci, služby v oblasti bydlení, poradenství a aktivity, vedoucí k podpoře zvyšování zaměstnanosti, zaměstnatelnosti a vzdělanostní úrovně občanů ohrožených sociálních vyloučením.

Na strategické dokumenty navázal v roce 2010 *Akční plán lokálního partnerství Litvínov*, který stanovil krátkodobé cíle a priority intervence v oblasti bydlení, zaměstnávání, volného času, vzdělávání a prevence rizikového chování.⁶⁵

Tab. 25: Priority Akčního plánu lokálního partnerství.

Prioritní oblast intervence	Potenciál
Bydlení	Zavedení funkce domovníka
	Prevence ztráty bydlení
Zaměstnanost	Rozšiřování nabídky míst v rámci veřejné služby
Volný čas	Vytvoření amatérské pouliční fotbalové ligy
	Pořádání celodenních street akcí a víkendových pobytů pro děti
Vzdělávání	Další vzdělávání zaměstnanců MÚ
	Doučování v rodinách
Prevence rizikového chování	Stop stav hernám
	Dluhové poradenství
	Prevence drogové závislosti a služby pro ohrožené osoby

Zdroj: Agentura pro sociální začleňování (2010).

Zásadní podporu financování revitalizace se podařilo zajistit v červenci 2009, když město Litvínov uzavřelo s Ministerstvem pro místní rozvoj Dohodu o zabezpečení realizace IPRM. Na zlepšení prostředí sídliště bylo poté z Integrovaného operačního programu alokováno cca 94 mil. Kč. Dvě třetiny z této částky jsou určeny na opravy bytových domů, třetina na veřejná prostranství. Dotace mohou být čerpány do roku 2015.

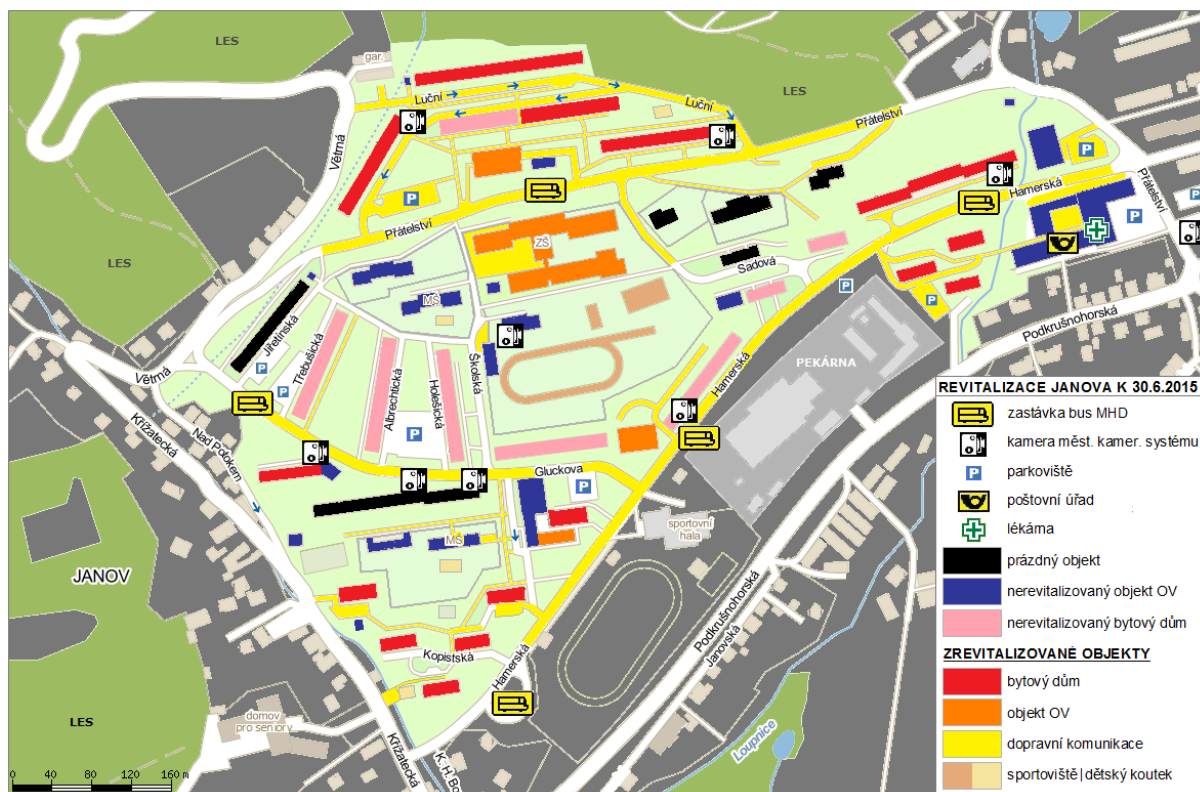
5.12.1.3. Fáze realizace

Komplexní revitalizace sídliště začala na jaře 2009 a pokračuje dosud. Regenerací prošla již polovina bytových domů,⁶⁶ pět objektů občanské vybavenosti včetně základní školy⁶⁷ a významná část povrchů dopravních komunikací. Na nejexponovanějších místech byl rozšířen počet parkovacích míst, revitalizovány byly herní prvky na pozemku mateřské školy, sportovní areál základní školy a dva veřejné dětské koutky. Došlo k obnově a rozšíření kontejnerových stání a nádob na směsný a separovaný odpad. Regenerace se dočkala také část veřejného osvětlení, přidáno bylo nasvícení dvou přechodů pro chodce u základní školy. Nově vybudovaná cyklostezka a pěší komunikace zlepšily dopravní spojení Janova s ostatními částmi města.

⁶⁵ Dokument vytvořil pracovní tým Lokálního partnerství Litvínov pod vedením Agentury pro sociální začleňování. Pracovní tým vznikl na základě rozhodnutí Rady města Litvínova o sloučení původní pracovní skupiny komunitního plánu a Komise pro Janov pod vedení lokálního konzultanta Agentury. Tým tvořili zástupci lokálně aktivních neziskových organizací, Oddělení sociálně právní ochrany dětí Odboru sociálních věcí MÚ Litvínov, místní pobočky Úřadu práce ČR, Policie ČR, Městské policie Litvínov, Technických služeb Litvínov, Základní a Mateřské školy Litvínov – Janov.

⁶⁶ Regenerace se týkala vnějšího zateplení objektů včetně obnovy střechy, výměny oken a meziokenních izolačních vložek, výtahů, obnovy vstupních prostor, případně mimoúrovňových nástupů do objektů.

⁶⁷ Opravy budovy ZŠ se týkaly opláštění, výměny oken, střechy, topného systému a oplocení.

Obr. 59: Revitalizace sídliště Janov – situace k 30.6.2015.
 Zdroj: vlastní zpracování.

Mnohých změn bylo dosaženo v posledních šesti letech také v oblasti sociálních služeb, přitom významné nástroje snižování sociálního vyloučení zajistilo město Litvínov. Přímo v Janově otevřelo detašované pracoviště odboru sociálních věcí a školství městského úřadu, které je v bezprostředním kontaktu s občany a jejich problémy.⁶⁸ Od jara 2009 na sídlišti navíc fungují terénní pracovníci, kteří pomáhají sociálně slabým občanům s vyřizováním sociálních dávek, řešením splátkových kalendářů, problémů se záškoláctvím, zajištěním lékaře, zaměstnání a chodu domácnosti. Programem pomoci již prošlo na šest desítek janovských rodin. Ve spolupráci s městem je od roku 2010 v Janově zřízena kancelář Poradny při finanční tísní, o.p.s. Jednou měsíčně mohou zadlužení občané využívat jejich poradenských služeb přímo v prostorech detašovaného pracoviště odboru sociálních věcí a školství. Volnočasové aktivity pro mládež poskytuje na sídlišti městem provozovaný odpolední klub Jaklík, který pracuje na bázi nízkoprahového centra.

⁶⁸ Od července 2013 zde sídlí nově zřízená organizační složka městského úřadu, zabývající se terénními sociálními službami a sociálně aktivizačními službami pro rodiny s dětmi, s názvem První krok Litvínov. Rozpočet této organizační složky, oddělený od rozpočtu města, počítá s více zdroji financování. Podílet se bude město Litvínov, dotace Ministerstva práce a sociálních věcí a Ústeckého kraje.

Aktivně se do procesu revitalizace zapojuje také janovská základní škola. Pravidelně otevírá přípravné třídy, zajišťuje provoz družiny a organizuje mimoškolní aktivity (výlety, diskusní setkávání rodičů, dopravně-preventivní akce, kurzy PC). Ve škole s dětmi pracuje preventistka kriminality.

Obr. 60: Regenerované panelové domy v Kopistské ulici.

Zdroj: V. T. Zoubková

Realizaci projektů revitalizace v Janově ovlivňuje mnoho faktorů. Mezi nejdůležitější patří:

- dlouhodobá aktivní podpora ze strany města;
- spolupráce aktérů - PPP projekty;
- tlak veřejnosti;
- změna majitelů nemovitostí;
- ochota majitelů zapojit se do revitalizace;
- dosažení na dotace ze státního rozpočtu a Strukturálních fondů Evropské unie;
- nenarušení procesu demonstracemi pravicových radikálů.

Obr. 61: Revitalizace a zkapacitnění odpadových nádob, dopravních komunikací, revitalizace zeleně a osvětlení.

Zdroj: V. Z. Zoubková

5.12.1.3.1. Dlouhodobá aktivní podpora města

Fáze realizace revitalizace má podle plánu nadále pokračovat. Je proto důležité, že i po posledních komunálních volbách zůstala zachována podpora procesu ze strany zastupitelstva města. Jeho aktivní přístup se nejvíce projevuje v investiční a vyhláškové činnosti. Z rozpočtu města byly v posledních letech financovány opravy místní základní školy a regenerace části veřejného prostranství. Do Janova každoročně směřují také dotace města na provozování kulturní, sportovní a spolkové činnosti, na podporu sociálních služeb a protidrogové aktivity neziskových organizací. Vlastníkům nemovitostí jsou pravidelně nabízeny nízko úročené půjčky na zlepšení úrovně bydlení z městského Fondu oprav a modernizace bytového fondu. Město je aktivní také v oblasti podávání žádostí o dotace jak z evropských fondů, tak ze státního rozpočtu.⁶⁹

Vyhlášková činnost směřuje ke zlepšování vzhledu města a předcházení narušování veřejného pořádku. Na veřejných prostranstvích je omezeno požívání alkoholických nápojů, v celém prostoru sídliště je navíc zakázáno sezení na stavebních prvcích (zídky, palisády), a také umístování a užívání předmětů sloužících k odpočinku, rekreaci, stravování (lavice, židle, stoly) a k přípravě pokrmů (grily). Vznik takto zaměřených obecně závazných vyhlášek

⁶⁹ Viz Tab. 27.

si vyžádalo dlouhodobé a opakované narušování občanského soužití. Jejich uvedení do praxe provázela rozsáhlá informační kampaň, vedená v lokálním tisku a na exponovaných místech také hlídkami městské policie. Vyhlášky doplnily nadále pokračující politiku nulové tolerance.

K tříbení postupů města přispívá nejen aktuální situace v lokalitě, ale také postoj radnice dále vzdělávat pracovníky, činné v agendě územního rozvoje a sociálních služeb, aktivně vyhledávat inspirativní příklady dobré praxe a spolupracovat s lokálními partnery v České republice i v zahraničí.

5.12.1.3.2. Spolupráce aktérů, PPP projekty

Aktivita radnice zahrnují také snahy o spolupráci se soukromým sektorem v oblasti bydlení, zaměstnanosti a sociálních služeb. Asi největším úspěchem v tomto směru je dohoda města a vlastníka nájemních bytů v Janově o spolupráci v rámci projektu dostupného bydlení, spuštěného v Litvínově na podzim roku 2009. Vytvořený systém, inspirovaný zkušenostmi ze Slovenska, poskytuje sociálně slabým občanům tři různé úrovně bydlení. Dvě z nich, ubytování v azylovém domě a na ubytovně, zajišťuje město ve svých zařízeních, nejvyšší stupeň nabízí standardní nájemní bydlení na janovském sídlišti, avšak bez nutnosti složit jinak obvyklou kauci. V situaci, kdy Litvínov nemá vlastní sociální byty, systém vytváří alternativní záchrannou síť proti bezdomovectví, na druhé straně majiteli bytů zajišťuje větší obsazenost bytů a prověřené nájemníky. Žádosti o ubytování posuzuje pracovní skupina, složená ze zástupců vedení města, odboru sociálních věcí a školství a neziskových organizací. Na základě bodového zisku klient dosahuje na jeden z poskytovaných typů bydlení. Rozhodují faktory, jakými jsou bezdlužnost vůči městu a předchozímu pronajímateli, spolupráce s terénními pracovníky, neziskovými organizacemi a s Úřadem práce při sestavování a plnění individuálního akčního plánu, u nezaměstnaných je hodnocen zájem a účast na rekvalifikačních a veřejně prospěšných pracích. Od zavedení systému v říjnu 2009 bylo řešeno na 500 případů, na třetí stupeň bydlení dosáhlo 10 procent z nich.

Naopak neúspěšné jsou zatím investiční pobídky a projekty města v oblasti zvyšování zaměstnanosti. S nezájmem obchodních řetězců se setkala nabídka pozemků na sídlišti pro výstavbu supermarketu. A ani charakter veřejných zakázek, vyhlášených v průběhu revitalizace, neposkytl prostor pro plánované zaměstnávání osob, dlouhodobě registrovaných na Úřadu práce, kterým však většinou chyběla potřebná kvalifikace a zkušenosti. Náklady na proškolení a dohled by tak významně navyšovaly cenu zakázek.

Spolupráce s neziskovým sektorem v oblasti sociálních služeb se daří o poznání lépe. Město pravidelně poskytuje ze svého rozpočtu dotace na činnost a také zázemí vlastních prostor na sídlišti téměř půli tuctu organizací, které se zde věnují finančnímu poradenství, sociálně aktivizační práci s rodinami a pořádání volnočasových akcí pro děti a mládež. Po několika letech hledání vhodného provozovatele a objektu se Litvínovu podařilo dohodnout s oblastní charitní organizací na zajištění služeb komunitního centra, jehož otevření bylo také jedním z cílů IPRSJ. Město pro tyto účely vyčlenilo ze svého majetku nevyužívanou budovu bývalé školy, nacházející se v těsné blízkosti sídliště.

5.12.1.3.3. Tlak veřejnosti

Zapojení veřejnosti se stalo nedílnou součástí revitalizačního procesu. V jeho průběhu se formy participace měnily, priority občanů však zůstaly vesměs stejné.

V období přípravy projektu revitalizace radnice organizovala veřejná jednání a otevřené besedy s obyvateli sídliště za jejich hojné a aktivní účasti. Pro potřeby IPRSJ byla uskutečněna anketa, ve které občané mohli vyjádřit, co jim na sídlišti chybí a z čeho mají obavy. Nepořádek, hluk, absence rekreačních a herních ploch pro děti a špatné sousedské vztahy byly vnímány jako hlavní problémy života v Janově.

V průběhu realizace byly dominantní formou participace podněty občanů osadnímu výboru, přednesené na pravidelných schůzích se zástupci města. Hlavní náplní jednání se staly stížnosti a obavy části obyvatel ohledně vznikajícího nepořádku, vandalství a zvýšené hladiny hluku, které přinesla plánovaná regenerace veřejných prostranství. Pod tlakem okolností (stížnosti občanů a původní projekt regenerace, nepočítající s protivandalskou úpravou mobiliáře) nakonec radnice dočasně ustoupila od pokračování v programu revitalizace dětských hřišť a dalších rekreačních ploch včetně nové instalace laviček. Obnoveny byly zatím jen dva dětské koutky a pouze minimum míst k sezení. Na podzim roku 2013 se v části janovské veřejnosti zvedla vlna nesouhlasu s tímto stavem a byla sepsána petice za pokračování procesu revitalizace veřejných prostranství a osazení rekreačních ploch lavičkami. S ohledem na tento vývoj byla Radou města zřízena pracovní skupina ze zástupců příslušných odborů městského úřadu, Technických služeb Litvínov a městské policie, která doporučila instalovat osm nových laviček. Zastupitelstvo však tento návrh zamítlo.

S peticí neuspěli ani občané, žádající zřízení výboru pro národnostní menšiny. Návrh u zastupitelů města neuspěl hlavně vzhledem k tomu, že v posledním sčítání lidu se k jiné než

české národnosti přihlásilo 3,7 % občanů a v etnicky smíšeném Janově se problematikou občanského soužití zabývá Osadní výbor městské části.⁷⁰

Obr. 62: Opravený dětský koutek, nové parkovací stání, veřejné osvětlení a revitalizované koryto Janovského potoka.

Zdroj: Sting.

5.12.1.3.4. Změna majitelů nemovitostí, ochota majitelů zapojit se do revitalizace

Soubor 612 bytů, původně prodaný ve veřejné dražbě, vystřídal v průběhu tří let tři majitele. Během této doby došlo ke změně a stabilizaci bytové politiky vlastníků, program sestěhovávání obyvatel z lukrativních míst ČR byl nahrazen standardní bytovou politikou a došlo ke zpřísnění podmínek získání nájemní smlouvy (zaměstnání, kauce, zkušební doba ubytování, atp.). Současný majitel se dohodl s městem a poskytl své volné bytové jednotky k užití ve třetím stupni systému dostupného bydlení. Na druhé straně ovšem stáhl žádosti o dotace na opravu domů z IOP, které si podal předchozí vlastník a ačkoli se stal členem, neúčastnil se zatím jednání Řídícího výboru pro IPRSJ. Pokračující chátrání vybavení, deregulace nájemného a malá poptávka po velkých bytech s sebou navíc přinesly nový problém, snižování obydlivosti nájemního bytového fondu. Za posledních pět let se z Janova

⁷⁰ Členy nejsou Romové.

odstěhovalo na 600 lidí. Obsazenost nájemních bytových domů se v některých případech zmenšila na čtvrtinu. Vysoké náklady na temperování prázdných bytů donutily majitele k radikálnímu řešení. Zbylým nájemníkům poskytl náhradní bydlení v jiných, obsazenějších domech, které vlastní v Janově nebo jinde v Litvínově a prázdné domy zapečetil a zabezpečil proti další možné devastaci ze strany vandalů a hledačů kovů. V současné době jsou na sídlišti takto zajištěny tři bytové bloky s celkem 300 byty. Deklarovaný plán vlastníka na demolici objektů zatím maří nedostatek finančních prostředků a neexistence vhodného dotačního titulu, podporujícího revitalizaci území odstraněním staveb.

Obr. 63: Zapečetěný panelový dům o devíti vchodech (135 bytů) v Gluckově ulici. Vstupy do objektu a okna do výše 2. nadzemního patra jsou zazděny. Balkonová zábradlí ve spodních podlažích jsou preventivně odstraněna.
Zdroj: V. T. Zoubková

5.12.1.3.5. Dosažení na dotace

Dostatek finančních prostředků se ukázal být významným limitujícím faktorem realizace především plánované regenerace bytových domů. Navíc jednou z důležitých podmínek pro dosažení na dotace z Evropské unie byla stanovena schopnost předfinancovat vlastní projekt revitalizace. Dostupnost úvěrů se však v důsledku nastupující finanční krize začala od roku 2009 zhoršovat. Banky postupně zpříšňovaly své podmínky pro poskytování

půjček. Problémy s dosažením na úvěry měla hlavně společenství vlastníků bytových jednotek, která se potýkala s dluhy na nájmem některých svých členů. K úspěchu nevedlo ani vyřazení problémových bytů z připravovaných projektů. Mnohé plánované opravy domů proto začaly se zpožděním, dva projekty, připravené k realizaci, byly v důsledku neposkytnutí úvěru zrušeny.

Tab. 26: Operační programy EU, ze kterých byly čerpány dotace pro sídliště Janov.

<i>Operační program</i>	<i>Prioritní osa</i>	<i>Oblast podpory</i>
Integrovaný operační program	5: Národní podpora územního rozvoje	5.2: Zlepšení prostředí v problémových sídlištích
OP Lidské zdroje a zaměstnanost	2: Aktivní politiky trhu práce	2.1: Posílení aktivních politik zaměstnanosti
	3: Sociální integrace a rovné příležitosti	3.2: Podpora sociální integrace příslušníků romských lokalit 3.3: Integrace sociálně vyloučených skupin na trh práce
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost	1: Počáteční vzdělávání	1.4 Zlepšení podmínek pro vzdělávání na základních školách

Zdroj dat: Strukturální fondy, MÚ Litvínov.

Tab. 27: Programy, financované ze státního rozpočtu ČR, ze kterých byly čerpány dotace pro sídliště Janov.

Poskytovatel	Dotační program	Projekt	Příjemce	Charakteristika projektu
Úřad vlády ČR (ve spolupráci s Radou vlády ČR pro záležitosti romské menšiny)	Předcházení sociálnímu vyloučení a odstraňování jeho důsledků	Terénní práce Litvínov – Janov	Město Litvínov	Určen na výdaje spojené se zajištěním služby terénního sociálního pracovníka
Ministerstvo vnitra	Program prevence kriminality a extremismu - Úsvit	Asistent prevence kriminality městské policie; Terénní sociální pracovník	Město Litvínov	Podpora nerepresivních metod práce městské a státní policie, zvyšování bezpečí v lokalitách, eliminace sociálně rizikových jevů a prevence extremismu a zapojení obyvatel ke zlepšení jejich situace
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	Program na podporu integrace romské komunity	Důležitý začátek	ZŠ a MŠ Janov	Určen pro děti předškolního věku z MŠ a přípravných tříd; podpora společných aktivit rodičů, dětí a učitelů
	Prevence rizikového chování	Minimalizace šikany		Vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti prevence a řešení šikany
Ministerstvo práce a sociálních věcí	Poskytování sociálních služeb	Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi	Město Litvínov, Oblastní charita Most	
		Sociální poradna	Oblastní charita Most	

Zdroj dat: MPSV, MŠMT, MV ČR, Úřad vlády.

5.12.1.4. Hodnocení procesu revitalizace po šesti letech

Tab. 28: SWOT analýza současné situace lokality ve srovnání se stavem v roce 2008.

Silné stránky (2008)	2015	Slabé stránky (2008)	2015
Nízké ceny bytů	■	Technický stav bytového fondu	++
Hustota dopravní sítě	■	Kvalita silnic a chodníků	+++
Dobré pokrytí území MHD	■	Nedostatek parkovacích ploch	+++
Finanční podpora města	■	Vybavení parteru městským mobiliářem	+
Dostatek levné pracovní síly	■	Nekvalitní urbánní zeleň	++
Bezprostřední blízkost lesů a Krušných hor	■	Neexistence pěšího nebo cyklistického spojení s ostatními částmi města	++
Kvalitně vybavená školská zařízení a jejich dostatečná kapacita	■	Vzdělanostní a kvalifikační struktura obyvatelstva	+
Dostupnost zdravotnických služeb	■	Vysoká nezaměstnanost	■
Školní sportovní areál	■	Výskyt sociálně patologických jevů	++
Přítomnost neziskových organizací	■	Negativní image – špatná adresa	■
		Zvýšená migrace obyvatel	++
		Omezený přístup do školního sportovního areálu	++
		Nedostatek dětských hřišť	■
		Nedostatek kulturních zařízení – knihovna, kino	■
		Výskyt heren	+++
<i>Výsvětlivky: ■ Stav beze změn.</i>		■ <i>beze změn</i> , + <i>slabé zlepšení</i> , ++ <i>částečné zlepšení</i> , +++ <i>výrazné zlepšení</i>	
Příležitosti (2008)	2015	Hrozby (2008)	2015
Přeshraniční spolupráce	+++	Pokračující úbytek obyvatelstva	■
Rozvoj horské turistiky a cykloturistiky ve vazbě na Krušné hory	+++	Změny v demografické struktuře	■
Čerpání evropských podpor a dotací	++	Další zvyšování nezaměstnanosti	■
		Růst extremismu ve společnosti	■
		Nedostatek finančních prostředků na revitalizační programy v souvislosti s ekonomickou krizí	■
		Růst nákladů za přepravu MHD	■
		Rozvoj těžby hnědého uhlí nad rámec ekologických limitů těžby	■
++ <i>částečně využito</i> , +++ <i>využito</i>		■ <i>Stav beze změn</i> , <i>hrozba nadále trvá.</i>	

Zdroj dat: terénní a dotazníkové šetření.

Od roku 2009 bylo v Janově proinvestováno více než 220 milionů korun. Opravy panelových domů si dosud vyžádaly 185 mil. Kč, 111 milionů zaplatili sami majitelé objektů, zbytek tvořily dotace z Integrovaného operačního programu. Na regeneraci veřejných prostranství bylo vynaloženo 35 mil. Kč, 85 procent z této částky bylo hrazeno z evropských dotací. Další prostředky byly věnovány na rozvoj lidských zdrojů a sociální oblast. I přesto, že některé žádosti byly v průběhu řízení staženy, daří se poměrně úspěšně čerpat finanční prostředky z evropských fondů a vládních programů.⁷¹ Prioritní oblasti IPRSJ jsou až na výjimky naplňovány. Po šesti letech revitalizace si sídliště udrželo všechny své silné stránky. Jevy, které ohrožovaly lokalitu na začátku procesu, nadále zůstávají,

⁷¹ Vedení města Litvínova spolu s Ministerstvem pro místní rozvoj navíc připravily nový nástroj finanční pomoci JESSICA s výrazně měkčími podmínkami pro získání úvěru na opravu obytných domů a sociální oblast ve čtvrti Janov a v navazující lokalitě sídliště Hamr, který je žadatelům k dispozici od druhé poloviny roku 2014.

nevznikly však žádné nové hrozby (viz Tab. 28). Různý zájem o účast na revitalizaci a finanční možnosti vlastníků nemovitostí způsobily, že na sídlišti postupně vznikla mozaika opravených a nadále chátrajících domů. Veřejné prostranství se dočkalo regenerace komunikací a zeleně, nadále však čeká na doplnění o herní a relaxační prvky. Jejich absence a částečně také výskyt městského kamerového systému v ulicích sídliště ovlivnily pobytové chování obyvatel. K odpočinku a sousedským sešlostem jsou využívána schodiště, lavičky autobusových zastávek, obrubníky cest a rampy pro vykládku zboží provozoven. K vyžití dětí slouží často k nelibosti motoristů parkoviště, v létě koryto místního potoka. Pusté a prázdné lokality u vybydlených domů střídají někdy až přelidněné meziblokové prostory. Velké černé skládky zmizely, ale vytvářejí se menší na místech mimo dosahu kamer, i uvnitř bytových domů. Celkově se však výskyt sociálně patologických jevů významně omezil, a to hlavně díky důsledné kontrole území městskou policií a politice nulové tolerance, podpořené vyhláškami města o hazardu a narušování veřejného pořádku.

Ceny bytů v Janově byly v roce 2009 průměrně čtyřikrát nižší než v ostatních částech města. Ani revitalizace tento stav na trhu nemovitostí nezměnila.⁷² Příliv obyvatel se zastavil, migrace z lokality však nadále pokračuje. Slabá kupní síla nevytváří prostor pro vznik nových služeb, místní provozovny bojují o přežití.

Palčivým problémem (i přes úsilí místní samosprávy, neziskových organizací a vzdělávacích agentur zlepšit kvalifikační předpoklady uchazečů o práci) zůstává nezaměstnanost, jejíž míra se po celou dobu revitalizace pohybuje vysoko nad celostátním průměrem. Ukazují se tak limity lokálně pojatého přístupu k řešení problémů sociálně vyloučeného území. Městská samospráva může usměrňovat stavební rozvoj a podmínky občanského soužití, má však jen velmi omezené možnosti účinně postihnout oblast zaměstnanosti v území, když problém nedostatku pracovních příležitostí přesahuje hranice Janova i Litvínova.⁷³ Do budoucna se proto jeví jako nevyhnutelné zapojit do řešení širší okruh aktérů i na krajské a státní úrovni a ve spolupráci s podnikatelskými subjekty koordinovat postup.⁷⁴

⁷² Viz Obr. 52. Zdroje dat pro analýzy trhu nemovitostí v Janově a Litvínově 2009-2014: Mostecká realitní a bytová agentura, Profi-byty, Molík reality, Sreality.cz.

⁷³ V šestiletém výzkumu Město pro byznys časopisu Ekonom se Litvínov v rámci sledovaných 16 měst Ústeckého kraje opakovaně pohybuje na posledních příčkách pořadí. Viz <http://www.mestoprobyznys.cz/vysledky>.

⁷⁴ V březnu 2013 vznikl Pakt zaměstnanosti Ústeckého kraje – platforma spolupráce úřadů, škol a podnikatelů. Cílem je koordinovat aktivity, které v kraji povedou ke zvýšení zaměstnanosti a konkurenceschopnosti.

5.12.2. Most – Chanov

5.12.2.1. Studijní území

Tab. 29: Statistické údaje lokality Most - Chanov

Počet bytů	402 ^(v roce 1980) ; 318 ⁽²⁰¹⁵⁾ / 270 obyvatelných
Vlastník bytů	Město Most
Počet obyvatel	1200 ⁽²⁰¹⁵⁾
Poloha v obci	periferie
Míra prostorového vyloučení	jasná
Míra nezaměstnanosti	74 %

Zdroj dat: Město Most, katastr nemovitostí, ČSÚ, MPSV, MV ČR.

Chanov se nachází cca 4 km od centra a 1,5 km od paty města Mostu. Na přelomu 70. a 80. let 20. století zde bylo postaveno panelové sídliště, tvořené ulicemi Zlatnická, Kovářská a Železná. Původně zde vzniklo osm čtyřpatrových, čtyři sedmipatrové a jeden devítipatrový blok s celkem 400 byty. K základní občanské vybavenosti Chanova patřila samoobsluha, restaurace, kino, kulturní dům, mateřská a základní škola a pobočka České pošty. Dopravní obslužnost zajišťovaly autobusy městské hromadné dopravy, které zajížděly na zastávku, zřízenou přímo na sídlišti. Poměrně klidnou lokalitu psychologicky i reálně oddělila od zbytku města frekventovaná čtyřproudá dopravní komunikace I/13 bez chodníku a možnosti přechodu pro pěší na druhou stranu do nejbližší rezidenční čtvrtě. Do městských bytů na sídlišti byli postupně stěhováni obyvatelé především romského původu ze zaniklého starého města Mostu a okolních vesnic, zrušených v důsledku těžby hnědého uhlí. Od 90. let 20. století sem byli přesouváni dlužníci na nájemném, neplatiči a Romové, kteří nechtěli nebo si nemohli dovolit koupit obecní byty, které byly postupně privatizovány v ostatních částech města. Dlouhodobým problémem lokality se stala vysoká nezaměstnanost obyvatel, dluhy na nájemném, lichva, užívání drog, ničení vnitřního vybavení domů i veřejných prostranství a jejich znečišťování odpadky. Byty na sídlišti a většina objektů občanské vybavenosti zůstaly do současné doby ve vlastnictví města. Majitele změnila pouze budova samoobsluhy, která byla zprivatizována. Objekt však brzy přestal sloužit svému účelu, byl uzavřen a poté léta chátral. Postupně zanikly v lokalitě i další služby, jesle a mateřská škola. Zrušena byla také zastávka MHD přímo na sídlišti, linkové spoje sem přestaly zajíždět. Nejbližší stanice byla zřízena 100 m severozápadně od lokality u rozcestí v ulici Chanovská. V důsledku zvyšování počtu neplatičů mezi nájemníky obecních bytů přistoupila radnice v roce 1996 k celoplošné trvalé odstávce teplé vody.

Sídliště se začalo potýkat s občanskými nepokoji a s migrací obyvatel, kteří nejčastěji odcházeli za příbuznými do jiných lokalit nebo do zahraničí, hlavně do zemí EU. Vylidňování bytových domů přispělo k jejich rychlejšímu chátrání a stále většímu poškozování vybavení i stavebních konstrukcí hledači kovů a bezdomovci. Část obyvatel se přesto s touto situací neztotožnila a snažila se o zlepšení života na sídlišti alespoň organizováním mimoškolních aktivit pro mládež. Ještě v 90. letech se rozvinula romská sdružení Dživas, Sdružení Romů města Mostu, taneční soubor Sam Roma Sam a hudební skupina Euro. Za finanční podpory města a dalších sponzorů začal být jednou ročně pořádán romský kulturní festival.

Situaci sídliště bylo v roce 2000 možné shrnout takto:

Tab. 30: SWOT analýza lokality sídliště Chanov v roce 2000.

Silné stránky (2000)	Slabé stránky (2000)
Bytový fond v majetku města	Technický stav bytového fondu
Klidná lokalita	Kvalita silnic a chodníků
Finanční podpora města	Nedostatek parkovacích ploch
Dostatek levné pracovní síly	Vybavení parteru městským mobiliářem
Kapacita školského zařízení	Absence urbánní zeleně
Přípravný ročník	Vzdálenost lokality od ostatní zástavby města
Přítomnost neziskových organizací	Neexistence pěšího nebo cyklistického spojení s ostatními částmi města
Spolková činnost	
Dostatek volných bytů	Vzdělanostní a kvalifikační struktura obyvatelstva
	Vysoká nezaměstnanost
	Vysoké dluhy na nájemném
	Výskyt sociálně patologických jevů
	Negativní image – špatná adresa
	Zvýšená migrace obyvatel
	Neorganizovaná mládež
	Nedostatek dětských hřišť
	Zchátralý sportovní areál
	Nedostatek kulturních zařízení
	Zchátralý objekt samoobsluhy
	Rivalita mezi NNO
	Animozita mezi sousedy (rody)
	Zanedbávání zdravotní péče
Příležitosti (2000)	Hrozby (2000)
Mezinárodní spolupráce	Pokračující úbytek obyvatelstva – vystěhovalectví
Zlepšení vybavenosti školského zařízení	
Obnova sportovního areálu	Nezajištěna kontinuita služeb (neexistuje systém dlouhodobého financování ze strany města)
Znovuotevření prodejny s potravinami	Další zvyšování nezaměstnanosti
Zlepšení zdravotní péče	Růst extremismu ve společnosti
Zajištění zázemí pro NNO	Nedostatek finančních prostředků na revitalizační programy
Čerpání evropských podpor a dotací	Růst nákladů za přepravu MHD
Rozšiřování nabídky volnočasových aktivit pro mládež	
Zajištění předškolní péče	
Zvýšení nabídky cílených rekvalifikačních kurzů	
Zaměstnávání obyvatel v oblasti péče a údržby sídliště	

Zdroj dat: IPRM Most a Kronika města Mostu.

5.12.2.2. Příprava a realizace revitalizace

Proces revitalizace v Chanově si prošel dvěma fázemi, rozdílnými co do přístupu k plánování, ale i zaměření projektů. Zatímco v prvním období v letech 2000 – 2008 probíhala příprava a realizace samostatně bez centrálního plánu a výraznou převahu měla sociální opatření, od roku 2009 město postupovalo podle strategických plánů a zaměřilo se na přijetí legislativních a environmentálních opatření.

5.12.2.2.1. Období 2000 – 2008

Sídliště Chanov patří mezi nejstarší a nejdéle existující sociálně vyloučené lokality na území České republiky. Dlouhodobé problémy území a jeho obyvatel začalo město Most a další lokální aktéři intenzivněji vnímat a řešit na přelomu století. První pokusy o řešení situace na sídlišti probíhaly bez centrálního plánu nebo hlubší koordinované spolupráce lokálních aktérů, kteří reagovali ad hoc na aktuální potřeby a situaci. Ještě v době fungování okresního úřadu byla vytvořena funkce romské poradkyně. V roce 2000 město Most přímo v Chanově zprovoznilo Romské informační centrum, které pod vedením Sdružení Romů města Mostu řešilo například problematiku reintegrace občanů vracejících se po delším pobytu v zahraničí. V chanovské základní škole začaly pracovat romské asistentky výuky, placené z dotací Ministerstva vnitra. Vedení školy se rozhodlo podpořit větší docházku do školy tím, že zavedlo ranní svolávání žáků veřejným rozhlasem. Nabídku nepovinných předmětů rozšířilo o katechismus.⁷⁵ Zároveň se snažilo motivovat k dobrým studijním výsledkům tím, že přistoupilo k odměňování nejlepších žáků. Díky vítězství v republikové malířské soutěži, pořádané společností Opavia, získala základní škola 850 tisíc korun na revitalizaci hřiště. Postaveny byly dva pingpongové stoly, lezecká stěna, hřiště s brankami a rampy pro skateboard. Základní škola také spolu s Okresním muzeem Most, romským občanským sdružením Dživas a společností Krušnohorec s. r. o. stála u zrodu obecně prospěšné společnosti Dům romské kultury v Chanově, která si dala za cíl vzdělávat uchazeče o zaměstnání a vytvářet nové pracovní příležitosti. Prostory pro činnost poskytlo město Most v kulturním domě na sídlišti, který byl společností v roce 2003 pronajat za symbolickou korunu na 20 let s tím, že do dvou let nájemce zajistí celkovou rekonstrukci budovy. V objektu získala zázemí pro své kurzy a společenské akce také sdružení Dživas a Komunitní centrum Chanov, financování projektů měly zajistit dotace a sponzorské dary. Provozní

⁷⁵ Předmět navštěvuje 45 % žáků školy.

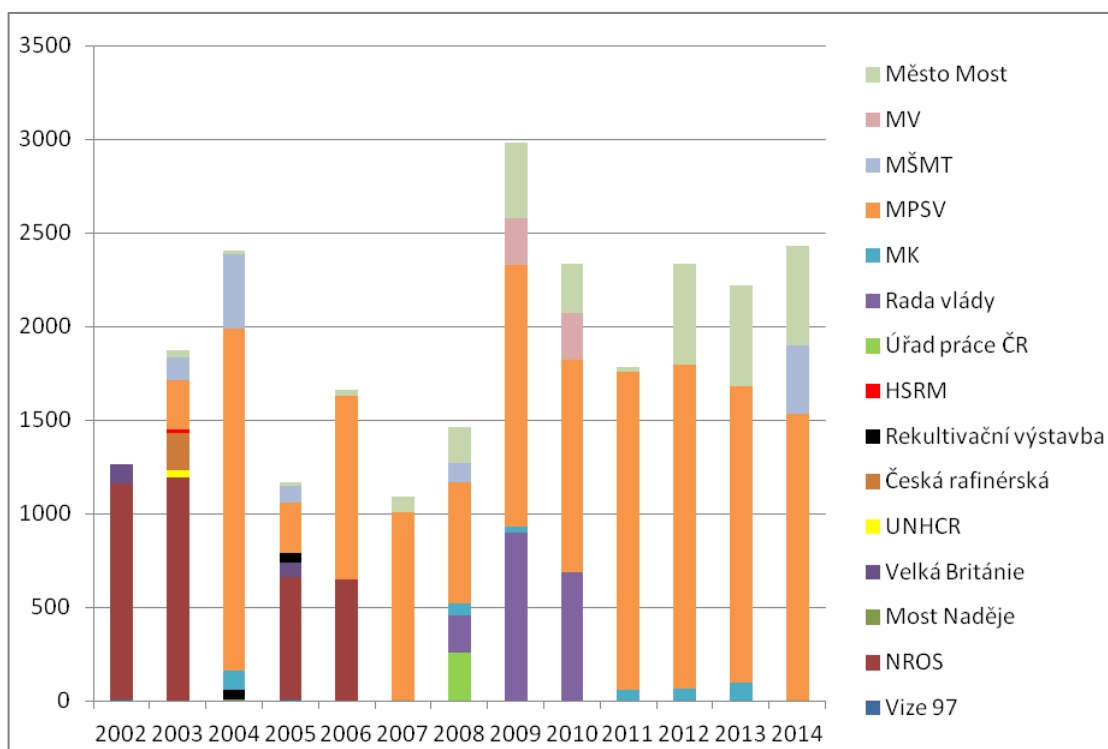
náklady Domu romské kultury do výše 100 tisíc korun měsíčně hradilo město Most, zbytek platila občanská sdružení z vlastních zdrojů a dotací. Objekt se podařilo v roce 2005 zrekonstruovat. Náklady ve výši 8,8 milionů korun byly hrazeny ze Společného Regionálního operačního programu EU. Na opravách učeben se v rámci výuky a praxe začali brzy podílet nezaměstnaní účastníci prvního rekvalifikačního kurzu oboru pomocný zedník, pořádaného Domem romské kultury. Absolventi dalšího kurzu (poradce komunitních center) byli zaměstnáni v lokalitě ve funkci terénních sociálních pracovníků.

Tab. 31: Rekvalifikační kurzy organizované od roku 2002 Domem romské kultury

Realizovaný rekvalifikační kurz	Průměrná úspěšnost dokončení kurzu	Realizovaný rekvalifikační kurz
Pomocné zednické práce	88 %	Správce nemovitostí – domovník
Pomocné malířské práce		Vedoucí dětských kolektivů
Základy stavebních řemesel		Obsluha křovinořezu a motorové sekačky
Poradce komunitních center		Výrobce upomínkových předmětů
Obsluha osobního počítače		Úklidové práce

Zdroj dat: Dům romské kultury.

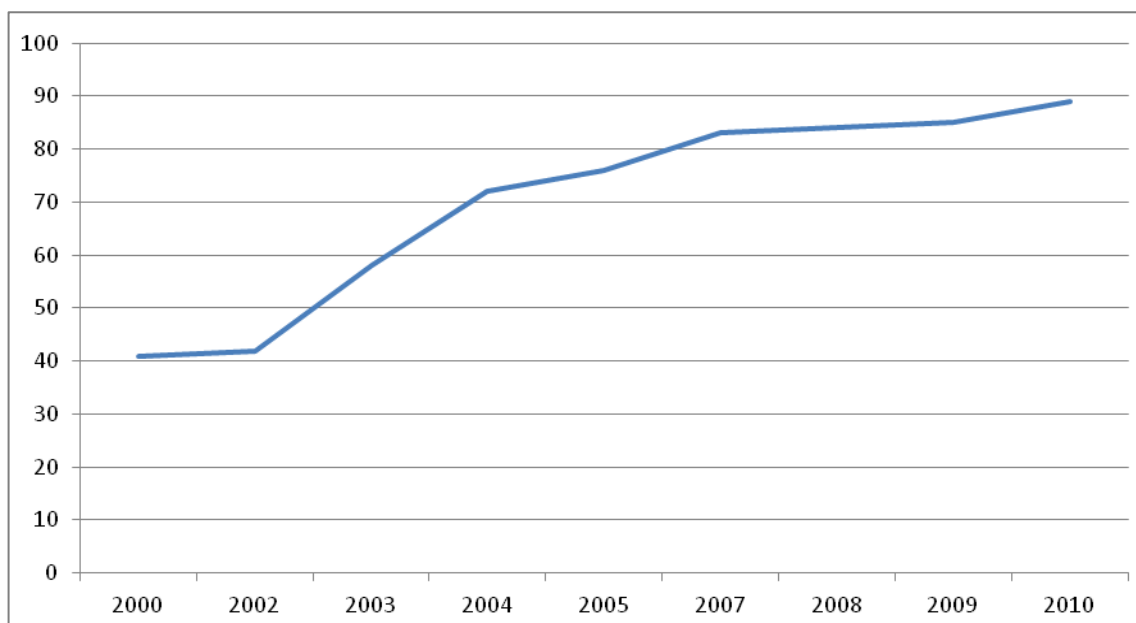
Důležitým organizátorem mimoškolních aktivit se stalo Komunitní centrum Chanov. V roce 2003 otevřelo díky dotacím předškolní klub Klubíčko pro děti od tří do šesti let se vstupem zdarma. Mimoto začalo pořádat pravidelné soutěže dětských tanečních a pěveckých souborů a jednotlivců, fotbalové turnaje a poznávací výlety.

Obr. 64: Dotace a sponzorské dary pro Komunitní centrum Chanov v letech 2002-2014 (v tis. Kč).

Zdroj dat: Komunitní centrum Chanov, o.s.

Na stále zvyšující se dluhy na nájemném v obecních bytech v Chanově zareagovalo město opakovaným vyhlášením generálního pardonu na pokuty z nedoplatků nájemného, pokud dojde ke splacení dlužné částky. Vedle toho magistrát začal nabízet splátkové kalendáře. Pokud ani tak nebyl úspěšný, uchýlil se k vymáhání pohledávek exekutorem a srážkám ze sociálních dávek. Na snižování celkového dluhu na nájemném však tato opatření neměla velký vliv.

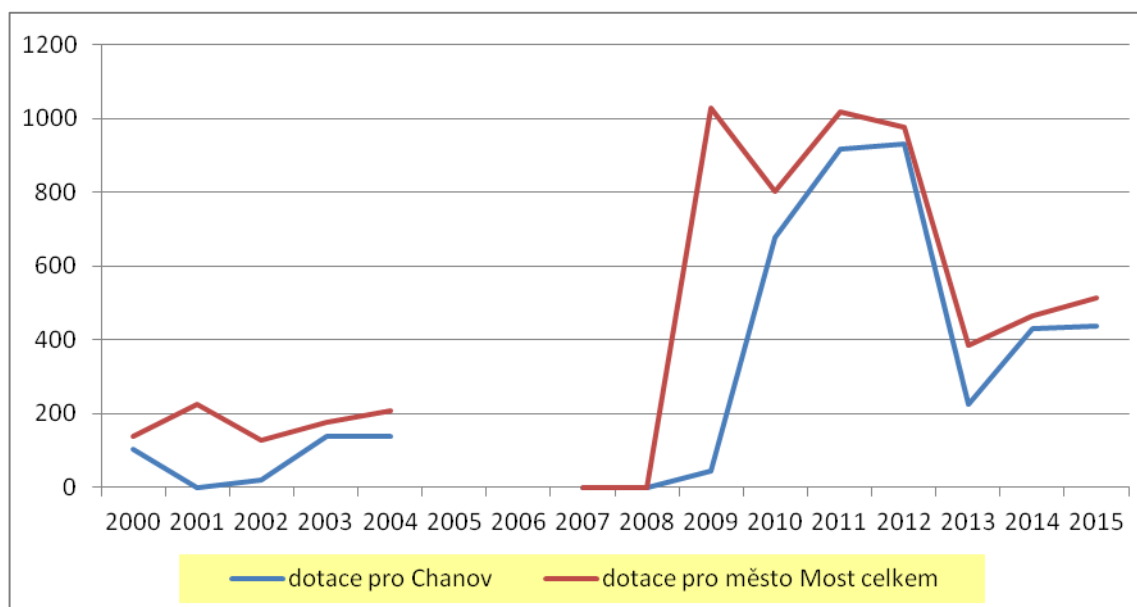
Obr. 65: Vývoj dluhu na nájemném v obecních bytech na sídlišti v Chanově (v mil. Kč).
Zdroj dat: Magistrát města Mostu.

Další výzvou pro město jako vlastníka se stal zchátralý bytový fond. Ještě na začátku roku 2001 magistrát uvažoval o rekonstrukci nejvíce zdevastovaného bytového domu (blok 9). Odhadované náklady činily 20 milionů korun. Město, které chtělo financovat opravy pomocí dotací, však nemohlo žádat o příspěvek z Programu podpory revitalizace panelových sídlišť Ministerstva pro místní rozvoj, protože nebyl splněn požadavek „přirozeného“ opotřebování bytů. Dotace z jiných zdrojů, na které se podařilo dosáhnout, byly natolik nízké, že se magistrát rozhodl pro demolici domu ještě na jaře roku 2002. Bytový fond sídliště se zmenšil o 48 bytových jednotek. Opravy dalších bytů v lokalitě byly odkládány.⁷⁶

Dalším palčivým problémem na sídlišti bylo neustálé vznikání černých skládek a jiného znečišťování veřejných prostranství a s tím spojené šíření hlodavců a hmyzu na ulicích i v domech. Navyšování kapacit technických služeb pro oblast Chanova však nebylo finančně, ani politicky průchodné. Částečným řešením situace se však stal projekt, který

⁷⁶ Kronika města Mostu (2003), s. 50: „Odložení oprav ovlivnil fakt, že v tomto bloku žili neplatiči nájemného.“
Srov. <http://www.mesto-most.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=9959&id_dokumenty=4848>.

spojoval čištění lokality s využitím institutu veřejně prospěšných prací. Občanské sdružení Dživas získalo od města zakázku na úklid veřejných prostranství na sídlišti, při kterém byli zaměstnání místní obyvatelé. Projekt snížil zátěž technických služeb, vytvořil dočasná i trvalá pracovní místa a přispěl k lepšímu vzhledu a čistotě lokality, v dalších letech byl proto nadále městem a Úřadem práce podporován.

Obr. 66: Dotace z Programu prevence kriminality Ministerstva vnitra v letech 2000 – 2015 (v tis. Kč).

Zdroj dat: MV ČR.

5.12.2.2.2. Období 2009 – 2015

V tomto období radnice změnila přístup jak k plánování, tak k realizaci projektů. Město se rozhodlo využít pomoci Integrovaného operačního programu EU, konkrétně aktivity Integrovaného plánu rozvoje měst, a opravit veřejná prostranství i samotné domy. Proces revitalizace byl nově také zaštitěn strategickými plány. Vedle Integrovaného plánu rozvoje deprivovaných zón města (DEMOS) byly schváleny:

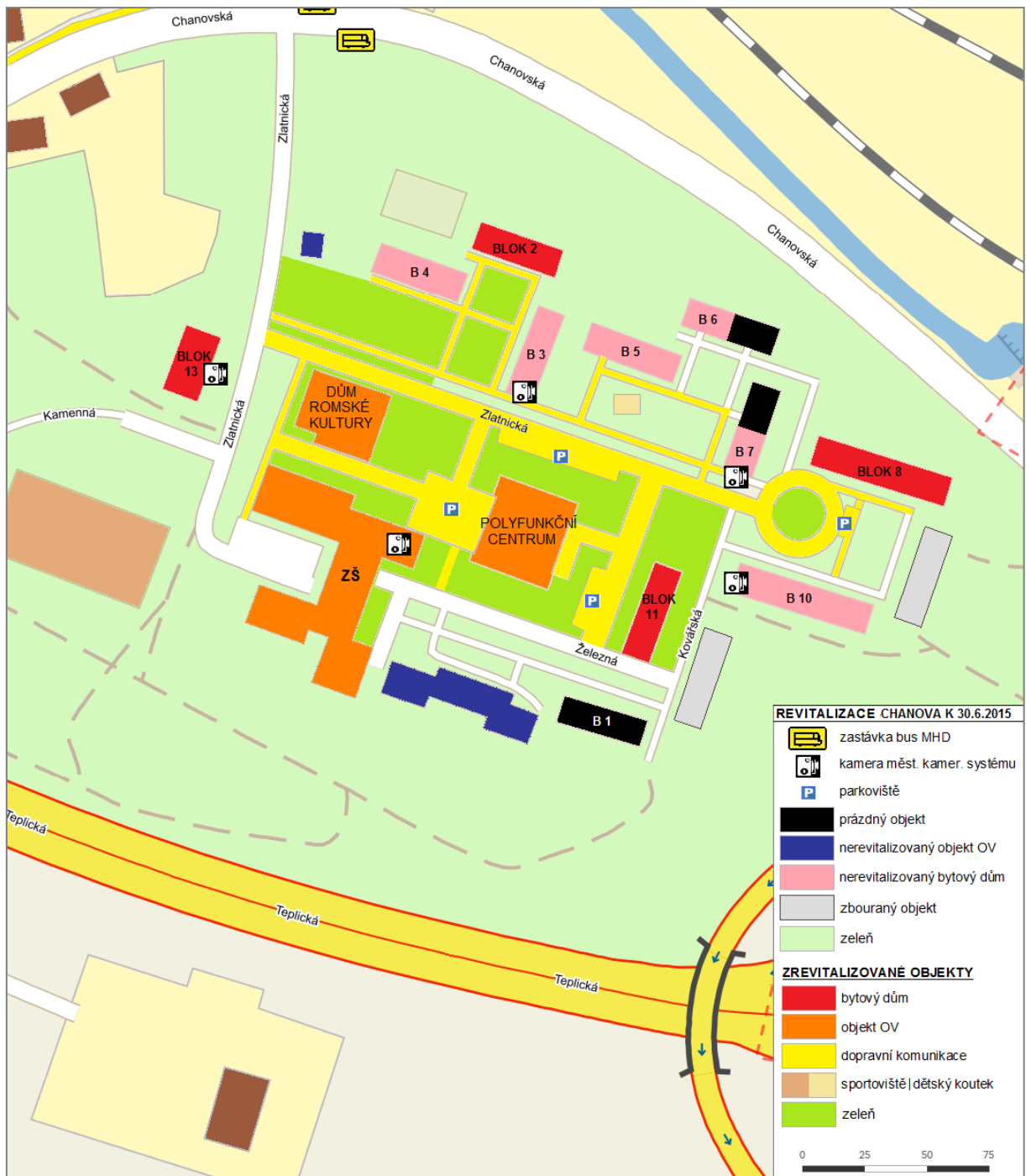
- Program rozvoje města Mostu, který si kladl za cíl:
 - Růst vzdělanostní úrovně obyvatel;
 - Rozvoj společenských, kulturních a sportovních aktivit;
 - Rozšíření nabídky možností pro trávení volného času mládeže;
 - Zvyšování bezpečnosti;
 - Sociální a zdravotní péči o obyvatelstvo;
 - Rozvoj spolkového života, dobrovolných a občanských aktivit.

- Akční plán, navazující na Strategický plán města a stanovující krátkodobější cíle;
- 1. – 3. Komunitní plán sociálních služeb, které podporují:
 - Rozvoj sociálních služeb přímo v lokalitě;
 - Sdružené financování sociálních služeb z dotačních prostředků;
 - Aktivity neziskového sektoru;
 - Rozvoj spolupráce mezi poskytovateli a zadavateli sociálních služeb.

Na opravu domů a veřejných prostranství na sídlišti byla z IOP vyčleněna částka cca 126 miliónů Kč. Celkem bylo dosud v Chanově realizováno osm projektů včetně opravy veřejných prostranství (viz Obr. 67). Nejvýznamnější byla kompletní rekonstrukce objektu ve Zlatnické ulici č. p. 192-194 (blok 8), kde z původně zničených 24 bytových jednotek vzniklo 36 sociálních bytů, které se staly součástí nově budovaného systému třístupňového propustného bydlení, jehož cílem je připravit a motivovat účastníka na samostatné nájemní bydlení, ideálně mimo sociálně vyloučenou zónu. S cílem dále snížit kapacitu sídliště a zajistit větší bezpečnost prostředí radnice v roce 2012 přistoupila k demolici již několik let prázdného a zdevastovaného domu s 48 byty v ulici Kovářská (viz Obr. 69). Potřebná částka 2,7 milionů korun byla plně hrazena z rozpočtu města.

Vedle zásahů do bytového fondu došlo v Chanově k intervenci do občanské vybavenosti. Zchátralou budovu bývalé samoobsluhy získal od soukromého majitele do vlastnictví Dům romské kultury, který s dotací 18,8 milionů celý objekt opravil a zprovoznil nízkoprahové Polyfunkční centrum, v němž byla otevřena veřejná knihovna (půjčovně se neplatí), PC učebna s přístupem na internet, fitness (vstupné zdarma), sociální poradna, šatník a tvůrčí dílny pro truhláře amatéry, kroužky šití a vaření. Zahájena byla spolupráce také s potravinovou bankou. Od školního roku 2014/2015 začala v centru působit střední odborná škola, nabízející učební obory operátor skladování. První ročník úspěšně ukončilo 10 z jedenácti studujících.

S cílem zlepšit dostupnost zdravotní péče v lokalitě se v Chanově angažoval krajský úřad. Ve spolupráci s Krajským zdravotním ústavem bylo pořádáno několik preventivních akcí v oblasti ochrany zdraví a prevence nemocí. Žáci ZŠ mohli zdarma podstoupit imunologické vyšetření na zjištění alergií. Na sídliště přijela také pojízdná laboratoř se snímkovacím pracovištěm na TBC, ve které bylo zájemcům z řad obyvatel zajištěno vyšetření na tuberkulózu.

Obr. 67: Revitalizace Chanova k 30.6.2015.

Zdroj: vlastní zpracování.

Chanov, červenec 2011

Chanov, duben 2012

Obr. 68: Chanov – revitalizace panelového domu v ulici Kovářská.
Zdroj: Romea TV.

Obr. 69: Bourání panelového domu v ulici Kovářská (říjen 2013).
Zdroj: Milan Nebesář.

Tab. 32: Projekty, podpořené v období 2009 – 2015 z Operačních programů EU

Operační program	Příjemce dotace	Projekt	Podpora		Výše dotace v tis. Kč
			Od	Do	
OP LZZ	Oblastní charita Most	AMARE KHER	2009	2012	7 480
		Protidluhové poradenství	2010	2014	7 068
		Amare Roma - Naši Romové	2012	2015	6 297
		Prevence sociálního vyloučení	2009	2012	3 735
		Komplexní program integrace sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených obyvatel do společnosti	2011	2015	18 830
IOP	Statutární město Most	Rekonstrukce bloku 2	2011	2012	2 044
		Rekonstrukce bloku 11			2 183
		Rekonstrukce bloku 13			1 999
		Rekonstrukce bloku 8		2013	7 629
		Kamerový systém	2012	2013	4 926
		Úpravy veřejných prostranství			6 689
		Vegetační úpravy	2013	2014	229
		Rekonstrukce veřejně přístupného sportoviště, ul. Zlatnická, Most	2013	2014	5 588
		Pěší propojení sídliště Chanov s lokalitou nádraží ČD v Mostě	2015	2015	14391
		OP VK	ZŠ Chanov	Učíme se s radostí	2011

Zdroj dat: Strukturální fondy.

V roce 2015 byl Chanov po 37 letech od vzniku sídliště propojen stezkou pro pěší a cyklisty se zbytkem města. Chodník je asfaltový, dlouhý cca 1 200 metrů a vede od sídliště směrem k železničnímu nádraží na okraji Mostu. Vyhýbá se všem dosavadním dopravním komunikacím, ve večerních hodinách je proto po celé své trase osvětlen. Investice za 16 milionů korun byla z velké části hrazena z dotací Integrovaného operačního programu. Magistrát využil při zadávání veřejné zakázky podmínku pro firmu, která zvítězí v soutěži, zaměstnat na stavbě nejméně 10 % pracovníků z řad dlouhodobě nezaměstnaných.

Obr. 70: Trasa nového chodníku z Chanova do Mostu (2015).

Zdroj: Magistrát města Mostu.

Obr. 71: Nový chodník z Chanova do Mostu.
Zdroj: Iveta Lhotská

5.12.2.3. Hodnocení procesu revitalizace po 15 letech

Od roku 2000 bylo do projektů v lokalitě Chanov investováno 228 milionů korun, z toho 138 milionů tvořily soukromé, státní a evropské dotace. Na environmentální zásahy bylo celkem věnováno 100 milionů korun, dvě třetiny z této částky bylo hrazeno z dotací. Další prostředky byly věnovány na zvyšování bezpečnosti a zaměstnanosti, rozvoj lidských zdrojů a sociální služby. Na preventivní činnost v lokalitě přispěla ministerstva vnitra, školství a tělovýchovy, práce a sociálních věcí, kultury a zahraničních věcí. Sociálně-aktivizační služby podpořil Úřad práce ČR i nadace Vize 97 a NROS. Na financování některých environmentálních zásahů se podílel Státní fond životního prostředí. Na regionální úrovni poskytly prostředky také Ústecký kraj a Hospodářská a sociální rada Mostecká. Vedle toho obdržely neziskové organizace a základní škola v Chanově významné sponzorské dary od velkých zaměstnavatelů z regionu i mimo něj (MUS, Česká rafinérská, Opavia). Významné mediální pokrytí kauzy Chanova získalo pozornost a nakonec pomohlo zajistit také pomoc lokalitě ze zahraničí. Projekty sociální inkluze finančně podpořily Velká Británie, Nizozemí a Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. Konzultace a své dlouhodobé poznatky v oblasti soužití s Romy poskytlo Španělsko, ve kterém žije největší romská menšina v Evropě.

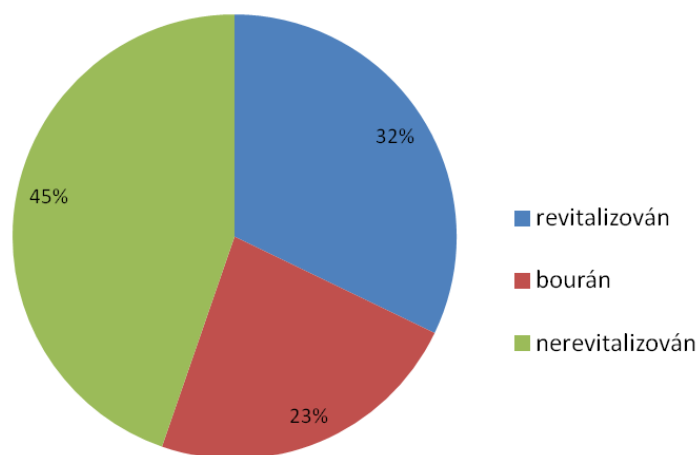
Tab. 33: SWOT analýza současné situace lokality ve srovnání se stavem v roce 2000.

Silné stránky (2000)	2015	Slabé stránky (2000)	2015
Bytový fond v majetku města	■	Technický stav bytového fondu	+
Klidná lokalita	■	Kvalita silnic a chodníků	++
Finanční podpora města	■	Nedostatek parkovacích ploch	++
Dostatek levné pracovní síly	■	Vybavení parteru městským mobiliářem	■
Kapacita školského zařízení	■	Absence urbánní zeleně	■
Přípravný ročník	■	Vzdálenost lokality od ostatní zástavby města	■
Přítomnost neziskových organizací	■	Neexistence pěšího nebo cyklistického spojení s ostatními částmi města	+++
Spolková činnost	■	Vzdělanostní a kvalifikační struktura obyvatelstva	++
Dostatek volných bytů	■	Vysoká nezaměstnanost	■
		Vysoké dluhy na nájemném	+
		Výskyt sociálně patologických jevů	+
		Negativní image – špatná adresa	■
		Zvýšená migrace obyvatel	+
		Neorganizovaná mládež	++
		Nedostatek dětských hřišť	+
		Zchátralý sportovní areál	+++
		Nedostatek kulturních zařízení	++
		Zchátralý objekt samoobsluhy	+++
		Rivalita mezi NNO	++
		Animozita mezi sousedy (rody)	+
		Zanedbávání zdravotní péče	+
Vysvětlivky: ■ Stav beze změn.		■ beze změn, + slabé zlepšení, ++ částečné zlepšení, +++ výrazné zlepšení	
Příležitosti (2000)	2015	Hrozby (2000)	2015
Mezinárodní spolupráce	+++	Pokračující úbytek obyvatelstva – vystěhovalectví	■
Zlepšení vybavenosti školského zařízení	+++	Nezajištěna kontinuita služeb (neexistuje systém dlouhodobého financování ze strany města)	■
Obnova sportovního areálu	+++	Další zvyšování nezaměstnanosti	■
Znovuotevření prodejny s potravinami	■	Růst extremismu ve společnosti	■
Zlepšení zdravotní péče	+	Nedostatek finančních prostředků na revitalizační programy	■
Zajištění zázemí pro NNO	+++	Růst nákladů za přepravu MHD	■
Čerpání evropských podpor a dotací	++		
Rozšiřování nabídky volnočasových aktivit pro mládež	+++		
Zajištění předškolní péče	++		
Zvýšení nabídky cílených rekvalifikačních kurzů	++		
Zaměstnávání obyvatel v oblasti péče a údržby sídliště	++		
■ nevyužito, ++ částečně využito, +++ využito		■ Stav beze změn, hrozba nadále trvá.	

Zdroj dat: terénní a dotazníkové šetření.

Silné stránky, které lokalita vykazovala v roce 2000, byly udrženy. Zároveň však zůstaly zachovány všechny hrozby, závažná je především finanční nesoběstačnost projektů a vysoká závislost udržitelnosti zásahů a výsledků revitalizace na dostupnosti dotací. Nezlepšila

se situace v oblasti vybavení veřejných prostranství relaxačními prvky, nadále absentuje keřová a stromová výsadba. Spojení se zbytkem města se podařilo zlepšit díky vybudování stezky pro pěší a cyklisty, k dalšímu rozvoji a přiblížení městské zástavby směrem k lokalitě však nedošlo. Díky revitalizaci bývalých objektů občanského vybavení se v lokalitě významně rozšířila nabídka volnočasových aktivit a rekvalifikačních kurzů, zaniklé nákupní prostory se na druhé straně nepodařilo nahradit adekvátními službami.

Obr. 72: Zásahy do bytového fondu v letech 2000 – 2015.
Zdroj: vlastní zpracování na základě dat vlastníků nemovitostí.

Přestože zůstala lokalita po celou dobu v majetku jednoho vlastníka (obce), který měl možnost čerpat na opravu domů evropské dotace, nebyla lokalita zásadně revitalizována. Z původních 402 bytů bylo 133 bytů zrenovováno a 96 odstraněno demolicí domu (viz Obr. 72). Ostatní byty jsou nadále ve velmi špatném technickém stavu, 48 bytů je v neobyvatelném stavu (viz Obr. 73). V důsledku této situace se oproti roku 2000 snížil počet obyvatel lokality o čtvrtinu.

Obr. 73: Železná č. p. 204-205 (blok 1) v roce 2014.
Zdroj: V.T. Zoubková.

5.12.3. Obrnice – Nová výstavba

5.12.3.1. Studijní území

Lokalitu Nová výstavba, situovanou v bezprostřední blízkosti centra obce Obrnice, tvoří panelové sídliště ze 70. let 20. století, v jehož středu byly vybudovány areály základní a mateřské školy. Ty území přirozeně rozdělily na dvě části, Malé a Velké sídliště.

Tab. 34: Statistické údaje lokality Obrnice – Nová výstavba

Obec Obrnice				
Katastrální výměra		7,46 km ²		
Počet obyvatel		2365 ⁷⁷		
Počet částí		3		
Průměrná nezaměstnanost		18 % ⁷⁸		
Lokalita Nová výstavba - Malé sídliště	Počet bytů	97		
	Vlastník bytů	Realitní společnost		
Lokalita Nová výstavba - Velké sídliště	Počet bytů	500 ^(původně) / 445 ⁽²⁰¹⁵⁾		
	Vlastník bytů	125 ⁽²⁰¹⁵⁾ obec	258 SVJ	62 realit.

Zdroj dat: obec, katastr nemovitostí, ČSÚ, MPSV, MV ČR.

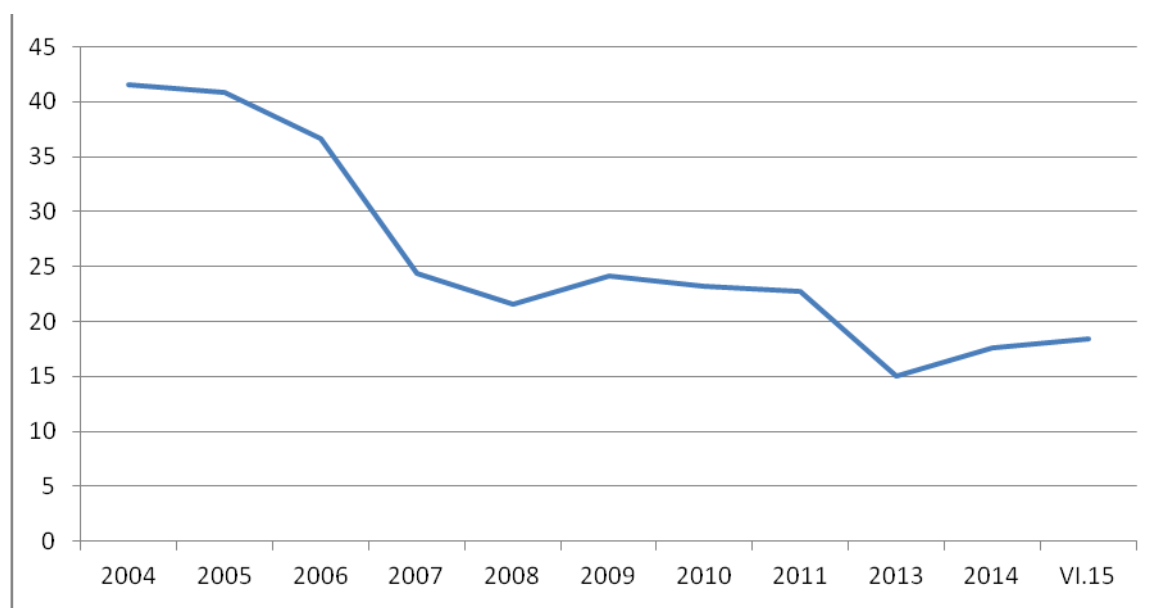

Obr. 74: Obrnice od jihu v době před revitalizací, červeně označeny posléze zbourané domy.
Zdroj: Jan Foukal, upraveno.

⁷⁷ Stav k 31. 12. 2014. Zdroj dat Ministerstvo vnitra ČR.

⁷⁸ Stav k 31. 12. 2014. Zdroj dat MPSV ČR.

Vznik lokality po roce 2002 ovlivnilo několik faktorů. Kořeny problémů lze nalézt v (1) nevhodně zvolené skladbě bytového fondu, tvořeného především bytovými jednotkami 4+1, (2) dlouhodobě špatné dostupnosti služeb v obci, (3) restrukturalizaci průmyslové výroby v regionu, (4) přirozeném stárnutí nemovitostí a technologií, (5) ve výsledcích privatizace bytů po roce 2002 a (6) v podstatě od počátku sídliště záměrně utvářené skladbě obyvatelstva. Vysoký podíl sociálně a ekonomicky slabých osob byl způsoben jejich přirozeným i řízeným sestěhováním v několika vlnách a zároveň postupným odchodem mladých, kvalifikovaných obyvatel. V roce 1985 přišli do Obrnic za prací Romové ze Slovenska, po roce 1990 se sem za levnějším nájemným stěhovali občané romského původu z blízkého Mostu. Velký vliv na změnu struktury obyvatel však měla především privatizace bytového fondu, kterou realizovala nejen obec Obrnice, ale i další významní vlastníci bytů (ČD) v letech 2002 – 2006. Většina bytů přešla do vlastnictví stávajících nájemníků, kteří je levně prodávali dále realitním společnostem. Ty do Obrnic vystěhovaly sociálně vyloučené osoby a Romy z lukrativních lokalit ve středních Čechách. Noví občané s většinou nízkou kvalifikací hledali jen těžko znovu práci v regionu dlouhodobě postiženého vysokou nezaměstnaností. Množily se další problémy, zhoršila se platební morálka mnoha nájemníků a vlastníků bytů, v lokalitě se zvýšila kriminalita, ubylo dostupných služeb, doposud nezasažené části bytového fondu se začaly vyliďňovat.

Obr. 75: Vývoj nezaměstnanosti v Obrnicích v letech 2004 – 2014 (stav vždy k 31. 12. t. r.)
Zdroj: vlastní zpracování na základě dat ČSÚ.

5.12.3.2. Příprava a realizace revitalizace

Zásadní vliv na ukončení prohlubování krize v lokalitě a zahájení revitalizace měla politická změna ve vedení obce. Po komunálních volbách v roce 2006, které vyhrála koalice stran, podporujících zásadní změny v přístupu ke správě území, byl další prodej domů radnicí zastaven a začaly být hledány cesty k řešení situace. Obec se stala katalyzátorem dění, přitom se zaměřila komplexně na čtyři problémové oblasti, a to bezpečnost, bydlení, sociální služby a vzdělávání. Postupně byla přijata opatření legislativní, investiční, sociální a environmentální.

Výchozí situaci pro přípravu revitalizace sídliště bylo v roce 2008 možné shrnout takto:

Tab. 35: SWOT analýza lokality Nová výstavba v roce 2008.

Silné stránky (2008)	Slabé stránky (2008)
Poloha v obci	Obec nemá vliv na vývoj v lokalitě, protože je marginálním vlastníkem bytového fondu
Dopravní dostupnost a prostupnost	Technický stav bytového fondu
Finanční a politická podpora obce	Nadměrná velikost bytů
Spojení území s městem Most prostřednictvím MHD	Nedostatek sociálního bydlení
Dostatek levné pracovní síly	Kvalita silnic a chodníků
Kapacita školských zařízení	Nedostatek parkovacích ploch
Klidná lokalita	Vybavení parteru městským mobiliářem
Dostatek volných bytů	Nekvalitní urbánní zeleň
	Nedostatek dětských hřišť
	Vysoká nezaměstnanost
	Vzdělanostní a kvalifikační struktura obyvatelstva
	Výskyt sociálně patologických jevů
	Negativní image – špatná adresa
	Klesající počet obyvatel
	Dostupnost zdravotnických služeb
	Nedostatek kulturních nebo volnočasových zařízení
Příležitosti (2008)	Hrozby (2008)
Čerpání evropských podpor a dotací	Pokračující úbytek obyvatelstva – vystěhovalectví
Zprovoznění nízkoprahového centra	Změny v demografické struktuře
Zajištění vzniku terénních programů	Další zvyšování nezaměstnanosti
Poskytování sociálně-aktivizačních služeb	Růst kriminality a extremismu
Vytvoření systému prostupného bydlení	Nedostatek finančních prostředků na revitalizační programy
Zachování obecního nájemního bydlení	Růst nákladů za přepravu MHD
Sociální podnikání	
Dotovaná pracovní místa	

Zdroj dat: terénní a dotazníkové šetření.

Základním regulativem rozvoje lokality se stal nový územní plán, přijatý zastupitelstvem v roce 2008, který si zakládal na „razantních opatřeních, zejména důsledné regeneraci jádrových ploch,“ včetně panelového sídliště, [...] „důsledné asanaci [území] od skládek a vytvoření nových residenčních útvarů s vysokými nároky na urbanistickou strukturu.“ Další rozvoj sídliště, respektive bytových domů, územní plán odmítl. Lokalita byla určena k regeneraci ve smyslu obnovy a uspořádání veřejné zeleně, dětských hřišť a úpravy parkovacích ploch.

Přípravu a realizaci revitalizace doprovázelo schválení strategických dokumentů:

- *Program rozvoje obce Obrnice na období 2008 – 2013*, který si na sídlišti kladl za cíl:
 - opravit panelové domy;
 - přestavět jeden panelový dům na tzv. byty sociální (malometrážní);
 - vytvořit společensko-kulturní centrum, ve kterém by byla umístěna knihovna s internetem pro veřejnost, klubovny a prostory pro pořádání kulturních a společenských akcí.
- *Strategie nakládání s bytovým fondem ve vlastnictví obce z roku 2009*, plánující:
 - vytvoření nabídky bytů vyšší kategorie, která by eliminovala příliv dalších sociálně slabých občanů;
 - vybudování standardních malometrážních (sociálních) bytů;
 - získání zpět do vlastnictví co nejvíce bytů, aby mohla obec dál ovlivnit sociální strukturu obyvatel a zlepšit kulturu bydlení;
 - zpřísnění smluvních podmínek nájemních smluv u nově přidělovaných bytů ve vlastnictví obce;
 - zvýšení a zpřísnění kontrol počtu osob v bytech ve vlastnictví obce z důvodu eliminace počtu nehlášených a neplaticích osob;
 - nekompromisní vymáhání dluhů na nájemném a službách.
- *Koncepce prevence kriminality Obce Obrnice a lokalit ve správním obvodu obce na období 2010 – 2013 a 2014 – 2017*, která v lokalitě sídliště podporuje:
 - spolupráci a koordinaci činnosti subjektů participujících v oblasti prevence;
 - činnost nízkoprahového zařízení;
 - terénní programy;
 - aktivity asistenta prevence kriminality;
 - zkvalitňování sociálních služeb;
 - zaměstnávání ohrožených skupin obyvatel;
 - rozvoj kamerového systému;

- udržení spolupráce s Městskou policií Most a obvodním oddělením Policie ČR v Obrnicích.
- *Strategický plán sociálního začleňování, obec Obrnice 2011 – 2013 a 2013 – 2015, ve kterém lze identifikovat 8 priorit, a to:*
 - zkvalitnění bydlení pro cílovou skupinu v obci;
 - posilování občanského soužití a stabilizace obyvatelstva;
 - vznik sociálních služeb v obci;
 - vzdělávání dětí a dospělých;
 - volný čas dětí a mládeže;
 - snížení sociálně patologických jevů v obci a posílení bezpečnosti;
 - zvýšení pracovního uplatnění nedostatečně kvalifikovaného obyvatelstva;
 - funkční systém spolupracujících organizací a koordinace.

Pro zajištění veřejného pořádku v obci přijala obec Obrnice řadu obecně závazných vyhlášek.

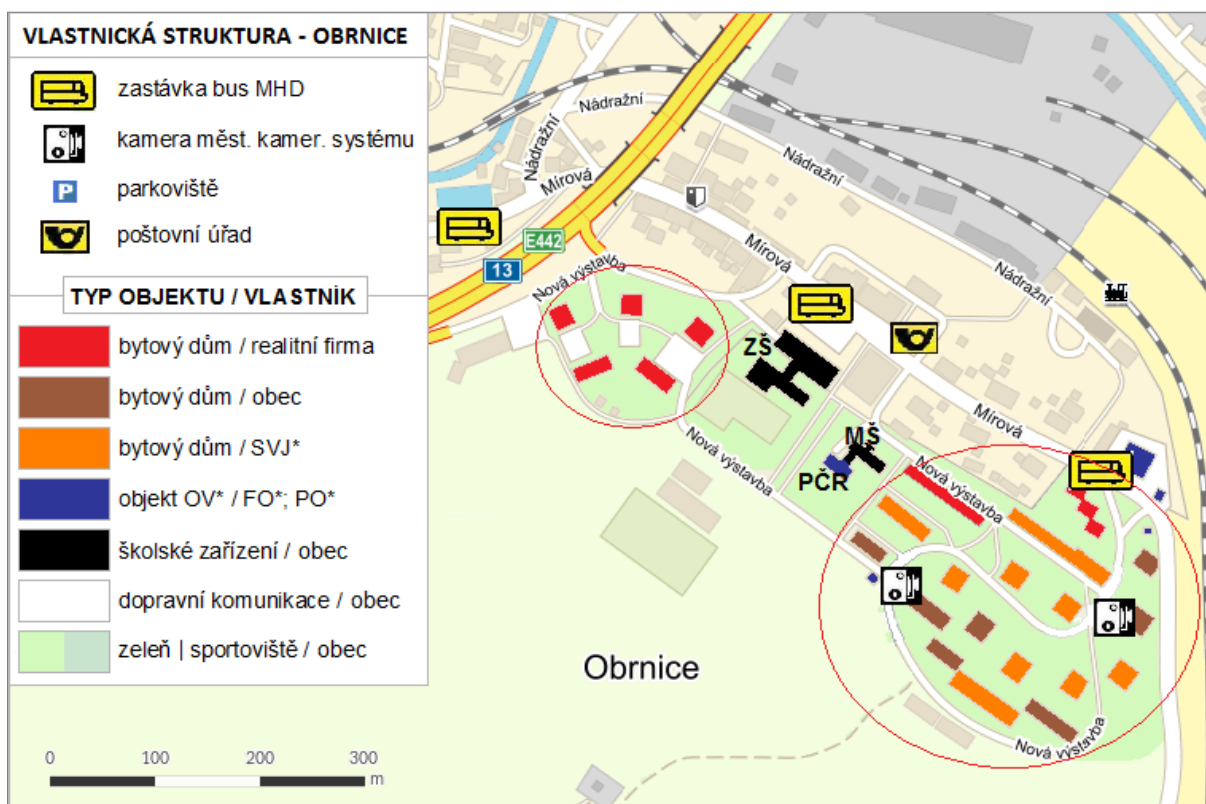
Mezi nejvýznamnější patří:

- *Vyhláška č. 4/2006, o zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku,*
- *Vyhláška č. 5/2006, o stanovení veřejně přístupných míst, na kterých je provozování výherních přístrojů zakázáno, přičemž nulovou toleranci na celém území obce stanovila OZV č. 2/2012, o regulaci provozování sázkových her, loterií a jiných podobných her;*
- *Vyhláška č. 1/2010, o zákazu požívání alkoholických nápojů na stanovených veřejných prostranstvích obce Obrnice.*

Obr. 76: Členové lokálního partnerství, jejich síla a významnost.
Zdroj dat: SPLP Obrnice.

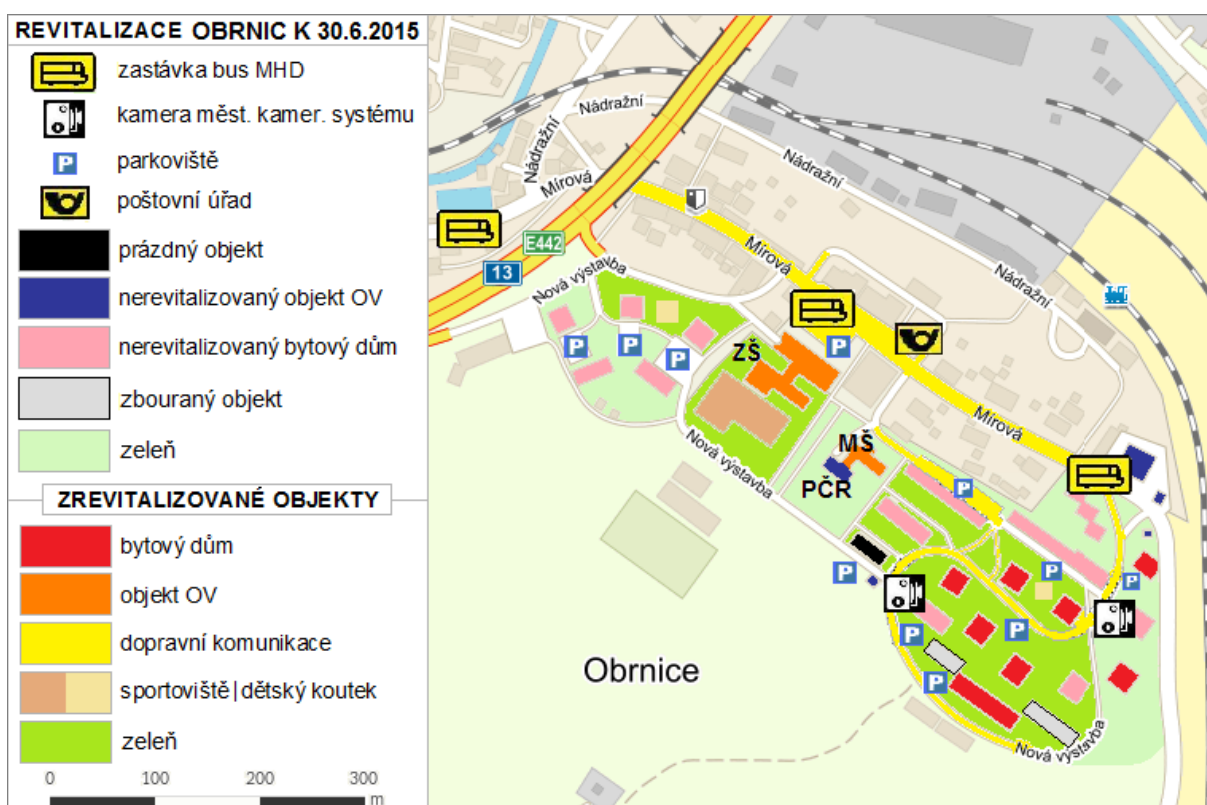
Revitalizace sídliště byla podpořena také institucionálně. Díky bezplatnému poskytnutí obecních prostor byla na sídlišti udržena služebna Policie ČR, obec uzavřela rovněž smlouvu o dohledu s Městskou policií Most a založila i vlastní romskou hlídku. V roce 2010 byla zahájena spolupráce s Agenturou pro sociální začleňování, která mimo jiné doporučila implementovat systém prostupného bydlení. S budováním systému se pojí nejen poskytování podpůrných sociálních služeb, ale také dostatečný bytový fond, který by mohl být k realizaci takového záměru poskytnut. Ke splnění této podmínky a zároveň za účelem zvýšení svého vlivu na rozhodování o území obec zvolila strategii zpětného odkupu nemovitostí od zadlužených vlastníků včetně účasti na veřejných dražbách bytů zabavených exekutory. Ještě na začátku revitalizace v roce 2008 vlastnily Obrnice v lokalitě pouze dva bytové objekty o 26 bytových jednotkách. V roce 2015 má obec ve svém majetku již 125 bytů na Velkém sídlišti (viz Obr. 77). Naopak nejednoznačně se dosud ke zřízení systému prostupného bydlení stavějí realitní společnosti, které vlastní významnou část bytového fondu v lokalitě a vedou samostatnou bytovou politiku.

Obr. 77: Vlastnická struktura lokality Nová výstavba – Malé a Velké sídliště (2015).
Zdroj: vlastní zpracování na základě dat katastru nemovitostí.

Na opravu části bytového fondu sídliště se Obrnicím (na rozdíl od Litvínova a Mostu) podařilo získat opakovaně v roce 2008 a 2010 dotaci z programu Podpory regenerace

panelových sídlišť (MMR) v celkové výši téměř osm milionů korun. Další rekonstrukce (ZŠ, MŠ, sportovní areál) hradila obec z vlastního rozpočtu. S revitalizací všech bytů však radnice nepočítala, plánovala výstavbu malometrážních bytů. Navíc jedním z cílů revitalizace bylo snížení počtu sociálně vyloučených osob v lokalitě. Toho mělo být částečně dosaženo také odstraněním některých bytových domů. V této souvislosti bylo v roce 2014 rozhodnuto o demolici dvou obecních, málo obydlených objektů. Vhodné dotace na realizaci tohoto záměru nebyly nalezeny, náklady na bourání staveb v řádu několika milionů byly zaplacený z rozpočtové rezervy obce (viz Obr. 78).

Obr. 78: Stav revitalizace lokality Nová výstavba v Obrnicích k 30. červnu 2015.
Zdroj: vlastní zpracování na základě terénního šetření.

S pomocí dotace z Operačního programu Životní prostředí byla zrevitalizována sídelní zeleň. Veřejná prostranství byla osazena lavičkami. V obou částech sídliště byla zřízena centrální dětská hřiště (viz Obr. 79). Opraveny byly také povrchy dopravních komunikací, zvýšena byla kapacita parkovišť.

Obr. 79: Nový dětský koutek a zeleň v lokalitě Malé sídliště.

Zdroj: V.T. Zoubková (2014).

Snížení nezaměstnanosti podpořila radnice intenzivním využíváním institutu veřejně prospěšných prací, na které se jí daří každoročně od roku 2006 získávat dotaci od Úřadu práce ČR. Zřízena byla placená funkce asistenta prevence kriminality, v obecních bytových domech byli z prostředků MV ČR zaměstnáni domovníci. Postupně začaly být v lokalitě rozvíjeny také základní sociální služby. Budova bývalé školy na okraji sídliště byla přestavěna s pomocí dotace ROP Severozápad na kulturní dům, ve kterém se otevřelo Centrum volného času. Využity byly také prostory v přízemí obecních bytových domů, které jsou adaptovány pro v rámci projektu „Šance pro komunitní život“, finančně podpořeného z IOP a OP LZZ. Cílovou skupinou činnosti jsou jak dospělí a rodiny s dětmi, tak mládež z vyloučené lokality. Budována je knihovna, zázemí pro terénní programy a doprovodné pracovní a finanční poradenství, dále také rodinné centrum, které by mělo poskytovat sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, a nízkoprahový klub s hřištěm. V lokalitě fungují terénní pracovníci, organizují se volnočasové aktivity pro mládež včetně poznávacích pobytů a příměstského tábora. Předškolní vzdělávání v místní mateřské škole je pro obyvatele Obrnic bezplatné. Daří se tak významně zvyšovat docházku dětí z rodin ohrožených sociálním vyloučením. Výukový program je zaměřen na společné vzdělávání jak dětí většinové společnosti, tak dětí jiného etnika, cizinců a zdravotně postižených. V současné době školku navštěvují děti šesti národností.

Tab. 36: Projekty v lokalitě Nová výstavba, na které byly čerpány státní a evropské dotace.

Poskytovatel	Program	Projekt	Rok	Náklady v tis. Kč	Dotace v tis. Kč
Úřad práce ČR	Aktivní politika zaměstnanosti	Veřejně prospěšné práce	od 2006	13366	11285
Úřad vlády	Podpora terénní sociální práce	Terénní pracovník	od 2009	1230	871
Krajský úřad	Fond hejtmana	Rozšíření kamerového systému	2008	1760	1182
	Prevence kriminality	Příměstský tábor	2009-2011	247	205
		Nízkoprahové zařízení	2010	329	232
		Obrnické centrum sociálních služeb	2011	–	840
		Asistent prevence kriminality	2011	203	181
MMR	Podpora regenerace panelových sídlišť	Regenerace panelového sídliště	2008-2010	5791-5747	3987-3990
	Podpora regionálního rozvoje	Obnova veřejně přístupné hrací plochy	2010	742	495
	IOP	Šance pro komunitní život I., II.	2013-2014	–	4522
MPSV	OP LZZ	RESTART – podpora	2009-2012	6424	6424
		Šance pro komunitní život III.	2013-2015	–	9832
MV ČR	Podpora prevence kriminality	Bezpečný podchod	2010	266	266
		Příměstský tábor	od 2012	421	320
		Asistent prevence kriminality	od 2012	1425	1280
		Domovník	od 2013	458	240
		Bezpečný dům	od 2014	320	284
MŠMT	Projekty romské komunity	Linoryty	2011	146	102
RSS	ROP Severozápad	Integrované centrum volnočasových aktivit	2008-2010	38431	25213
		Obrnické centrum sociálních služeb	2011-2012	11071	9523
SFŽP	OP ŽP	Zateplení objektu MŠ	2009	4473	2797
		Zakládání a obnova sídelní zeleně	2011	935	732
		Stavební úpravy ZŠ	2011-2012	22039	8594
		Úprava zahrady MŠ	2014	–	927

Zdroj dat: Obec Obrnice, Strukturální fondy EU.

V roce 2013 získala obec Obrnice za svou činnost v oblasti integrace Romů cenu Rady Evropy s názvem Dosta!, udělovanou každoročně obcím, které zavedly novátorské a přitom úspěšné způsoby, jak Romy začlenit do života společnosti.

Obr. 80: Opravený bytový dům a revitalizované povrchy komunikací v lokalitě Velké sídliště.
Zdroj: V.T. Zoubková (2014).

5.12.3.3. Hodnocení procesu revitalizace po sedmi letech

Od roku 2008 bylo do projektů v lokalitě Nová výstavba investováno 150 milionů korun, z toho 94 milionů tvořily státní a evropské dotace. Na environmentální zásahy bylo celkem věnováno 79 milionů korun, dvě třetiny z této částky bylo hrazeno z dotací. Další prostředky byly věnovány na zvyšování bezpečnosti a zaměstnanosti, rozvoj lidských zdrojů a sociální služby. Díky politice zpětného odkupu získala obec od roku 2008 více než 100 bytů.

Lokalita si podržela všechny silné stránky, zůstaly však i všechny hrozby. Příležitosti byly až na výjimky využity. Neúspěchem skončil plán na vybudování systému prostupného bydlení, který se i přes dostatek obecních bytů v lokalitě nepodařilo zrealizovat. Pro účely systému nevyhovovala hlavně skladba bytového fondu, ve kterém chybějí malometrážní byty. Cíle získat prostředky k přestavbě jednoho panelového domu nebylo dosaženo, žádost o dotaci v rámci programu Podpory výstavby podporovaných bytů, podaná Ministerstvu pro místní rozvoj, byla zamítnuta. Nakonec se radnice rozhodla, že systém prostupného bydlení v původně zamýšlené podobě nebude v lokalitě Nová výstavba zavádět a počká, až vzniknou nové sociální služby, které by umožnily vytvoření např. tréninkového bydlení. Problémy s dluhy na nájemném zatím radnice řeší poskytováním splátkových kalendářů.

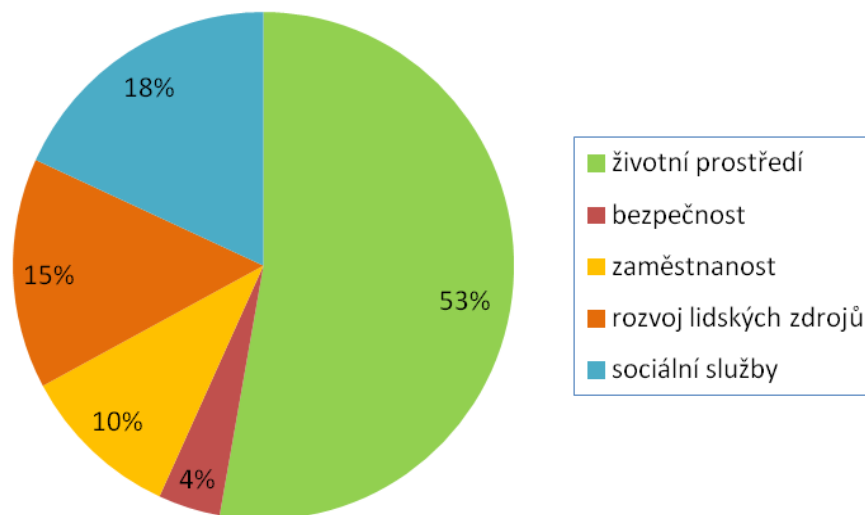
Realizovat se nepodařilo ani plány na vytvoření sociální firmy, přesto obec nadále počítá se vznikem technických služeb, které by podobné principy aplikovaly. Alternativně je využíváno institutu veřejně prospěšných prací jak při čištění veřejných prostranství, tak při správě a údržbě obecního bytového fondu.

V lokalitě nadále klesá počet obyvatel, je to však způsobeno hlavně záměrnou politikou radnice, která nechala zbourat dva bytové domy a zbylý bytový fond není plně obsazen. Navíc zpět vykoupené byty nebývají znovu pronajímány.

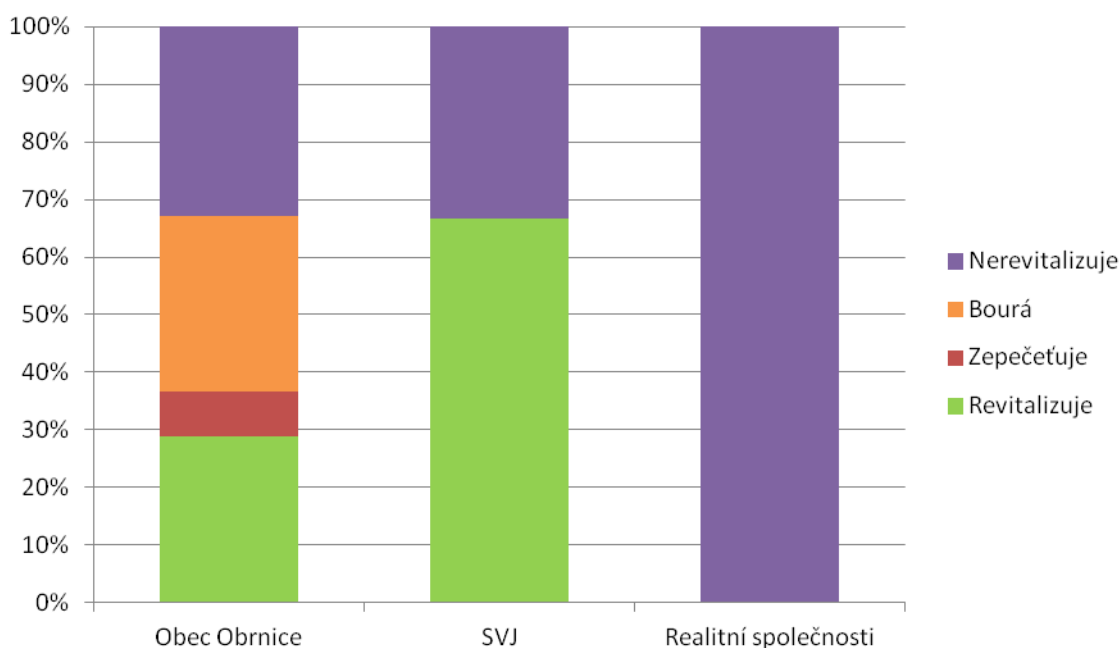
Tab. 37: SWOT analýza současné situace lokality ve srovnání se stavem v roce 2008.

Silné stránky (2008)	2015	Slabé stránky (2008)	2015
Poloha v obci	■	Obec nemá vliv na vývoj v lokalitě, protože je marginálním vlastníkem bytového fondu	++
Dopravní dostupnost a prostupnost	■		
Finanční a politická podpora obce	■	Technický stav bytového fondu	++
Spojení území s městem Most prostřednictvím MHD	■	Nadměrná velikost bytů	■
Dostatek levné pracovní síly	■	Nedostatek sociálního bydlení	■
Kapacita školských zařízení	■	Kvalita silnic a chodníků	++
Klidná lokalita	■	Nedostatek parkovacích ploch	++
Dostatek volných bytů	■	Vybavení parteru městským mobiliářem	++
		Nekvalitní urbánní zeleň	++
		Nedostatek dětských hřišť	++
		Vysoká nezaměstnanost	+
		Vzdělanostní a kvalifikační struktura obyvatelstva	+
		Výskyt sociálně patologických jevů	++
		Negativní image – špatná adresa	+++
		Klesající počet obyvatel	■
		Dostupnost zdravotnických služeb	■
		Nedostatek kulturních nebo volnočasových zařízení	+++
<i>Vysvětlivky: ■ Stav beze změn.</i>		■ <i>beze změn</i> , + <i>slabé zlepšení</i> , ++ <i>částečné zlepšení</i> , +++ <i>výrazné zlepšení</i>	
Příležitosti (2008)	2015	Hrozby (2008)	2015
Čerpání evropských podpor a dotací	+++	Pokračující úbytek obyvatelstva – vystěhovalectví	■
Zprovoznění nízkoprahového centra	+++		
Zajištění vzniku terénních programů	+++	Změny v demografické struktuře	■
Poskytování sociálně-aktivizačních služeb	+++	Další zvyšování nezaměstnanosti	■
Vytvoření systému prostupného bydlení	■	Růst kriminality a extremismu	■
Zachování obecního nájemního bydlení	++	Nedostatek finančních prostředků na revitalizační programy	■
Sociální podnikání	■		■
Dotovaná pracovní místa	++	Růst nákladů za přepravu MHD	■
■ <i>nevyužito</i> ++ <i>částečně využito</i> , +++ <i>využito</i>		■ <i>Stav beze změn</i> , <i>hrozba nadále trvá.</i>	

Zdroj dat: terénní a dotazníkové šetření.

Obr. 81: Podpořené oblasti podle objemu použitých finančních prostředků.
Zdroj: vlastníci, Strukturální fondy.

Obr. 82: Aktivita vlastníků bytových jednotek v lokalitě Nová výstavba (2008-2015).
Zdroj dat: vlastníci bytového fondu, terénní šetření.

Díky vybudování kvalitního zázemí se podařilo výrazně rozšířit nabídku volnočasových aktivit a možností kulturního vyžití v lokalitě. Služby v oblasti zdravotnictví však zůstávají dostupné pouze dojížděnou do Mostu.

Problémem zůstává zajištění fungující spolupráce s dalšími členy Lokálního partnerství v území, hlavně s nadřazeným městem Most a ostatními vlastníky bytového fondu. Obec se potýká hlavně s laxním přístupem členů k rozhodování o směřování území a nečinností realitních společností v oblasti revitalizace. Podstatným úspěchem je však

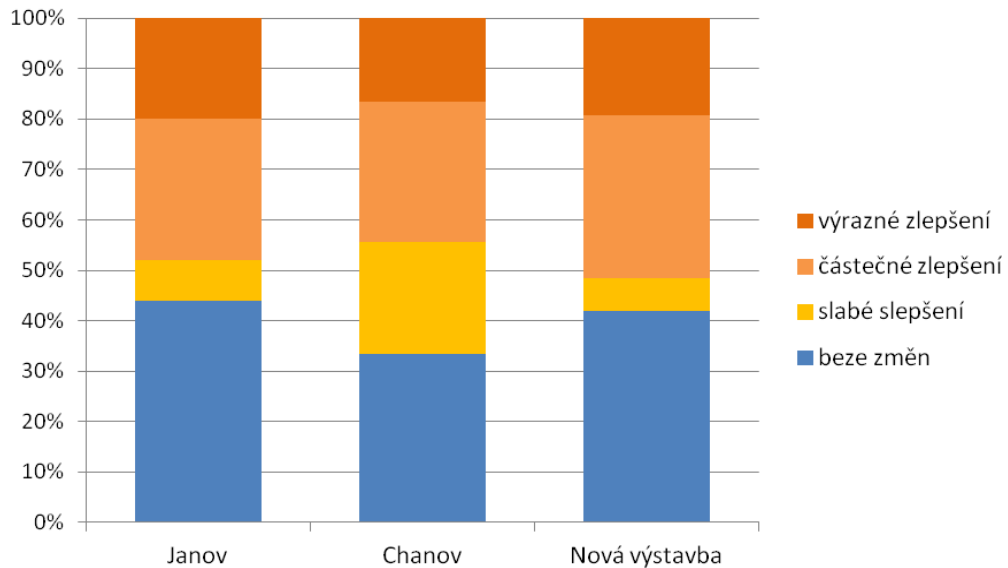
schválení zvolené politiky obce ze strany veřejnosti, kterou dokládá vítězství koalice stran, podporujících revitalizaci, již ve třech po sobě následujících komunálních volbách.

5.12.4. Srovnání výsledků revitalizace lokalit Janov, Chanov a Nová výstavba

V lokalitách je uplatňován integrovaný přístup k revitalizaci, kdy jsou environmentální zásahy propojeny s dlouhodobými projekty v oblasti podpory rozvoje lidských zdrojů. Intervence jsou plánované, zaměřené na území deprivovaných lokalit, sociální rozsah většiny opatření je omezen na vybrané skupiny sociálně vyloučených osob (Romové, nezaměstnaní). Politika samospráv je v případě Janova a Mostu integrovaná průřezová (IPRM). Ve všech lokalitách je rozšířena vertikální i horizontální spolupráce s veřejným i soukromým sektorem.

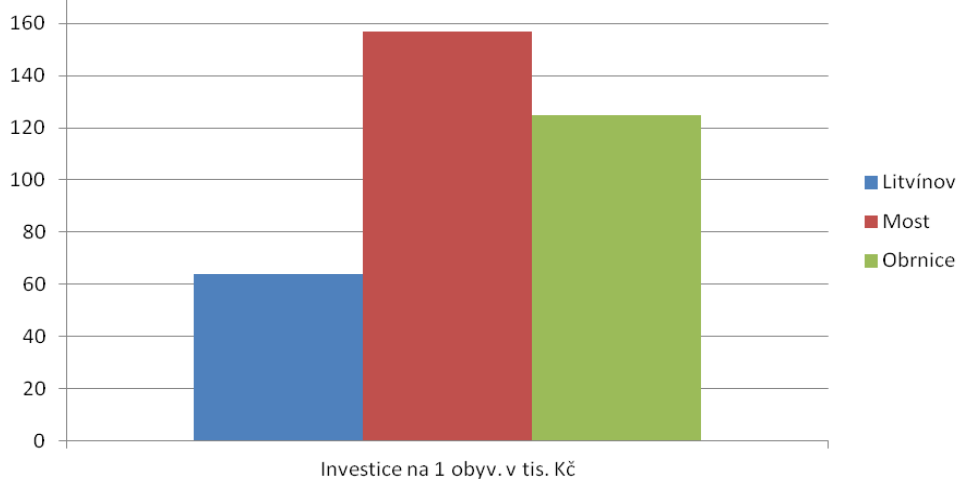
Rozsah revitalizace veřejných prostranství ve všech třech sledovaných lokalitách je srovnatelný (povrchy, parkovací stání, dětská a sportovní hřiště), rozdíly lze pozorovat pouze v míře osazení území zelení (2:1) a relaxačními prvky (2:1). Výrazně se liší výsledky v oblasti regenerace občanské vybavenosti a bytových domů. Zatímco v Janově nedošlo k rozšíření nabídky služeb, v obou ostatních lokalitách byly objekty občanské vybavenosti revitalizovány a poskytují zázemí novým sociálním službám. Na druhé straně přestože v lokalitě sídliště Janov bylo investováno nejméně finančních prostředků v přepočtu na obyvatele, bylo zde opraveno zdaleka nejvíce bytových domů, ať už ve srovnání s Chanovem, ve kterém město Most jako 100 % vlastník objektů sice zasahovalo do bytového fondu v podobné míře, ale prostředky investovalo do demolice čtvrtiny bytového fondu, nebo ve srovnání s lokalitou Nová výstavba, ve které nebylo revitalizováno ani 40 % bytů. U obou lokalit Janov a Chanov, které neměly k dispozici pěší spojení se zbytkem města, byl tento nedostatek odstraněn.

K největšímu celkovému zlepšení situace došlo v Chanově (66 % ukazatelů), tam však revitalizace probíhá již 15 let. Na druhé straně částečné až výrazné zlepšení ukazatelů je v Chanově nižší než u obou ostatních lokalit. Vzájemně srovnatelné jsou výsledky jednotlivých kategorií i celkového zlepšení sídlišť Janova a Nová výstavba, která procházejí procesem revitalizace šest, respektive sedm let. V Janově došlo k celkovému zlepšení v 56 % ukazatelů, Nová výstavba se zlepšila v 58 % ukazatelů. Zajímavé je srovnání celkových výsledků lokalit Janova a Nové výstavby z pohledu vynaložených prostředků. Ačkoli bylo v Janově investováno dvakrát méně na hlavu než v Obrnicích, výsledky celkového zlepšení v obou lokalitách jsou srovnatelné.

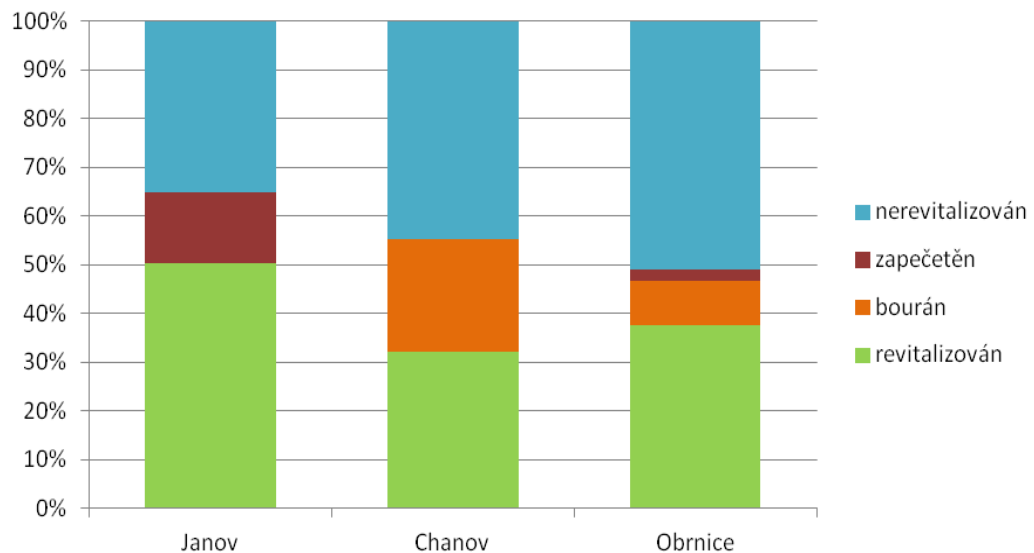
Obr. 83: Naplňování cílů podle ukazatelů SWOT.

Zdroj: SWOT.

Obr. 84: Litvínov, Most, Obrnice - investice do projektů revitalizace v přepočtu na 1 obyvatele lokality (v tis. Kč).

Zdroj: vlastní zpracování na základě šetření projektů revitalizace, realizovaných v lokalitách.

Obr. 85: Zásahy do bytového fondu – srovnání lokalit Janov, Chanov a Obrnice – Nová výstavba.

Zdroj: vlastní zpracování na základě šetření v lokalitách.

6. Diskuze

Šetření ve studijním území odhalilo o něco vyšší počet lokalit ve srovnání s výsledky doposud realizovaných celorepublikových analýz sociálně vyloučených lokalit. Může to souviset s tím, že metodiky výběru deprivovaných lokalit současného i obou předchozích výzkumů se navzájem liší. Zatímco Gabal [2006] vymezoval prostor na základě etnické příslušnosti jeho obyvatel, Čada [2015] identifikoval lokality podle chudoby a stanoveného minimálního počtu obyvatel. Snahou bylo tentokrát přiblížit definici sociálně vyloučené lokality více evropskému kontextu a obecně rozšířenému způsobu vnímání lokalit zahraniční odbornou veřejností, jak jej popsali Van Kempen, Wassenberg a Van Meer [2007] a před nimi Andersen [2004], podle kterých nelze chápat lokality pouze jako kapsy chudoby, ale jako vyloučená místa, jejichž odklon od vývoje v ostatních částech města byl způsoben sociálními, kulturními, ekonomickými a fyzickými změnami v území. Z toho důvodu vycházelo nastavení indikátorů pro výběr lokalit z definice Bosserta [2007], podle které je sociální vyloučení charakterizováno dlouhodobou násobnou deprivací. Zohledněna byla také evropskému modelu velmi blízká definice „deprivované zóny,“ používaná MMR [2011], tak aby výsledky šetření v terénu byly přiměřené pro výzkum revitalizace a jejího financování z evropských fondů. Lokality byly tedy v rámci tohoto šetření vymezeny jako prostor, ve kterém dochází k narušování každého ze tří pilířů udržitelného rozvoje.

Šetřením bylo zjištěno, že většina lokalit není prostorově odloučena od ostatních částí obce. Lokální rezidenční segregace, jejíž růst předpověděli Temelová a Sýkora [2005], je přítomna, ale tempo jejího rozvoje se v posledních pěti letech zpomaluje. Počet vyloučených lokalit se sice nadále zvyšuje, jak varoval Sýkora [2010], ale nedochází ke zrychlování procesu šíření sociálně prostorových nerovností, které zvláště po deregulaci nájemného v posledních letech očekával Kostecký [2012].

Rozvoj problémových lokalit ve všech částech města, který byl výzkumem prokázán, je naprosto srovnatelný s vývojem v ostatních členských státech EU, zdokumentovaným Frankem [2007]. Šetřením bylo zjištěno, že každý druhý obyvatel sociálně vyloučených lokalit bydlí v panelovém domě. Poměrně časté zasažení sídlišť však plně odpovídá současnému celoevropskému trendu v lokalizaci sociálně vyloučených lidí, který popsal Franke [2012].

Výzkum politik revitalizace vycházel z teorie a názvosloví Tosicse [2009] a Carmonové [1999], kteří rozdělili základní přístupy na tvrdý, měkký a integrovaný. Šetření ukázalo, že k revitalizaci studovaných lokalit jsou využívány všechny tři definované přístupy. Stejně jako

v ostatních členských státech EU, kde situaci popsal Franke [2007], je i ve studijním území, potažmo v českém prostředí, nejvíce používán integrovaný přístup, kombinující ve stejném čase a místě fyzické, ekonomické a sociální zásahy. Na rozdíl od postupů v mnoha západoevropských zemích [viz např. Lux et al. 2005] však zde není smyslem regenerace vytvořit mix různých příjmových skupin obyvatel nebo funkční změna bytového fondu (na provozovny, koleje, atd.). Téměř vůbec se nekoná ani přestavba bytů na malometrážní. Cílem bývá udržení obyvatel v lokalitě, integrace území a jeho obyvatel a/nebo snížení jejich koncentrace prostřednictvím snížení kapacity bytového fondu (demolice, vystěhování, zapečetění objektů). Regenerace lokalit je obvykle předem plánovaná. Plánovací připravenost velkých měst je až na výjimky vyšší než v malých obcích. Agenda některých lokálních samospráv, spolupracujících s Agenturou pro sociální začleňování, je doplněna o strategické plány sociálního začleňování, schvalované zastupitelstvem. Bez ohledu na to však zapojení lokálních aktérů do procesu revitalizace a rozsah jejich investičních nebo neinvestičních akcí se velice různí jak v rámci jedné lokality, tak i při srovnání mezi lokalitami. Pokud jde o regeneraci nemovitostí, lze ve sledovaných případech konstatovat stejné závěry, které již před deseti lety učinila Kuchtová [2004: 9]: „...*dochází k situacím, kdy kolem neopravených domů budujeme zelené plochy a klidové zóny a naopak rekonstruované domy mají zcela neutěšené okolí. Proto se z těchto lokalit ani při nejlepší vůli nemůže stát v reálném čase tzv. slušná adresa.*“ Na druhé straně v oblasti sociálního začleňování obyvatel lze zaznamenat celkově větší zapojení, a také stejnorodost lokalit co do výběru používaných opatření (legislativa, nízkoprahová zařízení, terénní práce, poradny, kurzy, rekvalifikace, VPP). Pokud bychom však aktivity v oblasti sociální integrace chtěli srovnávat se zdokumentovanými případy ze západní Evropy, je spektrum využívaných „soft“ nástrojů sociálně integračních politik v ČR celkově výrazně menší. Nelze zatím dostatečně dobře hodnotit účinnost opatření a srovnávat zapojení lokalit v oblastech, jakými jsou sport [Coalter, Allison, Taylor 2000], kultura a umění [Binns 2005; Hall, Robertson 2001], náboženství [Furbey, Macey 2005], cestovní ruch [Huning, Novy 2006], kolektivní zahrádkářská činnost [Castell, 2009; Milbourne, 2012] a informační technologie [Kenyon, Lyons, Rafferty 2002; Meredyth, Ewing, Thomas 2004].

Z šetření v lokalitách dále vyplývá, že k zapojování obyvatel může docházet ve všech fázích procesu revitalizace, nejčastěji však ve fázi přípravy a plánování projektů obnovy. Veřejnost se v žádném případě nenachází v rovném postavení s municipalitami nebo investory, jak tvrdili Wondolleck et al. [1996] a rozporoval již Van Marissing [2005]. Převládají top-down akce ve formě informování nebo konzultací, závislé na rozhodnutí samospráv. Přestože se lokality liší podle druhu, počtu a frekvence užívaných nástrojů,

celkově probíhá participace v mnohem užším formálním rozpětí, než je běžné v zemích západní Evropy, a je srovnatelná v tomto ohledu s dalšími zeměmi střední Evropy [Van Beckhoven, Van Boxmeer, Szemző 2006]. Lze konstatovat, že situace v oblasti politik zapojování veřejnosti se o mnoho nezměnila od publikování výsledků studie Luxe et al. [2005: 136–137], kteří zaznamenali pouze „*jediný státní program, ve kterém je povinnost participace obyvatel zakotvena*“ a „*jednodušší formy participace s menší možností reálně ovlivnit cíle a průběh regenerace.*“ Nově od té doby přibyla pouze povinnost zapojení veřejnosti, pokud má město nad 20 000 obyvatel zájem o čerpání evropských dotací v rámci IPRM. Jinou otázkou je, zda a jaký mají obyvatelé zájem o participaci. Lux et al. [2005: 136] konstatovali, že po zapojování „*není příliš velká poptávka, a to ani zdola, tedy ze strany obyvatel dotčených území.*“ Návratnost dotazníků při šetření v lokalitě Janov 28,2 % sice dovolila provést statistickou analýzu získaných dat, neodpověděla však na to, zda zúčastnění respondenti jsou validním, nezaujatým, průřezovým vzorkem populace nebo zda patří k části obyvatel, kteří byli nespokojeni s procesem participace v lokalitě a mají tak větší motivaci odpovídat v dotazníkovém šetření. V tom případě by však ve výsledcích výzkumu mohlo dojít k přecenění pocíťované neefektivity procesu participace veřejnosti v lokalitě. Jak zjistili Valentino, Gregorowitz a Groenendyk [2009], obyvatelé, kteří nesouhlasí s politikou samosprávy, se mnohem pravděpodobněji zapojují do různých top-down i bottom-up organizovaných akcí. Naopak občané, kteří jsou spokojeni s plánem revitalizace, se účastní méně a dávají přednost rozhodování shora [Irvin, Stansbury 2004].

Šetřením bylo zjištěno, že tahounem financování revitalizace v deprivovaných lokalitách je soukromý sektor. V tom se výsledky shodují se závěry výzkumu Temelové [2007], uskutečněného v měřítku Prahy. Na rozdíl od situace v hlavním městě se však při regeneraci lokalit v regionech vůbec neuplatňuje kapitál zahraničních společností. Z aktuálního šetření vyplývá, že investory jsou zde hlavně společenství vlastníků bytových jednotek a bytová družstva. Účast velkých vlastníků z řad realitních společností na revitalizaci bytového fondu je nízká.

Výsledky výzkumu ukázaly, že proces revitalizace českých deprivovaných lokalit zatím nedosahuje takové úrovně centralizace, viditelné v západní Evropě, jakou popsal Jacquier [2005]. Jak ale současně šetření ukazuje, závislost na státních a evropských dotacích vytváří do budoucna podmínky pro větší institucionalizaci a centralizaci procesu.

7. Závěr

Šetření, provedené v Ústeckém kraji, odhalilo celkem 130 sociálně vyloučených lokalit ve 42 městech a obcích. Většinou se jedná o postupně samovolně vyvinuté, dlouhodobě existující lokality, představující negativní externality místního ekonomického, sociálního a politického vývoje. Nová deprivovaná území nadále vznikají, ale tempo růstu jejich počtu se v posledních pěti letech výrazně zpomaluje. Na druhé straně k zániku lokalit dochází jen ojediněle.

Rozložení lokalit a jejich osídlení v rámci kraje i okresů je značně asymetrické. Problematické obytné části mají tendenci vznikat ve vysoce urbanizovaném území, v průmyslově vyspělých oblastech, které procházejí konverzí hospodářství. Venkov je zasažen pouze marginálně. Sociálně vyloučené lokality se vyskytují v centru, v běžné zástavbě i na periferii měst. Většinou jde o malá území do 100 obyvatel obvykle bez známek prostorového vyloučení.

Celkově v sociálně vyloučených lokalitách Ústeckého kraje žije 37 500 (4,5 %) obyvatel, každý druhý z nich bydlí v panelovém domě. Na druhé straně cihlové bytové domy se v různém měřítku vyskytují v každé lokalitě. Naopak rodinné bydlení je deprivací zasaženo pouze marginálně.

Sociálnímu vyloučení podléhají objekty v majetku veřejných (obce, stát) i soukromých právnických osob (SVJ, bytová družstva, realitní společnosti, církve) a fyzických osob. V deprivovaných lokalitách převládá soukromé vlastnictví nemovitostí, které je navíc obvykle roztržštěné mezi mnoho různých subjektů. Tato situace značně ovlivňuje jak přípravu, tak hlavně realizaci revitalizace. Do ní se zapojují především velké lokality a města. V menších lokalitách a obcích je nižší i celková aktivita ve prospěch revitalizace. Není pravidlem, že by velcí vlastníci vstupovali do revitalizace častěji a ve větším měřítku než malí, respektive individuální vlastníci.

Hlavními cíli revitalizace jsou zlepšení kvality životního prostředí, rozvoj lidských zdrojů a zajištění bezpečnosti v lokalitě. V průběhu procesu obnovy jsou investiční akce obvykle doplňovány legislativními opatřeními lokálních samospráv, namířenými ve prospěch ochrany životního prostředí a prevence sociálně patologického jednání. Nástroje intervence se ve většině případů zaměřují na udržení obyvatel v lokalitě. Prioritami jsou proto opravy a snižování energetické náročnosti bytových domů, regenerace veřejných prostranství, zlepšení

dostupnosti a rozšiřování spektra služeb a projekty zvyšování zaměstnanosti. Nedostatečně jsou zatím využívány nástroje oblasti kultury a sportu k budování komunity, respektive ke zlepšování zdraví obyvatel. Revitalizace území spojená s vytlačováním sociálně vyloučených obyvatel mimo lokalitu se objevuje pouze marginálně. Nejlepšími vlastníky z hlediska revitalizace fyzického prostředí jsou obce, společenství vlastníků jednotek a bytová družstva.

Zásadní úlohu na plánování projektů revitalizace mají obce, nevládní neziskové organizace, školy a policejní složky. Veřejnost je vnímána jako příjemce, ne jako tvůrce politik revitalizace. Zapojování obyvatel do procesu revitalizace není obligatorní, ze strany samospráv se většinou omezuje pouze na informování o připravovaných nebo již odborným aparátem municipalit vypracovaných projektech. Konzultace se objevují jen v případě organizovaných protestních akcí veřejnosti, fungování osadního výboru, nebo když to vyžadují nadřízené orgány a programové dokumenty dotačních programů (IOP IPRM, PRPS). K redistribuci moci ze strany radnice však nedochází. Participace občanů je celkově slabá, její efektivita je sporná.

Zapojování obcí a měst do sítí dobré praxe není všeobecně rozšířené. Struktury pro výměnu zkušeností nevznikají většinou spontánně. Jsou založeny na principu výběrovosti nebo s podporou evropských zdrojů a jejich existence je časově omezená délkou finanční nebo technické podpory iniciátora projektu spolupráce (Agentura, OP). K výměně zkušeností dochází pouze v rámci dílčích politik revitalizace (bydlení, zaměstnanost, integrace).

Financování revitalizačních projektů je vícezdrojové, silně závislé na dotacích a půjčkách. Zásadní je podpora obcí, státu a Evropské unie. Účast kraje je minimální. Přestože existence deprivovaných lokalit je známa již dlouhou dobu, většina programů podpory není zvláště cílená na regeneraci jejich bytového fondu. Státní dotace mohou získat pouze projekty obnovy veřejných prostranství v panelových sídlištích a projekty výstavby vstupních bytů ve strukturálně postižených regionech. Státní úvěrové programy podporují opravy a modernizace bytů bez ohledu na technologii a druh vlastnictví. Úrokovou dotaci mohou získat také úvěry na projekty výstavby nájemních bytů pro sociálně ohrožené skupiny. Vysoké náklady potřebných oprav a zadluženost však brání mnoha vlastníkům zažádat o tento typ finanční pomoci. Na druhé straně evropské dotace jsou sice určeny specificky pro problémové lokality, ale pouze na opravy panelových domů a revitalizaci veřejných prostranství na sídlištích ve velkých lokalitách a městech. Mimo tato vymezení lze ještě žádat dotace také na výstavbu a renovaci objektů sociálních služeb. Nastavení programů a finanční možnosti majitelů

nemovitostí tedy celkově vytváří významnou bariéru pro vstup do procesu revitalizace. Na základě výše uvedených zjištění by bylo vhodné, aby se státní a evropské programy finanční pomoci v budoucnu zaměřily adresně na různé typy vlastníků, technologie výstavby a na rozdíl od podmínek, stanovených Integrovaným operačním programem v minulém programovém období EU, otevřely své zdroje také lokalitám menším než 500 bytů mimo zóny IPRM (nově zatím jen úrokový dotační program Panel 2013+).

Výsledky revitalizace se různí. V žádné ze zapojených sociálně vyloučených lokalit se dosud nepodařilo naplnit vytyčené cíle revitalizace úplně, ani splnit jeden určitý cíl beze zbytku. Po pěti letech od zahájení revitalizace dosahují lokality alespoň slabého zlepšení v polovině z nastavených cílů. Po 15 letech od prvního projektu lze zaznamenat lepší výsledky ve dvou třetinách zadaných cílů. K výraznému zlepšení hodnot ukazatelů však dochází v průměru pouze u 20 % nastavených cílů revitalizace. Za plánovanými výsledky zaostávají hlavně oblasti regenerace bytového fondu, bydlení a zaměstnanosti. Naopak největší pokroky lze zaznamenat v oblasti revitalizace veřejných prostranství, bezpečnosti a dostupnosti sociálních služeb.

Z hlediska vývoje cen nemovitostí lze hodnotit dosavadní proces revitalizace sociálně vyloučených lokalit jako neúspěšný. Byty stejné velikosti a vybavenosti jsou v lokalitách prodávány stále výrazně levněji než obdobné v ostatních částech města. Rozdíly v cenových pásmech, ve kterých byly nemovitosti obchodovány již před zahájením revitalizace, zůstávají zachovány.

Dosavadní praxe i dobré zkušenosti tedy zatím neobstojí. Řeší akutní problémy, přinášejí dílčí úspěchy, ale nevedou k dlouhodobému zahlazení dosavadních rozdílů v kvalitě života a většímu funkčnímu, prostorovému, sociálnímu i mentálnímu začlenění lokalit do struktury města. Na druhé straně i tyto dílčí výsledky mohou znamenat, že v revitalizovaných lokalitách je začarovaný kruh deprivace (viz Obr. 1) přerušen a nedochází k jejímu dalšímu prohlubování.

Akteři revitalizace by měli zvážit, zda přijatá opatření jsou dostatečná ve svém dosahu a rozsahu. Přehodnoceno by mělo být také spektrum používaných řešení, styl komunikace a práce s veřejností. Studium revitalizace deprivovaných lokalit by se mělo zaměřit na hlubší výzkum politik, dynamiky a role času v procesu regenerace.

8. Seznam literatury a použitých zdrojů

- AALBERS, M. B., VAN BECKHOVEN, E., 2010: The Integrated Approach in Neighbourhood Renewal: More than Just a Philosophy? *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 101 (4): 449–461.
- ADAIR, A., BERRY, J., MCGREAL, S., DEDDIS, B., HIRST, S., 2000: The Financing of Urban Regeneration. *Land Use Policy* 17 (2): 147–156.
- AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ, SOCIOKLUB, 2010: *Akční plán lokálního partnerství Litvínov*, Praha: 16 s.
- AMIN, A., 2005: Local Community on Trial. *Economy and Society* 34 (4): 612–633.
- ANDERSEN, H. S., 1998: Motives for Investment in Housing Rehabilitation among Private Landlords under Rent Control. *Housing Studies* 13 (2): 177–200.
- ANDERSEN, H. S., 2001: *What is the Special Purpose of Area Based Initiatives? How to Understand Deprived Urban Neighbourhoods*. EURA Conference, Copenhagen. Dostupné z <<http://www.en.sbi.dk/euraworkshops/papers/workshop2/skifter.htm>>, (on-line 07-08-2009).
- ANDERSEN, H. S., 2002: Excluded Places: the Interaction between Segregation, Urban Decay and Deprived Neighbourhoods. *Housing, Theory and Society* 19 (3-4): 153–169.
- ANDERSEN, H. S., 2004: *Residents' Understanding of Deprived Urban Neighbourhoods and its Significance for Plans to Move*. European Network for Housing Research Conference, Cambridge: 30 s.
- ARAMBURU OTAZU, M., 2008: Usos y Significados del Espacio Público. *Architecture, City and Environment/Arquitectura, Ciudad y Entorno* 3 (8): 143–150.
- BARTOŠ, L., 2012: Lidé chtějí z Mostu do Chanova. *Homér* 15. 3. 2012: 4.
- BEER, I., DENIZ, A., SCHWEDLER, H.-U., 2006: Berlin: urban, social and ethnic integration – an urban policy challenge. Pp. 136-147. IN: Neill, W. J. V., Schwedler, H.-U. (eds.) *Migration and Cultural Inclusion in the European City*. Palgrave Macmillan, New York: 328 s.
- BINNS, L., 2005: *Capitalising on Culture: an Evaluation of Culture-led Urban Regeneration Policy*, Futures Academy, Dublin Institute of Technology, Dublin: 9 s.
- BLOVSKÁ, J. 2013: Ukončené akce z Integrovaného plánu rozvoje sídliště Janov. *Radnice* 22 (15): 2.
- BOLT, G., 2009: Combating Residential Segregation of Ethnic Minorities in European Cities. *Journal of Housing and the Built Environment* 24 (4): 397–405.
- BOLT, G., VAN KEMPEN, R., 2003: Escaping Poverty Neighbourhoods in the Netherlands. *Housing, Theory and Society* 20 (4): 209–222.
- BOLT, G., VAN KEMPEN, R., VAN WEESEP, J., 2009: After Urban Restructuring: Relocations and Segregation in Dutch Cities. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 100 (4): 502–518.
- BOSSERT, W., D'AMBROSIO, C., PERAGINE, V., 2007: Deprivation and Social Exclusion. *Economica* 74 (296): 777–803.
- BURJANEK, A., 1997: Urbánní deprivace, *Sociální studia* 0 (2): 167–183.
- CARMON, N., 1999: Three Generations of Urban Renewal Policies: Analysis and Policy Implications, *Geoforum* 30 (2): 145–158.
- CASTELL, P., 2009: *Collective Gardening as a Coping Strategy for Residents in Deprived Neighbourhoods: a Literature Review*. European Network for Housing Research Conference, Prague: 15 s.
- CEC (Commission of the European Communities), 2003: *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Joint Report on Social Inclusion. COM(2003)773 final*. Commission of the European Communities, Brussels: 216 s.
- CEC, 2004: *Commission Staff Working Paper: Social Inclusion in the New Member States. A Synthesis of the Joint Memoranda on Social Inclusion. SEC (2004)848*. Commission of the European Communities, Brussels: 68 s.
- COALTER, F., ALLISON, M., TAYLOR, J., 2000: *The Role of Sport in Regenerating Deprived Areas*. University of Edinburgh, Edinburgh: 104 s.
- CORCORAN, M. P., 2006: The Challenge of Urban Regeneration in Deprived European Neighbourhoods: a Partnership Approach. *The Economic and Social Review* 37 (3): 399–422.
- ČADA, K. (ed.), 2015: *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. GAC, Praha.
- ČERMÁK, D., KOSTELECKÝ, T., 2005: Regenerace panelových sídlišť v České republice. IN: LUX, M., SUNEGA, P., KOSTELECKÝ, T., ČERMÁK, D., MONTAG, J.: *Standardy bydlení 2004/2005: Financování bydlení a regenerace sídlišť*. Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha: 113–128.
- ČERNÝ, O. – ČTK. Litvínov se kvůli sídlišti Janov pře s vládní agenturou pro Romy. *iDnes* 21.7.2009. Dostupné na: <http://zpravy.idnes.cz/litvinov-se-kvuli-sidlisti-janov-pre-s-vladni-agenturou-pro-romy-py4-domaci.aspx?c=A090721_194031_domaci_lpo>, on-line 11-4-2012.

- DEKKER, K., 2006: *Governance as Glue. Urban Governance and Social Cohesion in Post-WWII Neighbourhoods in the Netherlands*. Urban and Regional Research Centre, Faculty of Geosciences, Utrecht University, Utrecht: 157 s.
- DHALMANN, H., VILKAMA, K., 2009: Housing Policy and the Ethnic Mix in Helsinki, Finland: Perceptions of City Officials and Somali Immigrants. *Journal of Housing and the Built Environment* 24 (4): 423–439.
- DIC, 2011a: *Situační analýza Vejpřty*. Demografické informační centrum, o. s., Praha: 94 s.
- DIC, 2011b: *Situační analýza Duchcov*. Demografické informační centrum, o. s., Praha: 110 s.
- DIC, 2012a: *Evaluační zpráva lokality Bílina*. Demografické informační centrum, o. s., Praha: 53 s.
- DIC, 2012b: *Evaluační zpráva lokality Děčín*. Demografické informační centrum, o. s., Praha: 42 s.
- DIC, 2012c: *Evaluační zpráva lokality Jirkov*. Demografické informační centrum, o. s., Praha: 53 s.
- DIC, 2012d: *Evaluační zpráva lokality Kadaň*. Demografické informační centrum, o. s., Praha: 47 s.
- DIC, 2012e: *Evaluační zpráva lokality Krupka*. Demografické informační centrum, o. s., Praha: 51 s.
- DIC, 2012f: *Evaluační zpráva lokality Obrnice*. Demografické informační centrum, o. s., Praha: 41 s.
- DIC, 2012g: *Evaluační zpráva lokality Trmice*. Demografické informační centrum, o. s., Praha: 42 s.
- DIC, 2012h: *Evaluační zpráva lokality Vejpřty*. Demografické informační centrum, o. s., Praha: 50 s.
- DIERCKX, D., 2009: *Rapport de la Consultante sur l'Autonomisation des Personnes Confrontées a la Grande Pauvreté*. Conseil de l'Europe, Fondation Maltaise pour le Développement des Ressources Humaines, St. Julians: 54 s.
- DVOŘÁKOVÁ, T., 2012: *Analýza fungování existujících „sociálních ubytoven“ a návrhy řešení bytových potřeb nízkopříjmových skupin obyvatel s využitím těchto zařízení jako součásti systému sociálního bydlení. Lokalita Jirkov*. Mezanin, o. s., Praha: 43 s.
- EC–C (European Communities–Council), 1992: *Treaty on European Union*. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg:
- ELLIS, G., MURTAGH, B., 2003: Planning and Regeneration in a Divided Society. *Dérive*, Vol. 13. Available at: http://www.derive.at/index.php?p_case=2&id_cont=27&issue_No=13. Accessed 19-10-2012.
- ENTRUST, 2004: *Regenerating Neighbourhoods in Partnership – Learning from Emergent Practices*. City of Glasgow Council and Scottish Enterprise Glasgow: 59 s.
- EU (European Union), 1997: *Treaty of Amsterdam*. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- FIELDHOUSE, E. A., TYE, R., 1996: Deprived People or Deprived Places? Exploring the Ecological Fallacy in Studies of Deprivation with the Samples of Anonymized Records. *Environment and Planning A* 28 (2): 237–259.
- FRANKE, T., STRAUSS, W. CH., REITMANN, B., BECKMANN, K. J., 2007: *Integrated Urban Development – a Prerequisite for Urban Sustainability in Europe*. German Institute of Urban Affairs, Berlin: 113 s.
- FRANKE, T., BÖHME, CH., STRAUSS, W.-CH., BECKMANN, K. J., 2012: *5 Jahre Leipzig Charta – Integrierte Stadtentwicklung als Erfolgsbedingung einer nachhaltigen Stadt*. Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung, Berlin: 92 s.
- FROESSLER, D., 2009: *The Involvement of Private Sector and Community Representatives in Efficient Governance Models for the Regeneration of Deprived Urban Areas. Seminar Report*. URBACT RegGov, Kőbánya: 48 s.
- FURBEY, R., MACEY, M., 2005: Religion and Urban Regeneration: a Place for Faith? *Policy and politics* 33 (1): 95–116.
- GABAL, I., 2006: *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha: 117 s.
- GAC, 2009a: *Dlouhodobý monitoring situace romských lokalit – české lokality. Most*. Gabal Analysis & Consulting, Praha: 81 s.
- GAC, 2009b: *Dlouhodobý monitoring situace romských lokalit – české lokality. Šluknovsko*. Gabal Analysis & Consulting, Praha: 91 s.
- GAC, 2009c: *Dlouhodobý monitoring situace romských lokalit – české lokality. Ústí nad Labem*. Gabal Analysis & Consulting, Praha: 76 s.
- GAC, 2011a: *Situační analýzy v lokalitách vybraných v roce 2011. Děčín*. Gabal Analysis & Consulting, Praha: 73 s.
- GAC, 2011b: *Situační analýzy v lokalitách vybraných v roce 2011. Kadaň*. Gabal Analysis & Consulting, Praha: 46 s.
- GARCÍA, L., TAPADA, M. T., 2005: *Communities in transition; Dynamics of adaptation in an urban restructuring process*. European Network for Housing Research Conference, Reykjavik: 20 s.
- GOODMAN, A., GATWARD, R., 2008: Who Are We Missing? Area Deprivation and Survey Participation. *European Journal of Epidemiology* 23 (6): 379–387.
- GRAY, P., MCANULTY, U., KEENAN, M., 2009: Moving Towards Integrated Communities in Northern Ireland: New Approaches to Mixed Housing, *European Journal of Housing Policy* 9 (3): 337–353.

- GRUIS, V., KAZEMI, F., DE ZEEUW, F., 2009: *Cooperation in Urban Regeneration. The Added value of Cooperation between Commercial Developers and Housing Associations in Dutch Urban Restructuring*. European Network for Housing Research Conference, Prague: 9 s.
- HALL, T., ROBERTSON, I., 2001: Public Art and Urban Regeneration: Advocacy, Claims and Critical Debates. *Landscape Research* 26 (1): 5–26.
- HOSPODÁŘSKÁ A SOCIÁLNÍ RADA OKRESU DĚČÍN, 2011: *Ohrožené Děčínsko. Strategie rozvoje Děčínska do roku 2015*. Děčín: 17 s.
- HORÁKOVÁ, M., RÁKOCZYOVÁ, M., 2008: Sociální exkluze na lokální úrovni II. Sociální vyloučení a sociální začlenění v perspektivě lokálních aktérů sociální politiky. IN: Mareš, P., Horáková, M., Rákoczyová, M. *Sociální exkluze na lokální úrovni*. VÚPSV, Praha: 43–74.
- HUNING, S., NOVY, J., 2006: *Tourism as an Engine of Neighbourhood Regeneration? Some Remarks towards a Better Understanding of Urban Tourism beyond the "Beaten Path"*. CMS Working Paper Series, No. 6., Center for Metropolitan Studies, Technical University Berlin: 19 s.
- HURD, F., ST JANE, M., 2011: *Sustainable Development for the "Privileged"? Wealth, Poverty, and a Social Stock Exchange in "Paradise"*. 17th International Critical Management Studies Conference, Naples: 22 s.
- ICL MANAGEMENT, 2013: *Město Dubí. Situační analýza formou aplikovaných výzkumů*. Agentura pro sociální začleňování, Úřad vlády, Praha: 118 s.
- IMAGE PROJECT, 2008: *Transforming Neighbourhoods, Improving Cities. New Tools for Neighbourhood Regeneration*. Interreg III NWE, Delft.
- IRVIN, R. A., STANSBURY, J., 2004: Citizen Participation in Decision Making: Is It Worth the Effort? *Public Administration Review* 64 (1): 55–65.
- JACQUIER, C., 2005: On Relationships between Integrated Policies for Sustainable Urban Development and Urban Governance. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 96 (4): 363–376.
- JACQUIER, C., 2006: Can Distressed Urban Areas Become Growth Poles? IN: OECD. *Competitive Cities in the Global Economy*. OECD Publishing, Paris: 381–392.
- JACQUIER, C., 2008: *Cities and Territories for Urban Recycling*. Keynote paper for the European Council of the Ministers for Urban development conference, Marseille, 25 November 2008.
- KENYON, S., LYONS, G., RAFFERTY, J., 2002: Transport and Social Exclusion: Investigating the Possibility of Promoting Inclusion through Virtual Mobility. *Journal of Transport Geography* 10 (3): 207–219.
- KLEINHANS, R., 2004: Social Implications of Housing Deversification in Urban Renewal: A Review of Recent Literature. *Journal of Housing and the Built Environment* 19 (4): 367–390.
- KLICNAROVÁ, H., 2009: *Participace veřejnosti v projektech městské části Brno – Nový Lískovec*. Urban Spaces Project, Interact, Brno: 4 s.
- KOPPITZ, D., 2013: *Obce a místní zaměstnanost. Souhrnná srovnávací zpráva*. MEPCO, Praha: 24 s.
- KOSTELECKÝ, T., PATOČKOVÁ, V., ILLNER, M., 2009: *Problémové čtvrti a politiky k jejich regeneraci – případová studie Prahy*. Sociologický ústav AV ČR, Praha, 108 s.
- KOSTELECKÝ, T., PATOČKOVÁ, V., ILLNER, M., 2012: Problémové rezidenční čtvrti a politiky k jejich regeneraci v postsocialistickém městě – studie Prahy. *Sociologický časopis* 48 (1): 39–63.
- KOTÝNKOVÁ, M., 2000: Rozsah a průběh sociálního vyloučení v české společnosti. *Sociální studia* 0 (5): 93–103.
- KUČERA, P., HURRLE, J., ZÍTKOVÁ, M., 2012: *Analýza dat k zadluženosti obyvatel (na příkladu Děčína)*. Centrum pro společenské otázky – SPOT, o. s., Praha: 40 s.
- KUCHTOVÁ, R., 2004: Regenerace panelových sídlišť v Ostravě. *Urbanismus a územní rozvoj* 7 (6): 9–11.
- LANGLOIS, A., KITCHEN, P., 2001: Identifying and Measuring Dimensions of Urban Deprivation in Montreal: An Analysis of the 1996 Census Data. *Urban Studies* 38 (1): 119–139.
- LAWSON, L., KEARNS, A., 2006: *Governance, Participation and Empowerment: Towards Developing an Understanding of Empowerment in Policy – Review of the Literature*. GoWell, Glasgow: 35 s.
- LENC, P., MĚSTSKÝ ÚŘAD LITVÍNOV, 2008: *Integrovaný plán rozvoje sídliště Janov*. MÚ Litvínov, Litvínov: 83 s.
- LENC, P., 2012: *Roční monitorovací zpráva o postupu realizace IPRM*. MÚ Litvínov, Litvínov.
- LENC, P., 2013: Litvínov představil aktivity v Janově. *Radnice* 22 (20): 3.
- LENOIR, R., 1974: *Les Exclus: Un Français sur Dix*. Editions du Seuil, Paris: 185 s.
- LESÁK, V., 2011: *Strategický plán sociálního začleňování Trmice*. Agentura pro sociální začleňování, Praha: 26 s.
- LÉVY-VROELANT, C., 2007: Urban Renewal in France. What or Who is at Stake? *Innovation* 20 (2): 109–118.
- LÍŠŤANSKÝ, J., SLAVÍK, J., 1999: *Kronika města Litvínova 1998*. MÚ Litvínov, Litvínov.
- LUX, M., SUNEGA, P., KOSTELECKÝ, T., ČERMÁK, D., MONTAG, J., 2005: *Standardy bydlení 2004/2005: Financování bydlení a regenerace sídlišť*. Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha: 185 s.

- LYON, F., EVANS, M., BERTOTTI, M., SMALLBONE, D., POTTS, G., RAMSDEN, P., 2002: *Measuring Enterprise Impacts upon Deprived Areas. Project Report. Small Business Service.* Middlesex University, London: 82 s.
- MACGREGOR, C., 2010: Urban Regeneration as a Public Health Intervention. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice* 19 (3): 38–51.
- MADANIPOUR, A., CARS, G., ALLEN, J., 2000: *Social Exclusion in European Cities: Processes, Experiences and Responses.* Abingdon: Routledge 2003, 301 s.
- MAIER, K., 2003: Sídlíště: problém a multikriteriální analýza jako součást přípravy k jeho řešení. *Sociologický časopis* 39 (9): 653–666.
- MAIER, K., 2004: Udržitelná regenerace sídlíšť. *Urbanismus a územní rozvoj* 7 (4): 16–25.
- MAIER, K., 2008: Od oprav domů ke kvalitnějšímu bydlení. *Realit č. 4:* 18–23. ISSN 1210-8308. Online: <http://realit.cz/clanek/od-oprav-domu-ke-kvalitnejšimu-bydlení>, staženo 7. 8. 2009.
- MAIER, K., ČTYROKÝ, J., 2000: *Ekonomika územního rozvoje.* Grada Publishing, Praha: 144 s.
- MAREK, O., 2005: *Občané a veřejná prostranství. Příklady zapojení veřejnosti do plánování veřejných prostranství.* Centrum pro komunitní práci, Praha: 30 s.
- MAREŠ, P., HORÁKOVÁ, M., RÁKOCZYOVÁ, M., 2008: *Sociální exkluze na lokální úrovni.* VÚPSV, Praha: 77 s.
- MARLIER, E., ATKINSON, T., CANTILLON, B., NOLAN, B., 2007: *The EU and Social Inclusion: Facing the Challenges.* The Policy Press, Bristol: 328 s.
- MATHIESON, J., POPAY, J., ENOCH, E., ESCOREL, S., HERNANDEZ, M., JOHNSTON, H. et RISPEL, L., 2008: *Social Exclusion. Meaning, Measurement and Experience and Links to Health Inequalities. A review of Literature.* World Health Organization, Lancaster University, Lancaster: 91 s.
- MEADEN, A., HACKER, D., VILLIERS, A. D., CARBOURNE, J., et PAGET, A., 2012: Developing a Measurement of Engagement: The Residential Rehabilitation Engagement Scale for Psychosis, *Journal of Mental Health* 21 (2): 183–192.
- MELLOR, M., AFFLECK, A., 2006: Community Development Finance: A Neo-Market Solution to Social Exclusion? *Journal of Social Policy* 35 (2): 303–319.
- MEREDYTH, D., EWING, S., THOMAS, J., 2004: Neighbourhood Renewal and Government by Community, The Atherton Gardens Network. *International Journal of Cultural Policy* 10 (1): 85–101.
- MĚSTO LITVÍNOV, 2001: *Územní plán obce – města Litvínov.* MÚ Litvínov, Litvínov.
- MĚSTO LITVÍNOV, 2008: *OZV č. 2/2008, o regulaci provozu výherních hracích přístrojů na území města Litvínova.* MÚ Litvínov.
- MĚSTO LITVÍNOV, 2009: *Program rozvoje města Litvínova 2008 – 2013.* MÚ Litvínov, Litvínov.
- MĚSTO LITVÍNOV, 2010: Reklamy na hazard mizí z ulic Litvínova. *Radnice* 19 (2): 2.
- MĚSTO LITVÍNOV, 2011: Město Litvínov nabízí sociálně slabším skupinám obyvatel systém dostupného bydlení. *Radnice* 20 (5): 3.
- MĚSTO LITVÍNOV, 2011: *OZV č. 5/2011, o regulaci provozování sázkových her, loterií a jiných podobných her.* MÚ Litvínov.
- MĚSTO LITVÍNOV, 2013: *OZV č. 3/2013, o zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku a zlepšení vzhledu města.* MÚ Litvínov.
- MĚSTO RUMBURK, 2012: *Plán prevence kriminality na roky 2012–2015.* MÚ Rumburk, Rumburk. 53 s.
- MILBOURNE, P., 2012: Everyday (In)justices and Ordinary Environmentalism: Community Gardening in Disadvantaged Urban Neighbourhoods. *Local Environment* 17 (9): 943–957.
- MILLER, H. J., 2005: *Social Exclusion in Space and Time.* Department of Geography, University of Utah. 39 s.
- MMR (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR), 2009–2015: *Seznam příjemců finanční podpory z fondů EU.* Dostupné na: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Informace-o-cerpani/Seznamy-prijemcu>, on-line 30-06-2015.
- MMR, 2011: *Integrovaný operační program pro období 2007 – 2013.* Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky, Praha: 242 s.
- MORAVEC, Š., 2006: Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. IN: HIRT, T., JAKOUBEK, M.: *Romové v osídlech sociálního vyloučení.* Aleš Čeněk, Plzeň: 11–69.
- MPSV (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR), 2006: *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice.* Dostupné na: <http://www.esfcr.cz/mapa/index-2.html> (on-line 6. 9. 2013).
- MURGANTE, B., LAS CASAS, G., DANESE, M., 2008: Where are the Slums? New Approaches to Urban Regeneration. IN: LIU, H., SALERNO, J., YOUNG, M. (eds.): *Social Computing, Behavioral Modeling and Prediction,* Springer-Verlag, Berlin: 176–186.
- MUSIL, J., 1992: Změny městských systémů v postkomunistických společnostech střední Evropy. *Sociologický časopis* 28 (4): 451–462.
- NAVRÁTILOVÁ, A., 2009: *Principy a pravidla územního plánování: Účast veřejnosti v procesu územního plánování.* Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha: 28 s.

- NETRDOVÁ, P., PŘIDALOVÁ, I., ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., 2013: *Index vícenásobné deprivace – dimenze fluktuace, Praha 2011*. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha.
- NOVÁK, J., TEMELOVÁ, J., 2011: *Studie dostupnosti krizového a nájemního bydlení pro nízko-příjmové skupiny obyvatel v obcích Šluknov, Rumburk, Varnsdorf a Krásná Lípa*. Urbánní a regionální laboratoř, Praha: 35 s.
- NOVOTNÝ, V., 2005–2009: *Kronika města Litvínova 2004 – 2008*. MÚ Litvínov, Litvínov.
- ORD (Odbor rozvoje a dotací), 2013: *IPRM Most – Sídliště Liščí vrch a Výsluní*. Statutární město Most, Most: 73 s.
- OSADNÍ VÝBOR JANOV, 2012–2013: *Zápisy z jednání Osadního výboru pro městskou část Janov*. MÚ Litvínov, Litvínov.
- OSOBA, P., 2013: *Štětí. Situační analýza*. Mamaloca, o. s., Praha/Český Brod: 84 s.
- OSV Chomutov, 2012: *Analýza rizikových lokalit v Chomutově*. Odbor sociálních věcí, Chomutov: 67 s.
- OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J., TEMELOVÁ, J., PULDOVÁ, P., 2009: Metody geografického výzkumu města. IN: FERENCŮHOVÁ, S., HLEDÍKOVÁ, M., GALČANOVÁ, L., VACKOVÁ, B. (eds.): *Město: Proměnlivá ne/samozřejmost*. Pavel Mervart/Masarykova univerzita, Brno: 93–128.
- PACIONE, M., 1990: *Urban Problems. An Applied Urban Analysis*. London: Routledge.
- PARKINSON, M., BALL, M., BLAKE, N., KEY, T., 2009: *The Credit Crunch and Regeneration: Impact and Implications*. Department for Communities and Local Government, London: 81 s.
- PELÍŠKOVÁ, V., 2003: Segregace a bydlení pro sociální potřeby. *Urbanismus a územní rozvoj* 6 (4): 12–14.
- PERLÍN, R., KUČERA, Z., KUČEROVÁ, S., 2010: Typologie venkovského prostoru Česka. *Geografie* 115 (2): 161–187.
- PODLAHA, B., 2010: *Strategický plán Lokálního partnerství Most pro roky 2010–2012*. Agentura pro sociální začleňování, Praha: 35 s.
- PODLAHA, B., 2012: *Strategický plán Lokálního partnerství Kadaň pro roky 2012–2014*. Agentura pro sociální začleňování, Praha: 152 s.
- RACITI, A., SAIJA, L., 2009: *Dialogue or fight? Looking for strategies in Librino (Italy)*. Conference Paper, 3rd AESOP Young Academics Meeting, Vienna: 6 s.
- RADA MĚSTA LITVÍNOVA, 2008: *Usnesení 1965/66*. MÚ Litvínov, Litvínov.
- RADA VLÁDY PRO ZAČLEŇOVÁNÍ ROMSKÉ MENŠINY, 2009: *Zpráva o situaci romských komunit v krajích v roce 2009*, Rada vlády pro začleňování romské menšiny, Praha: 329 s.
- RADOSTNÝ, L., 2005: Faktory sociálního vyloučení. IN: Sýkora, L., Temelová, J. (eds.): *Prevence prostorové segregace*. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha: 71–80.
- RAMSDEN, P., 2009: *Synthesis of Baseline Studies in the Disadvantaged Neighbourhoods Theme*. UBACT Secretariat, La Plaine Saint-Denis: 13 s.
- RENDL, M., 2014: V Chanově vynalezli nezničitelné lavičky. *Deník* 16.9.2014. Dostupné na: <http://www.denik.cz/z_domova/v-chanove-vynalezli-nezniцитelne-lavicky-20140916.html>, on-line 12-02-2015.
- REVIGLIO, E., 2010: *Urban Development Funds, PPPs and the Effects of the Crisis: a Bet on the Future of Public Procurement*. UBACT Secretariat, La Plaine Saint-Denis: 5s.
- RIPKA, Š., GRYGAR, J., ZEMANOVÁ, L., 2009: *Výzkum a doporučení pro bytovou politiku zaměřenou na nízko příjmové domácnosti v Roudnici nad Labem*. Otevřená společnost, o. p. s., Praha: 184 s.
- RIPKA, Š., 2012a: *Analýza fungování existujících „sociálních ubytoven“ a návrhy řešení bytových potřeb nízko příjmových skupin obyvatel s využitím těchto zařízení jako součástí systému sociálního bydlení*. Lokalita Bilina. Mezanin, Praha: 37 s.
- RIPKA, Š., 2012b: *Zmapování sociální situace domácností v městských bytových domech v Duchcově, na něž byl na podzim roku 2011 vyhlášen záměr prodeje, s ohledem na možné dopady prodeje na stávající nájemníky*. Mezanin, Praha: 69 s.
- RYŠAVÝ, I., 2009: Sociální podnikání i s podporou obcí. *Moderní obec* (15) 4. Dostupné na: <<http://moderniobec.cz/socialni-podnikani-i-s-podporou-obci/>>, (on-line 11-09-2011).
- RYŠAVÝ, I., 2011: Zakázky jako šance i pro dlouhodobě nezaměstnané. *Moderní obec* 11. Dostupné na: <<http://moderniobec.cz/verejne-zakazky-jako-sance-i-pro-dlouhodobě-nezamestnane/>>, (on-line 15-08-2013).
- SAITH, R., 2007: Social Exclusion: The Concept and Application to Developing Countries. IN: STEWARD, F., SAITH, R., HARRISS-WHITE, B. (eds.): *Defining Poverty in the Developing World*, Palgrave Macmillan, New York: 75–90.
- SEN, A., 2000: *Social Exclusion: Concept, Application, and Scrutiny*. Social Development Papers No. 1. Office of Environment and Social Development, Asian Development Bank, Manila: 60 s.
- SERAGELDIN, I., 1993: Making Development Sustainable. *Finance and Development* 30 (4): 6–10.
- SCHUURMAN, N., BELL, N., DUNN, J. R., OLIVER, L., 2007: Deprivation Indices, Population Health and Geography: An Evaluation of the Spatial Effectiveness of Indices at Multiple Scales. *Journal of Urban Health* 84 (4): 591–603.
- SLAVÍK, J., 1998: *Kronika města Litvínova 1997*. MÚ Litvínov, Litvínov.

- SLAVÍK, J., 2000–2003: *Kronika města Litvínova 1999–2002*. MÚ Litvínov, Litvínov.
- SLAVÍK, J. – NOVOTNÝ, V. *Kronika města Litvínova 2003*. MÚ Litvínov, Litvínov, 2004.
- SLOGGETT, A., JOSHI, H., 1998: Indicators of Deprivation in People and Places: Longitudinal Perspectives. *Environment and Planning A* 30 (6): 1055–1076.
- STONE, C., 2006: Power, Reform, and Urban Regime Analysis. *City and Community* 5 (1): 23–38.
- STRAKA, K., DOLEJŠÍ, M., 2011: *Strategický plán lokálního partnerství Jirkov*. Agentura pro sociální začleňování, Praha: 51 s.
- SUNEGA, P., LUX, M., 2004: Participace nájemníků a sociální aspekty regenerace panelových sídlišť jako jedna z podmínek trvale udržitelného rozvoje. *Urbanismus a územní rozvoj* 7 (3): 5–9.
- SÝKORA, L. (ed.), 2010: *Rezidenční segregace*. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha: 144 s.
- ŠILHÁNKOVÁ, V., 2000: Revitalizace centrálních částí měst. *Urbanismus a územní rozvoj* 3 (3): 2–6.
- ŠLACHTOVÁ, H., FEJTKOVÁ, P., ŠPLÍCHALOVÁ, A., POLAUFOVÁ, P., TOMÁŠKOVÁ, H., 2007: Socioekonomická deprivace – teoretické přístupy a měření socioekonomické deprivace užitím indexů. *Hygiena* 52 (4): 126–133.
- ŠPALOVÁ, L., ŠOLKOVÁ, B., 2013: *Strategický plán sociálního začleňování. Obec Obrnice 2013–2015*. Agentura pro sociální začleňování, Praha: 47 s.
- ŠTASTNÁ, A., 2011: *Situační analýza Duchcov*. Demografické informační centrum, Praha: 110 s.
- ŠTĚPÁNKOVÁ, H., LOMOZOVA, P., 2013: *Analýza bytové problematiky v Předlicích*. Agentura pro sociální začleňování, Praha: 120 s.
- TEMELOVÁ, J., 2007: Flagship Developments and the Physical Upgrading of Post-socialist Inner City: the Golden Angel Project in Prague. *Geografiska Annaler* 89B (2): 169–181.
- TEMELOVÁ, J., 2009: Urban Revitalization in Central and Inner Parts of (Post-socialist) Cities: Conditions and Consequences. IN: ILMAVIRTA, T. (ed.): *Regenerating Urban Core*. Helsinki University of Technology, Centre for Urban and Regional Studies, Helsinki: 12–25.
- TEMELOVÁ, J., SÝKORA, L., 2005: Segregace: definice, příčiny, důsledky, řešení. IN: Sýkora, L., Temelová, J. (eds.): *Prevence prostorové segregace*. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha: 5–20.
- TOMČÍK, M., VAVROCH, M., NEVYHOŠTĚNÝ, P., 2008: *Socioekonomická analýza sociálně vyloučených lokalit na území města Most pro IPRM Most. Závěrečná zpráva ze sociologického výzkumu v sociálně vyloučených lokalitách Chanov a „Stovky“*. VŠFS, Most: 57 s.
- TOSICS, I., 2009: Dilemmas of Integrated Area-Based Urban Renewal Programmes. *URBACT Tribune* 1 (1): 27–30.
- TOSICS I., LÓPEZ REDONDO, J., 2010: *Nodus: Linking Urban Renewal and Regional Spatial Planning*. Institut d'Estudis Territorials, Barcelona.
- TOWNSEND, P., 1987: Deprivation. *Journal of Social Policy* 16 (2): 125–146.
- TROJNOVÁ, P., 2003–2010: *Kronika města Mostu 2002–2009*. Magistrát města Mostu, Most.
- ÚŘAD VLÁDY, 2009: *Sociální past. Situační analýza sociálně vyloučených lokalit na území města Litvínova se zaměřením na sídliště Janov*. Agentura pro sociální začleňování, Praha: 56 s.
- VALENTINO, N. A., GREGOROWITZ, K., GROENENDYK, E. W., 2009: Efficacy, Emotions and the Habit of Participation. *Political Behavior* 31 (3): 307–330.
- VAN BECKHOVEN, E., VAN BOXMEER, B., SZEMZŐ, H., 2006: Local Participation in European Large Housing Estates. IN: Van Beckhoven, E.: *Decline and Regeneration: Policy Responses to Processes of Change in Post-WWII Urban Neighbourhoods*. Faculty of Geosciences, Utrecht University, Utrecht: 176 s.
- VAN BECKHOVEN, E., VAN KEMPEN, R., 2003: Social Effects of Urban Restructuring: A Case Study in Amsterdam and Utrecht, the Netherlands. *Housing Studies* 18 (6): 853–875.
- VAN KEMPEN, R., BOLT, G., VAN BERGEIJK, E., KOKX, A., 2009: *Does Urban Restructuring Work? Effects of Urban Policies in Deprived Neighbourhoods in Dutch Cities*. Urban Affairs Association Conference, Chicago: 17 s.
- VAN KEMPEN, R., DEKKER, K., HALL, S., TOSICS, I., 2005: *Restructuring Large Housing Estates in Europe: Restructuring and Resistance inside the Welfare Industry*. Policy Press, Bristol: 400 s.
- VAN KEMPEN, R., WASSENBERG, F., VAN MEER, A., 2007: Upgrading the Physical Environment in Deprived Urban Areas: Lessons from Integrated Politics. *Informationen zur Raumentwicklung* 12 (7-8): 487–497.
- VAN MARISSING, E., 2005: *Citizen participation in the Netherlands. Motives to involve citizens in planning process*. Housing, New Challenges and Innovations in Tomorrow's Cities ENHR Conference, Reykjavik: 26 s.
- VAN MARISSING, E., BOLT, G., VAN KEMPEN, R., 2006: Urban Governance and Social Cohesion: Effects of Urban Restructuring Policies in Two Dutch Cities. *Cities* 23 (4): 279–290.
- VASKOVÁ, V., ŽEŽULA, O., 2002: *Komunitní plánování – věc veřejná. Jak zjistit, co lidé opravdu chtějí? Jak zlepšit život v obci?* Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha: 15 s.

- VÁŠEČKA, I., 2003: Prístupy verejnej správy v ČR k riešeniu rómskeho problému – náčrt problematiky. *Sociální studia* 0 (10): 73–91.
- VILÍMOVÁ, A., 2008: Integrovaný operační program. *Urbanismus a územní rozvoj* 11 (2): 3–9.
- VISSER, K., BOLT, G., VAN KEMPEN, R., 2013: Urban Restructuring and Forced Relocations: Housing Opportunities for Youth? A Case Study in Utrecht, the Netherlands. *Housing Studies* 28 (2): 294–316.
- WONDOLLECK, J. M., MANRING, N. J., CROWFOOT, J. E., 1996: Teetering at the Top of the Ladder: The Experience of Citizen Group Participants in Alternative Dispute resolution Processes. *Sociologica Perspectives* 39 (2): 249–262.
- WILCOX, D., 1994: *The Guide to Effective Participation*. Joseph Rowntree Foundation, London: 73 s.
- YARNIT, M., 2006: *Area Regeneration in England: Is There a Success Formula?*, PASCAL Observatory, Hot Topic No. 12, June 2006, Dostupné na: <http://www.obs-pascal.com/resources/hottopic_martinyarnitjune2006.pdf (on-line 02-03-2010).
- ZEMAN, V., 2012: *Podmínka zaměstnání 10 % dlouhodobě nezaměstnaných osob ve veřejných zakázkách*. Agentura pro sociální začleňování, Praha: 10 s.
- ZOUBKOVÁ, V., 2012: Samospráva a revitalizace sociálně vyloučených lokalit. *Urbanismus a územní rozvoj* 15 (5): 74–77.
- ZOUBKOVÁ, V., 2014: Sídliště Janov. Pět let procesu revitalizace. *Urbanismus a územní rozvoj* 17 (2): 29–39.
- ZOUBKOVÁ, V., 2015: Deprivace obytného území. Případová studie: Ústecký kraj. *Urbanismus a územní rozvoj* 18 (3): 5–12.

Lokální a regionální tisk

Bečovský zpravodaj	Nástup
Bílinský zpravodaj	Osecké noviny
Cítolibský zpravodaj	Podřipský deník
Českokamenické noviny	Polabské noviny
Děčínský deník	Press – Týdeník Lounska
Dubský zpravodaj	Radnice (Krupka)
Duchcovské noviny	Radnice noviny (Litvínov)
e-teplicko.cz	Radnice města Krupky
Hlas severu	Radniční zpravodaj (Litoměřice)
Homér – Mostecko	Region Podbořanska
Hostomický zpravodaj	Roudnické noviny
Hrobčický zpravodaj	Rumburské noviny
Chomutovské noviny	Starokřečanský zpravodaj
Chomutovský deník	Svobodný hlas
Chřibský zpravodaj	Šluknovské noviny
Jirkovské noviny	Teplický deník
Jiřikovské noviny	Trmické noviny
Kadaňské noviny	Ústecký deník
Klášterecké noviny	Vikýř – krásnolipský půlměsíčník
Litoměřický deník	Zpravodaj města Děčína
Lovosický dnešek	Zpravodaj města Postoloprty
Lomská radnice	Zpravodaj města Štětí
Městské noviny Ústí nad Labem	Žatecké noviny
Místní informační zpravodaj (Vejprty)	Žatecký a lounský deník
Mostecké listy	Žatecký zpravodaj
Mostecký deník	

Mapový podklad: © Přispěvatelé OpenStreetMap.

9. Přílohy

9.1. Seznam autorské literatury

Článek v odborném periodiku

ZOUBKOVÁ, V. Deprivace obytného území. Případová studie – Ústecký kraj. Urbanismus a územní rozvoj, 2015, roč. 18, č. 3, s. 5-12. ISSN: 1212-0855.

ZOUBKOVÁ, V. Sídliště Janov. Pět let procesu revitalizace. Urbanismus a územní rozvoj, 2014, roč. 17, č. 2, s. 29-39. ISSN: 1212-0855.

ZOUBKOVÁ, V. Samospráva a revitalizace sociálně vyloučených lokalit. Urbanismus a územní rozvoj, 2012, roč. 15, č. 5, s. 74-77. ISSN: 1212-0855.

Certifikované metodiky

ZOUBKOVÁ, V. *Strany zelených v Severní, Střední a Jižní Americe, Green Parties in North, Central and South America*, environmentalism, green policy, ecological movement, green movement, ecology, elections, politics, 2012, AD - Politologie a politické vědy, D - Specializovaná mapa s odborným obsahem, 42300/zou/0002, Elektronická forma: soubor kartogramů ve formátu .pdf, Soubor napomáhá efektivnější výuce ekologické výchovy a environmentální politiky., C - Výsledek je využíván bez omezení okruhu uživatelů.

ZOUBKOVÁ, V. Vybrané charakteristiky sociálně vyloučených lokalit v Ústeckém kraji, Selected Features of Socially Excluded Areas in Ústecký Region, deprivation, residential segregation, spatial planning, sociology, demography, 2012, AO - Sociologie, demografie, D - Specializovaná mapa s odborným obsahem, 42300/zou/0003, Elektronická forma: soubor kartogramů ve formátu .pdf, Využití map může vést k efektivnějšímu plánování procesu obnovy území., C - Výsledek je využíván bez omezení okruhu uživatelů.

ZOUBKOVÁ, V. Způsob využití území v obcích Ústeckého kraje, Land-use in Municipal Areas of Ústecký Region, land-use, GIS, landscape, environment, protection, 2012, DO - Ochrana krajinných území, D - Specializovaná mapa s odborným obsahem, 42300/zou/0004, Elektronická forma: soubor kartogramů ve formátu .pdf, Využití mapy může přinést finanční úsporu při plánování zásahů v krajině., C - Výsledek je využíván bez omezení okruhu uživatelů.

ZOUBKOVÁ, V. *History of the Green Movement in the Americas, History of the Green Movement in the Americas*, environmental history, geography, politics, ecological movement, green party, 2012, AB - Dějiny, D - Specializovaná mapa s odborným obsahem, 42300/zou/0005, Elektronická forma: soubor kartogramů ve formátu .pdf, Využití map pomáhá efektivněji vést výuku ekologické výchovy a historie environmentálního hnutí., C - Výsledek je využíván bez omezení okruhu uživatelů.

ZOUBKOVÁ, V. Deprivované lokality v obcích Ústeckého kraje. , Deprived Urban Areas in Ústecký Region., deprived area, brownfields, renewal, exclusion, 2012, AP - Městské, oblastní a dopravní plánování, D - Specializovaná mapa s odborným obsahem, 42300/zou/0006, Elektronická forma: soubor kartogramů ve formátu .pdf, Využití map umožňuje efektivněji plánovat proces obnovy urbánního území., C - Výsledek je využíván bez omezení okruhu uživatelů.

ZOUBKOVÁ, V. Geografie životních podmínek v okresech Ústeckého kraje. Environmentální soubor., Geography of the Living Conditions in the Districts of Ústecký Region, Environmental Complex., environment, emissions, land-use, protection, landscape, 2012, DN - Vliv životního prostředí na zdraví, D - Specializovaná mapa s odborným obsahem, 42300/zou/0007, Elektronická forma: soubor kartogramů ve formátu .pdf, Využití map může pomoci k efektivnějšímu environmentálnímu plánování v území., C - Výsledek je využíván bez omezení okruhu uživatelů

ZOUBKOVÁ, V. Analýza sociálně vyloučené lokality Janov. Soubor map., Analysis of Socially Excluded Area Janov. Map Collection., property; deprivation; housing; availability; services, 2011, DO - Ochrana krajinných území, D - Specializovaná mapa s odborným obsahem, 42300/zou/0001, Analogová podoba - laserový tisk, A4, gramáž 80g, M 1:9000, počet výtisků: 1; CD, typ souboru .pdf, M 1:9000, počet výtisků: 1, Mapa pomáhá přesněji cílit a efektivněji alokovat finanční prostředky určené na revitalizaci sídliště Janov., C - Výsledek je využíván bez omezení okruhu uživatelů

Ostatní výsledky

ZOUBKOVÁ, V. Podtyp: Příspěvek ve sborníku (mimo kategorie RIV); *Spolupráce Evropské unie a Latinské Ameriky v oblasti památkové péče. 2013, Příspěvek popisuje případ spolupráce, která se rozvíjí mezi Evropskou unií a Latinskou Amerikou v oblasti památkové péče. Článek podává analýzu tří dosud uskutečněných programovacích období. Představeny jsou rovněž konkrétní příklady dobré praxe. Člověk, stavba a územní plánování 7: s. 234-240. ČVUT Praha 2013. ISBN: 978-80-01-05225-9. Počet stran: 7. Místo vydání: Praha. Název nakladatele: České vysoké učení technické. Konference: Člověk, stavba a územní plánování 7. Typ akce: CST. Datum zahájení: 22.5.2013. Strana od: 234. Strana do: 240.*

ZOUBKOVÁ, V. Podtyp: Příspěvek ve sborníku (mimo kategorie RIV); Sociálně vyloučené lokality v České republice – identifikace a možnosti řešení jejich problémů. 2012, Kostelecké inspirování: s. 63, ČZU Praha. Počet stran: 1. Místo vydání: Praha. Název nakladatele: Katedra ekologie, Fakulta životního prostředí, Česká zemědělská univerzita v Praze. Konference: Kostelecké inspirování. Typ akce: CST. Datum zahájení: 29. 11. 2012. Strana od: 63. Strana do: 63.

ZOUBKOVÁ, V. Podtyp: Příspěvek ve sborníku (mimo kategorie RIV); Sociální vyloučení jako překážka udržitelného rozvoje panelových sídlišť v České republice. 2012, Perspektivy území: udržitelné vazby, střety a rozvoj: s. 166-171, ČVUT Praha 2012. ISBN 978-80-01-05124-5. Počet stran: 6. Místo vydání: Praha. Název nakladatele: České vysoké učení technické. Konference: Perspektivy území: udržitelné vazby, střety a rozvoj. Typ akce: CST. Datum zahájení: 1.11.2012. Strana od: 166. Strana do: 171.

ZOUBKOVÁ, V. Podtyp: Příspěvek ve sborníku (mimo kategorie RIV); Přístupy k revitalizaci sociálně vyloučených lokalit. 2012, Člověk, stavba a územní plánování 6: s. 212-216. ČVUT Praha 2012. ISBN 978-80-01-05025-5. Počet stran: 5. Místo vydání: Praha. Název nakladatele: České vysoké učení technické. Konference: Člověk, stavba a územní plánování 6. Typ akce: CST. Datum zahájení: 24.5.2012. Strana od: 212. Strana do: 216.

9.2. Dotazník – realizované politiky

1. V následujícím seznamu označte ta opatření, která byla použita v souvislosti s výskytem a řešením problémů v sociálně vyloučené lokalitě

Posílení hlídek městské policie
Zvýšená mobilita policejních složek
Zřízení služebny Policie ČR nebo městských strážníků v lokalitě
Instalování nebo rozšíření kamerového systému
Zabezpečení vstupu do bytových domů čipy
Zabezpečení vnitřních prostor bytových domů interním kamerovým a/nebo komunikačním systémem
Zavedení funkce domovníka
Působení preventistů kriminality
Působení terénních sociálních pracovníků
Přijetí obecně závazné vyhlášky o hazardu
Přijetí obecně závazné vyhlášky o pití alkoholu
Přijetí obecně závazné vyhlášky o využívání veřejného prostranství
Změny v odpadovém hospodářství (frekvence svozových dnů, počet odpadových nádob)
Změny ve frekvenci čištění lokality technickými službami
Pořádání úklidových sobot
Revitalizace zeleně
Účelová probírka a úprava dřevin v rámci prevence vytváření přístřešků a černých skládek
Revitalizace uličního mobiliáře
Doplnění uličního mobiliáře
Odstranění uličního mobiliáře
Revitalizace povrchů dopravních komunikací
Zřízení pobočky poradny při finanční tísní
Přesunutí (sídla) některých sociálních služeb do lokality
Vyhrazení části bytového fondu pro sociální bydlení
Zřízení obecní noclehárny
Zřízení obecní ubytovny
Vytvoření systému prostupného bydlení
Výkup bytů
Prodej bytů
Snížení energetické náročnosti budov
Renovace vnitřního vybavení bytových domů
Poskytování služeb denního centra pro mimoškolní aktivity
Provozování nízkoprahového centra
Pořádání sportovních her (školy, rodiny s dětmi)
Otevření (hlídaného) hřiště
Pořádání kulturních akcí
Změny v městské hromadné dopravě
Přípravné ročníky ve spádové ZŠ
Multikulturní vzdělávání
Kurzy zvyšování finanční gramotnosti
Kurzy zvyšování počítačové gramotnosti
Cílené rekvalifikační kurzy
Sociální zaměstnávání
Veřejně prospěšné práce
Veřejně prospěšné práce s perspektivou dalšího zaměstnání
Osadní výbor v lokalitě
Zmocněnec obce pro menšiny
Veřejné besedy obyvatel se zástupci města, odborníky
Čerpání evropských dotací
Dohoda o postoupení příspěvku na bydlení majiteli bytu
Veřejné zakázky s doložkou o povinném zaměstnávání dlouhodobě nezaměstnaných

2. Pokud se některé z opatření, která byla použita, nenachází v seznamu, popište přijaté opatření ve volném odstavci.
3. Která z přijatých opatření považujete za dobrou praxi? (Pojem dobré praxe byl respondentům v dotazníku vysvětlen).
4. Byla do procesu plánování nebo rozhodování o revitalizaci zapojena veřejnost? Pokud ano, vyznačte v přiložené tabulce, jakou formu měla participace, jaké byly samosprávou zvoleny nástroje pro zapojení veřejnosti, kterých témat se participace týkala a v jakém územním rozsahu probíhala. „Následuje INTERAKTIVNÍ MŘÍŽKA s nabídkou odpovědí – blíže popsána v teziích disertační práce.
5. Podle Vašeho názoru, potýkal se proces revitalizace s problémy komunikace nebo implementace? Pokud ano, můžete popsat, čeho se problémy týkaly, a jak byly řešeny?

9.3. Vysvětlivky

Akční plán – rozpracovává dlouhodobou strategii obce na kratší období do dílčích cílů a úkolů k plnění; je souhrnem konkrétních kroků a projektů, u kterých je určen časový harmonogram, odhad potřebných financí, návrhy různých zdrojů financování (rozpočet, dotace, granty) a prostředky přidělené na jednotlivé projekty z městského rozpočtu.

Komunitní plánování - metoda, kterou lze na úrovni obcí nebo krajů plánovat sociální služby tak, aby odpovídaly místním specifikům a potřebám jednotlivých občanů. Tvorbou a naplňováním se zvyšuje dostupnost a kvalita sociálních služeb, rozšiřuje se jejich nabídka a zajišťuje se, aby sociální služby odpovídaly zjištěným místním potřebám a reagovaly na lokální odlišnosti, zároveň se zvyšuje efektivita investovaných finančních prostředků, protože jsou vynakládány pouze na takové služby, které jsou potřebné. Ideálně se na komunitním plánování podílí zadavatel (město), neziskové organizace, uživatelé a širší veřejnost.

Prostupné bydlení – systém různých forem sociálního bydlení, přizpůsobený finančním možnostem a sociálním kompetencím uživatele

Strategický dokument - každý písemný výstup, jehož obsahem je vymezení jasného cíle spolu s určením způsobu jeho dosažení nebo plnění. Strategické dokumenty mají klíčový charakter pro závažná rozhodnutí dlouhodobého charakteru, jsou určující pro definování zásadních úkolů, delegování pravomocí a odpovědnosti a jsou podkladem při tvorbě dalších strategií a cílů v jednotlivých dílčích oblastech.

Terénní služba – služba sociálního pracovníka pro osoby ohrožené rizikovým způsobem života, poskytovaná přímo v lokalitě

Veřejné prostranství – náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru (srov. § 34 z. č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů)

9.4. Seznam zkratk

- ČSÚ – Český statistický úřad
ČT – Česká televize
ČÚZK – Český úřad zeměměřičský a katastrální
DG – generální ředitelství
EQUAL – operační program EQUAL (2004-2006) na podporu rovných příležitostí
EU – Evropská unie
FO – fyzická osoba
GIS – geografický informační systém
IOP – Integrovaný operační program
IPRM – Integrovaný plán rozvoje města
IPRSJ – Integrovaný plán rozvoje sídliště Janov
JPD 3 2.2.1 – Jednotný programový dokument pro cíl 3, Prioritní osa 2: Sociální integrace a rovné příležitosti, Opatření: Integrace specifických skupin obyvatelstva ohrožených sociální exkluzí.
KN – Katastr nemovitostí
KP – komunitní plán
MF – Ministerstvo financí
MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj
MP – Městská policie
MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí
MV ČR – Ministerstvo vnitra České republiky
NNO – nevládní nezisková společnost
OV – občanská vybavenost
OP – operační program
OP LZZ 3.3.2 – Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost, Prioritní osa 3: Sociální integrace a rovné příležitosti, Oblast podpory 3.2: Podpora sociální integrace příslušníků romských lokalit
OP RLZ 2.2.1 – OP Rozvoj lidských zdrojů, Prioritní osa 2: Sociální integrace a rovnost příležitostí, Opatření 2.1: Integrace specifických skupin obyvatelstva ohrožených sociální exkluzí
OP VK 1.1.2 – Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost, Prioritní osa 1: Počáteční vzdělávání, Oblast podpory 1.2: Rovné příležitosti dětí a žáků včetně dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami
OP ŽP – Operační program Životní prostředí
OZV – obecně závazná vyhláška
PČR – Policie České republiky
PO – právnická osoba
PRPS – Program regenerace panelových sídlišť
ROP – Regionální operační program
RSO ČSÚ – Registr sčítacích obvodů a budov Českého statistického úřadu
RÚIAN – Registr územní identifikace, adres a nemovitostí
SFŽP – Státní fond životního prostředí
SPLP – Strategický plán Lokálního partnerství/Strategický plán sociálního začleňování
SVJ – Společenství vlastníků jednotek
SVL – sociálně vyloučená lokalita
VPP – veřejně prospěšné práce

9.5. Seznam obrázků

Obr. 1: Sociálně vyloučená lokalita – začarovaný kruh deprivace a sociálního vyloučení	11
Obr. 2: Časová analýza publikací zahraničních a českých autorů o problematice sociálně vyloučených lokalit v databázi SCOPUS.	14
Obr. 3: Metody a fáze výzkumu.	30
Obr. 4: Schéma udržitelného rozvoje – tři množiny opatření (pilíře), podporujících spravedlnost, únosnost a životaschopnost, jejichž průnik vede k udržitelnému rozvoji.	32
Obr. 5: Zasaženost území: obce a sociálně vyloučené lokality.	49
Obr. 6: Počet obyvatel sociálně vyloučených lokalit v obcích Ústeckého kraje.	50
Obr. 7: Počet obyvatel lokalit v okresech Ústeckého kraje.	51
Obr. 8: Velikost lokalit podle počtu obyvatel (v okresech a celkem).	51
Obr. 9: Poloha lokalit v obcích podle okresů. Obr. 10: Míra prostorového vyloučení dle okresů.	52
Obr. 11: Schéma procesu deprivace v lokalitě.	53
Obr. 12: Strom problémů deprivované lokality.	53
Obr. 13: Skladba lokalit v okresech dle typu obydlí.	56
Obr. 14: Vznik a trvání sociálně vyloučených lokalit.	58
Obr. 15: Skladba vlastníků v lokalitách dle okresů a vlastnická struktura lokalit celkem.	58
Obr. 16: Revitalizace deprivovaných lokalit - rozhodování aktérů a činnost v území.	60
Obr. 17: Zapojení do revitalizace podle okresů.	60
Obr. 18: Zapojení do revitalizace podle velikosti obce.	61
Obr. 19: Zapojení do revitalizace podle velikosti lokality.	61
Obr. 20: Lokality podle druhu a doby vyvíjené činnosti.	62
Obr. 21: Časová prodleva mezi zahájením činnosti investiční a legislativní (vyjádřeno v letech).	62
Obr. 22: Aktéři revitalizace – průměrná obsazenost pracovní skupiny projektu revitalizace.	66
Obr. 23: Významnost aktérů v procesu revitalizace – podíl veřejnosti na rozhodování při přípravě a realizaci projektů revitalizace.	66
Obr. 24: Formy zapojování veřejnosti v různých fázích revitalizace deprivovaných lokalit v Ústeckém kraji.	67
Obr. 25: Struktura vedení a plánování procesu revitalizace – Chomutov, Jirkov, Litvínov, Most, Ústí nad Labem.	69
Obr. 26: Děčín – aktéři a vztahy v přípravné a implementační fázi revitalizace.	70
Obr. 27: Cíle revitalizace deprivovaných lokalit.	70
Obr. 28: Struktura výdajů obcí v letech 2012 – 2014.	71
Obr. 29: Revitalizace podle druhu realizovaného postupu.	80
Obr. 30: Realizované politiky v revitalizovaných lokalitách.	81
Obr. 31: Rozdíly ve struktuře využitých evropských dotací podle fondů EU.	82
Obr. 32: Revitalizace v lokalitách podle zvoleného nástroje nakládání s bytovým fondem.	83
Obr. 33 – Demolice obytného objektu v Bečově (okres Most).	83
Obr. 34: Výskyt dostupného a krizového bydlení v obcích s revitalizovanými lokalitami.	84
Obr. 35: Vývoj vyhláškové činnosti podle oblasti působení obecně závazných vyhlášek.	85
Obr. 36: Vyhlášková činnost podle velikosti obce a počtu přijatých vyhlášek.	86
Obr. 37: Zaměření vyhláškové činnosti v obcích se sociálně vyloučenou lokalitou.	87
Obr. 38: Dotace z Programu podpory prevence kriminality Ministerstva vnitra v tis. Kč (obce nad 3 000 obyv. a obce–příjemci dotace do 3 000 obyv.)	89
Obr. 39: Poskytovatelé terénních sociálních služeb v revitalizovaných deprivovaných lokalitách.	90
Obr. 40: Terénní sociální služby poskytované v revitalizovaných deprivovaných lokalitách.	90
Obr. 41: Podíl revitalizovaných lokalit s fungujícím komunitním plánováním a/nebo realizovanou sociální službou.	90
Obr. 42: Instalace betonové lavičky u Domu romské kultury na sídlišti Chanov v Mostě (2014).	92
Obr. 43: Formy zapojování veřejnosti v různých fázích revitalizace sídliště Janov.	98
Obr. 44: Podíl revitalizovaného bytového fondu na celkovém objemu majetku vlastníka v SVL.	99

Obr. 45: Evropské a státní dotace přidělené v letech 2004 – 2014 obcím, které vyvíjejí investiční nebo neinvestiční činnost v oblasti boje se sociálním vyloučením.....	101
Obr. 46: Fondy EU – počet podpořených projektů v deprivovaných lokalitách.....	102
Obr. 47: Celková výše evropských dotací, vyplacených na revitalizaci deprivovaných lokalit v programovém období 2007-2013 (stav k 30. 6. 2015).....	102
Obr. 48: Výše dotace na 1 obyvatele sociálně vyloučené lokality (Kč).	103
Obr. 49: Podíl čerpaných dotací podle operačních programů EU.	103
Obr. 50: Naplňování cílů revitalizace deprivovaných lokalit.....	105
Obr. 51: Počet a druh zpráv o dění v lokalitách v českých médiích v letech 2014 – 2015.	106
Obr. 52: Druhový podíl zpráv o dění v lokalitách v českých médiích v letech 2014 – 2015.....	106
Obr. 53: Litvínov – vývoj cen bytů 3+1 a 4+1 v průběhu procesu revitalizace (rok +1 až +5).	107
Obr. 54: Děčín – vývoj cen bytů 2+1 a 3+1 v průběhu procesu revitalizace (rok +1 až +5).....	108
Obr. 55: Bílina – ceny bytů 2+1 a 3+1 7 let po zahájení revitalizace.....	108
Obr. 56: Obrnice – ceny bytů 2+1 6 let po zahájení revitalizace.	108
Obr. 57: Letecký snímek sídliště Janov. Pohled od jihovýchodu.	111
Obr. 58: <i>Vlastnická struktura sídliště Janov</i>	116
Obr. 59: <i>Revitalizace sídliště Janov – situace k 30.6.2015</i>	118
Obr. 60: Regenerované panelové domy v Kopistské ulici.	119
Obr. 61: Revitalizace a zkapacitnění odpadových nádob, dopravních komunikací, revitalizace zeleně a osvětlení.	120
Obr. 62: Opravený dětský koutek, nové parkovací stání, veřejné osvětlení a revitalizované koryto Janovského potoka.....	123
Obr. 63: Zapečetěný panelový dům o devíti vchodech (135 bytů) v Gluckově ulici.	124
Obr. 64: Dotace a sponzorské dary pro Komunitní centrum Chanov v letech 2002-2014 (v tis. Kč).	131
Obr. 65: Vývoj dluhu na nájemném v obecních bytech na sídlišti v Chanově (v mil. Kč).....	132
Obr. 66: Dotace z Programu prevence kriminality Ministerstva vnitra v letech 2000 – 2015 (v tis. Kč).	133
Obr. 67: Revitalizace Chanova k 30.6.2015.	135
Obr. 68: Chanov – revitalizace panelového domu v ulici Kovářská.	136
Obr. 69: Bourání panelového domu v ulici Kovářská (říjen 2013).	136
Obr. 70: Trasa nového chodníku z Chanova do Mostu (2015).	137
Obr. 71: Nový chodník z Chanova do Mostu.	138
Obr. 72: Zásahy do bytového fondu v letech 2000 – 2015.....	140
Obr. 73: Železná č. p. 204-205 (blok 1) v roce 2014.....	140
Obr. 74: Obrnice od jihu v době před revitalizací, červeně označeny posléze zbourané domy.	141
Obr. 75: Vývoj nezaměstnanosti v Obrnicích v letech 2004 – 2014 (stav vždy k 31. 12. t. r.).....	142
Obr. 76: Členové lokálního partnerství, jejich síla a významnost.	145
Obr. 77: Vlastnická struktura lokality Nová výstavba – Malé a Velké sídliště (2015).	146
Obr. 78: Stav revitalizace lokality Nová výstavba v Obrnicích k 30. červnu 2015.	147
Obr. 79: Nový dětský koutek a zeleň v lokalitě Malé sídliště.	148
Obr. 80: Opravený bytový dům a revitalizované povrchy komunikací v lokalitě Velké sídliště.	150
Obr. 81: Podpořené oblasti podle objemu použitých finančních prostředků.	152
Obr. 82: Aktivita vlastníků bytových jednotek v lokalitě Nová výstavba (2008-2015).	152
Obr. 83: Naplňování cílů podle ukazatelů SWOT.	154
Obr. 84: Litvínov, Most, Obrnice - investice do projektů revitalizace v přepočtu na 1 obyvatele lokality (v tis. Kč).	154
Obr. 85: Zásahy do bytového fondu – srovnání lokalit Janov, Chanov a Obrnice – Nová výstavba.....	154

9.6. Seznam tabulek

Tab. 1: Integrované programy revitalizace deprivovaných lokalit v Evropě.	19
Tab. 2: Evropská podpora revitalizace sociálně vyloučených lokalit v České republice v letech 2004 – 2013.	24
Tab. 3: Vybrané statistické ukazatele podle okresů Ústeckého kraje (pětileté průměrné hodnoty 2010-2014). .	27
Tab. 4: Znaky narušování sociálního pilíře.	33
Tab. 5: Znaky narušování environmentálního pilíře.	34
Tab. 6: Znaky narušování ekonomického pilíře.	34
Tab. 7: Použitá typologie a charakteristika zkoumaných znaků.	36
Tab. 8: Vzor revitalizačního štítku sociálně vyloučené lokality.	40
Tab. 9: Zkoumané dimenze a ukazatele prostorové deprivace.	47
Tab. 10: Lokality procházející revitalizací – charakter deprivace.	63
Tab. 11: Druhy výdajů obcí v České republice.	71
Tab. 12: Fondy EU a jimi podpořené operační programy v programovém období 2007-2013.	72
Tab. 13: EU – podpora environmentálních zásahů v deprivovaných lokalitách.	74
Tab. 14: Srovnání nastavení podpory Oblasti intervence 5.2 IOP a aktuální situace v lokalitách.	75
Tab. 15: Státní dotační programy podpory sociální oblasti v deprivovaných lokalitách.	78
Tab. 16: Fondy EU – podpora rozvoje lidských zdrojů a sociálních služeb v deprivovaných lokalitách.	79
Tab. 17: Lokality procházející revitalizací – charakter zvolených politik.	80
Tab. 18: Činnosti dotované z Programu podpory prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR.	88
Tab. 19: Obce a regiony spolupracující s Agenturou pro sociální začleňování.	94
Tab. 20: Účast českých měst v dalších evropských sítích dobré praxe.	96
Tab. 21: Bilance IPRM v dotačním řízení IOP a ROP Severozápad.	100
Tab. 22: Zámka prostorové deprivace v územním srovnání (okresy Ústeckého kraje).	110
Tab. 23: SWOT analýza lokality sídliště Janov v roce 2008.	114
Tab. 24: Prioritní oblasti IPRM.	115
Tab. 25: <i>Priority Akčního plánu lokálního partnerství.</i>	117
Tab. 26: Operační programy EU, ze kterých byly čerpány dotace pro sídliště Janov.	125
Tab. 27: Programy, financované ze státního rozpočtu ČR, ze kterých byly čerpány dotace pro sídliště Janov. ...	125
Tab. 28: <i>SWOT analýza současné situace lokality ve srovnání se stavem v roce 2008.</i>	126
Tab. 29: Statistické údaje lokality Most - Chanov.	128
Tab. 30: SWOT analýza lokality sídliště Chanov v roce 2000.	129
Tab. 31: Rekvalifikační kurzy organizované od roku 2002 Domem romské kultury.	131
Tab. 32: Projekty, podpořené v období 2009 – 2015 z Operačních programů EU.	137
Tab. 33: <i>SWOT analýza současné situace lokality ve srovnání se stavem v roce 2000.</i>	139
Tab. 34: Statistické údaje lokality Obrnice – Nová výstavba.	141
Tab. 35: <i>SWOT analýza lokality Nová výstavba v roce 2008.</i>	143
Tab. 36: Projekty v lokalitě Nová výstavba, na které byly čerpány státní a evropské dotace.	149
Tab. 37: <i>SWOT analýza současné situace lokality ve srovnání se stavem v roce 2008.</i>	151